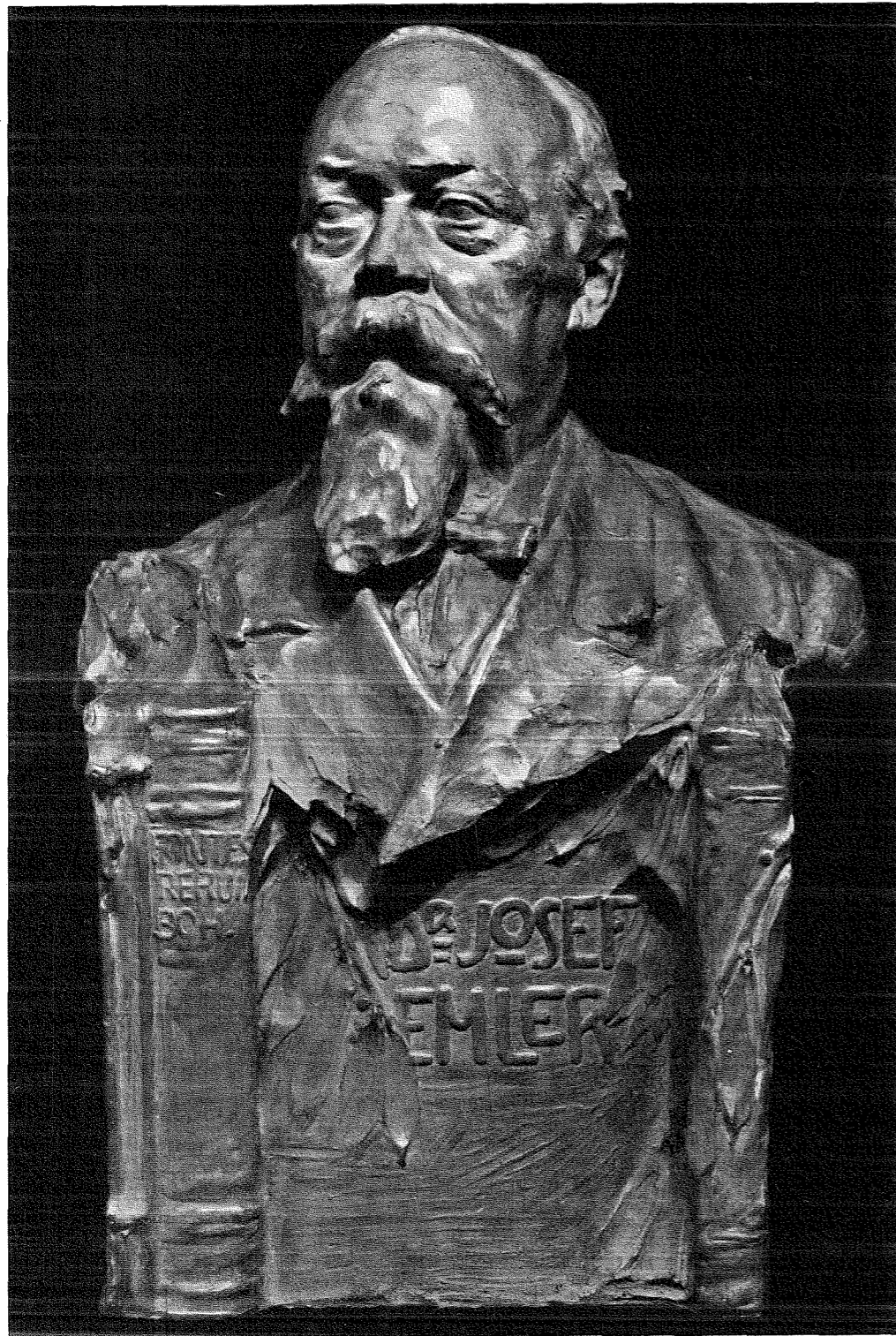

I. aad 103

Poprsí od Bohumila Kafky z r. 1900.

PAMÁTNÍK JOSEFA EMLERA

K 100. VÝROČÍ NAROZENÍ

VYDALA

RADA HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

1936

Rada hlavního města Prahy, jsouc si vědoma zásluh městského archiváře a profesora university Karlovy PhDr. Josefa Emlera, usnesla se na návrh městského archivu, aby k 100. výročí narození dne 10. ledna 1936 byla uctěna jeho památka vydáním knihy, která by osvětlila a oslavila jeho osobu i dílo. Památník Josefa Emlera, provedený prací městského archivu, podává se nyní veřejnosti a chce, aby byly utvrzeny vzpomínky na muže znamenitého, jenž víc než 30 let stál ve službě obce pražské, ale jenž spolu víc než 30 let stál ve službě národa. Josef Emler, nadán lidskými ctnostmi, velikou prací netoliko povýšil úřední důležitost městského archivu, ale z tohoto archivu a také pro povznesení jeho vědeckého jména připravil podivuhodné výsledky činnosti badatelské i vydavatelské, horlivého i oddaného působení učitelského i neúnavného snažení poctivého dělníka v zájmech národních. A ty skutky požehnaného života Emlerova, dar generacím, mohou býti přijímány zvláště dnes důrazným příkladem, co zmůže jednotlivec, jestliže je jeho práce posvěcena věrností a láskou.

Rada hlavního města Prahy ví, že si obec pražská může pokládati zásluhou, jestliže založila a udržuje městský archiv, jenž dal Josefu Emlerovi podklad a možnosti, aby rozvinul své schopnosti a vystavěl své dílo. Avšak zná i, čím je obec pražská povinna pracovníku, jehož přičinění bylo řízeno krásným přesvědčením o Praze a o jejích vztazích k národu, že »srdci-li se vděk činí, jedná se dobré celého těla«.

Dr. BAXA,
primátor hlavního města Prahy.

ZE ŽIVOTA

MARIE EMLEROVÁ:

Z OTCOVA ŽIVOTA

Kdo znal našeho otce — ač těch je bohužel už velmi málo — vzpomíná na jeho neskonalou dobrotu a laskavost, na jeho vsutku bezpříkladnou skromnost, kdo pohlédne na dlouhou řadu knih, již tvoří jeho publikace, pochopí, co neúmor- né píle vyžadovalo zvládnutí díla tak ohromného, konaného však s láskou a na- prostým oddáním vědě. »Věda byla jeho milovanou hvězdou,« řekl o něm výstižně dávno již zesnulý probošt kapituly vyšehradské P. Karlach v pohřební řeči. Tento prelát se totiž ujal z vřelé úcty k dějepisci posmrtného ocenění jeho díla; jinak, ač to je ku podivu, byl by se nikdo nenašel ani mezi jeho přáteli ani v četných vědec- kých korporacích, kterých členem byl, kdo by byl promluvil nad rakví toho, kdo položil život za vědu.

Bylo by zajímavé zjistiti, kde hledati původ otcova nadání dějepisného, ale bo- hužel v rodině Emlerově nelze se naprosto ničeho dopátrati. Nepamatuji se však ani z jeho vypravování, že by se mohl vysvětliti jeho hluboký a vroucí poměr ke studiu dějepisnému působením některého vynikajícího učitele gymnasijsního, dlužno o něm s obměnou říci — *historicus nascitur*. Vystižení otcova významu vědeckého se ujala pera k tomu nad jiné povolaná, mně budiž dovoleno pověděti několik slov o tom, jak žije jeho památka ve vzpomínkách rodiny.

Blíže Jičina v milé krajince, mírně zvlněné, leží malé okresní město Libáň, po- dnes tiché, jakoby zasněné. V letech třicátých minulého století bylo úplně bez živo- ta, bez vzruchu; občané — rolníci, řemeslníci — se rodili, žili, umírali v malých po- měrech, spokojeni se svým osudem, a to tím spíše, že to byli snad vesměs lidé nesko- nale dobří, upřímní, neschopní klamu a úskoku, jemní, k sobě navzájem na podiv zdvořilí. Jak se mi zdá, nebylo hned tak v Čechách lidí do té míry měkkých, dob- rých, laskavých jako na Jičínsku vůbec. Libáňští byli nábožní a »poslouchali vrch- nost«, neboť městečko bylo poddáno šlikům, jsouc částí panství kopidlenského. Hos- podářskou správou náleželo otcovo rodiště ke Starým Hradům, as půl hodiny od Li- báně vzdáleným, se zámečkem renaissančním, vystavěným kdysi rodinou Pruškov- ských, zdobeným přepěknými sgrafity, podnes zčásti viditelnými. Libáň, městečko již od XVI. věku, poskytovala v první třetině XIX. stol. malebný obrázek jako teh- dy snad všechny menší osady severovýchodních Čech, majíc úhledná roubená stave- ní uprostřed štěpnic plných rozložitých jabloní a pýchy kraje, úrodných »sliv«, na podzim pak, všecka zalita těžkou vůní jablek, plula jako loď na modrých vlnách zel- nic, rozkládajících se kol osady v těžkých černavách až k návrší zvanému »Na ho- rách« s překrásnou starou sosnou na vrcholu. Libáňské domky se krčily kol barok- ního chrámu sv. Ducha, od něhož se na severozápad rozkládalo vlastní městečko, na

jihovýchod pak předměstí řečené Nové město. Tam žil v první polovině XIX. století měšťan a mistr poctivého cechu řeznického Josef Emler s manželkou Barborou rodem Adamcovou. Bydleli v malém roubeném domku, v němž bylo hodně veselo, neboť jej oživovala celá kytice jejich bujných synků a jejich malá dceruška. Byl to všecken kalendář: Josef, Barbora, František, Antonín, Jan, Václav, Hynek. Vedla je přísně ruka statného otce, jehož autoritě se podrobovala s jistou plachou úctou i sama manželka o dvanáct roků mladší chotě, věkový rozdíl na onu dobu dosti značný. Babička Emlerová byla žena vzorného života, ani myšlenky nevěnovala sobě samé, obětovala se úplně své rodině. Byla skutečně jako tichounký dobrý duch domu, všude bylo znáti výsledky její píle, jen neúnavná ruka se skromně skrývala. Její krásné temné oči něžně hladily její »drahé dítky«, jak říkala svým dětem a vnukům. Poměr dětí k otci byl čistě patriarchální, vyznačující se neomezenou úctou k němu a poslušností absolutní.

Nejstarší Emlerův synek Josífek počal choditi do libáňské školy v r. 1842, byl nadaný a výborně prospíval. Tehdy tam působil velmi dobrý učitel, J. Kovanda, měl však ve škole spoustu neposedné mládeže, hochy »nerudy«, jak se v Libáni říkalo, a tak učitel se žáky někdy pořádně zatáčel. Nerozuměl žertu, a když jednou psal malý Josef na tabuli diktando a udělal hrubou chybu pravopisnou — bylo mu tehdy sedm roků — švihl jej rákoskou tak silně přes dlaň, až mu krev vytryskla, a náš tatínek měl do smrti stopou na dlani poznamenáno pravidlo, proti němuž se prohřešil. Děd si přál, aby se jeho nejstarší věnoval také hudbě; maje si tedy osvojiti trochu hry na housle, chodil do hodin, a to, jak sám s humorem vyprávěl, s tím výsledkem, že se za celý rok naučil hráti »Nepůjdu domů«. Po tomto úspěchu hry na housle zanechal.

Tehdejší ovzduší bylo, jak víme, přímo nabito jakýmsi zvláštním fluidem, v němž se rozněcovaly plameny lásky vlastenecké, aby pak jasně plápolaly, a takto bylo i v Libáni za působení tamního kaplana P. A. Nováka, muže osvíceného, kněze vzdělaného. Ten působil nemálo na malého Emlera, takže se dychtivě sháněl po kdejaké české knize a již tehdy nabyt pevného základu svého vroucího cítění národního. Hoch si brzo osvojil, co mu mohla dáti venkovská dvojtřídka, a děd se rozhodl poslati ho do blízkého Jičína, aby tam chodil do hlavní školy, přes to, že za ním rostla řada sourozenců. Byt byl brzo vyhledán u starých slečen na malém náměstí, vyjednána pomoc ve viktualiích a po roce hlavní školy otec měl otevřenu cestu na školu střední a tak se stal primánem jičínského gymnasia. Byl poměrně malý, ale statný, teprve později vyrostl.

Na jičínském gymnasiu se scházeli studenti z dalekého okolí, v čele jeho stál tehdy ředitel Šír (psal se Schier), otec Dr. Šíra, ornithologa, sbor pak byl velmi pestrého složení. Přednášeli na ústavě profesori řádně připravení k svému povolání i síly patrně mimořádné, které vyučovaly, jak tomu právě rozuměly. Náš otec vypravoval na př. o učiteli na nižším gymnasiu, hejtmanu ve výslužbě, přednášejícím vždy jen to, co bylo v knize, a to i týmiž slovy, a žádajícím s neúprosnou přísností, aby žáci slovně odříkávali lekci, jak ji jim byl uložil, dále o knězi, tuším piaristovi, který vyučoval malé žáky latině a sliboval jim: »Budeš-li umět, dostaneš bafák«, což byl jistý druh rohlíků, o katechetovi, zanevřevším na otce z jakési nepatrné příčiny a slibujícím mu nedostatečnou: »Máte ji, Emlere, máte ji.« Avšak ten se nedal: »Nemám ji,

pane profesore«, a také se katechetovi nepodařilo zastihnouti otce nepřipravena a musil mu dáti alespoň dobrou.

Jak je samozřejmé, mohli rodiče vydržovati syna v Jičíně jen částečně, tím spíše, že zanedlouho dali na studia i jeho mladšího bratra Antonína, i musil si, jako tak mnohý, vydělávati kondicemi, což mu však nijak nevadilo v školním prospěchu. Z jeho spolužáků zůstali s ním spojeni věrným přátelstvím až do smrti, v níž ho oba předešli, František Jeřábek, později profesor, dramatický spisovatel a poslanec, rodák sobotecký, a Jan Novák, po letech vychovatel v rodině Schwarzenbergů, otec Jana Bedřicha Nováka, nedávno zesnulého ředitele zemského archivu. Podle ozdobných, dobovým kouzlem dýšících lístků památníku otcova z jičínské oktávy (1856), měl ještě mnoho milých druhů, kteří jej v nich ujišťují o věčné lásce přátelské, než — sejde s očí, sejde s myslí, po maturitě se spolužáci rozprchli a přátelství vzalo za své.

Z otcova vysvědčení maturitního, tehdy ovšem německého, ze dne 8. června 1856 vysvítá, že již tehdy vynikal ve studiu dějepisném, z předmětů Geschichte und Geographie má známku »vorzüglich« s podotčením »mit lebhaftester Vorliebe für den Gegenstand«; ale zajímavé jest posouzení otcových znalostí přírodopisných: »vorzüglich, weiß besonders die Pflanzen mit vieler Genauigkeit zu charakterisieren«. Skutečně otec měl i dále v životě zvláštní zálibu v botanice, ale velikou láskou životní se stala až vnukovi, bohužel tak časně zesulému, Dr. J. S. Procházkovi.

Po maturitě nejstaršího syna nastala rodině Emlerově nová starost, jak opatřiti náklad na universitní studia pro nadaného mladíka. A tu pomohl strýc, matčin bratr, Jan Adamec, stavitel ve Vídni. Ten se uvolil poskytnouti mu u sebe byt i zaopatření. Za sychravého, deštivého dne podzimního, třesa se zimou ve svém tenkém kabátku, vydal se nastávající akademik na cestu do sídelního města. Na rozloučnou dal mu otec stříbrný dvacetník, který tatínek uschoval do smrti jako drahou památku. Jak do Vídně dojel, jak byl přijat, o tom nevíme nic bližšího, ale život v domě Adamcově byl, jak se zdá, pravý život měšťanské rodiny vídeňské, blahobytný, málo vzrušený; než mladého příbuzného měli rádi a ten vždy rád vzpomínal na léta prožitá v strýcově domě. V rodině Adamcově se mluvilo německy, stavitelova manželka byla Němka, rodilá Vídeňka, a tak se rodina poněmčila, alespoň uváděl-li otec strýcova slova, činil tak po německu.

Zdálo by se zcela přirozeným, že otec, vstoupiv na universitu, dal se jen do dějepisného studia, k našemu podivu byl však též hospitantem na technice. Bylo to jistě vlivem strýcovým, který chtěl míti synovce stavitelem, jako byl sám. Veden touhou po vlastním mu oboru, dal se mladý Emler přesto zapsati na filosofickou fakultu do čtení historických, byt po nějaký čas poslouchal obé současně; brzy se však obrátil nadobro k dějepisu. Strýc mu toho nijak neschvaloval a jednou mu dokonce řekl: »Geh, laß das Bettelstudium gehen,« ale synovec odvětil stručně: »Nein, Herr Onkel, ich lasse es nicht!«, a při svém předsevzetí vytrval. Za dlouhých zimních večerů se strýc nudil a tu s ním tatínek musil hráti dámu nebo dokonce karty. Jistě by byl raději zasedl k milým knihám, ale co naplat, bylo nutno strýci vyhovět. V karty se hrávalo jen o ořechy, leč vážný student, ať konal cokoli, všecko dělal s celou duší, a tak bylo i při hře jinak nevinné, nedařila-li se mu, bezděčně se zlobil. Jednou položil karty a řekl: »Nein, Herr Onkel, ich spiele nie mehr!« a také se už nikdy karet

nedotkl. Doma jsme nesměli nikdy mít karty, a když jsme si jako děti odkudsi jedinou kartu přinesli, musili jsme i tu spálit.

Prázdniny trávil otec v Libáni, tu pak za oné nadšené doby rozvířil všechno městečko, pořádaly se studentské merendy, divadelní představení, výlety. Staří lidé říkali: »Ten Emlerův student už je zase tu, to bude celá Libáň vzhůru«, čemuž těžko uvěří, kdo znal neobyčejně vážnou mysl jeho zralých let, jak se ostatně již zračí v jeho dlouhé korespondenci s maminkou před jejich sňatkem.

V době, kdy byl posluchačem vídeňského Institutu, byl dvakrát vyslán do alpských zemí za účelem badání v archivech, tu si zamiloval Alpy pro celý život. Otec byl vůbec nadán vzácným smyslem pro přírodní krásy. O prázdninách, vždy příliš krátkých k zotavení muže neúporné píle, jakým byl, dovedl se těšit z každého kvítka, z každé travičky a v hlubokých lesích holoubkovských toulával se s námi i za deště po dlouhé hodiny. Po ukončení studií na Institutu obrátil se otec pochopitelně do Prahy, vždyť jeho cílem bylo pracovat pro národ, a kde by to bylo lépe možno, nežli v Praze? Jeho působení na české reálce v Ječné ulici, ač bylo jen přechodem k zaměstnání, v němž se pak mohl zcela věnovat dějepisické práci, vyznačovalo se stejnou důkladností a svědomitostí jako vše, co podnikal. Mladý suplent dějepisu a němčiny, nemnoho starší svých žáků, dovedl si u nich zjednat naprostou úctu — mládež si vždy dovede vážiti učitele přísného, ale dokonale spravedlivého. Otec vyučoval i ve třídě, kde starý profesor K. V. Zap byl třídním, ten však nikdy neměl velké kázně, a když mu žáci příliš dováděli, říkal mladému kolegovi: »Emlere, jděte tam a pokroťte ty kluky!« — což se zástupci starého pána také vždy podařilo. Ředitel Wenzig ztrácel nerad tak svěží a zdatnou sílu, když otec opustil jeho ústav pro místo adjunkta zemského archivu. Avšak jak by byl otec mohl neuposlechnouti výzvy Palackého, jehož si neskonale vážil? Šedovlasý historiograf postihl výborně neobyčejné dějepisné schopnosti otcovy a s velkými i oprávněnými nadějemi jej sám uvedl v práci, již pro něho chystal. Palacký byl velmi zklamán, když koncem roku 1864 mladý adept, od něhož tolik doufal, opustil místo v zemském archivu a přešel do archivu města Prahy, řízeného Erbenem. Avšak snadno pochopíme příčinu toho, uvážíme-li nejistotu postavení při zemském archivu, stále ještě prozatímního, a Emlerův úmysl založiti si vlastní domácnost.

Roku 1863 přivedl Emlera zájem o děje Nymburka do domu MUDra Jana Dlabče, občana nymburského, muže všestranného zájmu, národního smýšlení, filantropa, jenž ve svém domě rád vítal vynikající osobnosti zavítavší do města. Při této návštěvě se setkal s lékařovou dcerou Katynkou, dívkou živou, vzdělanou, velmi hezkou, otcem brzo ovdovělým pečlivě vychovanou za pomoci sestry zvěčnělé choti. Zaujala jej na první pohled, záhy pak se vyvinulo mezi oběma dopisování, jež trvalo téměř dva roky. Jak ušlechtilá byla korespondence těchto dvou vzácných duší, lze posouditi z ukázek podaných v této knize ve výběru pí Dr. Flory Kleinschnitzové — r. 1865 vedla pilná výměna listů k sňatku obou. Zřídka jen se setká muž u ženy s takovým porozuměním jako náš otec u své choti. Oddalovala vždy pečlivě, pokud to bylo v její moci, všechno, co by bylo mohlo býti překážkou jeho činnosti, a po životě plném pozorné, prozíravé lásky byla to zase jenom ona s rodinou, jež mu byla v těžké nemoci poslední společníci, těšitelkou a ošetřovatelkou.

Mladá dvojice se usídlila ve Smečkách, v domě, kde měla slovné sousedství

v domácnosti prof. Mužáka, jehož choť, Karolina Světlá, si naši maminku zvláště oblíbila. Otec byl zavalen spoustou prací, které mu téměř nepoprávaly oddechu. Za vpádu Prusů v r. 1866 dostalo se mu také funkce zcela neočekávané, jak maminka ráda vypravovala. Ježto tehdy státní úřady a dokonce i státní policie opustily Prahu, byla zřízena občanská garda k udržování veřejného pořádku, a tatínek byl také jejím členem, dostal pušku — střilet neuměl — musil na noční obchůzku a hlídkoval v Podskalí v plaveckých hospůdkách. Matinka doma umírala strachem, ale všechno se dobře skončilo, nastal mír a mladá domácnost okřála.

Ponenáhlu stále však našemu drahému otci přibývalo povinností, které rád na se bral ve snaze prospívati národu ze všech sil svého bystrého, nevyčerpaného intelektu, vždy ovšem nezištně — připomínám jen na př. jeho jednatelství ve výboru musea království Českého. Této funkci byl oddán vši duší. Bylo málo dní, kdy by se byl nezastavil v budově musea, zejména pokud ještě bylo na Příkopě v paláci dříve nostickém, vždy dokonale ovládal všechny složky vedení ústavu a zvláště za stěhování sbírek do nové budovy na Václavském náměstí bděl úzkostlivě nad dokonalým prováděním veškeré věci. Se zastáváním jednatelského místa v museu království Českého byl spojen jistý plat, otec však odměny nebral, ponechával ji ústavu, aby jí bylo užito k rozmnožení sbírek. Pro posouzení otcova smýšlení je charakteristická tato podrobnost: po čas dlouhé, těžké a smrtelné choroby Václava Bolemíra Nebeského vykonával za něho všechny práce spojené s úřadem tajemníka musea království Českého, aby tak zachoval příjem rodině nemocného úředníka.

Po jedenáct let byl otec pokladníkem Svatoboru. Pamatuji se z dětských let na řadu spisovatelů, které k otci přivedly návštěvou jejich styky s tímto spolkem, ať jako žadatele, ať jako kandidáty při udělování cen. Tatínek býval ke všem laskav a dosud vzpomínají děti pozůstalých po našich spisovatelích, jakým překrásným, šetrným způsobem odevzdával obdarovaným podpory výborem Svatoboru jim udělované.

Při široce rozvětvených stycích otcových se nelze diviti, byl-li přímo zaplavován návštěvami. Kdo si v čem nevěděl rady, kdo si chtěl postěžovati, kdo potřeboval útěchy, ano, kdo by si byl jen i rád pohovořil, každý se obracel k vlídnému archiváři. Přicházeli kolegové z university, venkovští profesori, soukromí pracovníci, často i řemeslní genealogové a ubírali otci drahocenný čas, jehož tolik potřeboval k pracím vědeckým i úředním. Ani o prázdninách nebylo lépe, ba, jak se zdá, návštěvy si tu ještě více podávaly dveře, píšeť otec v červenci 1876 své choti: »Tady v Praze mám stále pronásledování, t. j. návštěvy. Profesori gymnasiální a jiní jdou do Prahy z venkova a dveře se nezavírají. Jde to vše tak, že již dávno jsem neměl takový nával jako právě nyní. Teď mne vyráží z Poznaně Zakrzewski a z Petrohradu Anenkov... Mimo to z Tábora katecheta Konrád vnáší mi musiku Blahoslavovu, a tak nemají si ani kam sednouti.« A o čtyři dny později oznamuje zase: »Tak tuhle jsem psal, bylo procesí u mne, tak také bylo včera i dnes. Již mne to přemáhá.« Konečně, aby to omezil, dal si vytisknouti veliké tabulky s nápisem: »Žádá se zdvořile, aby žádná návštěva netrvala déle než čtvrt hodiny.« Městský archiv byl tehdy kromě skladiště jen o jedné místnosti, v níž pracovali otec a Dr. Jaromír Čelakovský, jeho adjunkt. Vcházelo se do něho středním portálem pod renaissančním oknem proti ulici tehdy Sirkové přes dva ponuré dvory, z nichž druhý, skladiště koksu pro otop radniční, byl vždy naplněn protivnou atmosférou ucházejícího plynu. Z třetího

průjezdu, kde se koks nakládal, vstupovalo se po několika schodech do chodbičky se skříněmi, plnými staré registratury, na jejímž konci vedly do archivu malé dvojité dveře. Na těchto dveřích, prvních i druhých, a dokonce i na archivní straně se skvěl zmíněný nápis. Někteří z návštěvníků jím byli velmi nemile dotčeni, ale výsledek této trojí výzvy byl málo vydatný, návštěvníci archivu si jí mnoho k srdci nebrali, a tak bylo mnohdy ubohému otci intensivní prací večerní doháněti, co bylo zameškáno mezi dnem pro četné návštěvy.

Kdo neviděl zblízka jako my, s jakou ohromnou pílí a soustředěností otec pracoval, těžko pochopí, jak jediný muž mohl tolik vykonati. Zastával úřad profesorský i archivářský, přitom byl po dlouhá, dlouhá léta jednatelem musea království Českého, redaktorem časopisu musejního, tajemníkem historické třídy Král. české společnosti nauk, jejímž hlavním tajemníkem se později stal, jednatelem Spolku historického, dlouholetým členem výboru Svatoboru, zasedal v kuratoriu Matice české a byl vydavatelem velikého počtu publikací, které zahrnuje bibliografie jeho díla.

Z mého dětství mi utkvěla živě vzpomínka na podnik, který se otcovou péčí skvěle vydařil, bylo to položení základního kamene k pomníku Jungmannovu. Jednoho krásného jitra maminka mou sestru Boženu i mne pečlivě oblékla a vzala nás s sebou na tribunu, zřízenou k této slavnosti na malém náměstí, tehdy Františkánském. Otec byl jednatelem výboru pro postavení pomníku a řídil slavnost. Za překrásného dne červnového vlály vesele korouhve na domech, před plnými tribunami řečnil ohnivě Fr. Lad. Rieger a všichni jsme se cítili zajedno, i nás drobné děti zalila vlna nadšení. O významu té slavnosti svědčí »Zasláno« Dr. Riegra v denních listech, v němž uvádí slova díků městské rady komitétu pro uspořádání slavnosti za to, že »ducha vlasteneckého ve všech vrstvách tak mocně oživila«. Dále tam čteme: »a buď mi dovoleno připojiti i mé nejupřímnější díky všem pánům komitétu výkonného za obětavou činnost, s níž provedli nesnadný úkol, jim daný, především pak velectěnému panu purkmistru Hulešovi samému, kterýž mne s horlivostí a obezřetostí nevšední v předsednictví komitétu namnoze zastupoval, a p. archiváři Dr. Emlerovi, kterýž co jednatel komitétu byl pravou duší jeho a jehož činnost ve věci byla věru neumořitelná a zásluha o zdar celku neocenitelná.«

Tajemství otcovy ohromné výkonnosti leželo v jeho pevné vůli učiniti pro národ vše, co bylo v jeho moci, pracoval tiše, nenáročně, s krajní sebezapíratostí v úseku, jež pokládal za nejdůležitější tou dobou pro vědu historickou.

U nás si poslíčkové z tiskárny podávali dveře, tatínek korigoval i v poledne mezi obědem, a vůně tiskových praporců byla stálým parfmem jeho pracovny. Nemohu se rozepisovati o důkladnosti, s níž otec pracoval, znají ji nejlépe ti, kdo užívají ke svým dílům jeho edicí. Nerad dával z ruky, co ho po všech stránkách dokonale neuspokojovalo, jak se sám vyjádřil k zesnulému archiv. radovi J. B. Novákov; na př. v období, kdy Palacký potřeboval nutně jeho práci pro své dílo, byl by rád ještě ledacos dále sledoval, ale staříčkový historiograf mu »bral archy takřka pod rukou«.

Za mohutným čelem, pod nímž zářily předobré, jasné, modré oči, sídlily jen vážné myšlenky, obrácené stále k pracím, které byly náplní jeho života, a nesoucí se krom toho za snahou pomáhati každému, kdo toho potřeboval, zejména pak vysokoškolským studentům, jimž byl vždy otevřen poklad jeho nevyčerpatelné dobroty. Téměř všichni již odešli za ním, jinak by o tom mohli přemnoho vypravovati.

Byl-li tatínek dobrotiv k cizím, jak teprve ke své rodině! Byl by za ni dýchal! Přes svou ohromnou práci vědeckou našel ještě chvíli, aby nám malým dětem předčítal, byly to zejména Erbenovy slovanské pohádky vydané v Matici lidu, na jejichž předčítání se pamatuji, učil nás počátkům vlastivědy, zasvěcoval nás do tajů mapy Evropy, ale to, pokud jsme byly zcela malé, později ani k tomu času nezbyvalo, jen když jsme trochu odrostly a nevěděly si rady se záhadami matematiky, přece jen předobrá tatínek pomohl. Za našich dětských let přicházel otec vždy v poledne domů jako Mikuláš, míval plnou náruč sáčků s nejkrásnějším ovocem, a jeho radostí bylo viděti, jak nám chutná. Den sv. Josefa byl vždy svátkem, na nějž jsme se zvláště těšili. Dům byl v lesku a vanula jím vůně hyacint i dobrého pečiva, příbuzní i přátelé přicházeli a odcházeli, listonoši nestačili nosit blahopřání. My děti jsme podávaly otci drobné dárky, vlastnoručně vyrobené, přijímal je vždy s milým úsměvem a laskavým slovem, nebylo však malé umění, vymyslet překvapení pro vážného, osobně zcela nenáročného tatínka. Sám nikdy nezapomínal na památná výročí v rodině, všem chystal dárky, ale na matinku vždy pamatoval květinami, v svatební den našich rodičů, v únoru, nesměla chyběti alespoň kytice fialek.

Ač pro nás děti otci zbývalo málo času, snažil se nám vštípit důkladnost v práci, skromnost v požadavcích a od malička nás vedl k tomu, abychom si vážily práce druhých, k služebným isme musily zachovávat naprostou zdvořilost; říkával: »Děti, nevíte, jak těžký úděl je sloužit.« Při konservativním základě svého smýšlení byl skutečně čistým demokratem. Sám tak důkladný a své věci si jistý, byl vždy hotov uznati přednosti každého; po závisti, jedné z českých hlavních nectností, nebylo u něho ani stopy a také ji z duše nenáviděl. Velmi si vážil myšlenky svého dávného přítele prof. Dr. Jeřábka, ukázati dramatem »Závist«, kam vede tento náš národní hřích. Jako závist byla mu trnem v oku i pomluva, nesnesl, aby se před ním o někom špatně mluvilo, říkal: »Nemají-li lidé lepšího předmětu rozhovoru, nechť mlčí.« V tom směru byl velmi přísný, jakož i přes svou neskonalou dobrotu dovedl rázně vystupovati, a zejména neúprosně žádati, aby každý konal své povinnosti. Liknavé posluchače doháněl ke zkouškám, jak se dalo, a nebýti jeho, ne jeden z nich by byl zůstal stát na půl cestě. Tak často si vděčně naň vzpomínal zvěčnělý Dr. Václav Řezníček: »Nebýti profesora Emlera, sotva bych byl udělal doktorát, byl bych zůstal při žurnalismu, ale styděl jsem se potkati jej a odpovídati stále k jeho otázkám, že rigo-ros nemám.«

Otec si téměř nepoprával oddechu, až v pozdějších letech věnoval k večeru hodinu procházce, někdy ve společnosti bratrově nebo mé, iindy také s veselým Dr. Nováčkem, adjunktem zemského archivu. Pak též s vděčným svým bývalým posluchačem, nezapomenutelným Zikmundem Wintrem, tu a tam se k nim přidával i dějepisec církevního umění Msgr. Lehner. Jinak se scházival večer někdy s V. V. Tomkem a matematikem prof. Frant. Studničkou, v neděli si pak někdy dopřál delší vycházky do pražského okolí.

Po celoroční úporné práci otec trávil s námi na venkově as tři neděle, a to mu ještě korektury a spolkové záležitosti ubíraly krátké doby odpočinku, ba někdy to byly i zájezdy do archivů opět za prací (tak v srpnu 1876 do Prachatic a Vodňan, v červenci 1878 na Orlick, téhož roku v srpnu do Vratislavě, Zhořelce a Budyšína). Vypraviti se z Prahy nebyvalo však věcí snadnou, vždy se ještě našlo cosi nutného,

proč odjezd musil býti odložen. Dlouho jsme se vždy naň těšili, než se konečně objevil, a líboval si pak: »To jsem rád, že jsem mezi vámi!« A pak se radoval z přírody jako dítě, miloval lesy a vrchy a daleké rozhledy s nich. Jednou o prázdninách zavezl nás dvě nejstarší na Šumavu na Špičák, k Černému a Čertovu jezeru a byl přešťasten v horské přírodě. Pro nás byl tento výlet vzácným zážitkem, tehdy nebyly ještě podobné výlety skoro vezdejším chlebem jako dnes. O nějaký rok později si tatínek zajel do Drážďan na výzkum tamějšího státního archivu a vzal s sebou i nás dvě starší dcery. Leč v archivu se tehdy uklízelo, první dny tedy s námi navštívil nejdůležitější sbírky, a když již mohl pracovati, prohlubovaly a doplňovaly jsme své znalosti museí drážďanských a velmi mnoho jsme získaly v oboru dějin umění, z čehož se otec velice těšil. As po dvou letech s námi vyjel do Špindlerova mlýna a odtud jsme vystoupili přes Obří boudu na Sněžku, Obřím dolem jsme pak sešli do Peci, a náš předobry tatínek byl zase ve svém živilu v horách, které měl tak rád; ovšem tehdy — je tomu padesát roků — co do pohodlí tam bylo všecko ještě nad pomyslení primitivní.

Několikerou dovolenou prožil otec v Karlových Varech, líbilo se mu tam pro nádherné lesní procházky a pro milou společnost, kterou tam vždy nacházel; býval tam architekt Mocker, stavitel chrámu sv. Víta, kapitulní děkan Hora, Msgr. Doubrava, pozdější biskup královéhradecký, otcův kolega v povolání tajný archivní rada Grünhagen z Vratislavě a mnozí jiní.

Bohužel, za posledního otcova pobytu v Karlových Varech r. 1895 počaly se již na jeho život klásti večerní stíny, hlásily se první známky zákeřné choroby, získané příliš usilovnou prací duševní. Navrátil se do Prahy náš drahý tatínek, přednášel ještě, pracoval v archivu, ale jeho skalopevné zdraví, jeho neúmorná energie byly podryty. O tom přesvědčí jediný pohled na jeho poslední podobiznu, dílo A. Haussmannové, na níž zlomený, dojemně měkký výraz jeho dobrých očí prozrazuje osudnou změnu v jeho zdraví. Z jara r. 1896 opustil svůj milovaný archiv, doufaje v obnovu svých sil, v návrat k práci — ale marně. Pobyt v labské rovině ani v horách nenastal obrát k lepšímu, v zimě r. 1897 cesta za sluncem do Arca ve společnosti choti a dcery nemocnému alespoň zpříjemnila zimní měsíce, u nás tak ponuré a studené, zlepšení ve stavu zdravotním však nenastalo ani tam, a po návratu byl už jen západ, truchlivé dvouleté mizení života, věnovaného cele a bez výhrady vědě a národu.

FLORA KLEINSCHNITZOVÁ:

VLASTI, VĚDĚ A TOBĚ...

Zlomky z rodinného archivu.

Milujme se tak, by naše práce
láskou vzkvétala, a láska
naší práci vroucněla...

(E. Barrett-Browningová.)

Laskavost rodiny prof. Dr. Josefa Emlera mi dovolila nahlédnouti do rodinného archivu a probírat se písemnými projevy z let, která neznala překotného našeho spěchu a technických vymožeností, překonávajících dálku prostoru, kdy listy ještě bývaly, čím dnes už bývají málokdy: projevem osobnosti a zrcadlem duše, odrazem citů a myšlenek, které vytvářely niterný svět pisatelův a nesly pečeť doby, tlumočnickem srdcí-netýkavek, jež cudnost citová zaklíná do plachého mlčení v blízkosti milovaného člověka. Objevilo se, že tradiční pieta rodinná tu uchovala dokumenty v našem písemnictví v takové celistvosti jistě vzácné: vzájemné listy mladého Josefa Emlera a slečny Kateřiny Dlabáčové, pozdější paní Emlerové — půvabný obraz lásky, jak mohla vzkličiti právě jen v českém prostředí a v údobí let, jež byla novým, radostným rozmachem českého života národního v politice, ve vědě i v umění. Vzplanutí národní energie těch slavných let šedesátých, v nichž veškerá česká společnost, vůdcové i drobný lid, tvůrcové vědy i umění, jsou ovládnáni ve svém působení jediným programem a cílem politickým: dobytím státní samostatnosti české; jas nadějí i radostná vůle, zasvětit se celým životním dílem rozvoji dřímajících národních sil, býti stavitelem při velechrámu probuzeného národa — ty strhují do svého kouzelného kruhu a prozařují zase i vztahy citové, kterým vroucí vlastenectví české vtisklo pečeť národního posvěcení ústy slavíka podunajského už v letech probuzení. A tak se do listů, jež si před svým spojením vyměnila duševně rovnorodá tato dvojice, vtělilo víc než prostá historie šťastné lásky: zrcadlí se v nich kus toho niterně bohatého českého života z let, jež byla radostnou přípravou lepší budoucnosti, se všemi jeho národními úzkostmi i nadějemi; promlouvá z nich kouzlo kulturní naší tradice měšťanské a v neposlední řadě jímavá krása hluboce prožívaného citu, pro jehož nenáhlý růst i vyvrcholení dovedli oba milující najíti ušlechtilý výraz. Dokumenty lásky z dob dozrívající české romantiky, pomník nejkrásnější, který postavil vědec Emler — i tu věren sám sobě — bohatému srdci Emlera-člověka.

*

»Zde podávám děje města našeho... Nyní po dvěstěleté dřimotě vlast česká opět k novému životu se vzbudila a opět české slovo se po horách a krajích ozývá. My jsme na konci zašlého století — krok na nové dráze se započal. Město naše

jednou mezi prvními ve vlasti stálo, hledmež, ať svou důležitost a slávu zachová.« Těmito slovy, obracejícími se ke »krajanům milým«, uvádí roku 1850 své v rukopise zůstávší »Příběhy královského města Nymburka« lékař a přítel Boženy Němcové, *Dr. Jan Dlabáč*, překonává historickým spisováním tíseň osamocení, jež se na duši muže nadprůměrně vzdělaného a ušlechtilého kladla jak z náhlého ovdovění, tak i z malosti veřejného života venkovského města, žijícího nevzrušeným, volným tempem zakřiknutých našich let padesátých. »Kýž bych mohla vládnouti hromem,« píše Němcová stísněnému příteli na útěchu, když se jí vyžaloval z úzkostí a starostí, kterými jej naplňovala osiřelá domácnost i neutěšený stav věci národní ve městě samotném i v celé, útlakem sevřené vlasti. »Já bych Vám povětrí vyčistila, byste mohli volně dýchat... Ale než se moje přání vyplní, je každý svobodmilovný šlechtný člověk k politování, kdo je odsouzen v Nymburku být« (2. XI. 1850).

Měl v Nymburce ještě druha, rovného mu vysokou kulturní úroveň i opravdovostí národního citění, úředníka nymburského soudu, *Matěje Havelku*, obzvláštního milovníka hudby, v jehož rodině našly přátelské teplo i obě děti Dlabáčovy, syn Jan a zejména dceruška *Kateřina*, sedmiletá v době, když ji opustila maminka. Srdečné přátelství otců i dětí přetrvalo i odloučení, jež nastalo roku 1855, když Havelka byl přeložen ke krajskému soudu v Písku a stal se ve svém postavení soudního rady a pak i poslance duší a hybnou pákou veškerého kulturního a národního působení, jímž Písek nad jiná česká města vynikal. A žilo dále, láskyplně pěstěno hlavně oběma dcerami, Kateřinou Dlabáčovou a *Zdeňkou Havelkovou*, jež osud sňatkem připoutal ke dvěma mužům, jejichž podílů na nově vzkvetlé české vědě a kultuře nebude zapomenuto: Josef Emler a o řadu let později i *Josef Hlávka* našli ženy, jim srdcem i smýšlením rovnorodé, a Praha měla o dvě střediska víc, v nichž se tradice českého obrození a české romantiky snoubily s radostnými nadějemi slavných let šedesátých ve skutek a čin pro blízké lepší příští národa.

Obrázek kulturního českého života měšťanského, obestřený kouzlem dnes zapadlé už idylly, rozvíjí se vám před očima z těch několika dat, která znamenala jakýsi mezník nebo byla vzrušením v tise plynoucím životě Katynky Dlabáčové do chvíle, kdy se po prvé setkala s druhem svého života. Desítiletou dcerušku, velmi vážně vychovávanou pod zorným úhlem představy, že bude jí vésti otcovu opuštěnou domácnost, svěřil Dr. Dlabáč r. 1853 na čtyři léta pro zdokonalení vzdělání dívčímu ústavu paní Svatavy Amerlingové v Praze. Duch ústavu, určený idealistickým sněním »pana doktora« Amerlinga o vytvoření nového, ušlechtilého člověka-Slovana, vrcholu lidskosti, nemohl zůstat bez vlivu na vnímavou mysl dívky, jež i tu přijímá poučky pro život, které jsou jakoby ozvěnou domova. Čtrnáctiletá se vrací domů, aby se ujala pod dohledem tety domácnosti otcovy a dokázala všestrannou péčí o něho i o bratra, že byla paní Amerlingovou dobře připravena pro povolání Marty. Dr. Dlabáč však, sám překonávaje kulturní hluchotu svého okolí četbou i sledováním duševního ruchu ve světě, dbá také o to, aby se dále rozvíjela i dcerina duše. On, jemuž podle slov jeho přítele Havelky »jest dáno vdechnout v slova tolik laskavosti, a cokoli posuzuje, v úvahy své tolik květů vplést, že člověk rozlichocen, ponoří se v pocit dobrolíbezný«, jehož »jemnost laskavě znamená stránky člověka lepší, pominouc vše, co hranatého jest« (5. VIII. 1860), on sám se ujímá z části dalšího jejího vzdělání, vyučuje ji francouzštině a literním předmě-

tům, pečuje o to, aby nepřišlo nazmar ani její hudební nadání a záliba ve zpěvu. Tise a bez událostí tak plynou nejbližší léta, v nichž jsou milým vyrušením ze všední jednotvárnosti schůzky s družkami, jejichž kroužek si oživuje a zpestřuje nezbytné »šití« předčítáním z nově vyšlých českých knih a časopisů, které si dívky společně předplácely.

Chtěl Dr. Dlabáč své dcerce dopřáti i radost trvalejšího styku s milou přítelkyní a zve proto v červnu 1858 Zdeňku Havelkovou do Nymburka. Avšak rada Havelka, neméně pečlivý o výchovu a vzdělání své dcery, jako nymburský přítel, nerad by té chvíli připustil přerušování soustavného vzdělání Zdeňčiny — poslouchá právě v Písku přednášky z historie, slohu a harmonie — a zve proto srdečně naopak Kateřinu Dlabáčovou do své rodiny s ubezpečením, že »i u nás vedeme život tichý; bude jako naše, číst se bude a hrát piano až milo. Místa máme a poměry mé jsou dost pohodlné« (25. VI. 1858). Byla totiž domácnost hudby milovného soudního rady Havelky zároveň salonem vlastenecké společnosti písecké, kde se konávaly každé neděle a o svátcích schůzky přátelské, o jejichž zábavnou část pečovaly hrou, zpěvem i deklamacemi hlavně dvě nadané dcery Havelkovy, Zdeňka a Míla. Vedly se tu však i vážné rozhovory o časových otázkách vědeckých i politických, řešily se kulturní potřeby obecné i místní. Z tohoto ústředí národního života píseckého vyšel i podnět ke zřízení vyšší dívčí školy pro dívky, obecné škole odrostlé. Za součinnosti profesorů reálky, mezi nimiž byl i Adolf Heyduk, a učitelů městské opatrovny byla vypracována podrobná osnova školy a r. 1859 předložena vládě se žádostí za povolení ústavu. Když však vláda s povolením otálela, sáhlo se k svépomoci: od 16. října 1860 do 15. července 1861 uspořádána řada soustavných výkladů pro dívky z předmětů humanistických i reálných, v které se uvázali profesori písecké reálky, honoráře se vzdávající ve prospěch opatrovny a fondu pro dívčí školu.

A toho roku teprve se plní po dohodě obou otců touha dívčí dvojice po delším, přátelsky důvěrném styku: 2. července 1860 oznamuje rada Havelka příteli, že právě posílá Zdeňku do Nymburka »na vandr«. Svěřil ji, nezkušenou dívku, pro cestu z Písku do Prahy ochraně »strážné paní«, obavy jeho však rostou při pomýšlení, že Zdeňka má další cestu z Prahy do Nymburka vykonati vzácným tehdy ještě dopravním prostředkem: po železnici! A tak starostlivý otec zvláště ještě klade příteli na srdce: »Žádám Tě ale snažně, abys laskavě se o to postaral, by nejela sama. My zde v Šumavě jsme nezkušení, nemáme takměř ponětí o železnici, a proto jsme velmi nepraktičtí a třebaš neopatrni.« Propouštěje ji tak na delší dobu ze své ochrany a péče, tklivě má na paměti duševní i mravní dobro dcerky, přepečlivě vychované v čistém ovzduší krásného života rodinného. Rád by, aby i pobyt v Nymburku byl po stránce duševní vlastně jen pokračováním obvyklého života Zdeňčiny, osvěženého novým prostředím; tož přítele upozorňuje, že Zdeňka v neděli v Písku zpívává na kůru, a prosí: »Možná-li tedy, promluv s ředitelem kůru, zdažby nemohla účastna být tohoto požívání; posuď ale také, zdažby se slušelo na ni, na kůru být; neb nevím, jak to tam vyhlíží, zdaž je tam dost pořádku bez výtržností...«

Až do podzimu byla tak Zdeňka milým členem rodiny dlabáčovské, sdílejíc se s přítelkyní o domácí starosti i dívčí radosti, které skýtal život nymburský; a v přátelské odvetě si pak odváží Zdeňka po sv. Václavu Katynku do Písku, kde právě

byly zahájeny přednášky pro další vzdělání dospělých dívek. Obě dívky doplňují horlivě a se zájmem své znalosti z češtiny, náboženství, německé literatury, z věd přírodních i ze zeměpisu a dějepisu a s obdivným nadšením naslouchají výkladům mladého profesora *Heyduka*, jenž je zasvěcuje do tajů deklamace a krásocení, při tom však nezůstává nedotčen půvabem nového dívčího zjevu, jímž pro českou společnost píseckou byla *Katynka Dlabačová*. Ta společnost ovšem není příliš velká, zato vybraná, neboť se rada *Havelka* a jeho rodina vyhýbají kruhům písecké byrokracie, která se úrovní i vkusem přizpůsobovala společnosti, složené z členů vojenské posádky. »V našem vkusu vždy jen menšina si libuje,« píše o tom *Havelka Dr. Dlabačovi*, »neb kde přirozený vývoj ducha považuje se za sprostáctví, snaha národní za cikánství a cituplný zpěv za komediantství, tam nás straší.« Tento vkus u *Havelků* se projevující však vynikal nad průměr a znamenal vnitřní obohacení a duševní rozkvět pro *Kateřinu Dlabačovou*, jejíž krásný mezzosoprán, i v *Písku* dále školený, si získává v *Havelkově* salonu vděčné posluchače. Sličný dívčí zjev, zrcadlící ušlechtilost rozvíjející se duše, dobyl si rychle obecných sympatií a srdce otcovského přítele, rady *Havelky*, skoro překypuje radostnou pýchou, když oznamuje do *Nymburka* svůj dojem z dcery vlastní i přítelovy: »Příteli! *Dlabači!* každý z nás jinde vodil dceru svou; ale radost! sešli jsme se u stejného cíle!... abych vyslovil *Tobě*, kterak sličným úkazem se jeví dcerka *Tvá!* Jisté ale jest, že všechna srdce naše už získala. Při šťastném stupni vzdělanosti zdobí ji přirozená bodrost myslí a dospělost soudnosti« (7. X. 1860).

Skoro půl roku trvalo toto milé intermezzo; a když se koncem března 1861 vrátila *Katynka* zase k otci, želeli jejích písní dlouho písečtí přátelé, a *Adolf Heyduk* vážil i cestu do *Nymburka* za půvabnou svou žačkou. Jí však zase plynou v klidném toku dni, zasvěcené péči o dobro bratrovo i starosti o značně veliké hospodářství domu otcovského; v řídkých chvílích svátečního oddechu jest jí kniha milým společníkem a zpěv osvěžením, z něhož se těší i otcovi přátelé, pan děkan *Jan Maryška* z blízkých *Kovanic* a kníže *Thurn-Taxis*, *Smetanův* příznivec, jenž k *Dr. Dlabačovi* přicházel návštěvou z nedalekých *Neměřic*. Ten také dal ponět, aby byl v *Nymburce* uspořádán koncert ve prospěch *Národního divadla*, při němž 21. VIII. 1862 účinkovali mistr *Bedřich Smetana*, nedávno ze *Švédska* se vrátivší, a slečna *Kateřina Dlabačová*.

Obrat však, který měl převést život *Katynky Dlabačové* do nových kolejí, ten přišel z fary *kovanické*. Tam zavítal na svých objevných cestách po českých archivech na jaře 1863 mladý adept historické vědy, *Josef Emler*, jemuž děkan *Maryška* vypravoval o historických zájmech *nymburského přítele-lékaře* a uvedl mladého přítele do domu *Dr. Dlabače*. Nepraví historie, jakou si kořist vědeckou *Josef Emler*, tehdy na *prahu archivářské dráhy*, odnesl ze své návštěvy. Avšak líbezné dokumenty i vývoj událostí prozrazují, že ho neméně než listinný materiál upoutal milý zjev dcery domu. A jako nejednou od dob nesmrtelných milenců *Paola* a *Francesky*, i tentokráte knihy jsou prostředníkem, jenž otevírá průhled do dílny duše a klene most přátelství od srdce k srdci. O knihách právě vyšlých a čtených navázali hovor, knihy ještě neznámé posílá *Josef Emler* po svém návratu do *Prahy* horlivě čtenářce; a nad nimi se rozprádá korespondence, jež přátelskou výměnu myšlenek záhy zvroutňuje projevy vzrůstající oddané vzájemné lásky.

V Praze dne 27. dubna 1863.

Velectěná slečno!

Odesílám dle příslibení svého některé knihy, vesměs začátky posud ještě úplně nevyšlých děl, podotýkaje při tom, že mi zvláštním bude potěšením, ráčíte-li dovoliti s dalšími částmi totéž činiti.

Většina mistrovských článků, v »*Obrazech z přírody*«¹⁾ umístěných, jest *Vašnosti* jistě známa, bude ale pohromadě snad vítanější. »*Svět a lidé*«²⁾ nejsou nevhodny ukřátkovati chvíle, v nichž nám zdánlivě vše, v skutečnosti však nic neschází, když nejsouce svými, všestranné služby ducha pohřešujeme a předce již ze zvyku nečinnými býti nechceme. O »*Bídnících*« sotva se mohu jinak vyjádřiti, než je všeobecný hlas: jest to nejkrásnější květ, který vypučel na bujných ratolestích romantiky a hoden a důstojen jejího nejprvnějšího pěstitele.

Cítil bych velikou radost, dovědév se, že Vám, velectěná slečno, plody těmito jakás zábava připravena byla. Ulevil bych tím sladkému břemenu dluhů, jimiž povinován jsem za *Vašnostinu* laskavost a zábavu, jíž sem se při svém pobytu v *Nymburce* těšil. Od té doby vstípilo se i staroslavné toto město hlouběji do paměti mé, takže se často, ano velmi často, obraz jeho před zrakoma máma vznáší. A aby i doby nejpjatější práce nebyly prosty půvabné myšlenky, chce tomu jakási potměšilá, při tom však dobrá náhoda, abych hustěji než dříve s jménem utěšeného *Vašnostina* obydlí v starých — listinách se potkával.

Musím však prositi za odpuštění, že jsem úchylnou touto list trochu rozšířil, a ještě více za prominutí toho, že jsem příslibení svému tak pozdě dostal. Kantorování až do nedávna trvajících a zároveň nutné a nečetné práce archivní byly na tom vinny.

Ze obou poskytnouti ráčíte, doufá

Vašnosti

nejoddanější

Jos Emler.

[V *Nymburce*] 8. června 1863.

Vážený pane!

Odesílajíc Vám tuto laskavě mi zapůjčené knihy, děkuji zároveň za milou zábavu, kterou jste mně jimi způsobil.

Na další příslibenou zásilku těší se

Vaše

Kat. Dlabačová.

V Praze dne 6. června 1863.

Velectěná slečno!

Již několikrát jsem zasedl, abych vykonal, k čemu se nyní odvažuji; nebyl jsem však s to své předsevzetí uskutečniti. Vůle a cit hlásily se k činu, k přechodu přes *Rubikon*, pero nechtělo, řízeno jsouc rozumem, poslouchati. Těžko jest udržeti hladinu v pokoji, třeba i na potůčku skromném, burácejí-li větrové, neušetří, ale navštíví i sebe větší zátiší. Bylot to i se mnou. Žil jsem v klidu dvěma bohyním, věnoval jsem jim veškery své nejpřímnější snahy, a ony provázejíce

¹⁾ »*Obrazy z přírody*« *Karla Starého*. Vyšly v Praze 1862.

²⁾ »*Svět a lidé*« nazýval se výbor povídek *Karla Herloše*, vydávaných v překladu *J. V. Jahna* v sešitech u *J. L. Kobra* od r. 1863.

mne růžemi i trním, činily mne nejen spokojeným, ale i blaženým. Bohyně ty a zároveň i družky mé jmenují se Věda a Vlast. Letošní Vesna záviděla mi buď ten poklid, aneb aby mne ještě více oblažila — kdyby jen toto bylo! — vylákala mne k sobě, chtějí mi ukázati svých něžných dítek. Ty se však ještě nedostavily; ale oko mé spatřilo utěšenější všech očekávaných. Čarovný obraz květinčky této vstúpil se do duše mé a neopustil mne více. V nádrách mých zmizel klid a umístila se touha a ta mne pudila opět k drahému, divotvornému obrazu. Po druhé jsem poznal, proč mi drahým, proč mi velemilým, po druhé jsem poznal, že touha má se objevila co čistá láska — k Vám, velectěná slečno! Neračte mi to zle vykládati, že jsem pustil rychle uzdu citům svým a že zároveň i tak rychle je objevuji. Nemohl jsem jinak jednati a Vašnostina laskavost dala mi více odvahy. Víím, že nebude-li místečka, v němž by něžné srdce Vaše vzájemný cit pro mne mělo, nezazlíte mi; mohu ale zároveň slíbiti, že zakmitne-li mi jen jiskra naděje k dosažení nejvroucnějšího přání mého, hotov jsem a budu vše podniknouti, co k cíli by vedlo, a že i přesvědčím, že důvěra ve mně složená ne nehodnému se dostala. Jaká jest velká láska má, taková jest i prosba za vyslyšení mne. Bylo by to mým největším štěstím, mou nekonečnou blažeností, měl-li bych naději, že každý vzdech, každý krok činím pro trojici mi v celku stejně, jednotlivě vždy jinak drahou, trojici to, do níž bych umístil lásku k Vědě, k Vlasti, k Vám.

Vzdávaje díky za laskavé mne přijetí při pobytu svém v Nymburce, opětuje svou prosbu

Vašnosti

nejoddanější

Josef Emler.

4.

V Praze dne 5. července [1863].

Velectěná slečno!

Věže domnělého blaha, dosti pracně a namahavě zbudované, mi praskají, rozstupují se a co nevidět bude z nich snad jen ssutina, neprijde-li pomoc jiná, vyšší. Osud se mstil, že jsem stavěl soběcky jen pro sebe, zapomínaje, že do záměrů si ustanovených nevědomky se vdruží i cosi jiného, co ne tak mocí, jako slastí uvrhne nás v pouta, jejichž blažící tíži rádi snášíme, z níž se těšíme, která i nejen neopozduje, ale rychlostí blesku nás dále vede. Že toto něco u mne co láska čistá k Vám ve vínku osudů mých se objevilo, osmělil jsem se již vyjeviti, že aspoň jiskra naděje mně kyne, poznal sem při svém pobytu v drahé Vaší otčině. Ten mi bude vždy drahým upomenutím, perlou v řadě dojmů, jež mi kdy zažiti popřáno bylo; neb mé dřevnější vědění stalo se přesvědčením, an jsem poznal u Vás, velectěná slečno, mnoho krásných vlastností, které řídkým jsou úkazem v naší době. Odpusťte, že je nevypočítávám; ode mne neuslyšíte chvály, a to již proto, že i pravda by se mohla zdáti pochlebenstvím, kteréž nikomu bych neřekl; u Vás pak i možné vyčítce, že bych něco podobného zamýšlel, chci se vyhnouti. Podotýkám toliko, že žádná obět i sebe větší, sebe neobmezenější, nebude s to odvrátiti mne od toho, čím bych si náklonnost Vaši, mi s největšími snahami mými stejně drahou, stejně vznešenou, získati mohl. Nepřeháním, vyjevuji jen své upřímné city, které třeba i zevnějšímu chování mému na odpor býti se zdály, předce v nádrách mých pro Vás plápolají tak čistě, tak skvěle, jako ony, které chovám pro to, co vznešené a dobré jesti. Přál bych si, aby se mi příležitost naskytla slova svá skutky dosvědčiti a tak vyplnění nejvřelejší touhy své aspoň částečně si zasloužiti.

Psal bych více; musít u mne nahraditi písmo, k čemu ústa jsou neobratna, bojím se však, abych nezabloudil dále, než snad trpělivost Vaše vystačí.

Opětuje své díky za laskavé mne přijetí a vřelou prosbu za vyslyšení, čeká toužebně počten býti několika Vašnostinými řádky

Vám

nejvroucněji oddaný

Josef Emler.

22

5.

[V Nymburce] 15. července 1863.

Vážený pane!

Nevím, zdali šťastnou neboli nešťastnou náhodou jsem předešlý týden balík s knihami právě v tom okamžení k poště odeslala, an mi po chvíli doručen byl list Váš, na nějž odpověděti spěchám, abych dřívější dluh svůj delším váháním ještě nezvětšila.

Píši ne bez všelikého přemítání, ač rozum, ponořiv se v zori citu, rád se jím oslniti dává; víím ale z vlastní zkušenosti, jak těžko se zúčastní cit tam, kde shoda duševní, z které pravá náklonnost vzniká, schází!

Vaše návštěvy pak, vážený pane, byly by vždy, i kdyby jen zcela přátelské — světlou upomínkou dnů mých zůstaly! — já poznala Vaše šlechetné smýšlení a mužné zásady a tyto duševní vlastnosti dotýkají se oněch obrazů, jež zvykla jsem na obzoru tužeb a snů mých spatřovati. Jimi opatřena myslela bych sobě muže, jemuž bych příště náležeti měla. — Však nemusela bych býti děvčetem, aby mně postačilo vědomí, že jsem probudila dřímající city srdce šlechetného, jež pouze opětovati mohu, aniž bych se sebe tázala, zdali muže, jemuž ruky své podám, opravdu šťastným učiním. — Ležít to v povaze ženy, že, ač sama po kvítku drahocenném, jež štěstím jmenujeme, toužebně prahne, přece jí nevýslovně větší rozkoš působí vědomí, že sama k štěstí tomuto nemálo přispěla.

Přesvědčena jsou, že i Vy, vážený pane, s těmito mými náhledy souhlasíte — těším se tím více na výměnu jich, an jen v obapolném sebe poznání všechn další duševní smír leží.

V očekávání tom píši se

Vaše

Kateřina Dlabačová.

6.

[V Praze] dne 22. července 1863.

Velectěná slečno!

Přál bych si, kdybych mohl živě nakresliti, jak mohutně se nádra má dmula a jaké city se vířily v nich, když jsem Váš předražený list obdržel. Váhal jsem a spěchal zároveň roztrhnouti pouzdro. Obsahovalť rozhodnutí, odsouzen-li jsem opět sám se ubírat za svými světicemi, sám se těšiti vzešlým z toho slastem, sám též i bol nésti nad nezdarem; byloť veň vloženo i toužebně očekávané poskytnutí aneb obávané zničení naděje, že si budu moci zasloužiti a vydobýti perlu, jejíž řídké a krásné vlastnosti, jejíž celá bytost se zakotvila na dno mých nejprvnějších přání a tužeb, a to od onoho nezapomenutelného okamžiku, v němž se mi dostalo štěstí poznati ji.

Rychlostí blesku proletěl jsem řádky mi drahé a přečítal opět a opět, vybíraje pilně, co by k vyplnění mého nejvřelejšího přání vztahovati se mohlo. Zač jsem v předešlém svém listu nejprve prosil, aby dána mi byla naděje, že mé snahy nejsou zcela marny: toto drahé kvítko — jak se domnívám — jsem našel. Budu je šetřiti a pěstiti co svěřence mi nad jiné dražšího a milejšího, aby, vzrůstši zdárně, utěšeného mi plodu přineslo.

Myšlenky, jež jste, velectěná slečno, uvéstí ráčila o podmínce pravé, nelíčené náklonnosti co základě stálého blaha a štěstí, byly vždy a jsou potud i myšlenky mé. Nikdy mi nenapadlo, že by to mohlo uspokojiti, aby dívka, vidouc se milovanou, již proto celou svou jsoucnost do milosti a nemilosti muže i sebe lepšího a dokonalejšího položiti měla. Víím, že první dojem jest oheň, který bezohledně pálí, vše stráví, který ale déle neb kratceji potrvav, poznenáhla předce i jasnost i sílu svou tratí a pak, hoře jen temně, bolestněji působí než obyčejná chladnost: víím, že tomu tak, není-li živlů jiných, které hlubšího majíce pramenu, nikdy nevyschnou, ale čím dále se z nich čerpá, tím mohutnější potravu poskytují.

Myslím též, že ač na muži všecky ony vážné i těžké, neméně ale i sladké povinnosti spočívají a o něj se opíratí musejí, že celé jeho snažení postrádá onoho nádechu šlechetnosti, onoho po-

23

jítka ducha s člověností, neposvětí-li jí bytost, jejíž nejpřednějšími vlastnostmi jsou něžnost a šlechtný cit pro vše, co krásné a dobré. Našel jsem mimo jiné přecetné drahokamy tyto dva demanty v neobyčejném vínku krásných vlastností Vašich, velectená slečno, a dovoluji si jen podotknouti co odpověď na otázku, již jste všeobecně ve Vašem listu položila, že takové vlastnosti musí úplně šťastným učiniti každého, komu přáno bylo je poznati. Já jsem měl to štěstí hned při prvním letošním setkání se našem, a nemohu proto než opěťovati každým dechem, co spanilomyslný náš Čelakovský dí:

O má vlasti! z neskonale
hojnosti své — *tuto* ale
daruj jednu růžičku,
tuto dej mi perličku!

Mimo to prosím, i aby podpis Vašeho listu byl dobrým a šťastným věštcem a aby nazvati mohl svou

Vás

vroucně milující
Jos. Emler.

7.

[V Nymburce] 6. srpna 1863.

Vážený pane!

Obdrževši Vaš milý list měla jsem dvoje potěšení, an mi doručen byl váženou nám osobností pana faráře,³⁾ jehož řídké návštěvy mne povděčnou činí náhodě, kteráž jej do domu našeho přivede.

Jest nyní řada na mně, abych Vám vyměnila reflexe, jakéž psaní Vaše ve mně vyvolalo. Musím však vyznati, že mi těžko bude slovům Vašim odpovědi dáti, an směr jejich mi pohnutky k obavám dává, aby skrovné vlastnosti mé Vámi, vážený pane, přeceňovány nebyly, načež by pak zajisté zklamání následovati muselo, což bych věru nepřála ani Vám ani sobě. Za to však žádám, by jste více místa v listech svých zájmům svým věnoval, které mne tím více baví budou, čím mocněji si přeji s povšechnými náhledy Vašemi se seznámiti, což osobně se jen tak zřídka státi může, ač krásný souzvuk, o kterémž tak ráda sním, by si, tuším, častější rozmluvu vyžádal!

Předešlý týden milého otce mého a mne Praha na 24 hodin v lůně svém uhostila. Zajisté jste netušil, jak blízko jste nám byl! Okolnosti však a krátkost času otci mému nedovolily, by Vás byl o naší návštěvě zpravil, a nutná potřeba přítomnosti naší v domácnosti byla příčinou, že jsme zase záhy k labským břehům spěchali.

Srdečně Vám děkuji za laskavé zaslání kněh. Nyní, kde domácí práce již se trochu zmenčila, budou mi opět milou zábavou. Čím dále »Bídničky« čtu, tím více se obrovskému dílu tomu obdivuji... Přála bych sobě častěji slyšeti rozmluvu páně farářovu o nich. Onť dílo toto studuje s mladickým ohněm. Neuďte mu ani jedna krásná myšlenka. Pozorování toto měla jsem příležitost činiti v neděli — trávivši odpůldně v Kovanicích. Při této příležitosti jsem se též dozvěděla, že hodláte v brzku krajinu naši navštívit. — Počnete-li pak povolené prohledávání archivů po městech českých Nymburkem, doufá, že Vás uvidí

Vaše

Kat. Dlabačová.

8.

V Praze dne 15. srpna 1863.

Velevážená slečno!

Tísnily-li kdy nadra má doby trudnější a vážnější, ozvala se mi vždy krásná Libušina slova: »Město vidím veliké, jeho sláva hvězd se dotýká« a sladká jejich ozvěna vyloudila jistě zase, čeho

³⁾ Děkan Maryška z Kovanic.

jsem si žádal — vzkřísila ducha kleslého k práci nové, chtějíc tak přispěti a účinkovati, abych skromným lupenkem matičce Praze do vznešeného slávy věnce co syn vlasti se osvědčil.

Nepozbyla svatá myšlenka na vlast svého čarovného léku docela, cítím však, že ho postoupila své přemilé a drahé sestře, dobře vědouc, že blažený pocit všemohoucí lásky důstojně vynahradí místo, jež jí bylo zasvěceno. A nemýlila se. Poznal jsem růži plnou nehynoucích vnad, již —

»mé srdce miluje,
Pro tu tluče, tuť miluje,
po té touží křídlem svým«

— a pomyšlení na ni doprovází mne dále a dále, a roztoužíc andělskou svou mocí vše myšlení, budí i nejskrytější síly k životu a dodává přesvědčení, že vztyčiv toto heslo na svůj prapor, pod jeho ochranou k vítězství veden budu.

Málo dnů svítalo mi tak jasně, ještě méně jich šířilo přede mnou takovou nekonečnou záři, žádný nezanechal takovou touhu pálicí, avšak nevýslovně blažící u vnitru mém, jako poslední dva, v nichž jsem se těšil býti Vám na blízku. Kolikrátkoli jsem se od Vás — svého to ráje — ubíral, dělo se to vždy se srdcem těžkým; nyní pak půl života bych dal za přesvědčení, že se mi dostane z rukou Vašich palmy, slibující mně vyplnění mého nejvřelejšího přání — Vaši lásku. Doufám v to pevně, slibuje mi to i dárek přemilý a předražený, který mne nikdy a nikde neopouští a neopustí, uváděje mi na mysl zářící mi hvězdu, u níž můj duch v každém volném okamžiku dlí a k ní brzy vrátiti si přeje. —

Však teprv ve středu odeberu se na pouť po širých krásných luzích našich a nejdříve do eldoráda všech našich zpátečníků — do Třeboně. Teprv včera nám přišlo dovolení od kn. Švarcenberka; potřebovalo mnoho času, než se vrátilo, stojí však za to, máme tam přístupu — na celý věk, a kdykoliv chceme. Těším se skutečně na tuto zaslíbenou zemi všech, kteří více v minulosti než přítomnosti žijeme, byl bych ale daleko šťastnější, kdyby tento ráj byl kdesi blížeji u mého vycházejícího slunce, abych mohl požívati radosti dvojí; buď mi ten čas jistě půl stoletím, než se k němu opět vrátím.

Ten týden, bylo to tuším v pátek, bych si byl přál, abyste byla přítomna bývala koncertu, který se zde odbýval ku prospěchu Polenských. Jest to smutné arci, když lidé, mající pomoci, za to nejdříve pobaviti se chtějí — jsme však již tak všichni soběčtí, a já jsem tenkrát patřil mezi ně. Byla to hudební zábava, jaké nebylo od svatojanské slavnosti, aspoň v kruzích našich českých. Spomněl jsem si několikrát, kýž byste byla přítomna, přesvědčen jsa, že by vše bylo uspokojilo. Program byl zajímavý a rozmanitý a vše šlo, jak se to od umělců očekávati dalo, výborně. Laub se modlil na housle; cítil každý před sebou velikána umělce — mnou to hnulo: sevřela se mi nadra, zachvěl se i mozek a otrásl všemi čivy — byl jsem zničen: zapomenuv na sebe, letěl jsem do nekonečnosti s ním, z níž jsem se teprv probudil, když jsem nikoho neměl před sebou. I Lukes i Švarc i Ehrenbergerová poskytli, seč jich síly byly; mne upomenula zvláště poslední na jednu z písní, které druhdy mými nejmilejšími byly.

Však již čas, abych svou niť velmi nerozpředl a trochu důtky si nezasloužil, že proti laskavé trpělivosti Vaší hřešiti chci. Proto dovoluji si jen ještě ku konci připojiti prosbu za vyslovení mé hluboké úcty velectěnému p. otci a p. bratru a políbení ruky milostpaní tetince.⁴⁾

Asi třetí den po příjezdu na místo budu opět se svým listem zlobiti, jež však pro uvarování se možného vinění ze širokosti, seč budu, zkrátím. Prose za upomínku laskavou v dobách prázdných, jsem

Váš

nejvřeleji milující
Josef Emler.

Emler se tehdy chystal na jednu ze svých výzkumných cest po českých městech

⁴⁾ Paní Kateřina Fleischmannová, choť magistrátního rady v Nymburce, jež se ujala výchovy Dlabačových dětí po smrti jejich matky.

ských archivech; obšírné listy, které pak z jednotlivých zastávek putují do Nymburka, jsou pisateli náhradou za přímý styk, stávají se ve snaze, zachytiti pro milovanou vzdálenou dívku prostředí, v kterém právě žije a pracuje, zajímavým obrazem vnějšího i vnitřního vývoje měst i míst navštívených; obrazem, vykresleným na pozadí citového roztoužení, jež vyšinulo badatele, dosud jen a jen vědě žijícího, z rovnováhy a dopomáhá srdci k jeho právu. Přes ubezpečení, že své listy »seč bude, zkrátí«, vzrůstají na deník srdce, jež toužilo celou svou náplň vložit do rukou milované bytosti. A ta, ač s jistou zdrželivostí, kterou káže mrav a více ještě plachost probouzejícího se teprve citu, přece jen s milou upřímností vyznává, jakým jsou jí tyto konfese přítelovy pramenem tichého štěstí a blahého snění.

9.

[Třeboň] 29. srpna 1863.

Velectená slečno!

Není to ze zapomenutí, že jsem tak dlouho nepsal, ale že mi bylo cestování si jinak zaříditi, než jak jsem byl udal ve svém posledním, bezpochyby temném a nesrozumitelném listu.

Jsem dnes skutečně teprv třetí den v sídle posledních pánů z Růže a vyhovuji radostně tomu, co bych byl již dříve učinil, kdybych se jen pokojného okamžiku byl dodělati mohl.

Již domov jsem o den později opustil, než bylo ustanoveno. Bylo-li to pro práci, anebo že jsem se s drahým srdcem — ať dím s duší národu našeho — s matičkou Prahou rozloučiti nemohl, nejsem s to říci. Připravoval jsem se velmi zvláště k odjezdu: zdálo mi se býti děckem, opouštějícím po prvé svou otcinu. Neb tak mohutně a zároveň tak bolně a tak sladce, tak starostně a spolu tak nadějně točily se mi mimo toto jen ještě dvakrát myšlenky v prsou mých: před sedmi jary, a když jsem posledně u večer od Vás, nejdražší, se ubíral. Obě mi bylo se naskytlo jako na vážných rozcestích života a pochopil jsem význam toho vnitřního hlasu: tamto hřímal k rozhodnutí budoucí dráhy působení mého, tuto zasvěcoval pravú, nehasnoucí lásku, jíž vycházeti se zdála hvězda na obzoru vzájemnosti. Arciť mohu jen říci »zdála«; neb zkouška poznání mne není ještě u konce. Čekám trpělivě, ale i toužebně, ovšem sobě přeje, aby to bylo aspoň s dobrým prospěchem. Co se mne týče, ostanu na tom, co jsem po prvé vyřkl: poznal jsem tolik výtečných vlastností, tolik šlechtnosti, že by marno bylo více sobě přátí; viděti Vás, předrahá, ozdobenou jinak, po tom netoužím, přesvědčen jsa, že těžko drahocennějšího věnce naléztí, že v žádném lilie a růže netvoří taký souhlas krásy a dobra jako v tom, po němž se ruka má sáhnouti osmělila.

Vraceje se k tomu, o čem jsem se dříve zmínil, opětuji, že tito dva okamžikové vážní byli přirozeným během věcí, že se objeviti museli. Proč se mi při opouštění Prahy tak dalo, to si nemohu vysvětliti. Myslěl jsem mimovolně na poutě otce Palackého, ne snad, jako bych se domýšlel, že svými takového bych docíliti měl výsledku, ale že snad semo tam nějakého doplňku budu moci podati. Podaří-li se nám vyvésti, co jsme si předsevzali, nezasloužíme si aspoň nevděk přátel dějin vlasteneckých.

Avšak ku cestě své musím přikročiti. Plán jest tento: přes Tábor, Soběslav, Veselí do Třeboň, odtud přes Jindřichův Hradec do Pelhřimova, Želiva, Německého Brodu, do Čáslavi a na Hory Kutny a potom z Kolína měl bych jeti do Prahy. Zde však doufám odchylku si dovoliti a k svému zkoumáním oficielním také mimořádné, mně nad ty milejší, jedno přidati a svou historickou cestu u Vás, milovaná, ukončiti, když mi nemožno bylo, jak jste si přátí ráčila, ji tak začíti.

Nejprve mě mělo pohostiti staré sídlo Táborů. Však jaký to rozdíl! Nikdo by nyní netušil, že Tábor byl stanovištěm českých demokratů, českých republikánů, že toto město závodilo s Prahou o přednost. Kdyby poloha, kdyby skromné památky a především každá stránka nejhlučnější doby v dějinách naší vlasti na činy a chrabrost praotců neukazovaly, nehodní vnukové sotva by Řím zbudovali a každého jen k útrpnosti, nikoli ale k uznání, tím méně k obdivu pohnuli. Zde

byl můj první »pajt«,⁵⁾ při němž sem pět dnů ztrávil. Mohlo to jít arci trochu rychleji, ale štěstí mi přivedlo v náruč kolegu z kantorského úřadu, jemuž jsem trochu času věnovati musel, který mě ale za to se všemi celebritami tábořskými a zajímavým, ač ne velmi krásným vůkolím seznámil. Hleděl jsem tak spojití příjemné s užitečným.

Z Hradiště hory Tábor, jak starí město toto jmenovali, dopravil mne poštovní vůz něžným údolím památné Lužnice do Soběslavi — žádný pajt, podobně ve Veselí — dva dny zničeny: napsal bych do denních zápisků, kdybych si mohl jaké dělati. Na štěstí není nic tak zlého, aby to nemělo své dobré.

Prázdná chvíle poskytne příležitosti myšlenkám zaběhnouti přes luhy a háje českého kraje do mého ráje, přes Sázavu k Labi, jehož vlnkám by rády namluvily, aby pozdravily milenku a pověděly jí touhu a přesvědčily o mé lásce k ní. Potom se vznáší drahý obraz Váš před duchem mým, potom potěší i zrak přemilá mi podobizna Vaše, jíž stále na svých prsou nosím. Mimo jiné prázdné chvíle jsou podvečerní procházky, večerní má samota jedinou myšlenkou vyplněny, jejíž středem jest zářící a blažící slunce — nekonečná láska k Vám.

Do Třeboň jsem přišel o dva dny později než archivář Gindely. Město samo není ani rozsáhlé ani úhledné, ale dosti zajímavé, krajina, ač rovná jest, předce velmi rozmanitá, utěšená, k jižní a západní straně v šedé dalekosti velikány Šumavy a rakouskočeských hor obroubena; lidé nejsou v ochotnosti a přívětivosti posledními: krátce, může se zde na čas dosti spokojeně žítí, jen celé zástupy knížecího úřednictva zužují trochu a těsní vzduch. Nejsou to ani Čechové ani Němci, a bolí to, viděti před sebou tolik mladých šosáků.

Archiv sám mne překvapil. Dělal jsem si ze slov Palackého skvělý obraz, ale i ty nejživější barvy jsou jen chatrný palesk: k tomu ke všemu vzorně srovnán — pravé to nebe pro historika, který by při svědomité práci ani za dva věky s látkou zde nahromaděnou nemohl hotov býti.

Přišel jsem již trochu daleko, a ač mnoho bych měl ještě psáti, nesmím laskavé trpělivosti Vaší zneužívatí a i trochu napodruhé si nechati látky.

Dovoluji si prositi za vyřízení srdečného pozdravení a vyslovení mé úcty p. otci a p. bratru a políbení ruky milostivé tetince p. Fleischmannové. Račte mne i častějším zpomenutím si na mne oblažiti a několika řádky potěšiti

Vás

vroucně milujícího

Jos. Emlera.

P. d. Listy dostávám do Třeboň poste restante.

10.

[V Nymburce] 9. září 1863.

Vážený pane!

Kdybych neměla trochu více křesťanské lásky než mnozí páni, kteří se tak hluboko ve všeliké krásy archivů pohřívají, že všechno, co na blízku i v dáli, ne-li zapomínají, tedy aspoň v zbledlých barvách vidí, nedotekla bych se navzájem tak dlouho pera, až by jste i Vy pocítil, jak nemilé jest při každém dveří otevření i při každém šustotu milou zvěst očekávati a vždy zase zklamána druhému jitra vstříc pohlížeti. —

Obdržela jsem však za to živý, listem Vaším vylíčený obraz dosavadního Vašeho účinkování a zajisté jsem nemalé potěšení z toho měla, těšíc se na dobu, až se opět vrátíte a nám hodně mnoho o svých cestách vyprávět budete! S uspokojením pak zajisté zpět pohlédnete na vykonanou pouť, kde se Vám tak mnoho látky k badání naskytlo! —

Nemohu opominouti se za hojnou zásilku kněh nepoděkovati, jakouž jste mne právě, an jsem za lehkým zastuzením několik dní z pokoje vyjítí nemohla, laskavě zásobil. — Ačkoli jsem při

⁵⁾ Vztahuje se na Havlíčkovu satiru »První generální schůzka Česk. nár. museum L. P. 1847«, v níž se praví o Erbenovi: »V létě ho po Čechách na pajty vysíláme, a co v létě nakrade, v zimě pořádáme.«

obracení každého listu několik vložených řádků od Vás očekávala. — Cestopis Krejčího⁶⁾ jest dle mínění otce mého dílo odporučené Vašeho hodné, a s nemalou oblibou čtu nyní druhý svazek. Jest tak zajímavě psán, že některá místa opětně čtu. Přála bych si jen, abych více času této jedinké mé zábavě věnovati mohla. — Jsouť však dnové, jako n. př. předešlý týden posvícení, pro venkovany ovšem den velmi důležitý, kteréž jsme ve společnosti bratrance Černého,⁷⁾ na Vás častěji sobě zpomínajíce, velmi příjemně ztrávili; kde mimo zaměstknání domácího ani k ničemu jinému nepříjdu!

Obyčejně pak bývá několik pokojných okamžení k večeru, kde nepozorovaná se mohu myšlení svému odevzdati, náhradou za celý den. — Právě v onen čas, než jsem poslední list Váš obdržela, byly vždy tak překrásné večery. — I nemohla jsem pohlédnouti v tu tichou velebnou přírodu, abych sobě byla nevzpoměla, zdali mimo mne ještě někdo vzhledá vzhůru k tomu bledému oku noci — a když větřík zavál a listí tak zlehounka zašumělo, tu znělo mi to jako odpověď z kraje vzdáleného! —

Avšak vidím, že zabíhám dále, než jsem původně chtěla, povím Vám jen ještě, že se budu velmi na příští list Váš těšiti, který ale snad v kratší době cíle svého dojde nežli poslední.

Vaše

Kat. Dlabáčová.

II.

[Třeboň] 18. září [1863].

Velectěná slečno!

Nemohu vypsati, jak dráh mi Váš poslední list, jakou radost a útěchu mi způsobil; i ta důtka, již jsem si utržil pro odkládání psaní, byla pro ostatní obsah méně trpkou. Lituji tohoto ne svévolně, ale poměry zavinělého poklesku, k jehož omluvení arcit' víc uvéstí nemohu, než co jsem v předešlém svém listu byl sdělil. Musím však nejprve nejvšeleji děkovati, že Vám šlechtnost Vaše nedala oplácti měrou zaslouženou. Jednomu však nerad bych dal za právo. Jest to ono místečko přemilého mi listu, z něhož sem vyrozuměl, jako bych, co mi blízké, v barvách trochu bledých viděl a pro své zaneprázdnění na toho zapomínal, od něhož jsem vzdálen.

Soudil-li sem přísně, bylo to jistě zaslouženo, a všichni, kdo mi drazí jsou, ostanou mi jimi, i kdyby mne od nich díly světa různily. Ze začátku sem myslel, žeť to snad k sobě vztahujete, dále teprv vyjasnil se obzor citům mým. Neb pouhá myšlenka, že byste jen na okamžik podobného domnívati se mohla, bodla mi v srdce jako meč ostrý, setřela najednou vše kvítí a proměnila ráj u věčnou a nekonečnou pouť v poušti. Tím dražší bylo i také, co mně tuto obávanou poušť v naději plnou blaženosti proměňovalo. Za přenáhlenou smyšlenku zasloužil sem takového trestu. Neměť sem o šlechtnosti vtělené ničím pochybovati. Věřit mi, že její obraz tak často se vznáší přede mnou, kolika démanty třpytícími se honosí naše utěšené luhy, když Vesna své veselí slaví; víť, že vzkazují po každém kmitu nesčíslných svěřenců bledé luny jí pozdravení své a že každý vánek šeptati má jí mou lásku věrnou a nevyrovnanou a prositi, aby udělila mi i svou. Nežadám však příčiny ani k té sladké důtce více, ale budu psáti tak často, až unaviv Vás samými prosbami, absolucí z toho poklesku mi udělíte a na milost mne přijmete. Budu psáti zase z Hradce, neb v neděli tam odjedu.

V Třeboňi to nešlo úplně dle mého přání, nedali nám všechno, jak sem chtěl. Jsouť se svými náhledy o archivářství o sto let pozadu a za ten krátký čas nemohl sem jim lepších vpravit. Časem to však půjde; neb ten vše mění a k vítězství prý vede pravdu.

Mne přesvědčil též o tom, že v třeboňském zámku na »dlouhé chodbě«, kde bydlím, »bílá paní« nechodí, ač jí prý před několika roky ještě jeden úředník polekán byl. O tom však šířeji

⁶⁾ Jan Krejčí, Cesta po Německu, Švýcarsku, Francii, Anglii a Belgii r. 1862.

⁷⁾ Dr. Tomáš Černý, pozdější pražský primátor a starosta Sokola pražského.

promluvím, až se shledáme. Těším se na to nevysovňně; půl světa bych za to dal, kdyby to mohlo již zítra býti. Těší-li nekonečně již upomínka a budí-li všechny síly k novému životu a je i k tomu uspůsobuje, co nedostižitelným se zdálo, jaké budou teprv výsledky, když heslo mé, doplněno byvše, v každém vsání dechu ozývati se bude volajíc: Vlasti, Vědě a Tobě!

V neděli tomu byl týden, co jsem si zajel na Hlubokou a odtud do Budějovic. Jsou to skutečně místa neblahé paměti v našich dějinách. Když tam přijdem, pláče skutečně duch nad neštěstím a tragickým osudem národu našeho. Boj a opět boj a na jiné stránce neštěstí a potom úpadek a nový boj, mezi tím sem a tam nějaký velikán, který nás ku předu pošine — jest stručný a bolný obsah dějin našich předků. Boj síly tuží a tříbí a spravedlnost proráží nebesa: my zvítězíme. Nejlépe nás o tom přesvědčují Češi v Budějovicích. Měl jsem dětinskou radost z jejich statného a důstojného si počínání. Za deset let, půjde-li to tak dále, jest město to úplně naše. Bolněji se mne Hluboká dotkla. Ze starého sídla slavných předků utvořila choutka lepý a nádherný, ale moderní stavby si pomník. Místo, kde vycedil Závíše svou básnickou krev, snad jen proto, že ho po básnicku dále hnala, než tomu zvyk chtěl, místo to značí sotva jeho jméno neznámému cizinci. Pozorlivějšími byli k místu, kde poctivý a nepřítelům strašný Jan Žižka z Kalicha na svět se počal zlobiti. Kaplička jest sprostá, ano i chatrnou bych ji nazval, avšak předce se mu jí dostalo a Závíšovi ničeho. Hruza si lehčeji dojde památky, působení tiché, blahonosné září nedaleko a zanikne rychle.

Psal bych více, bojím se ale, že bych svému dumání příliš uzdu pustil a že by mi mnoho neostalo k sdělení, až se šťastného okamžiku našeho shledání dočkám. Jen jedno mi ještě schází, moc totiž, abych na věky všecku chorobu od Vás odehnati mohl. Mám starost v příčině té o Vás a doufám pevně, že v budoucím psaní budu čisti, že kvetete opět jako něžné poupě, nevědouc ani, kam se bujným žitím obrátiti.

Srdečné pozdravení a odporučením mne si vyprosím u p. otce a p. bratra a políbení ruky drahé Vaší tetince.

Věnujte, prosím, časté upomenutí nad vše

Vás

milujícím

Jos. Emlerovi.

Na to dne 26. září pospíchal do Nymburku list s adresou: »Velectěné slečně Kat. Dlabáčové, milé mi a drahé velmi, budiž dodáno« a datovaný »na zámku v Jindřichově Hradci v sobotu u vigilí svatých Kosmy a Damiana, mučedníků Páně, léta po narození Syna božieho tisícieho osmistého šedesátého třetieho«. Měl formu neobvyklou: archivář, probírající se listinným materiálem staročeským, upravil svou zprávu po způsobu staré listiny, snaže se jí přizpůsobiti i stylem. Nedařilo se mu však dílo, jak si přál, neboť »jiné časy, jiné smýšlení a jiné jeho formy«, přiznává pisatel, zpovídaje se zároveň z divného, práci ne velmi svědčícího »rozpoložení mysli«, do něhož ho uvedla jeho láska.

»Ráčiž mne,« píše, »od takového častého rozpoložení nějaká vyšší moc sprostí a myšlenky mé zase trochu v pořádek uvéstí; nebť by to obvláště divně dopadalo. I doufám, že se nade mnou tato moc vyšší smiluje a z trápení mého milého osvoboditi mne ráčí. — »Lásko, lásko, tys toto koření, které mi dáti má moje uzdravení«, slyšel sem kdesi zpívati, a nyní bych to mohl každým dechem opětovati, kdybych jen tak dovedeně to učinil, abych jako Lumír svatým hýbal Vyšehradem, něžné srdénko mohl si nakloniti zase já. Nyní to divně se mnou jest, jak sem již svrchu napsal. Něco se stane, o tom mně praví můj vnitřní hlas. Zdá mi se, že by mne bylo v Praze třeba, a jsem připoután, nemoha se z místa hnouti. Prometheus neměl na Kavkazu hroznějších dob. Včera u večer mi bylo tak bolně, tak

úzko, jako jsem již dávno to nepocítil. A na straně druhé jsou chvíle spokojenosti, snad i rozpustilosti, že mi svět se zdá malým, ve mně tolik pocitu síly, že bych vše oblažiti, vše v jeden veliký, věčný ráj proměnit doufal.«

Oznamuje pak dále: »Jak sem byl posledně psal o svém odjezdu z Třeboně, stalo se tak. V neděli ráno rozloučil sem se, ne nerozloučil, ale zabědoval si nad místem tímto, na něž bych, kdyby tam nebylo těch neocenitelných pokladů a několika spravedlivých, jako na Sodomu s nebe oheň přšeti nechal, a zaplakav nad zatvrzelostí jeho co Jeremiáš II., šel sem dále k východu. Den byl krásný, šlo to výše a výše, slunce pražilo a odráželo své paprsky o nevysoké pahorky a odhalovalo daleký kraj dosti jednotvárný a dědinami řídce pokrytý. Netrvalo to dlouho a byli sme na úbočí posledních výběžků Žďárů, po nichž to šlo údolím Nežárky dále až do sídla druhé slavné větve Vítkovců, do sídla pánů z Hradce. Jako v Třeboni, také i zde má každý kámen, každý sloup, každá nepatrná ozdoba — růži; štěstí, že jsou kamené anebo i železné, jinak by při bolné upomínce i potěšení se živými ztrpčiti musily. Třeboň je zachována, o rozvalinách ani památky, ale zámek pánů z Hradce a jich nešťastných stoupců Slavatů, ten bude zanedlouho pamětihodnou troskou. Několik obydlí pro úřednictvo, lépe řečeno — pány France, a dvě oddělení pro vrchnost, která sem skromně zavítává, vyjímaje, blíží se ostatní vše úplnému úpadku. Ve dne kavky a vrány, v noci sýčkové obveselují svou jednotvárnou písni. Mne umístili nedaleko spadlé věže a touto strašnou hudbou a neobyčejným houkáním Meluziny byl sem již v první noci přivítán. Už sem myslel, že se mi okáže »bílá paní«, nebť tady sídlí, v Třeboni bývá jen hostem; na štěstí byl jsem náhodou před tím zachráněn. Pracuji zde v Hradci pilněji než v Třeboni, an se den krátí a skutečně dosti naspěch mám. Budoucího měsíce 4. neb 5. bych rád odešel, proto směl-li bych ještě před očekávanou vřele dobou shledání se od Vás o lísteček prositi — mohlo by to snad jen sem ještě býti, anť pak nikde dosti určitě se o zdržení svém vysloviti nemohu.«

A Katynka Dlabačová vyhovuje přání roztouženého přítele a odpovídá v zápleti:

12.

[V Nymburce] 2. října 1863.

Vážený pane!

Nemohu Vám listem svým ovšem co do originální formy takové překvapení způsobiti, jako mně se ho dostalo — musíte však již podobným obsahem, ačkoli v jeho rozmanitosti vždy velký rozdíl zůstane, zavděk vzíti! — Z počátku jsme se všichni domnívali, že bude konec všemu dopisování sv. Václavem učiněn a radostné finále cest Vašich ještě před smutným podzimkem slaveno bude, an nás zatím poslední zprávy o jiném poučily. Toť se badání Vašemu zajisté hojně žně naskytly, když se o celý měsíc pouť Vaše prodlouží! Přála bych Vám to od srdce, aby všechny hrůzy starých hradů a dlouhých chodeb skvělým výsledkem korunovány byly, a kdyby to v mé moci bylo, vykouzila bych na každém podobném Vašem pobytu na místě skutečné strašné hudby nočních ptáků raděj milostné šepty a hlučné zábavy dávných časů! — Na neštěstí však nemám ani tolik síly, abych od sebe všechny hříčky náhody odstranila. Ráda bych byla totiž písebné pozvání sestřenice Šámalové použila a na několik dní ji navštívila, tu se ale vše naproti mně spolčilo, takže letos bezpochyby již Prahu neuvidím. Vzláště nyní, kde již delší večery na-

stávají a domácí život více v popředí se staví, začíná i u nás tak zvané »trauliches Zusammenleben«, což v létě nemožno jest, a tu potom těžce jeden druhého pohřešujem!

Těším se nyní jedině na Vaše navrácení, ano i ze sobeckých ohledů, neboť to bude za dlouhý čas mým jediným potěšením. — V poslední době jsem i oblíbeným procházkám mým, ve kterých se mysl má nejraději daleko k modrým horám zatěkala, k vůli kašli, jenž mne již několik týdnů sužuje, musela výhost dáti. Ačkoli to trochu nemilé, přece nejsem nespokojená, ano naopak odlesk Vaší spokojenosti, jakouž obyčejně listy Vaše dýší, i na mne blahodějně působí, takže jsem docela šťastná! Bolné okamžení, jimž se též vyhnouti nemohu, činí, když zmizí, pocit blažený ještě skvělejším, a takž snad to Prozřetelnost božská tak zřídila, abychom štěstím nikdy unaveni nebyli! — Končím s přáním, abyste se tak zdráv a vesel, jak posud žijete, navrátili

k Vaší

Kat. Dlabačová.

Svou vědeckou pouť zakončil Josef Emler, jak bylo přání jeho i milované jím dívky, pobytem v Nymburku, který mu sice poskytl chvíle štěstí a naději budoucího soužití, ale vyvolal i vážné úvahy o budoucnosti, jakmile se vrátil do Prahy a obklopilo ho obvyklé pracovní i společenské prostředí. Utíká se ovšem s těmito obavami a úzkostmi zase jen k bytosti, o níž ví, že přijme jeho stesky s pochopením milujícího srdce.

13.

V Praze dne 9. listopadu 1863.

Milovaná slečno!

Vím již napřed, že si asi divné věci o mně mysliti budete, a to i proto, že zase tak dlouho nepíši, ale ještě více pro mé minulé, rozervané, podivné psaní; byť to obraz celého mého tehdejšího rozpoložení duševního, do něhož sem se dostal, nevěda ani příčinu toho. Bouře však již utichla, a třeba semotam se nějaká opozdilá vlna vyskytla: přijde vše do starého zase pořádku. Již nyní mohu, jak jsem byl ku konci svého posledního listu přislíbil, to lepší psátí, neopomenu však si i zde zpomenouti na to štěstí, na ty okamžiky blažené, opět a opět se v upomínce vracející, a znovu a stále na všech stranách mého bdění a snění záři nekonečných slastí rozprostírající, na okamžiky, které jsem v drahém domově Vašem posledně prožil, které tuším i celou mou bytost proměnily. Cítím jinak; i rozum i vůle dostaly směru jiného; dostalo se mi v hrud' mou živlu, který dává síly Titanův, na druhé však straně učiní si v rozmařilé době z podrobence svého poslušného beránka. Tuším, že ona choroba má byl snad proces, který toto skutečné převrácení mne provázel. Nyní, když je po všem, a podívám-li se na odbytou věc, zachvějí se celá řadra má a jakési tušení pozvedne hlasu schvalujíc, že se tak stalo. Dřevnější síly nebyly by stačily, abych se Vás tak hodným stal, jako to je přání mé; dřevnější síly byly velmi skromné, abych byl mohl vyplniti povinnosti, jež mám k národu a vlasti své, při nich byl bych snad i ostal u veřejí vědy, nevkrčiv nikdy v posvátný chrám její.

A příčinou toho všeho jest, a dá Bůh, že povždy bude — oživující plápolání lásky k Vám. Zdá mi se, že od doby, v níž ponejprv vyšlehlo, vše toto již se připravovalo, že s zmáhajícím se plamenem i určitěji sejevily obrazu rysy, jež jsem dříve jen v mlhách byl tušil.

Snahám mým dostane se pravého středu, vyššího posvěcení — budu se moci nadíti, že se neminu cíle, ubíráti-li se bude se mnou anděl strážný, jakým Vy byste mi byla. Není jiného pro mne nad Vás — potřebí mi ducha příbuzného; duši, která zná stejně se mnou smýšleti, stejně cítiti — krátce ve svém oboru totéž chtíti dosíci, co já v mém. Taková duše jest spanilomyslná duše Vaše, po níž prahne, po níž touží celá bytost má.

Nebylo tedy divno, že rozvažování o těchto věcech zbudilo ve mně bouři, která mne tlačila při všem činění a cítění jako svět na bedra Atlantova.

Těžce sem při tom první týden vyhověl všem povinnostem svým... Nového nevím nic — jen to o sobě povím, že již sem si udělal předběžné práce k započítí upřímnému pracování na deskách zemských. V sobotu mne tatíček náš Palacký zavedl do desk, poučil mne důkladně o celé záležitosti a zítra začnu pracovati. Prozatím jen třikrát týdně, a chci se toho chápat, seč budu. Palackému na tom velmi záleží. Když jsem jej doprovázel domů, pravil mi s hlasem skutečně pohnutým: »Přijmete k tomu pracnému dílu požehnání mé; národ vám bude vděčen jistě a — —« to vynechám, snad později, až začnu vydávat, se to vyplní. Ku konci pak doložil: »Z toho teprv cizinci budou vidět, co byl národ náš.« Chci tím si zbudovat a získat aspoň kousek zásluhy o vlast; neb kdo mi za to ručí, že postačí duch můj k předsevzaté a dokonalé ale práci samostatné? K tomuto jest ale potřeba pilnosti jen a vědomostí takových, jichž sem si již aspoň částečně byl získal.

Budoucně Vám snad nějakou drobtinu literární svou budu moci zaslati, zítra pošlu p. faráři knihy a Vám též některé maličkosti dovolím si přiložit. Psaní mu mám již napsané, musel jsem však náhodou na Malé straně v úřadě zůstati odpoledne, takže jsem nemohl věci dohromady dát, abych vše byl zároveň poslal, a list musí dnes pryč.

Jste zdráva? Pro vše, jen nestonejte! Těším se brzy na Váš list. Poručení mé pp. otci, bratru, políbení ruky milostivé tetince.

Vřele Vás líbá

Vás

nad vše milující
Jos. Emler.

Mezitím se Katynka v klidné chvíli zahloubala do knih, které jí přítel byl poslal. Zaujala ji hluboce právě vyšlá Herlošova povídka »Pan farář« (Ein Landpfarrer), jejíž děj český upravovatel přemístil z rakouského Podunají do Polabí. Příběh líčí prostý život »zapomenuté duše lidské«, ušlechtilého kněze a člověka, který blahodárně působí k mravnímu i hospodářskému rozkvětu své farnosti. Zahyne při záchranné práci, milován tajně dívkou, která zemře touhou brzy po něm. Na pomník jeho byl vyryt nápis: »Nade vše jest láska. Jeť věčná, éther to, jenž vystupuje ze všech zdrcených i radostných srdcí a nad prachem pozemským ještě zúrodňuje nový život k lásce a ozařuje jej.«

Dojata příběhem, píše Katynka pozdě večer pod prvním dojmem, jenž nitro rozvlnil, list, který však zůstal nedokončen. Snad se pak stal jen přílohou listu, který se však nezachoval a na který Emler navazuje při dalším písemném hovoru.

14.

15. listopadu 1863, 10¹/₂ h.

Právě jsem přečetla Herlošova P. faráře. Toto pravé potěšení děkuji jen Vám. Jednoduché toto vypravování mne tak dojalo, že bych celou noc plakala! Kdyby bylo možno tento dojem stále podržeti... učinila by mne snad zpomínka na tuto hvězdu v lidském životě mírnější — snášenlivější a lepší!

Trápívá mě někdy myšlenka, jak málo posud vím, a jsem často mrzutá nemohouc si tolik vědomostí přivlastniti, jak bych si vlastně přála. Leč jak malicherné jest toto mé usilování proti tomuto nebeskému účinkování! Skutky láskou vedené, toť jest pravé štěstí, pravá blaženost, kterou hledám, a nechávám si ji často z blízka ujíti neplodným lapáním po vzdálených věcech.

Nebožtík strýc Jan⁸⁾ říkával: »Co jest vědění? Mučíme se, namáháme se, bychom vrchol vše-

⁸⁾ Otec Dr. Tomáše Černého.

ho vědění dosáhli, snaha naše neustane až k hrobu — ten pak pochová nás, naše snažení i vědění.« Zdali měl zcela pravdu, nevím, bezpochyby chtěl ale říci: »Nade všecko jest láska. Jeť věčná, éther to, jež vystupuje ze všech zdrcených i radostných srdcí a nad prachem pozemským ještě zúrodňuje nový život k lásce a ozařuje jej.«

Slyšela jsem kdes významná slova, jejichž váhu nyní zcela pochopuji: že bychom se totiž žádného dne neměli na lůžko položit, pokudž bychom aspoň několik lepších slov byli buď s někým nepromluvili neb přečetli, buď jakous pěknou píseň neb hudbu neslyšeli. Jeť toho tak mnoho, co nás k zemi poutá, žeť věru páky potřeba, která by nás častěji povznesla z nízkého prachu k světlu!

15.

[V Praze] 23. listopadu 1863.

Předrahá slečno!

Jak toužebně, mohu říci, s zimniční nedočkavostí Váš přemilý list jsem očekával, k vypsání toho sotva by našlo pero písmen a k vyjádření jazyk slov. Četl jsem jej opět a opět a činiti to ještě každého dne nepřestávám: končím tak své večerní vzdání díky Svrchovanému, jenž mi seslal a popřál, aby takový balsám rosil hojnou úlevu v srdce mé a naději poskytoval k uzdravení ran mu zasazených.

A tím mi skutečně Vaše drahé listy byly a vždy jsou: vytrhnou mne z kolejí obyčejného života a unesou v říši ideálního snění. Potom, třebať i vždy soustředěny byly veškeré myšlenky mé kolem předrahaého obrazu Vašeho, jehož rysy do nejsvětější zátiše duše a snah mých vryty jsou, potom v okamžicích takových mizí ještě více vše jiné v nekonečné dále, vše chtění a přání upoutáno jest myšlenkami na to, co mi vše ozařuje, zasvěcuje, myšlenkami na Vás. Tu se chvěje vnitřek náder mých i nevýslovnou slastí, jejíž cenu množí i cítěné při tom starosti. Pak se mohutněji ozývá přání, abych sdíleti mohl s milovaným mnou srdcem osud, ať jeho obzor již nesčíslnými hvězdami poset aneb i bouři zvěstujícími mraky zahalen jest; pak žádám si, aby tak mocným byl duch, by uchvátil olověné závaží své — unesl je tam, kde sám nachází svůj ráj, své nebe.

Rád bych se byl tyto dni opět podíval do tohoto ráje, hleděl jsem to všelijak zaříditi — nemohu; jsemť přikován na Kavkaz povinnostmi svých. Bylť bych to tím raději učinil, že bych byl mohl přítomen býti oslavení Vašich jmenin a své upřímné přání složit. Nehoda však tomu chce, abych svěřil slabému peru, co bych byl rád ústně učinil. Nemám sice pohotově dosti slov, aby jen částku naznačily toho, co by srdce mé pověděti si přálo, naznačím to ale slovy některého básníka našeho — tuším, že to Rubeš — který zpíval asi:

Zeitra bude svátek dívky srdce mého —
ach, co jí mám dáti vázaného?
Dal bych já jí, kdybych mohl, svět i nebe;
nejraději ale — sama sebe.

Ano, přál bych si, abych Vám mohl dáti celý svět, s tou toliko výminkou, aby byl prost všech strastí, přál bych a přeji každým dechem, aby Vám osud sypal samé růže na Vaše cesty a aby ambra vonná spokojenost a nezkalenou blaženost vždy a všudy dýchala Vám vstříc; přeji však ještě více sobě, aby vzrostly síly mé a dospěly k oné výši, na níž by mi popřáno bylo k tomu více než kdokoliv jiný přispěti. Přijměte toto mé prosté, ale srdečné přání, zároveň však i ujištění mé, že neopomenu ničeho, co by k vyplnění jeho mohlo přispívati.

Dnes týden asi za dvě hodiny po tom, když jsem byl Váš drahý list obdržel, vyhověl jsem Vašemu a ještě více i svému přání a navštívil jsem Vaše milé příbuzné: těšilo mne velmi jejich laskavé mne přijetí, a rád bych tam opět zabloudil, kdybych k tomu měl jen příležitost chvíle. Ale jsem velmi, velmi zaměstnán a znamenitě pilen. Nechci se tím chváliť, ana to není zásluha má, ale spíše — Vaše; neb jest mi přede vším záleženo na tom, abych rovnou cestou plul k cíli milému, toužebně čekánému. Musím se i přiznati, že by to dosti dobře šlo, jen kdyby se nevyskytovaly překážky, jimž se ani vyhnouti nelze, anebo velmi těžko jest. V celku to jde, a kdyby to oči vy-

držely, mohl bych brzy zajásat. Proto nechávám vše mimo se, proto nebyl jsem ani s to, přehlédnouti své literární drobnosti, abych je odevzdal, kam bych si přál, a opisy jich k laskavému dřevnímu přehlédnutí a i posouzení zaslal. Stane se to, dá-li Bůh, brzy.

Mnou vše jen vše, a kdybych nebyl svým cílem prvním poután, a to tak radostným, tak utěšeným, psal bych, až bych si ulehčil. Zaslouhují naše poměry, aby kladivem do nich bil, a jakmile si zasednu, bude mým prvním potěšením svézti se na starém, ale líném výtečníkovi.⁹⁾ Na jeho hospodářství musím první zarejdit, ne z osobnosti, ale pro dobrou věc.

Mimo to se vše připravuje k veliké roztržce; neb se všeobecně vypravuje, že od 15. prosince bude vycházet u Kobra denně list, Riegrovu stranu zastupující a »Národ« nazvaný. Nemohu se do toho vžít: Julius [Grégr] jest velmi poctivý muž a bude tím snad hmotně na mizinu přiveden, a mimo to bude i rozdělení formálně vysloveno.

Však již dost tomu psaní; dostal jsem se i látkou na scestí a obsahem již na sedmou stránku: bylo by další pokračování zúmyslné hřešení na trpělivost a laskavost Vaši, protož připojuji jen ještě srdečné pozdravení drahému p. otci, p. bratru a p. radovi¹⁰⁾ a políbení ruky milostivé p. tetince.

Srdečné své přání opětuje, a připojujíc příslibení blízkého listu, srdečně Vás líbá

Váš

milující
Josef.

16.

[V Praze] 2. prosince [1863].

Má nejdražší!

Svíť měsíčku jasně,
ať vidím ty kraje,
kde si s mojí milou
libý spánek hraje.
Pozdravuj milenku!
Snad se jí zdá o mně —

zaznívalo mi a opakoval jsem si, když jsem před hodinou vytržen byl z náručí krásného sna a postaven zase v prostou skutečnost. Nebylo v této mé myšlence žádné domýšlivosti, a můj bledý druh věděl, že to jen pokračování toho, co bylo ve snu započalo.

Ach ty sny! To nebe a ten očistec! Proč nechťi býti skutečností, proč okazují z podálí ráj, před nímž mi ještě skutečnost v podobě anděla s ohnivým mečem stojí, zabraňujíc a překážejíc vstoupiti tam, kde růže dýší v každinké chýši?

Takové žaly, takové vzdechy slýchává hvězdnaté nebe, a putující po něm družky mého nejčistějšího duševního žití odkazují mne, porozuměvše stesku tomu, v němž se vše mé přání značí, věčným dobromyslným úsměvem svým k hvězdě jiné, k hvězdě, jejíž světlo nad slunce jasněji září a jejíž plamen okamžitě ničí kry ledové a působí ryzé zlato ryzejším. A ta hvězda — láska jest, láska k Vám, pro niž žiji, bez níž smrt.

Ano, ta láska divy tvoří: z beránků lvy a z orlů dumající slavíky. Nechtě se nemohu srovnati ani se lvem ani s smělym králem vzduchu, ani mám zpěvu slavičího a dobroty beránčí; vědom jsem si předce velikého převratu, jenž se se mnou stal od okamžení, v němž mi v srdci kralovati počal cit pro Vás — nejdražší.

Ubíral se tok žití mého stejně: bez vln, bez bouře, ale i snad bez ohledu na svůj cíl, vytknut který byl, k němuž se však přiblížiti dosti času a vždy dobré býti zdálo. Krajností nebylo, a předce jsou to tyto, které dodávají lesku, které tvoří cenu, ať to pak jest v životě duševním nebo fysickém.

⁹⁾ Karel V. Zap?

¹⁰⁾ Bezpochyby magistrátní rada Fleischmann.

Od šťastného probuzení se z obvyklého kroku děje se to se mnou trochu jinak: jsem s to, hnáti se za účelem až na dno nekonečné propasti, jsou ale i okamžiky, v nichž, jak já tomu říkám, »oblomuji«. Nestanu se ale Oblomovem; neb již to, že vím, že »oblomuji«, chrání mne před tím. Oblomování blaží, těší, zapomínám na vše, jediná moje myšlenka v tom zapomenutí i na sebe, kolem které se vše točí, jste Vy, drahá. A proto jest toto mé dumání tak sladké, tak utěšené, proto však i při všech ruzích, při všech poměnkách i tato myšlenka na Vás žene mne z těchto oas na poušť dále, abych dostihl tím rychleji korunu svých přání a tužeb.

Počítám dny nyní a noci, kdy by mi dopřáno býti mohlo, a snad bude, viděti Vás po tak dlouhém čase opět — těším se na to nevýslovně, dlouho si to již odepřiti nemohu, a kdyby překážky v cestu se kladly vysoké až do nebes, chci přes to přese všechno přání svému učiniti zadost.

Co se mého týče působení, jest při nynějších mých poměrech a i jiných dosti nepatrné a samovolně je ztenčuji a na menší kruh obmezují, ana roztržitost nevalně záměry větší podporuje. S »Památkami« se s prof. Zapem sotva sejdem; podobá se, že nebude si chtít zpomenout na příslibení před dvěma roky mi dané, že po ukončení svazku mne vezme i dle jména za spoluredaktora, a já sotva budu mít chuti, nestane-li se to, pracovati pro jiného, a to ještě věci, které ani ducha nebaví, ani velmi vědomosti mé množí.

V deskách to jde; zverboval jsem si dva pomocníky, takže této ohromné práce skutečně ubývá. Těší mne ta věc velmi i pro důležitost, kterou má pro nás vůbec, i proto, že souběžnou jest a podporuje práci, již jsem si obral za úkol života. Teď tomuto arcit' mohu méně pozornosti věnovati, než bych si přál, přijde však čas, dá Bůh, kde se tomu vyhoví. —

Zvláště něco nového nevím, než podotýkám, že co jsem v svém listu co tušení a obávání vyjádřil, uskutečňovati se zdá.

Pozdravení si vyprosím drahým pp. otci a bratru i p. radovi a políbení ruky milostivé tetince Vaší.

Srdečně Vás líbá a vše nejlepší přeje

Váš

milující
Josef.

17.

[V Nymburce] 6. prosince 1863.

Milý, drahý příteli!

Nemohu Vám říci, jak mne hned první slova listu Vašeho dojala, a byla bych nejraději již hned ten den, v prvním záchvatu Vám odpověděla, než i s nejlepší mou vůlí jsem nemohla.

První dojem, jaký na mne každé Vaše psaní působí, jest bouře, v níž kdybych psala, zasy-pala bych Vás otázkami tisícerými, které bych si i zároveň zodpovídala, řekla bych Vám, jak často na Vás myslím, jak často toužím Vás opět spatřiti! — Večer, když první zaznění zvonů posvátné ticho vlívá i do útroh nešťastného i do srdcí blažených, tu zpomínám na doby, kdy v ten čas jste u nás dlíval, aneb zdali snad právě v tom okamžení nasloucháte melancholickému souhlasu pražského večerního zvonění, a když první hvězda vyjde, končím svou rozmluvu s Vámi a prosím ji, aby Vám mé pozdravy sdělila! —

Než nejsem vždycky paní svého času a ten zase tak ubíhá, že bych si často přála, kdybych mohla den ještě o jednu prodloužit. Mohu nyní také velmi málo čísti, a kdyby nebylo mé vycházky k tetičce, žila bych zde zcela odloučeně. U tetičky jsme si také dříve častěji povídaly, že snad Nymburk některou z předešlých nedělí navštívíte, ale marné byly naděje naše! Za Vás však přišla Nany¹¹⁾ pana faráře, arcit' malá to náhrada, těšilo mne však nemálo její účastenství. Večer jsme ji pak vyprovázely k domovu as tou cestou, kudy Vy od nás kráčíváte — měsíc zase tak dumavě svou bledou tvář v čeřících vlnkách labských smácel — naše rozmluva otáčela se též nejvíce okolo oné bytosti, na niž mne všechno upomínalo, jaký div tedy, že jsem jen bolný pocit

¹¹⁾ Teta děkana Maryšky, jež mu vedla domácnost.

z příjemně zažitého dne podržela! — Čím však smutnější bývám za dne, což se obyčejně, když již dlouho nepíšete, stává, tím utěšenější bývají sny moje a raduji se z nich vždy, třebať i skutečností nebyly. —

Nevím, co si dnes o mém psaní pomyslíte, ale provázím již šestou návštěvu ze dveří, zdá se, jako by se dnes vše proti mně spojilo, a list musí ještě dnes pryč, an nás zítra navštíví pražská teťička Černá, která zde návštěvou trvá, s druhými příbuznými, a tu mám ještě lecos co řídit, proč odpustíte mi mé nesouvislé psaní!

Pakli jest dnešní můj list až k době Vaší návštěvy poslední, tedy buďte zdrav, těší se na Vás nevýslovně i na brzký list

Vaše

milující
Kateřina.

Tento Katynčin list zůstal skutečně posledním v roce 1863. Emler prožil vánoční svátky v Nymburce a několik těch dnů osobního styku v důvěrném kruhu rodinném sblížilo oba milující ještě více. Do Prahy se vrací s jistotou, že láska jeho zakotvila v bezpečném přístavu, že mu na cestu života svítí jasná zář trojhvězdí, jemuž se zasvětil: Vlast, Věda a Ona, pro niž práce jeho dostává nový smysl — neboť prací svou, zdvojeným úsilím si má a chce dobýti její ruky; složení rigoros v době co nejkratší jest mu nejbližším cílem. Rozjásán a roztoužen vyjevuje jí v zářící po svém návratu city, jimiž jest ovládán:

»Milenko mi nad vše drahá! Začínám trochu divně, avšak nemohu jinak; neb bych si přál, abych mohl svléci a rozdrtit všechny formy a naznačiti aspoň z povzdálí vše, co duch můj, co srdce mé cítí, co u svém nitru k Vám, nejdražší, chovám... Těšil jsem se na růže kvítka, a dostalo se mi jich, ale oslněných, nadchnutých rajskou krásou, rajskou vůní; doufal-li okráti duch, jednaje s Vámi, nesmí naříkati, že byla touha jeho hlas volajícího na poušti; neb vzal s sebou i balsám, který zářačně staré a i nové rány zacelí a posily pro budoucí věky poskytne — krátce, pobytí mé u Vás, nejdražší, jest a zůstane mi věčně jednou z nejjasnějších hvězd, které se na obzoru živobytí mého objevily...«

A nečekaje na odpověď, zpovídá se z tužeb i snů srdce svého ještě ve dvou listech dále:

»Ach kýž nikdy, nikdy neztratí se mi toto utěšené nebe z náder mých aneb kýž mohu příčinu těchto milých strastí věčně nazvati svou!

Bylo toto již druhdy mým přáním nejvíce citěným, stalo se jím posledním nezapomenutelným pobytem tím více, stalo se nyní cílem všech snah. — Ta láska jest skutečně divné ptáče — řeknu raději, pravý obr: srovná lehce vrchy nebetyčných plánů, drtí vůli tvrdší železa, staví ale rychle ladněj znova, co nesprávného byla setřela. Cítím jinak, žiji jinak a předce jsem šťastnější než druhdy. Co sbor přátel nedosáhl v letech, to působí jedna drahá myšlenka. Musím se zjinačiti, náhledy mé musí dostati vytríbenosti, a snad jí bude i zásadám třeba — ač bych nerad — má-li vše býti tak zařízeno, jak toho šlechtnost a něžnost Vaše vším právem vyžadovati si může...

Cítím to měnění, cítím se šťastným, že takový anděl příčinou toho, podávám se, skládám zbraň před ním, prose jen, aby odvaha, ne-li zmohutněla, aspoň v sta-

rých mezích zůstala; neb »ne z mutného oka, z ruky pilné naděje kmitne.«¹²⁾ Proto volám: aut Caesar, aut nihil, anebo do češtiny přeloženo: buď zasloužit si Vás, nejdražší, anebo zahynout v boji...« (5. I. 1864). »... Toť také jedinou příčinou, že se o nic nestarám, jen abych se tohoto štěstí zúčastnil, hledím pilně k tomu, abych podmínku vyplnil. Pěstuji, zalívám svědomitě, abych se brzy opět dočkal krásného, utěšeného kvítka — naděje kmitá, že vše půjde k žádoucímu cíli; jsouť pohnutky tak vznešené, že nemožno jinak jednati...« (14. I. 1864).

Mezi tím však i Katynka Dlabáčová myslí ještě dlí v blažené nedávné minulosti a navazuje hovor s přítelem v dopise, který se stal příčinou nedorozumění a vyvolal písemný dialog, vedoucí konečně k vyjasnění a zvrácení vzájemného vztahu.

18.

[V Nymburce] 13. ledna 1864.

Milovaný příteli!

Zdá se mi již celou věčností ten čas, co jsem s Vámi nemluvila, ač vskutku mezera tak velká není, a mrzím se velmi na všechny ty denní náhody, které mně až dosud ve psaní zbraňovaly, takže musím útočiště své k večeru bráti. Takové však následky mají milé listy Vaše. Sotva že psaní od Vás obdržím, již stále spěchám Vám zase odpověděti, odpověděvši, těším se opět na brzký list Váš, a tak stále jsem v jakémsi napnutí, bez něhož by se mi již, tuším, nyní stýskalo. Nad to jsem však i sobě malou náhradu dlužna za to, že když u nás jste, všechna slova uprchnou a v pozadí ustoupí před jediným radostným pocitem. Kdyby bylo možná, pověděla bych Vám nejraději jediným vzdechnutím všechny tužby své — vše, co mne blaží, souží a opět šťastnou činí! Jeť však pobyt Váš u nás obyčejně tak krátký, že se z něj pouze těšiti mohu, a takž zůstane přec jen tato duševní rozmluva s Vámi sponkou, v níž Vám — nehledíc do očí Vašich — leč dalekohledem lásky — spíše vše pověděti mohu.

Nevím, jakým to kouzlem bylo, že jsem se od listu Vašeho posledního ani odloučiti nemohla. Domnívám se povždy, pokudž na blanku tu hledím a chod myšlení Vašeho sleduji — jako bych Vám blížeji jaksi dlela, a ještě více jest duch můj upoután k místu, kamž každé okamžení zalétá.

Měla bych sice na některá místa listu toho odpověděti, odpovědí mou bude však opětné opětování první prosby mé — pakli ji ještě v laskavé paměti chováte. Žádám tedy po druhé o úplné vyplnění její a budu se těšit, až skouška tato bude skončena — zaujímáť v sobě celé budoucí štěstí mé i blaženost. — Jestli se nemýlím, zdáte se být trochu nepřitelem oné tiché blaženosti. — Neunavený duch Váš žene Vás stále do vln života — já se však za to velmi ráda v mírném lesku jejím ponořím, a kdybych mohla, zadržela bych ji pro celý život svůj, aby mi růžovým dechem svým nadchnula přítomnost tak, jako minulé doby věnčila.

Nyní, kde jste mi podal olivovou ratolesť brzkého shledání, budou mi dnové zase rychleji ubíhat, jen kdyby již to brzy bylo! — Měla bych ještě tak mnoho s Vámi co mluvit — půlnoc ale odbila a nedostala jsem déle dovolení od vyšší inštanace, totiž od Jeníčka,¹³⁾ s Vámi se bavit.

Buďte zdrav a zpomeňte vbrzku

na Vaši

Kateřinu.

Ode všech srdečný pozdrav. Tatínek Vám vzkazuje, aby jste otázkám filosofickým hlavní otázku »svého zdraví« neobětaval.

¹²⁾ Emler vědomě užívá slova »kmitne« místo »kvitne«, jak vysvětluje z dalšího kontextu; kde se ve sledu myšlenek zřejmě navazuje na tento citát.

¹³⁾ Bratr Katynky Dlabáčové.

Nejdražší mi a nejmilejší!

[V Praze] 15. ledna 1864.

Strhla se mi nad hlavou bouře strašná; prsa mi se chvějí a dují zároveň. Nerozstoupí se? Nastane utišení opět? Na to nemohu odpověditi, zde soudí moc jiná, zde rozhoduje láska Vaše.

Cítím velikost příšleho okamžiku, není chladné rozvahy, cit nutká, čemu rozum se zpírá, musím ale uvolnit pouta, která ouzkostlivě srdce mi sepjala, jest mi zastaviti vichřici, která se mnou tak zmítá.

Není tomu hodina, co jsem Váš milý, drahý, v části jedné ale bolnonosný list obdržel. Jest mi zvykem vsáti jediným téměř dechem celý drahý obsah řádků Vašich a zavřítí jej co nenahraditelný poklad v nejtajnější schránku srdce svého. Ukládal jsem tam zase jednu druhé utěšenější růži v krásný vínek, až jsem přišel na tu, jenž ostnem svým ranila nejjemnější, nejcitelnější stránku duše.

Rána bolí více, vře nesnesitelněji, než tenkrát se mi dalo, když se mi dostalo naděje a nejistoty z prvního Vašeho listu.

Jest tomu dnes právě půl léta.

Tenkrát jsem šel za slabým paprskem naděje, každé pokynutí bylo mi ukazatelem cesty k ráji: nyní, když jsem již do něho nahlédl, když jsem se mněl býti již na jeho zápraží, když jsem tlukem srdce svého klepal na brány a když vše mi přislubovati se zdálo, že nebude mi odepřeno vejíti — nyní shledal jsem se v tomtéž přístavu, z něž sem byl vyplul.

Nemohu za to, že mi odkázání na jedno místo prvního drahého Vašeho listu, jakož i zmínění se o postavení mém k veřejnému životu duši tak zkormoutilo a srdce tak žalem proklálo. Bylo mi jen potěšením, že slova Vaše nejsou ještě soudem, že naděje na stromek se zelená, že byla pronešena, abychom jistě dorozuměli se, jsou-li naše duše, naše srdce schopna harmonie, jíž nutno, má-li štěstí kvéstí nezkaleně, má-li dospěti k onomu vrcholu, z něhož by se jako s trůnu, samo sobě jsouc dosti, na to, co kolem něho jest, ohlížeti mohlo.

To jest arcit veledůležité, to převážné, a již proto ještě více, ale že to Vaše přání, vyslovím šířeji o tom náhledy své.

Přání, jež ste, vztahujíc se k první ke mně pronešené žádosti své, v listu svém opětně vyslovila, může jen cíliti k slovům v prvním Vašem listu napsaným, a to k těmto: »nemusela bych býti děvčetem, aby mi postačilo vědomí, že jsem probudila city, jež pouze opětovati mohu, aniž bych [se] sebe tázala, zdaliž muže, jemuž ruky své podám, opravdu šťastným učiním. — Ležít to v povaze ženy, že ať sama po kvítku drahocenném, jež štěstí jmenujeme, toužebně prahne, předce jí nevýslovně větší rozkoš působí vědomí, že sama k štěstí tomu nemálo přispěla.«

Uvážil jsem proto již tenkrát rozhodnost kroku, jež jsem činil, ptal jsem se důkladně srdce, rozumu i svědomí: neb nechtěl jsem jen sám šťastným býti, chci, abych i sám, aspoň seč síly mé jsou, k onomu kvítku, »jež štěstí jmenujeme«, a jeho zdárnému vyvinutí přispěl. Výsledek svého zkoumání se uvedl jsem v druhém svém listu. Nevím arcit slov více, že ale šla ze srdce otevřeného, z přesvědčení úplného, byla obsahem buď tatáž, která nyní napsati chci, aneb tato je vyplní a objasní.

Ohlédnou-li se klidně do dob, kdež se mi nové nebe otvírati zdálo, cítím znova onen dojem nepomíjitelny, jež mi předrahy obraz Váš, celá bytost Vaše v duši vtiskla. Jeden zákon, jedna pravda — jedna také jenom láska.

K prvním jesti cesta dlouhá: druhá okamžikem vrhá v okovy.

Tak se u mne stalo a nemohlo to jinak býti: dostalo se mi přesvědčení, že mi štěstí v nejlepším rozmaru svém přálo najíti bytost, již zdobila řada perlí — vlastností to nad ty dražších, řídicích, hledanějších. Ty ručily za to, že šťastným činiti budou, any mocny jsou vyvésti chrám, v němž štěstěna sama sídlí.

Od té doby, vyznávám to upřímně, umínil jsem sobě napnouti všechny síly, abych si tento drahocný poklad zasloužil. Otázka, bude-li mi drahým, bude-li mi milým, učiní-li mne šťast-

ným, byla již snahou samou zodpovídána. Co netěší, neblaží, po tom se nesháníme, toho si nepřejeme, nejsme-li v okamžicích postavení, jakové zoufalstvím slujeme.

Mne blažilo již pomyslení, že mi příležitost i možnost snad dána, abych tuto drahou bytost mohl někdy nazvati svou: pomyslel-li sem na vyplnění horoucích toužeb svých, což divno, že jsem byl napřed v ráji, v nebi.

Bylo jen na mně, abych okázal, že by snad i duch i srdce mé hodny býti mohly, aby se jim takový klenot světil, že poznávají i jeho vzácnost a že si dle toho jej i vážití i jej střežití dovedou.

Nelíčeně jsem se zmínil o svých snahách, o svých zářících hvězdách, za nimiž se mi ubíratí jest: pro *vlast*, seč jsem, působiti *vědou*. Tot zároveň program mého veřejného života. Jsem úplně přesvědčen, že tyto mé družky nejsou a nemohou býti napříč domácím štěstí, ano, že je mohou spíše než cokoliv jiného vznésti, a to tím spíše, ano odvětví vědy, jíž já jsem se věnoval, z tolika momentů čistě lidských se těší, že výměna náhledů v klidné domácnosti sotva jinde tak možna, jako zde.

Tak si představuji svou veřejnou činnost, k níž, dá-li mi Bůh síly, časem co učitel působení své přidati chci...

Schillerovo: »Der Mann muss hinaus ins feindliche Leben« ostane vždy pravdou, dokud se úplný převrat našich sociálních poměrů nestane: muž zastupuje své drahé, milé u veřejném životě, jemu sluší boj se živly a nepřáteli, jemu věncí drahá družka čelo po dobytých vítězstvích a on skládá slávu svou v rámě její, dobře jsa si toho vědom, že by to nikdy byl nevyvedl, kdyby nebyla jej její kouzelná moc provázela. Jeden podporuje druhého — jeden žije v druhém a oba se blíží onomu cíli, jež Prozřetelnost veškerenstvu vykážala. Muž jedná více vně, ženská ruka panuje něžným citem svým více uvnitř domácnosti.

Rozložil jsem se slovy trochu šířeji, než jsem původně zamýšlel: neškodí to však: jest to vyznání, z něhož rozsudek vážen bude — soud ne pro okamžik, ale pro celou pouť mou vezdejší. Kladte vše na váhu, jest každého prášku, který by mi svědčil, třeba: a až vše bude vyčerpáno, vložte na stranu mou růži lásky své a ta jistě vyšine vše ostatní do výšky.

Sudte, opatřena jsouc okem milosrdenství, okem Vaší dobroty: osvobodíte od strastí, od nekonečných bolestí; připravíte a vylejete na hlavu zdroj blaha, za něž odsouzenec Váš jiné stejně velké připraviti se přičiní.

Rád bych více psal, nemohu, jsem překonán —

Odpočíval list celý den, nechtěl jsem jej odeslati, avšak podám předce, jak jsem v prvním dojmu byl vše napsal: pravít mi můj vnitřní hlas, že mi pokvetou zase růže, jež jsem již za vadnoucí míti počínal.

Snahy naše jsou a city jistě stejné; že tomu tak, těší se nekonečně od Vás, nejdražší, dozvědětí a o tom přesvědčení míti srdečně

Vás

líbající a milující

Josef.

20.

[V Nymburce 18. ledna 1864.]

Drahý příteli!

Začínám s nevýslovnou žalostí — ač nevím, jak dokončím list, jehož každé slovo mi obnoví rány krvácející a vyroní slzy sotva usušené, přece však nemeškám vysvětliti omyl, jenž původce jest všech nynějších strastí.

Nevýslovné bylo překvapení mé, když jsem list Váš otevřela a místo obvyklých řádků jen bouři spatřila. Udivení a úzkost má rostla každým slovem a posud jsem tak sevřena, že bych ani k tomuto kroku schopna nebyla, kdyby mi síly nedodávala starost o upokojení mysle i srdce Vašeho.

Nemohu si však jinak vysvětliti, než že jsem se v posledním listu svém poněkud nejasně vyjádřiti musela, a prosím Vás především v tom pádu za omluvení — trpím nyní dvojatě za vinu svou.

Když jsem Vás v posledním listu svém opětně o vyplnění první prosby mé žádala, myslela jsem prosbu o dokonalé mne poznání; bylať vyvolána mi nad vše drahým listem Vaším předposledním. Neboť čím více Vás poznávám, čím více miluji, tím více si přeji, abych Vám zůstala tím, čím nyní jsem, a zdálo se mi, že se mi vyplní přání mé, když nebude záhybu v duši mé, kterého by jste neznal. — Toť význam onoho místa listu mého, na sebe jsem při tom nemyslela — aniž žádných jiných sobeckých ohledů při tom měla.

Dotekla-li jsem se slovem veřejné činnosti Vaší, bylo to jistě nechťíc. Řekla jsem Vám jen, jak já sobě blaženost svou myslím — aniž bych si jen jedinou myšlenkou byla osvojila přání, by jste právě v tomto oboru stejného náhledu se mnou byl. Víím, že jest činnost i touha muže jiná ženy — souhlas pak může i v nestejně činnosti vládnouti.

Veřejné působení Vaše mne poutá, ale sleduji je jen s citem přátelství a vřelého účastenství, tak as, jako sestru zájmy bratra zajímají. Láska má se neptá po veřejném postavení — jest šťastna sama v sobě, ji oblaží jediné vědomí milovánu býti! V tom vědomí byl též až posud svět můj, v tom vědomí jsem byla nevýslovně šťastna, až tato bouře rozrušila štěstí moje!

Nikdy mi ani ve snu nenapadlo, že bych podobný obsah této blance sdíletí musela, a nevím též, zdali jsem se opět dosti jasně vyslovila; učiním to snad později, až budu moci lépe nahlédnouti do listu Vašeho — dnes již nemohu, bolí to velmi!

Končím tyto řádky, nejsouc k další rozmluvě více sebe mocna — nepostačí-li k dostatečnému vysvětlení, snad aspoň poněkud utiší city rozvlněné, což by již nemálo těšilo a oblažilo

Vaši

Kateřinu.

Po tomto vysvětlení ztišilo se rozbouřené moře vzrušeného citu, zejména když si Emler zjednal návštěvou v Nymburce jistotu o bezpodstatnosti svých obav. Avšak plaší je pak i Katynka dvěma listy, přiznávajícími líbeznou formou, jak se přítel stal osou veškerého jejího citění i myšlení. Vypravujíc mu, jak milé jí byly skoupé zprávy, které jí otec o něm přinesl z Prahy, vyznává:

»Potěšení moje! ... Naděje má mne také nesklamala, tatínek měl dosti látky nás až do večera zažitými upomínkami baviti, ačkoli byl čas, jež přátelskému hovoru a výslovně společnosti Vaší věnovati mohl, velmi krátký, takže mně tak mnoho, jak bych si byla přála, o Vás vypravovati nemohl.

Nemohu posud zapomenouti, jak kratičké bylo objevení Vaše u nás — byl to jediný zážeh, který tak brzy zanikl, jak se byl objevil, zanechav po sobě jen upomínku, řekla bych, že skorem kratší nežli sen, ale též mnohem sladčí, an zde vše vřelou skutečností dýchalo a teprv žádného probuzení třeba nebylo! — Co jsem se natěšila, napočítala dnů a hodin, kolik jich ještě k Vašemu příchodu uplyne, a pak — jediné zablesknutí — a zase tak ticho a smutno, jako kdy před tím. — Nyní však jsem si to trochu již rozpočítala, jak dlouho to as trvati bude, než se opět k nám navrátíte; před desátým, to víím, že as nepřijdete, ale potom brzy, hodně brzy! A zatím bude jaro — to krásné, zlaté jaro — mně je vždy z jara tak bolno a teskno, zelenající se luhy a v dále modré hory budí ve mně vždy jakous touhu v dál, a domácí jednotvárné zaměstnání nemá pro mne ani polovic tolik vnady jako v zimě ...

Vy jste byl tak laskav a postaral se opět o duševní mou zábavu, přimetež za vše mé srdečné díky. Vzláštní radost jste mi spůsobil Čelakovského psaními,¹⁴⁾ toužila

¹⁴⁾ Fr. L. Čelakovský, Sebrané listy. Praha 1863. (Korespondence Čelakovského s Kamarýtem a Marií Antonií Pedálovou.)

jsem po nich, co víím, že byly veřejnosti odevzdány, a nyní se mi jich tak nenadále dostalo. Těším se, že se mi s nimi zároveň dostane hlubšího poznání krále básníků našich a neprodleně je čisti počnu. Vůbec se mi zdá, jako bych měla v tomto oboru jakousi tajnou protekci, která mne vždy laskavě obmyslí ...« (21. II. 1864).

A krátce nato píše Katynka znova:

21.

[V Nymburce] 4. března 1864.

Milovaný příteli!

Dnešní řádky mé budou jen tak malé psaníčko, aby nezaujmul přílišně myšlení Vaše, nyní jenom k velkým věcem obrácené — přece však aby Vás v té záplavě filosofické upamatovalo na tu, jejíž každé okamžení jest jedinému zpomnutí věnováno — ztápící se pokaždé tisíckrát v touze, nežli cíle svého doletí.

Snad kdyby tak daleko neletělo — kdyby blížeji dlel předmět lásky mé, nebyla by touha má tak mocná — nebyla by stálou družkou mou, pod jejímž mocným vlivem i nejšťastnější okolí i klidné a veselé vnitro jakous melancholickou trudnost dostává.

Avšak neznala bych také potěšení a radosti, když listy Vaše očekávám — neznala bych nepokoje v očekávání určité hodiny té a všech těch nekonečných milých muk, jež mnou až posud zmítaly!

Nechci to ani sama sobě přiznati, jak nevýslovně šťastná, jak bohatá na vše, o čemž jsem někdy snila, jsem nyní proti oněm časům, kde jsem neznala ještě srdce, jež — že mohu nazvati svým — mne hrdou činí, jež opět pohřešiti bych za všechno na světě nechťěla! — V lesku jeho však věčný útulek hledati před všemi bouřemi a svízely života — v hloubi jeho všechny tužby a naděje skryti moci — to jest tiché, ale horoucí přání mé.

Píši Vám dnes jaksi z prázdnin, na nichž již několik dní trvám. Ulovila jsem si totiž nastužením tak prudký kašel, jako ten, který mne na podzim trápil, a tatínkova přílišná starostlivost mne odevzdala pod ochranu tetičinou, kde se mi ovšem lépe daří než doma. Za to jsem, pro mé vzdálení z domova, již dvakrát ztratila příležitost a potěšení s panem farářem mluvití, který nás mezi tím navštívil a Vás po mém bratru a ten zase po mně pozdravovati dává, an Vám nyní proto, aby prý Vás nevytrhoval, psáti nechce. —

K příští nejbližší době Vám přeji mnoho zdaru a dobré i veselé myslí, sobě pak brzké zprávy, jimiž jistě vbrzku potěšíte

Vaši

Kateřinu.

Svátky velikonoční zavedly Emlera zase k Dlabačům; za tohoto pobytu ujednali si patrně oba milující, že omezí své dopisování v zájmu Emlerových příprav ke zkouškám a že se nesetkají dříve, až zkoušky budou složeny. Avšak první fialky, právě vykvetlé, překazily tyto úmysly a probudily dřímající touhu. Sebrané v kytičku a ovázané červenou stužkou, na niž milující ruka vyšila vlasem slovo »První«, putují tito poslové jara a lásky s listem do Prahy.

22.

[V Nymburce] 31. března 1864.

Miláčku můj!

Usmějete se zajisté pošetilosti mé, spěchající za Vámi, sotva jste nás byl opustil; však nechť!

Mně se aspoň zdá ten čas od svátků již velmi dlouhý a píše též jen proto, abych se trochu potěšila a Vás též donutila mně hodně brzo psáti.

Očekávám nyní s jistotou dva listy od Vás, sobě však ukládám pokání za to, že právě smlouvu naši ruším, a nedotknu se dlouho, dlouho ani pera. — Zatím však Vám bude těchto několik slov důkazem, že nebyla zcela oprávněná ona slova, jež ste při rozchodu mi byl řekl, a uvěříte, že stále na Vás myslí

Vaše

Kateřina.

23.

[V Praze] 4. dubna 1864.

Předrahá Katynko!
Milovaný anděli můj!

Začínám svůj lístek s prosbou a díky zároveň. Prvnější vznáším k Vám proto, abyste odpustila, že jsem se trochu s řádky svými opozdil. Nestalo se to však ani lhostejností ani svévolně, ale jak se mi často stává, nebyl jsem zase předešlý týden svůj. Tak se mi nahromadily práce, že jsem tomu byl velmi povděčen, uskromnil-li jsem si volného okamžiku, jež jsem úplně věnovati mohl myšlence na jedináčka svého, myšlence, v níž mi jen kvetou žití růže, již se teprv dostane všemu chtění a snažení pravého posvěcení.

Děkovati mi jest za přemilé řádky Vaše a za něžnou a drahou mi velice přílohu jejich. Jakou radost jste mi tímto neocenitelným dárkem a jaké překvapení způsobila, to nemohu vysloviti, byť bych i rád podal obrázek toho, co mi v nadrech tak mocně dulo, co srdcem tak mohutně vířilo, co mne bohatším všech králů činilo.

Toho dne jsem měl již jakési tušení, že se mi dostane takového potěšení. Byl jsem zaměstknán více než obyčejně, vracel jsem se také již v soumraku do útulku svého. Byl jsem zvláště spokojen a neobyčejně klidný, probíhal mi žilami cit jaksi sladkobolný. Slunečko začínalo již sypati růže u vlnky stříbrotoké Vltavy a sklánělo se povolně, žehnajíc zlatou naši Prahu, za výstupky a rysy posvátného Petřína. Myšlenky mé byly arcit jinde, bloudily na východě, točily se a obléaly světici svou, s níž jsem se v duchu viděl na nejsvětějších místech krásné, slavné, ale ubohé vlasti naší, viděl jsem se po boku Vašem u památek nezapomenutelných praotců, jež brzy — ach jen hodně brzy — navštívití jste přislíbila — odtud jsem se s Vámi, rámě v rameně svém křečovitě drže, ubíral již již po další života pouti samými utěšenými luhy, rajskými sady, netuše, že milovaný průvodce myšlenek a snad rozbujnělé fantasie v okamžiku na to čarovně ruku svou ke mně vztáhne a skutečné pokynutí mi učiní, že co obrazotvornost si domýšlila, jistě se vyplní. Co tak nekonečně rád věřím, več s tak horoucnou toužebností doufám a se naději, o tom jsem měl a mám zase důkaz v ruce, důkaz toho, že mi dáno místečka v srdci šlechtném, v srdci mi nad vše drahém, v srdci, za něž život skrovnou by jen byl obětí.

Spatřiti Váš přemilý list, rozdělati pouzdro a přitisknouti vřele předrahé svědeckví toho, oč jsem tak vroucně prosil při odchodu svém, bylo činem mihnutím se paprsku slunečního.

Jak radostné to překvapení!

Stal jsem se tím takovým dlužníkem milované dárkyně své, že sotva mi bude stejnou náhradu možno poskytnouti.

Milovaná Katynko, budou se Vám snad slova má zdáti pošetilostí, přepjatostí a předce plynou z hloubi přesvědčení srdce mého. Nemohu za to, že maje jiných utěšených, blažících důkazů a známek lásky Vaší

5. IV.

tímto posledním tak zvláště uchvácen jsem byl. Udály se se mnou divné věci v poslední čas. Tušil jsem již dávno, že všechny dny budoucí a i jich ovoce, zdar a nezdar leží v rukou Vašich. Ne snad, že bych se byl směru svého spustil, před tím mne Prozřetelnost uchrání, ani síly se mi neumenšily, ba cítím je mohutněji prouditi než kdy před tím: ale přidružilo se k celé bytosti mé,

co jsem nikdy opravdu neznal a bez čeho mi nyní nemožno dále jíti, a toto rozhodné něco jest láska k Vám, milovaná Katynko. Ona plála též dříve jasně, čistě, blažila, těšila, ale nyní se stala nutností. A velký to rozdíl, ano snad nevyměřitelný mezi tím, co blaho dovršuje aneb co jest jedinou jeho podmínkou! Proto ten rozdíl mezi jindy a nyní. Přesaď květinku od jich sester, s nimiž v jedno srostla, do půdy jiné, možno, že budeš-li jí při oddělení zvláště šetřiti, po čase zase bude v celé kvěsti krása — jejím však družkám sotva se tak povede. Srostla mi však láska k Vám s láskou k vlasti drahé a vědě v takové nerozlučitelné skupení, že odděliv ji od nich, vyrval bych jejich nejtělejší kořínky s kořínky jejími, a v srdci, v němž se ujalo tré tak vzácných kvítků, zůstalo by na místě jejich kypré místo, upomínka plná bolů, jež čas nehojí, ani jakýsi lék zaceluje.

Mám tedy příčiny těšiti se z toho, co mne přesvědčuje, že není se báti takových strastných, smutných, ano abych řekl, umrtvujících, ničících dnů.

Včera, když jsem byl v nejlepším psaní, byl jsem vytržen od arch. Erbena, a když se ještě ten nebyl odebral, přišel Gindely, musel jsem ve psaní ustati, a tak jsem se ještě o celý den opozdil. Odpustíte mi však toto zavinění, na němž ani podílu nemám bezprostředně.

Dnešní den mi jest ale hodem božím, jest mi předrahým, přepamatným. Země oběhla dráhu po prvě a začíná se na ní ubíratí po druhé od té doby, co jsem Vás, nejmilejší, blíže poznal. Co tyto řádky píše, ubíral jsem se před rokem k utěšenému domovu Vašemu. Jest mi všecko, jako by se to dnes bylo stalo, před očima. Vidím, jak jsem si dělal předhůzky, že nejsa v takovém postavení, jak toho slušnost vyžadovala, k takovému kroku se odvažuji. Znělo mi jaksi Kollarovo: »Stůj, noho, posvátná místa jsou, kamkoli kráčíš«, a kdybych byl sám býval, byl bych hlasu toho uposlechl. Žehnal jsem však obrat, že se tak nestalo, a nikdy to nepřestanu činiti. Dá Bůh, že tehdejší překážky brzy, snad co nevidět, budou odstraněny a že s dobrým vědomím poprositi budu moci o nejvzácnější perlu, již bych za rozsáhlé říše, za celý široký svět nedal. — Jiný sem přišel, jiný jsem odcházel. — Cím častěji jsem se vracel, tím více jsem byl i přesvědčen, že odcházeje opouštím, co bych byl tak nevyslovně rád vzal sebou, a vždy se mi zdálo, jako bych se jen částečně, ne celý byl vracel. Byloť ale, co se zdálo, skutečností. Duše, cit bývají jinde nežli schránka jich. Nyní vím, že opouštím vše, odcházím-li od Vás, milovaná Katynko, a jen naděje, že brzy bude vše jiné, činí loučení mé snesitelnějším.

Taková změna se se mnou udála v tomto roce, v jediném, pravím, roce. Nemám tedy příčiny památný den dnešní slaviti, slaviti co nejvážnější, nejsvatější mi v roce? Neleží v tom žádné rouhání, světím jiné s jinými, tento však tiše sám s sebou. Mohu se věnovati myšlenkám, které jinému nelze pojmuti a v jejichž lesku tak ráda dlí duše a celá bytost má. —

Již jsem se vpravil opět do kolejí prací svých: heslo je: buďto nyní anebo — závisí od toho, abych Vás hodně záhy spatřil, k čemuž se dříve neodhodlám, a ani dle předsevzetí odhodlati nesmím. Příroda a vše jiné, obzvláště ale myšlenka na Vás nutká k činnosti.

Však dnes jsem velmi hovorným. Tak daleko jsem se v listech svých nikdy nedostal, a jistě byste mi to neodpustila, kdybych ještě mimo sdělení, že jsem u milých příbuzných Vašich potrval, něco jiného přidal.

Ku konci si jen ještě vyprosím poručení a srdečné pozdravení p. otci a p. bratru a políbení ruky milostivé pí. tetince. Vám ale díky své opakuje a nejrůzněji Vás líbá nad vše milující

Vás

Josef.

24.

[V Nymburce] 15. dubna 1864.

Potěšení moje!

Psala jsem Vám sice, že dočekám dříve listu Vašeho druhého, než opět odpovím, ale hned potom jsem již litovala předsevzetí svého, vědouc, jak nespravedlivé bylo moje přání a jak mnoho žádám, chtíc, byste mi věnoval hodinu, kde sotva okamžik Vaším slouti může. Však tak jsem již, žádám si více, než mi skutečnost poskytnouti může — žádám si častější i denní zprávy

o Vás, ba více bych si ještě přála — musela by ale vždy as na hodinu Vltava své vlnky s Labem spojití a tak sblížení dvou srdcí usnadnit! Neznala bych většího potěšení nad onu chvíli a dnové i hodiny by mi jako okamžení ubíhali!

Ale tak mi vždy jen z vzdáli naděje kyne a i ta mi nyní jaksi svůj kalíšek zavírá, neboť nevím, kdy ani za jak dlouho (dle různých vyslovení Vašich) se nám uviděti bude možno. To mne činí někdy trochu nespokojenou — uvykla jsem již dlouho napřed příchodu Vašemu vstříc hleděti, na něj se těšiti a — eh, však mi nebude škodit trochu nepokoje a několik dopola v bolném snění probdělých nocí, když jen potom z těch lehkých mraků krásný a jasný den vystoupí, ach, kéž by jenom nebyl ničím zakalen!

Při pomýšlení na onu dobu celou mou bytostí jakési bolné a přec zas tak nevýslovně radostné rozechvění provívá a na silnějším tlukotu srdce svého cítím, jak láska má denně hlubších základů nabývá a jedině v lásce Vaší blaho svoje nalézti může!

Posledním dlouhým listem svým jste mne velmi potěšil, ač mnoho bych, ne, jak Vy jste to pojmenoval, ale spíše opětným přečehováním nazvati mohla! Vyrušil jste mne ním z dumání, do něhož jsem již již, an dlouho nepřicházel, padala. — Nepřestávám jej posud čísti, a to nejvíce s tichnoucím dnem, když luna stříbrnou svou zář na vše okolí počne vlévati, skoumám a těším se teprv každým slovem, jež milé řádky Vaše obsahují, a vkládám každé jako zrnko zlaté do hloubi duše své! Doznávat mi lásku Vaši, a zvěst o ní bych každodenně opět a opět a vždy co novou vítati chtěla!

Zpomínka, již jste v listu svém dvěma památným dnům roku minulého věnoval, mne zvláště dojala. Poutá k sobě řadu upomínek mi svatých a některé z nich jsou ještě starší, sahají do doby, kde se mi obraz Váš jen v pološeru objevoval, leč o těch až někdy později.

Mezi tím, co Vy, milený příteli můj, ducha svého k suchopárným kolejším všelikých systémů upoutat hledíte, kořistila jsem já z laskavosti Vaší a přečetla jsem všechny knihy, jimiž jste mne zásobil. Nemohu je ale též již déle u sebe podržeti, nechci-li, aby počet jejich k velkému množství vzrostl. Přikládám je tuto a děkuji za ně co nejsrdečněji.

Vyslovujíc Vám ještě srdečný pozdrav otce i bratra mého, děkuji za pečlivost Vaši, mého zdraví se týkající.

Buďte zdrav i vesel a pište co nejdříve

Vaší

Kateřině.

Tento list se křížil s listem Emlerovým ze 16. IV. 1864, který — opatřen mottem: »Vlasti, Vědě, Tobě« — vysvětloval, proč nastalo delší mlčení:

»Přislíbil jsem totiž p. Palackému pomoci při sestavování obsahu pátého svazku jeho »Archivu českého«, očekával jsem ale, že k tomu teprv asi po dvou měsících dojde. Zmýlil jsem se. Dílo se dotiskuje, on mi přinesl v úterý již předposlední archy, snažně mne za to žádaje, abych, seč jsem, si popíli. Nebylo odkladu. Nevčasná svěhlost pudila mne, že jsem byl asi v půlčtvrtu dnu hotov, k čemu si byl deset dní vyčetl. Nyní toho mám dosti — a nechtěl bych na sobě dokazovati podobným způsobem, že kde vůle, tam i síly. Měsíc a snad ještě méně tak setrvat, mohlo by dovésti k přesvědčení, že by snad bylo pozdě vystříhati se Schillerova: »der Mensch versuche die Götter nicht!«

Náhoda aneb spíše nehoda tato budiž mou omluvou, že se list můj opozdil, ano i omluvou toho, nebudu-li psáti tak, jak toho aspoň síly mé skrovné by si přály. Ach, že musím stále býti jen u slova přání, že to nikdy nechce v slovníku mém přijíti k rozhodnému velkému skutku! Když neumím pěti jako Dante o své Laure ani hlásat chválu Míne: měl bych aspoň jiný pomník postaviti miláčku svému. Minul rok a ještě nic jsem k tomu značného nevyvedl, samá příprava, skutečná stavba žád-

ná; a předce po ní tak nevýslovně, tak nekonečně toužím; nebť nemám jiného, co bych již nyní na vážku položití mohl, a pomník tento pro věčné časy měl by již aspoň v hlavních rysech vyveden býti — abych aspoň skromnou náhradu lásce, šlechtnosti Vaší, předrahá Katynko, učiniti mohl. Nyní však, dá Bůh, že bude, a myslím, že láska k Vám mu bude nejsvětější pohnutkou!...«

Dopis končí příslibem, že o svatodušních svátcích přijde do Nymburka, kterou zprávu Katynka s radostí přijímá, vzpomínajíc krásných chvil, které jí Prahu za nedávného krátkého pobytu ještě více přiblížily.

25.

[V Nymburce] 11. května 1864.

Miláčku můj!

Nemohu vysloviti, jakou radost mi způsobil list Váš, zvláště ono místo, neupírající všemnu možnost návštěvy Vaší. — Jsemť vděčna oné moci, která Vás k nám poutá a táhne, že jí odolati nemůžete, víť ona, že spoutaná jest i duše má a stále jen se obrací tam, kde na krásných březích Vltavy tolik nezapomenutelných okamžení zažila! — Nebylo pobytu v Praze, jenž by mne byl tak těšil a blažil, na nějž bych s takovou láskou zpomínala, jako poslední; ano, začínám již zdíleti zalíbení Vaše, jež k matičce naší chováte; nebude to ale asi krásná Praha, jenž sympatie mé tak náhle změnila, ale bytost, již v svém srdci chová.

Nebudu více mluvit, sice bych přišla dále, než jsem si predevzala, chtěc Vám jen říci, že bych byla o svátcích velmi smutná, kdyby jakás nehoda Vám Prahu opustiti nedovolila.

Však to nebude, než ještě třikrát slunko vyjde, budete zajisté u nás!

Zatím s Bohem.

Vaše

Kateřina.

Setkání o svatodušních svátcích, oběma milenci vytoužené a kouzlem rozkvetlé přírody obestřené, zpečetilo svazek srdcí, v nichž láska od té chvíle hraje odvěkou svou píseň písní. Slastnému vzpomínání žije po odchodu přítelově Katynka, odpovídajíc na starostlivý jeho dotaz:

»Drahý příteli můj!... Jsem úplně zdráva, a kdybych nebyla, uzdravil by mne Váš milý, laskavý list, pln něžné starostlivosti o zdraví mé. Děkuji Vám z celé duše za láskyplnou soustrast Vaši, jak mi milá byla, mohl by jste jedině posouditi, nahlídnuv do srdce mého!...«

V neděli jsem celé odpůldne až do tajemného šera dlela v zahradě tetinčině světic památku — jakou, ví miláček můj sám. — Bloudila jsem stezičkami zpomínajíc, že mi v tu dobu as píšete — oko mé hledalo každý kvítek, jenž přítomnost Vaši poznal — tiskla jsem všechny ty něžné svědky přítomnosti Vaší v duchu k srdci svému, a tak jsem zabrána byla do dumání svého, že jsem každou chvíli otevření dveří a Vaše vstoupení očekávala. Ale ach, přání mé se nevyplnilo, a když jsem k večeru nahoru se odebírala, svědčila nejlépe neotevřená kniha v rukou mých, kam obrácena byla duše má...« (24. V. 1864).

A Emler, jenž posud se snažil udržeti v rovnováze city, zasvěcené vlasti a milované dívce, vzdává se tohoto marného úsilí a přiznává, že láska ovládla veškeren jeho niterný svět, všechny ostatní zájmy zatlačujíc do pozadí: »Nechci tím ří-

ci«, přiznává, »že by snad láska má k vlasti byla ochabla; nikoliv, srdce mé bije stejně vřele této trápené matičce, která mu jistě nezazlí, ale z toho se těšiti bude, když vedle ní lne se stejnou horoucností k zdárné její a přemilé mu dceři; neb zdánlivá jest toliko zapomínka, když se city, snahy soustředí kolem drahé dcery a v okamžiku tomto nevidí laskavou její máteř...« (29. V. 1864).

Ke konci června pak, před novou výzkumnou cestou, vypočtenou asi na čtyři měsíce, slavila šťastná dvojice zasnoubení. Cílem byla tentokrát města západních Čech; ale práce, jež bývala jindy pramenem uspokojení, pro milujícího archiváře dostává novou tvářnost — vždyť jej oddaluje od předmětu jeho touhy. »Musel jsem do vyhnanství,« žaluje z Rokycan, »či snad cesta má cosi jiného? Jindy bývala arcit' útěchou, nyní však jest jakýmsi neodvratným trestem — trestem, který malou věčnost trvati bude... Arcit' čtyři měsíce jest předlouho, avšak i ty přestojíme. Něco práce ubere a ukrátí, něco pozorování sociálních poměrů, lidí, krajiny...« (Okolo 3. VII. 1864).

Nemožnost osobního styku i touhu vložit srdce i duši do rukou bytosti milované, sdílet se s ní o všechno cítění a myšlení vyrovnává pak po dobu tohoto svého »vyhnanství« Emler obšírnými listy z jednotlivých studijních zastavení a doprovází je ještě deníkovými zápisy, které pro milovanou dívku zachycují kulturní prostředí, v jakém její přítel pracuje u věrném vzpomínání na ni.

26.

V Rokycanech 30. června 1864.

Nejdražší, nejmilejší Katynko!
Věčná láska má!

Zasviť mi, ty slunce drahé...

Jak šťastný jsem byl před osmi dny! Měť jsem příčiny, že jsem chtěl letěti netrpělivostí větru a rychlostí blesku k zářící mi hvězdě: našel jsem u ní, a dá Bůh, navždy, čeho jsem byl tak drahně postrádal a čeho mi jako ptáku povětrí a rybě vody bylo třeba; našel jsem u jasné denice své onoho klidu, ony duševní posily, bez nichž mi sotva obstáti a nelze bylo žíti.

Vidíval jsem blížící se ke mně záři slunce, cítil jsem, jak paprsky jeho sijí v duši blaha růže, netajil sem, jak nekonečně šťastným činí i naděje, že hvězdu tuto budu moci zváti svou: avšak cesta k cíli zdála se býti tak klikatou, že někdy duch mimovolně v nádrách stanul, že stydla krev v žilách při pomýšlení, že nepřízní osudu bych se snad mohl minouti, po čem jedině toužím. Ty ouzkosti, ta trápení v takových dobách nemůže nikdo vypsati, a jen ten pochopiti, kdo je sám cítil, kdo tak vřele, tak bezohledně miloval, že za jistotu k dosažení horoucně čekané chvíle ne půl by, ale celý život v obět dal. Ozvěnou jistoty této bylo mi ale každé přiblížení se k Vám, předrahá Katynko...

Připadalo mi vždycky, že na obzoru mém svítají růžové červánky, slunce však že nad hory vystoupiti a vznésti se ještě nechce. Vstupoval jsem na temeno vrchu, pohlížel jsem, kdy se ke mně skloní, radoval jsem se a byl blažen, když jsem v zracích jeho lásku čítal, avšak byly mezi námi hory. Posledně jsem vstupoval také a blížil se k báni nebe svého a štěstí nasypalo růží na stezku, dostal jsem zaslíbení, že bude milenka má nevýslovně drahá mou — mou, věčně mou.

Co pro mne slova tato obsahují, kdož s to to pověditi? Sečti písek v moři, sebež perly rosné na nylvách a v hájích a budeš míti aspoň měřítko k blaženosti, jenž se od té doby proudí v žilách mých, ji však samu nikdy nezměříš. Naznačil jsem chudě, čím mi byly okamžiky posledního pobytu mého, netřeba připojovati, jak těžce sem se odebíral, jak rád bych byl zůstal... Však bylo mi jíti; šel jsem, tenkrát ale s kyticí naděje, v níž byly samé růže, růže bez strastných ostnů,

teré raní a jejichž rána těžce se celí. Růže ty nejsou bez trní, avšak to raní mile, a těšíváme se tím více, čím častěji bodání jeho se opětuje. Rány ty se zacelí jistě, a když ne dřívě, aspoň zdrojem, z něhož se proudí.

Kolikrát jsem znovu prožil poslední růžové a liliové chvíle u Vás, o tom Vám někdy vypravovati bude srdce mé samo, kolikrát sem si však přál, abych místo na Berounce trávil na luzích polabských, o tom by nejlépe zapěl slavík, pronášeje toužbu po družce své. On se jistě ještě někdy ozve v bujném křoví polabském, vyslyšte pak píseň jeho co ohlas lásky mé, neb jistě jest jejím věrným tlumočníkem.

Co však se se mnou od šťastných oných chvílí událo, není ani zvláštní ani příliš památné. V dumání jsem přijel k matičce Praze, v níž jsem se ani čtvrt hodiny nezdržel, a pak to šlo po Vltavě a rozkošným údolím Berounky do milých a drahých krajů krásné vlasti dále a dále. První bait je v Rokycanech, kde již po několik dní pracuji, a ještě ani samotný nevím, jak se dlouho zdržím. Dostal mne zde do klepet jakýsi ryt mistr, řídký to úkaz a řádný muž a »Národista« tělem i duší. Ten mne seznámil trochu se zdejšími poměry, a jelikož sám se zanáší se sebráním látky k dějepisu Rokycan, o něž by se rád pokusil, mám jím práci velmi ulehčenou. Činím se, seč jsem, pracovávám od šesti do sedmi a někdy i déle. Čím dřívě budu hotov, tím dřívě budu se těšiti i s předrahou Katynkou svou, myslívám si, a jde to znovu a síly rostou, a dá Bůh, rozmnoží se čím dále tím více; kdet je množí takový zdroj čistý, tam nemohou ani býti zakaleny; pomýšlení na 25. června ze mne učiní jistě obra.

Však musím ukončit; prosím Vás jen, předrahá Katynko, šetřte se, abyste netrpěla svou nemocí, bolelo by mne to více, než kdybych jí sám byl sklíčen. Opětujte díky předrahemu otci, k nimž mu jsem zavázán a jenž mi naději sladkou poskytl, že jej jménem tím budu moci zváti; nezapomeňte na srdečné pozdravení p. bratru a políbení ruky milostivé pí. tetince.

Není-li psaní dosti souvislé, přičtete to nepokoji, jímž obklopen jsem, a odpustte to k srdci Vás vinoucímu a vřele líbajícímu

Josefovi.

[V Rokycanech?] po 3. červenci 1864.

... Dnes tomu rok — tehdy byla sobota — když jsem se z předrahé Prahy ubíral, abych se podíval, jak jsem byl tehdy psal — »na Nymburk«... Ano, tento skloněk onoho památného roku zaplavil vše září pravého, nevýslovného štěstí, jemuž nic více se nedostávalo než vyplnění přání, abych v tomto ráji již vždy zůstatí mohl.

Ach, že toto přání nebylo skutečností! Musel jsem do vyhnanství. Či snad cesta má cosi jiného? Jindy bývala arcit' útěchou, nyní však jest jakýmsi neodvratným trestem — trestem, který malou věčnost trvati bude. Vidím již v duchu všecko trní, jímž si mám klestiti dráhu — však potěš se srdce, u konce bude zase tentýž ráj, z něhož sem nyní vybočiti musel. Cesta arcit' dlouhá, ale již pomýšlení naň dodá síly, a drahé zvuky, jenž z něho do dále zazní, osvěží je, když umdlí, a ony jistě překonají tíži neuprositelné povinnosti...

Nezdržel jsem se nijakž u drahé matičky [Prahy]. Letmo byl jsem na druhém jejím konci, a již to šlo k požeňnanému západu milované vlasti. Rychle byly za námi břehy stříbrotoké Vltavy a usmívalo se na nás údolí opěvané Berounky... Znal jsem již to údolíčko, ale těší mne to vždy, kdykoliv je znovu navštívití mohu. Byloť zajisté jedno z prvních, kde se praotcové naši usazovali začali. Či nemá tolik dějepisně památných míst? Již u začátku hledí na nás povážlivě šedá Zbraslav. Není zde posvátný Karlštýn? A nač nás upomíná sešlý Tetín? Ale i každá víska má svou historii; nedivím se, že Pražané i cizinci rádi místa tato navštěvují a při příležitosti té i Beroun si ohledají. Mně to nebylo možno. Zde nebylo ještě mé stanoviště, mohl jsem se naň podívatí jen z dále, a to ještě velmi nakrátko.

Již před Berounem uhnula se dráha z utěšeného údolí Berounky a vedla nás nyní k jihozápadu krajinou nejdříve těsnou, dále ale se šířící a pěkný rozhled poskytující. Četné pahorky činí půdu trochu vlnitou, ale nezbraňují, aby mohla dobře vzdělána býti a nahradila rolníkům náklady a práci. Aspoň letos nenařikali: byloť vláhy dosti a patrně se klonily klasy pod tíží zrní.

Tak sem to seznal u Hořovic, tak to prý i bylo na straně protější u hradů Zebráku a Točnicku. Od Hořovic jsme byli v nemnoha minutách v rozsáhlých lesích zbirovských, posledního to statku koruny české! Pravili, že zanedlouho se i zde uhnízdí nějaký cizinec, a sice prý tentýž, jemuž náleží Hořovice — kurfirst hessenský, na jehož hlavě lpí kletba tolika nešťastných matek...

V Rokycanech mne uhostila »Libuša«. Nezdržel jsem se dlouho v novém bytu svém; neb sem hleděl trudy své utopiti v moři práce. Často se stává, že mnozí páni představení pro nepořádek, v jakém stará akta bývají, po půdách a sklepích rozházena jsou, raději je zaprou, než aby slabou stránku tuto svého věhlasného úřadování znáti dali. Umínil jsem si tedy nejdříve najíti muže, který dobrovolně se dříve již nám byl nabídl pomocí a k němuž sem odporučení měl od bývalého kolegy prof. Mayra. Byl to rytmistr Krafft. Představoval jsem si jej, jako si všechny důstojníky na pensii představuji — dokavad ještě obmládlí jsou, co ohebné šviháky, a když břemě římských křížků trochu nesnesitelné jest, zvláště, když se bylo v L již proměnilo a ještě nějaký křížek se přivěsil, co hovořivé, na svých nevojenských kouscích si zakládající perpendikulární — darmochleby. A co do národnosti měl je vždy všechny za ouhlavní naše nepřátele, za Němce z povinnosti.

S takovým předsudkem sem šel k svému ciceronovi — ale nebylo ho doma. Zaměřil sem tedy rovně k radnici k panu purgmistrovi. Štěstí mi více přálo. Pan purkmistr — malý, nepatrný mužík, který ouřaduje, jak kdo chce, když mu v tom páni radní nepřekážejí — mne velmi vlídně přijal, podotýkáje, že se mu zdá, že je p. rytmistr Krafft přítomen a že tam v těch starých aktech pracuje. Mezi tím, co vyšel, aby se o tom přesvědčil, myslil jsem si, hodný jsi, ale nemohlo by se dle tebe souditi, že nepravdu mají, kdo zpívají:

Takhle v Rokycanech,
takhle v Rokycanech
pomalinku tancují.

A nebyl sem ještě u konce, když se arciolec města vracel, tvrdě, že se v mínění svém nezklamal. Byl jsem tomu rád, že jsem udeřil dvě mouchy jednou ranou a že mne tak náhoda zbavila druhé návštěvy. Těšilo mne ale ještě více, že nenáležel do nižádné třídy na odpočinku jsooucích synů Marse, o nichž sem se byl svrchu zmínil. Jest našinec s tělem i s duší, a co do vyznání politického náleží mezi »rozumné, povážlivé« a hájí solidarnost Slovanstva, a někdy se tomu podobá, jako by se domýšlel, kdyby nebylo batušky Rusa, že by nám sotva bylo možno nějak pomoci.

K tomuto poznání jsem teprv později přišel. Když mne s ním p. purgmistr seznámil, neviděl jsem v něm než muže velmi obratného, úslužného, který mne záhy a bez velkých okolků s materiálem, jež byl probral, seznámiti se snažil. Tím nám ušlo první půldne. Bavili jsme se, jak náleží, dobře, a rozcházejíce se, slíbili jsme se ještě sejíti s večerem a po procházce se blíže porozuměti. A skutečně netrvalo to dlouho, a p. r. již se pro mě stavil »u Libuše«. Do pole nebylo možno se odhodlati: bylo od ranního deště vše trochu mokré. I šli jsme několikrát po náspech, zbytcích to bývalého opevnění města, které nyní lipami posázeny jsou. Zahnuvše ku plzenské silnici, hovořili sme o našich národních a politických poměrech. Nebylo k tomu mnoho potřebí a poznal jsem v novém známém »rozumného a povážlivého« přívržence strany, jíž i prof. M[ayer] náleží, jenž mi přítele svého tak byl vyličil. V tomto pádu liším se trochu od nich, byť bych i hlavy strany této pro nepopíratelné zásluhy o národ a vlast vřele, ano neobmezeně ctil, pokládaje to za veliké štěstí, že jich máme. Proto různění to v našich náhledech nebylo nijakž překážkou, abysme se důvěrně porozuměli.

Pozvolna mi otevřel p. r. mnohou stránku ze svého dřevnějšího života, a poznal sem, že jeho štrajfcuky od Haliče až k Tibeře, z Čech až k Sedmíhradům nebyly jako obyčejně jen vojenskými pochody, ale že si při nich nashromáždil v ýborného rozhledu o sociálních poměrech celého Rakouska. Vypravuje, srovnával velmi rád zkušenosti své s poměry našimi, při čemž arcit vyvinoval trochu mnoho theorie, a nesouhlasil sem, že aby, co na př. dobré v Uhřích a Venecii, do naší půdy zaseti se mělo — tam jim třeba něčeho jiného, u nás by mohlo vzejíti místo palmy zakrnělé hrastí. Však snaha jeho již co pouhá jest velmi chvalná.

Přede vším mne ale zajímalo, co mi byl sdělil o učení se češtině. Řeč jeho mateřská jest arcit

česká, ale vzdělání, jako to před rokem 1848 vůbec ve školách bylo, německé. Ve vojště se poměry nezměnily. Vrátiv se před dvěma roky do rodiště svého a přesvědčiv se, že záměry naše ití, a aby se dokoškole. Jest to krás-

em se tedy kněh a sotva bylo možno mezi plísni a praměsta. Večer sem

irovských se ztrácí jí značné lesy po jednom poschodí, ánkou výživy, ale še ostatní. Většina nepokročilá, mají nu však není třeba l, a to jest již veli velmi řádní lidé, Za to podporuje spolek jest hezky enem a zasedá též

ímě bylo. Náležit příjmů obecních, pramenem užitku. noho vypravovati. bývalých zdí jsou o, zažilo a přestálo, A předce sahá pacaana narodil, ukatel známé postní e děkanství...

vyznává: »Ne-ých nikde není ad dřevnější svě-ře nacházím, a hodiny, o kolik áhého východu«

13. července 1864.

lostati mám, mne pravdu odpoledne ni ještě od někoho

Nejdražší Václavku!

Dostal jsem se šťastně do olšibrucha anebo raději bych měl říci do nešťastného města. Dříve jsem si před svým příchodem předslavoval, hůře než jak sem ji shledal, a škríbro obracené aspoň trochu lepší - než jsem je skutečně shledal. Mohl bych, kdykoliv vyjdu opakovati, rozprávěti Kollar o panických brátrších v krajinách polab. svých: Až zde leží, tam ta před olem mi obly konicim kolečka někdy, nyní národu mého rakov. Šťastě před olem, před padoucí bty bylo obyvatelstvo české. Dívce, jejichž váriane Seulingy gelobí, regnají ani sobě německy, děti jejich rozumí sice na mrazu hlakalim, jimž je matka volávala, a víček na jisto nebude to n royniv, tím méně n vavuliv jejich.

Čest zde ještě pět sezení, které jsou vědecké, ale
slučkovni, jež pro ně vzlykly kráti neděli po
němku kaze, pravil, že lobé čestně již ne-
rozumějí, mají ve polovinu téměř slov řízyt
v věci své. Přichází mi to jako bych se šel
na poslední sebou trhané umírání svého dítě-
te bráti vlasti, a to slitěte sluchy velmi
ždárného, které ve všech strastech matere
své první se drželo, a nikdy ji neopustilo.
Je není již žádná pomoci, neboť tato národu
naše nožné, podstaty jsou její žily: deji
bůh aby za m. vypučela jiná; ať se jí
brachu podobná.

Žijní se mi jako nechtělo, aťil jsem
téměř, že jdu pryč mezi řízence a je najdu
li haki Čechi, najdu jen řízence ne vyhan-
otvi. Bylo mi tak ouzko, tak nevylovné
holno, že jsem se slomival, jako by to ty-
tější byly, jež bybou nadry, když se
od Vás ubíráte mívám. Byla to asi láska
k národu bráhemu, ovial však aťie více
ještě bol, že se vzdaluji nejím prostředem
ale i iusím a bytosti, jež mi nad všechny
jiné draží. Povítával jsem: do Prahy radmy
půltořte z Prahy také asi kolik, v celku
ne třetiny oběhu oběhu slunce a jsem tam,

kam such otale zaletá, jsem u své předbráhe
Katyňny, a již jsem byl učen vlnivého
stěti a tiskl jsem v suchu k srdci řízný
svět; z jehož koruny ~~tohoto~~ tento jasný, čistý
pramen přýti. A nyní ať jak Baledsi jsem
miláček můj!

A však těším se slatkou naději, že se vrátí
glaté časy!

Pamatujte se předbráhe Katyňno na to půl
dne. Do poprvé mi přáno bylo štěstí v hani.
vyjiti v krásný okráh přírody. Bohaté
klasy sklónili těžké hlavy své, jako by již
řekaly, ať se jim polevíto: grova tak
vypadá to, ve níkoli nyníějšího obzvlášť mého
Barva naděje a glata bujní mezi sebou, ať
se vítězství sklóní na stranu posledního.

Spomínávám si, kdykoliv vyjdeš, naty krásné
okvile, těřiva mno však děnně více, když
poroují, že podobá tato mízi. Neb bych
viděl již rad, když ohladní větrové se honěli
přes oboupené řízce; radoval bych se více,
kdyby nakazlivá barva glata hledala
sester mezi hypeny stromů: shystalo by se
sě k spánku, ja však bych byl u kráje
ráje, nebo oveho. A proto když vidím, že
jinde život klesá, naděje má roste a tím
se slatkou naději, že se vrátí glaté časy.

Právě jest slavná ne však věčná, a když se
přepje, jest ohlad palem a nyní oranžových
kájí tím vitanejší, tím slávnostnější.

Ny budete tyto řádky čísti, netudou více
snad v Kribrě

Jestě nejsem rozhodnut sám s sebou jak
povestuji. Dřívulí do Kladruib a pak do
Stribra zase zpátek a teprv do Boru
(Klad) a na Přímlu, anebo je Stribra
přes Kladruiby do Boru a na Přímlu; do
kudy bych šel do Tachova.

Na Přímlu nic netudě ani v Boru proto
vykonání restu tute az do Tachova ne
budu nevíti: a však tam řekám Váš list a
prosím yan snazně. Dřál bych si slovně
slyti se hodně mnoho s Váš. Nemí lne abyh
Váš neviděl ve snu: lnes mne zase jako
tak i do provázek milostný uomek Váš
je snu az k práci a rozprostíel sakovan
hodnot a spokojenost v prsou mých, že
jiz dáno tak klidným a otučeným sem
se nevítil.

Jsem přecověren, že prosbu mou nevolýšite
a hodně byz mi psáte budete; neb bych se
sotva z Tachova hnul, sloned bych se
nejakou slavnou ad Váš nepotčil.

Čistě Kálynko raději málo, ale jen pište byz
abyh listek Váš pište dostal. Sa vám, že
nyni nemáte kdy, že jste právi přenána,
zpráve mne že jste ydrava spokojena
a vřični drázi Váš, odhlyde to slasti řá-
ky a ja budu mítí dost, později mi sdí-
číte více.

Děsivé pozdravení předrahemu otci a
bratru (ten bude mítí v čas jím jako by
starosti mnoho) a políbení ruky křtine
si vyprosím.

Vroucně Váš libá milující
Váš

Dne 1. srpna 1864

Josef

Přesou milá Kálynko pište nyní německy,
aby se psaní neohánělo někde jinde po nás, tedy
nejlince bude hebo: Tachau.

Bude ydrava!

česká, ale vzdělání, jako to před rokem 1848 vůbec ve školách bylo, německé. Ve vojště se poměry nezměnily. Vrátil se před dvěma roky do rodiště svého a přesvědčiv se, že záměry naše jsou poctivé — p. r. jest veliký nepřítel revoluc — začal se teprv zprávně učit, a aby se dokonaleji s řečí obeznámil, navštěvoval i přednášky učitelů při tamní nižší reální škole. Jest to krásná stránka — známka to železné vůle a tudy ctihodná.

Druhého dne sem se dal chutě do práce, originálů nebylo mnoho, chopil sem se tedy kněh a akt pozdějších. Štěstí bylo, že z většího to nový můj známý urovnal, jinak by sotva bylo možno bývalo pracovati. Od půl osmé do poledne, od půldruhé do sedmi ztrávil sem mezi plísni a prachem starých akt, potom, bylo-li povětří vhodné, šli sme na tu neb onu stranu města. Večer sem sedával ve svém pokoji, asi třikrát sem navštívil Měšťanskou besedu.

Rokycany leží v neckovitém údolí, jehož část severovýchodně v lesích zbirovských se ztrácí a které ku západu mírnou vyvýšeninou ukončeno, ku jihu a severu vystupují značné lesy pokryté pahorky. Město samo nemá do se nic zvláštního, domy jsou částečně o jednom poschodí, jiné jen přízemní — krátce jeví se zřejmě, že zde průmysl není nejsilnější stránkou výživy, ale že se obyvatelstvo královského druhdy města vrhlo na rolnictví. S tím závisí vše ostatní. Většina obyvatelů jest u srovnání s naším rolnictvem u Prahy a v Boleslavsku velmi nepokročilá, mají však ve vůkolí dobrou pověst jako rozhodní Češi — co největší ultrasové. Tomu však není třeba věřiti i o přepjatosti není možno mluvit: orgánem nejvíce čítaným jest Národ, a to jest již velmi významné svědectví. Jinak jsou šťastní, že přednosta okresu i děkan jsou velmi řádní lidé, oba naši, první arcit jen, jak to při našich poměrech volno, aby si neškodil. Za to podporuje spolky, seč jest, a nemalé zásluhy má o to, že zkvetla záložna, hospodářský spolek jest hezky činným, i Besedě i spolku zpěváckému se dobře daří. Děkan jest sám všude členem a zasedá též u tří prvnějších ve výboru.

Ku zkvétání spolků přispívají nemálo dobré poměry obecní, byť to i nepřímě bylo. Náležit Rokycany mezi nejbohatší obce v Čechách. Daně se platí za všechny občany z příjmů obecních, které nejvíce lesy obohacují. Za to jsou hutě městské spíše břemenem nežli pramenem užitku. Avšak o tom již dosti. Vraťme se raději k městu samu. Zde ale nemožno mnoho vypravovati. Nelíší se ničím od jiných skleslých našich měst a tedy ani také v zevnějšku. Z bývalých zdí jsou jen nepatrné památky a ze bran se posud dvě zachovaly. O tom, co město bylo, zažilo a přestálo, nezachovalo se žádných svědectví. Čas a nepřítel živlů zhladily veškeré stopy. A předce sahá památka našeho města až k r. 1110.... Dům, kde se výmluvný a rázný Rokycana narodil, ukazuje se až podnes; v Rokycanech uzřel světlo boží Pavel Žídek, jakož i skladatel známé postní písně, jezuita Labe. Toto poslední mi přišlo u vědomost teprv v památné knize děkanství...

Z Rokycan vedla cesta Emlera do Plzně, odkudž v prvním listě vyznává: »Nevím, milovaná Katynko, čím to jest, že letošní cestování, ač nižádných nikde není překážek, nechce mne tak baviti, jako to bývalo jindy. Chybí mi snad dřevnější svěživost duševní? — to ani právě necítím; tělesně se také dosti dobře nacházím, a předce, předce, když se mám ubírat na západ, čítám ouzkostlivě hodiny, o kolik mil se vzdaluji od východu, od toho krásného, růženosného, předraženého východu« (7. VII. 1864). Tam jej však zastihuje také první Katynčin list.

27.

[V Nymburce] 13. července 1864.

Nejdražší Josefe!

Mé tušení — mé sny, od nichž se vždy dozvím, kdykoli lístek od Vás dostati mám, mne i tenkrát nesklamaly! Právě v den, kde jsem s jistotou psaní očekávala, i opravdu odpoledne přišlo. Tím radostněji jsem po něm sáhla a k srdci svému přitiskla, jako by mi ještě od někoho vyrváno býti mohlo.

Těšila jsem se již ale také na několik řádků od Vás, jako bych již věčnost byla žádné zprávy nedostala, však čím více se od nás vzdalujete, tím častěji bych si přála listy Vaše dostávat a vždy opět znovu slyšeti, že na mne miláček můj často, hodně často vzpomíná, že žádná vzdálenost, ani sebe delší odloučení nejsou s to, aby zbledl obraz tichého domova a oné bytosti, k jejížto nejmilejší zábavě patří, sledovati v duchu pestré obrazy, které se zrakům Vaším na cestách po požehnaných krajích vlasti naší otvírají, a zakončení poutě té vstříc hleděti co začátku opětného radostnějšího žití.

Kdykoli pohlédnu na prstének na ruce mé, vždy mi obraz Váš na mysli tane i šťastný ten den, kdy mi kroužek na prst vklouznul! — Jsemť spoutána prsténkem tímto, však cítím jenom slast pouta toho, a ač v zápětí jeho kráčeji okovy ještě tužší, přec je mi velmi, velmi drahý, vždyť jsou to okovy růžové a tak milé, že by mi bez nich nyní mnohem tížeji bylo, než když sladkou jejich tíži cítím.

Přecasto si zpomínám na ty krásné červenové dny, které jste u nás ztrávil. — Čtyry krátké dni mně vynahradily jaro, jehož radosti jsem letos skoro ani nepoznala, a vynahradí mi ještě skvostné léto, jehož krásy též pro mne nepokvetou. — Nedovolít mi náhlé přechody z velkého parna opět do chladna, bych se příliš v přírodě pohybovala, a zvláště, chci-li laskavého napomínání Vašeho šetřiti. — Tím více však myslím, že Vy prázdných okamžení použijete a na vzdor tomu, že Vás letošní cesty tak jako jindy těšiti nechtí, i za mne se s krásnou přírodou potěšíte.

Jindy by mne to bylo rmoutilo, kdyby mi byl miláček můj psal, že není na cestách tak šťasten, jak toho očekával. Ale nyní, právě naopak, nemohu se uvarovat jakéhos potěšení (a vidím, že to soběctví jest značně nakažlivé), když pomyslím, že by jste snad veselejší a bodřejší byl, kdyby Vám popřáno bylo v našem okolí prohlížeti.

Mohu si pomysliti, jak jste asi pracemi zasypan, že Vám sotva chvilka zbude, kterou svému děvčeti věnovati chcete, proto jest to ale též prohřešení, když již napsaný list opět zrušíte — to, prosím, více nečinite, raději třeba nedokončený přiložte k pozdějšímu listu a pošlete oba k Nymburku; zajisté se pak o to postarám, aby na mne oba jen příjemný, nad vše trudné vítězící dojem učinily!

Nyní Vám jen ještě k dalším cestám přeji, aby Vám nebe ještě mnoho roztomilých ritmistrů (anebo jemu podobných) do náruče uvedlo, bych se v zmíněném popise mnoho zajímavých zápisů dočísti mohla.

Tatínek i Jeníček jakož i tetička Vás srdečně pozdravují. — Já pak Vám vše dobré přeji, vše Vás pozdravujíc, zůstávám

Vaše

milující
Kateřina.

Po tomto listě se Emler odvážil k prosbě, aby Katynka sblížení duší dala i vnější výraz důvěrným slovíčkem »Ty«. Ale nepochodil; nebylo sice v Katynce síly, raniti přítele přímým odmítnutím, ale plachost ani mrav nepřipouštěly takové důvěrnosti před sňatkem — a tak tedy pomíjí prosbu Emlerovu mlčením, v listech se toho nedotýkajíc.

Emler pracoval až do posledních dnů červenových v Plzni, ovšem myslí zalétaje stále, kam jej srdce volalo. Pozbylo pro něho kouzla vše, co kdysi vábilo na cestě za slávou a úspěchem. »Já bych nešel do Španěl nyní, kdybych i věděl, že si vavříny přinéstí mohu; ty mi nebyvaly lhostejny, ale vavřín není růže!« ubezpečuje v listě z 25. VII. a v jiném dopise vyznává: »Bez Vás ani nepracuji... myšlenka o Vás provází mne od písmena k písmenu, od řádku k řádku, od kusu ke kusu, od začátku ku konci, a když sem dospěl k tomuto, potom jsem teprv s tělem i s duší

u Vás... Katynko přemilá, nyní již nejde bez myšlenky na Vás se objítí, nyní jsou staré mé dvě hvězdy jen obežnicemi, láska k Vám jest sluncem, a přeci jejím leskem získala i láska k vlasti i láska k vědě...

Společnost mám s několika knězi — kapitální to hoši, jež by daleko široko pohledati mohl — a kantory z reálky a premonstráky gymnasia. Včera při výletu jsem viděl opěvanou Jablonským Angelinu-Marii; avšak o všem více v zápiscích. Budou-li se Vám ale líbit, nevím. Zdá se mi barva trochu nestejná, celek tedy bude křbolatý« (18. VII. 1864).

Tyto slíbené a pravděpodobně také napsané zápisky z plzeňského pobytu se nezachovaly; jen z posledního listu, psaného odtud, vysvítá, že tu Plzeň, jež měla pověst města »vždy věrného«, to jest katolického a habsburského, našel co do poměrů národnostních i kulturních v postavení utěšenějším, než předpokládal. »Nebyl bych si nikdy myslel,« píše před svým odchodem 26. VII., »že v celku s Plzní tak budu spokojen. Však toto poslední by se sotva stalo, kdybych ji byl lepší nenašel, než sem se nadál, a kdybych jí v interesu národu našeho ještě lepší budoucnost nepřál. Plzeň musí býti našim Libercem, a proto, že v nebezpečenství jest, musí se každý upřímný národovec o její blahobyť, o náš pokrok národní tamo starat.« Tím nemiřejším zklamáním mu pak bylo Stříbro.

28.

[Stříbro] dne 1. srpna 1864.

Nejdražší Katynko!

Dostal jsem se šťastně do stříbrného, anebo raději bych měl říci, do nešťastného města.

Plzeň jsem si před svým příchodem představoval hůře, než jak sem ji shledal, a Stříbro obráceně aspoň trochu lepší, než jsem je skutečně shledal. Mohl bych, kdykoliv vyjdu, opakovati, co zpíval Kollár o zaniklých bratřích v krajinách polabských: »Aj, zde leží zem ta před okem mi slzy ronícím, kolébka někdy, nyní národu mého rakev«. Ještě před sto, před padesáti lety bylo obyvatelstvo české. Lidé, jejichž skráně šedinou zdobí, neznají ani dobře německy, děti jejich rozumí sice namnoze hlaholům, jimiž je matka volávala, avšak najisto nebude to u synův, tím méně u vnukův jejich.

Jest zde ještě pět vesnic, které jsou české, ale duchovní, jenž pro ně vždy třetí neděli po česku káže, pravil, že dobré češtině již nerozumějí, majíce polovinu téměř slov cizích v řeči své. Přichází mi to, jako bych se díval na poslední sebou trhání umírajícího dítěte drahé vlasti, a to dítěte druhdy velmi zdárného, které ve všech strastech mateře své pevně se drželo a nikdy ji neopustilo. Zde není již žádné pomoci, větev tato národu naše[ho] uschne, podřaty jsou její žíly: dejž Bůh, aby za ni vypučela jiná, aspoň jí trochu podobná.

Z Plzně se mi jaksi nechtělo, cítil jsem téměř, že jdu pryč mezi cizince a že, najdu-li bratří Čechů, najdu jen žijících ve vyhnanství. Bylo mi tak ouzko, tak nevýslovně bolno, že jsem se domníval, jako by to tytéž city byly, jenž hýbou řadry, když se od Vás ubíratí mívám. Byla to arci láska k národu drahému, svíral však srdce více ještě bol, že se vzdaluji nejen prostorem, ale i časem od bytosti, jenž mi nad všechny jiné dražší. Počítával jsem: do Prahy hodiny půl čtvrté, z Prahy také asi tolik, v celku ne třetiny oběhu slunce a jsem tam, kam duch stále zalétá, jsem u své předrahé Katynky, a již jsem byl účasten oslňujícího štěstí a tiskl jsem v duchu k srdci něžný květ, z jehož koruny tento jasný, čistý pramen prýští. A nyní ach, jak daleko i časem miláček můj!

Avšak těším se sladkou nadějí, že se vrátí zlaté časy!...

Až budete tyto řádky čísti, nebudu více snad v Stříbře. Ještě nejsem rozhodnut sám s sebou, jak pocestuji. Půjdu-li do Kladrub a pak do Stříbra zase zpátek a teprv do Boru (Hayd) a na Přimdu anebo ze Stříbra přes Kladruby do Boru a na Přimdu; odkudž bych šel do Tachova.

Na Přimdě nic nebude ani v Boru, proto vykonám cestu tuto až do Tachova ve dvou, nejdéle ve třech dnech. Jak to v Tachově bude, nevím: avšak tam čekám Váš list a prosím zaň snažně. Přál bych si dozvědět se hodně mnoho o Vás . . . Jsem přesvědčen, že prosbu mou neoslyšíte a hodně brzy mi psátí budete; neb bych se sotva z Tachova hnul, dokud bych se nějakou blankou od Vás nepotěšil.

Pište, Katynko, raději málo, ale jen pište brzy, abych lístek Váš jistě dostal. Já vím, že nyní nemáte kdy, že jste prací překonána, zpravte mne, že jste zdráva, spokojena a všichni drazí Vaši, odbyďte to desíti řádky, a já budu mít dost, později mi sdělíte více.

Srdečné pozdravení předrahemu otci a bratru (ten bude mít v čas žní jako Vy starostí mnoho) a políbení ruky tetince si vyprosím.

Vroucně Vás líbá milující

Vás

Josef.

Adresu, milá Katynko, pište nyní německy, aby se psaní neshánělo někde jinde po mně, tedy nejdříve bude heslo: Tachau. — Buďte zdráva!

Ve Stříbře. [Mezi 29. VII.—2. VIII. 1864.]

Aj, zde leží zem ta před okem mým slzy ronicím,
kolébka někdy, nyní národu mého rakev!

S Plzní sem se loučil těžce, bál sem se tu ne dosti pevnou ohradu národnosti naší opustiti, jako by se jí nějaká nehoda státi měla, poznal sem důležitost její, a že síly sou, byť i [ne] nepatrné, předce k boji s tolika živly velmi skromné. Plzeň jest po Praze nejdůležitější nám město, ano v mnohém ohledu jí ještě více brániti musíme. Nával vln Němectva zastihl již ty nejbližší luhy na západě, rozdrť-li ještě tuto hráz — čehož Bůh nedej! — zaplaví ještě dále krajinu tuto. Plzeň má ale i značný průmysl a velikou budoucnost i tím, že ležeti bude na rozcestí čtvero drah: udržíme-li ji, budeme mít český Liberec — dobrou školu k rozšíření našeho průmyslu i v jiných českých městech!

Mimo to sem se hned k odcestování odhodlati nemohl i z té příčiny, že mi katecheta P. stále přimlouval, abych ještě v pátek co v obyčejný den navštívení Besedy v Plzni se zdržel. Byl bych jeho přání velmi rád vyhověl a ty naše bodré podpory všechny pohromadě viděl — ale ani první ani druhé nebylo s to od předsevzetí učiněného mne pohnouti. Bylat by to bývala obět dvou dní. Proto sem v pátek dne 29. července opustil zalíbivší se mi Plzeň a ujížděl k Stříbře.

Bolné city míhaly se kolem srdce — jel sem vůbec nerad k západu, an jsem duchem více žil na východě, a cesta tato byla tím trapnější, čím větší jistota, že se blížím k hrobům národnosti naší v krajích těchto. Ouzkostlivě počítal sem kroky, až dostihneme k místu, kde zaznívání českých hlasů jest pravidlem, odráží se od zdi domova, a ne stěn, byť i pohostinských, předce cizích.

Běda tomu, tak jen ještě ve dvou prvních vsích za Plzní, dále zní mluva nepřátelů, jazyk vtřelých cizinců. Kdyby bylo možno bývalo a byl samostatně povoze rozkazovati mohl, nebyl bych se styděl učiniti před celým světem, co jeden p. farář učinil před nedávnem. Jest Čech — tak nám vyprávěl P. Karlík — dostal ale faru v osadě německé, kde již mnohá léta ztrávil. Jednou byl pozván od pana spolubratra asi tři hodiny vzdáleného k slavnosti, který proň i příležitost poslal. Stařec měl radost jako dítě, že se zase po mnoha letech mezi krajany Čechy podívati může. Přišel na hranici osady české, slezl, poslal povoze napřed a sklesl na kolena děkuje Bohu, že mu ještě toho štěstí popřál. Čeledín přijel domů a vyprávěl, že p. farář zůstal pozadu a že jej viděl

kleče modliti se, a když tento za chvíli přišel, objasnilo se teprv, komu modlitba platila a za koho prolévány slzy, jejichž stopy na očích důstojného starce se nebyly úplně ztratily.

Tak bych se byl rád též rozloučil s posledními strážníky národa českého, jako on je vroucně pozdravoval! Nebylo to sice možno, ale v nádrách se upevnilo staré předsevzetí, do poslední kapky krve věnovati síly své utlačnému kmenu a přispěti v práci, aby se obnovily letorostě jeho slávy a kvetly a hojné ovoce nesly.

Byli sme na půdě Němců, již nám byli vyrvali, pocit z toho byl těžký a příroda jej činila ještě nesnesitelnější. Bylo vedro, jakové ještě letos nepanovalo, a krajiny, jimiž sme jeli, nezdály se mítí velikého půvabu. Luhy na Mži chlubily se arcit řídkým svým zeleným rouchem, setkali sme se ale s nimi jen pořádku, obyčejně opodál jedouce, a jednotvárné jehličí lesy nebyly s to zaplašiti trudné myšlenky, ani společnost nebyla s to přivésti na jiné myšlenky . . .

Byli sme před Solislavou, když nebe i nad námi mračiti se začalo a černošedá oblaka již po celém západě se rozprostírala. Vozka spěchal, seč byl, a dostali sme se až za Štítnou . . . Bylo viděti, že bude liják velký, ne-li krupobití, provázený bouřkou. Poslední panovala arcit ale jen stranou více v dáli, krupobití ušetřilo zhoubou svou krajinu také, a dříve, než prvnější s oblak sypaní se počal, viděli sme Mži u nohou svých a vůz rachotil přes kamený most k zbytkům památných bran stříberských.

Ještě téhož večera seznámil mne vrchní komisař z Plzně s honoracemi stříberskými, takže druhého dne, t. j. dnes, bez odkladu sem mohl začíti pracovati. Látky, již bych mohl upotřebiti, není velmi mnoho a budu v několika dnech hotov. Za to sem měl dnes při přebírání starých akt, nejvíce ouctů, velmi peprnou práci, prachu téměř na prst a všecko mezi sebe bez ladu a skladu naházeno. Jen s tíží jsem to mohl probrati, a nerad bych, aby se to často opětovalo. Bylo by to trpké zotavení na venku — více prachu nežli v Praze.

Myslím nyní, že mám vše pohromadě a že třeba látku tuto probrati, jen čekám, až se z cesty vrátí pan nadučitel »Watzka«. Tento totiž psal asi před čtvrtstoletím dějepis Stříbra, a jak mi pan měšťanosta sdělil, sbíral až do nedávna »ty staré věci« a napsal prý nyní obšírněji tu knihu, poněvadž jsa na odpočinku, má nyní více času. Uvidíme!

2. 8.

Znám město, znám ducha zdejší společnosti. Ach a jak všecko trudno a bolno! Jak by se styděli otcové za zrádné děti! Vidím to ze spisů, že byli zdární synové vlasti, a děti jejich staly se takovými odpadlíky. A jak vše to šlo narychlo! Mnohá šedá hlava pohovořila by si ráda s vnukem svým v jazyku, jež byla od matky své vždy slýchala a jemuž se i děti její od ní byly učily: ale druhé koleno jest již pro její mateřský hlahol hluchým a němým.

Máme málo příkladů takového rychlého odnárodnění celého města. Zde se to vysvětliti dá, že ujařmení takové nezavinily jen bývalé vetché poměry naše, ale že škola i kostel vším jsou vinny. Bývalý děkan bude se někdy z této nejstrašnější vraždy muset zodpovídati. Jím školy a zvláště kostel jsou poněmčeny. Kdyby nemusel pro chorobu na odpočinek, nebyly by již ani ty vůkolní vesnice ten trošek řeči české zachovaly. Že se to tak nestalo, o to má zásluhu děkan nynější, který zároveň s kaplanem a jedním kupcem malinkou hromádku uvědomělých Čechů tvoří. Děkan běře »Národní listy«, kupec onen »Národ«; jedině to české časopisy, které do Stříbra přicházejí.

Zdejší Němci jsou však urputnější všech jiných a na obrácení se k nám není pomýšlení. Až německá městská rada dosadí do vesnic okolních pod její patronátem jsoucích německé učitele a za děkana si vezme Němce, který sotva o to usilovati bude, aby se každou třetí neděli po česku kázalo: potom zahynou i ty poslední zbytky zdejších Čechů. Řeč jest již bez toho velmi pomíchána německými slovy, takže těžko i Čechovi i Němci dobře porozuměti.

Jaký to rozdíl! Kolem roku 1500 vrátili Stříberští radě borské appellací, poněvadž řeči německé nerozumějí dobře, a nyní se tomu diví, když z českého města přijde český dopis a oni tomu nerozumí!

Po Stříbře jest veta, a zvláště nyní, když tam se zaříditi má celá reálka. Když se totiž za-

stupitelstvo Plzně usneslo o tom, aby tamní reálka byla českou, slíbil poslanec na zemském sněmu Stark přispěti Stříbru desíti tisíci zlatých, jestliže zařídí reálku, v níž by se jen německy vyučovalo, aby tak Plzeňským žáků a tím i příjmů ubylo. Stavení jest vystaveno a letos prý se odevře první ročník, což tím spíše se stane, jelikož školní rada Maresch velikým jest patronem celého podniknutí.

Ale dosti o těch strastech, podívejme se raději, jak to vypadá v městě. Stříbro leží na homolovité vršině na levém břehu Mže, která od strany jihozápadní počínajíc až ku straně východní hned pod městem teče, potom ale k severu se obrací. Severní strana jest takéž hlubokou provalinou od přírody utvořenou od ostatní krajiny oddělena, takže jen z části na západě město bylo přístupno. Mimo to bylo silnou zdí ohrazeno, která na straně jihovýchodní, kudy se do města od Plzně jde, dvojnásobná byla. Zde jsou také i dvě věže, totiž při každé zdi jedna. V roce 1426 dobyl Přibík z Klenového husitům Stříbro. Hájek o tom vypravuje, že měl Přibík meč, jímž sáhnul od jedné brány k druhé. Srovnáme-li položení obou věží, není nic divného. Byl-li Přibík v prostředku, mohl lehce od jedny brány k druhé s tehdejšími dlouhými meči dosáhnouti.

Mimo tuto dvojatou bránu má Stříbro na západní straně ještě jednu, tak zvanou říšskou, která ale ničím není památná, než že měla do nedávna starý nápis: »Papežské vyznání z města se vyhání«. Z jižní a západní strany jest pohledění na město velmi malebné, an celý vršek v řadách nad sebou běžících domy pokryt jest.

Ostatně není město nijakž ani znamenito ani úpravností nevyniká. Domy v ulicích jsou dosti jednoduché a neúhledné, na náměstí svědčí o netečnosti obyvatelů zřícenina bývalého kostela františkánů, jen hřbitov a jména místní upomínají na to, čím nám druhdy Stříbro bylo. Staré nápisy náhrobní jsou vůbec české, až doba novější vtiskla tomuto posvátnému místu také známku ciziny.

Obyvatelé se živí nejvíce rolnictvím, z řemesel nekvete žádné zvláště, jen hornictví vegetuje ještě trochu. Až dvě neb tři sta kovkopů dobývá olovo, které ve válkách francouzských nejvíce odtud bylo bráno. Tehdy od vlády sem poslaní horníci — naskrze Němci — byli kvasnicemi náказы a ujmoutí nepřátelského živlu.

V neděli sem se seznámil s nadepsaným historiografem Stříbra »Watzkou«. Těšilo ho to velmi, že našel někoho, kdo takovým věcem rozumí, a musel sem hned jít na jeho práci se podívat. Poznal jsem záhy, že rád slyší o sobě slovíčko uznalivé, a nechtěje mu radost kaziti, řekl sem mu, že učinil, seč v poměrech a v nedostatku látky byl; ač jsem věděl, že práce nijak není úplná a daleko lepší mohla býti, kdyby aspoň svědomitě byl probral, co ve Stříbře měl. Byl tím ale tak potěšen, že mi hned nabídl dějepis Chebu a nedávno vydanou historii kláštera kladrubského. Poslední mne těšila, poněvadž jsem ji neznal. Mimo to nabídl se, že mne doprovodí do Kladruhu — slavného kláštera benediktinů, který za Václava IV. v biskupství proměněn býti měl.

Tomu se také dnes odpoledne vyhovělo. Kladruby náležely náboženskému fondu, byly ale knížatům Windischgratzům prodány, kteří je posud drží. Klášter bývalý a kostel leží na mírném pahorku, na jehož jedné straně les se rozprostírá, druhou ale, severní, utěšené louky, západní pak zahrady a východní pole obklopují. Nejznamenitější ze všeho jest kostel. Není památný pro své stáří, ale pro svou ohromnou délku. Málo jest kostelů v Čechách, které by se kladrubskému v rozměrech vyrovnati mohly. Ale co do ceny umělecké nestojí za mnoho. Byl vystaven začátkem předešlého věku. Hlavní ráz jest gotika. Vyvedení jednotlivých částí svědčí důkladně o době copů! Vše přeplněno okrasami, soch nad potřebu na každé místo postaveno a ani jedna z nich nemá trochu umělecké ceny. Však vzdor tomu jest to dílo velkého nákladu a pro rozsáhlost svou i podívání hodné. Klášterní stavení jsou upraveny na byty úředníků anebo k jiným účelům hospodářským, z bývalého konventu dělá se nyní veliký — pivovar.

Cheb byl potom nejbližší stanicí, kde bohatost archivního materiálu přikovala historika k delšímu, ač málo utěšenému pobytu v prostředí, národnostně i citově mu cizím. Tím více touží po zprávách od své vzdálené snoubenky. »Cheb jest pro mne Ultima Thule a Řím můj daleko...« a »zprávy od Vás jsou tak řídké, mám

teprve tři a již jsem tak dlouho v chladné cizině...«, zažaloval si Emler 12. srpna z Chebu. Ubezpečila ho sice Katynka: »Kdykoli mi zbyla prázdná chvílka, chopím se mapy a sleduju okem všechna místa, kam noha Vaše vkročí, a ubírám se v duchu těmi luhy, kudy asi putujete« (5. VIII. 1864); ale práce v domácnosti, spojené se značně velkým hospodářstvím, nedopřávají pokojné chvíle k písemnému pohovoru. Až v polovici srpna potěšila snoubence delším listem.

[V Nymburce] 18. srpna 1864.

Miláčku můj drahý!

Nemohla jsem si poslední, poněkud dlouhé mlčení Vaše nikterak vysvětlit. Čekala jsem den ode dne, z jitra na večer a večerem opět na jitra, pokaždé ale bylo doufání moje marné, až konečně na P. Marii, právě když jsem do kostela jít chtěla, mne list Váš milý překvapil. — Myslela jsem již, že budu druhý svátek tak nevesele a trdně trávit jako neděli před tím, a zatím se mi dostalo zábavy milé pro celý den. Četla jsem Váš list bůhví kolikráte, a posud, když se mi zdá, že obsah jeho ještě dokonale neznám, spěchám si to neb ono místo ještě přehlédnouti. Činil a činí mi posud ten živě kreslený obraz života Vašeho denního potěšení veliké, a zdá se mi kolikráte, že jsem všechny ty dojmy s Vámi osobně zažila.

Některá místa, jež jste navštívil, mají pro mne zvláštní zajímavost. Tak jsem Přimdu ještě v ústavu kreslila jednou k svátku tatínkovi, tenkrát jsem ovšem ještě ani netušila, jaké zajímavosti pro mne ještě později nabude. — Těším se, že mi v příštích listech něco zajímavého o Chebu sdělíte. Snad tam naleznete ještě jakés stopy Valdštýnovy, a jaké poklady se Vám v archivu otevrou, o tom si ani poněť míti netroufám. Přála bych si jen, aby nebyly příliš četné, sice by se lehounce státi mohlo, že by zima chladné své perutě po vši krajině rozprostřela, než bychom Vás ve svém středu uvítati mohli.

Nyní tomu již dva měsíce, co jste nás opustil, a ještě snad jednou tolik času uběhne, než se opět k Labi vrátíte. Jest to malá věčnost — malou útechou mi nyní aspoň jest, že cesta Vaše Vás již dále nepovede a že již zanedlouho se budou úžiti hranice široké, které nás nyní dělí. — Nevím ani, do kterého místa, až z Chebu se odeberete, Váš pobyt určen jest. Z mých plánů však, které jsem si dělala, až v Kutné Hoře budete, asi nebude mnoho, dokonce jestli se tam až po sv. Václavu odeberete. Povětrnost již nyní nepřívznivá, tuším, i potom všechny naděje k výletům překazí.

Žádáte si zpráv o Praze. Jak ráda bych Potěšení svému jich mnoho sdělila, víte ale sám, jak sami vždy čekáme dozvědět se něco bližšího o poměrech pražských od Vás. — Od prvního srpna vychází »Svoboda«. Některé články bývají pěkné. Přece však zdál se míti »Boleslavan«, na místě něhož nyní »Svoboda« vychází, více ceny. Tak se zdá aspoň otci i bratru mému. »Svoboda« i druhé naše časopisy obracejí nyní svou pozornost Mladé Boleslavi. Tamnější třenice Komersa s naší stranou neberou žádný konec, a čím větší se stávají, tím větší jest i vliv, jaké poměry takové na celé okolí boleslavské mají.

Tomášek,¹⁵⁾ jak se zdá, není též s pražským veřejným životem příliš spokojen. Stěžuje si často na kleslost myslí, jaká tam panuje. On sám jest kancelářskými pracemi tak zaměstnán, že sobě samému aneb záležitostem veřejným ani žádného času věnovati nemůže.

Abych již dokonale své referentské povinnosti zadost učinila, nesmím zapomenout, že cukrovarna naše, navzdor usilování Tomáškovu i Jeníčkovu, se rozpadla následkem malé podpory ze strany venkovské.¹⁶⁾ Jeníček jest nad tím tak rozhorčen, že se pro budoucnost vši veřejné činnosti vzdáti chce, a bude se nyní výhradně jen svému hospodářství věnovati. Povede »Stilleben«!...

¹⁵⁾ Dr. Tomáš Černý.

¹⁶⁾ Jeden z družstevních cukrovarů rolnických, které tou dobou byly zakládány proti cukrovarům panským.

Pan farář přečetl nyní všechny skoro lepší romány z »Besed«. Slíbila jsem mu ve jménu Vašem, že mu, až se navrátíte, »Rodinu« Aksakovu laskavě půjčíte. Jistě, že se mu líbiti bude. Oblomova nemohl prý ale i s nejlepší vůlí přečísti. (Společnost, k níž náležím, se množí)...

Končím s tichým přáním, bych, než tento list dostanete, již opět psaní od Vás v rukou měla. Nebude-li tomu tak, jak si přeji, tedy aspoň opět co nejdříve lístkem potěšíte

Vaši milující

Kateřinu.

Toto přání Emler Katynce splnil; píše jí z Chebu obšírné listy, odškodňuje se tak za své osamocení v málo přátelském prostředí. Dne 21. srpna vypravuje:

»Přešel jsem přes tři řeky, však Bůh chraň mne toho, abych zvolati měl s pracotcem Čechem, »země krásná jesti oc«; neb jeho další slova a úmysl znamenaly by u mne, zřící se úcastenství v osudě a životě milovaného národa, oddělení se od drahých a přátel...

Jsem zde, přemilá Katynko, zcela osamotněn, úplně opuštěn; nemám nikoho, komu bych sdělil aspoň své běžné myšlenky — jsem v živé poušti bez známých, bez přátel, vůbec bez toho, co nás k společnosti lidské, k pravému životu pojí. Poklekl bych, děkuje Bohu, kdybych mohl s obuje svého sméci prach města toho; naděje však jest posud slabá — práce mnoho a velká. —

Předešle jste mi psala, že si mne neumíte ani představití mezi těmi Němci. Jinde to ještě šlo — všude jsem našel upřímných Čechů anebo aspoň přístupných Němců, ale zde jsem již skoro čtrnácte dní a zůstávám stále osamotněn. Ještě jsem neměl ani příležitosti promluvití se vzdělaným člověkem po česku. Předešle v úterý se mi již tak stýskalo, že jsem si vyšel v podvečer v stranu, kde se dráha staví, abych si aspoň trochu s dělníky Čechy pohovořil. Avšak tu zase samá bolest. Ti pracují v potu tváří a cizinci budou klidití a již nyní lepšími místy svými klidí ovoce. Bolelo mne to, že, kam se obrátí, kam noha kročej učiní, samé tisknutí, a tím uvození v porobu národa. Poznal jsem, že jest svrchovaný čas k činu; nebo nedostihneme, nepřičiníme-li se záhy. Dojaly mne tak ty jejich trampoty, že se hned neodvážím s nimi zase chtítí se pobavití.«

A 28. srpna navazuje na Katynčiny zprávy a otázky:

»V pisánku svém jste se, milá Katynko, ptala, jestli se ještě něco v Chebu zachovalo po tragické události v r. 1634. Jsouť i místní zápisky i místnost zůstala téměř neproměněna. V středním pokoji, kde vévoda fridlandský přebýval, mám svůj psací stůl, ostatní prostoru zaujímá zelený stůl, u něhož se chebští otcové města o blaho jeho radí. Stěny jsou pokryty řadou obrazů panovníků, Habsburků a Lothrinků. Pokoj ten byla asi parádní síň, dozadu přes pokoj jiný byla ložnice — nyní také kancelář — kde největší zhoubce a také i největší hrdina třicetileté války snad žárlivosti soků, snad osočování nepřátel podlehl, anebo, jako jiní vypravují, »spravedlivému trestu propadl«, poněvadž povznéstí se osmělil zrak svůj výše a rovnatí se těm, které Svrchovaný ustanovil, aby »z boží milosti« tiskli lid a vyváděli libůstky své na útraty mozolovité ruky a potu chudiny.

Místo tragické události bývá od cizinců hojně navštěvováno, nemine půdne, aby několik jednotlivců anebo společností sem nezavítalo, při čemž ochotný cicerone nikdy neopomine své oběti uvéstí do radní síně, aby jim ukázal, kde slavný vůdce

bydlel, a aby se zraky cizinců Nerakušanů popásly na řadě obrazů císařů německých a rakouských. Vždycky, když zašramotí svazek klíčů, očekávám ve své samotě návštěvu — neb pracuji zde samotem. — Učení profesori, galantní šviháci, usedlé matičky s veselými dceruškami podávají si některé odpůdne zrovna kliku u dveří: někdy se jich třeba deset sežene najednou, potom je živo: Josef ale stojí stoicky nad starou listinou, jako by nikoho neviděl, a předce vždycky poznám, byl-li zde syn jihu nebo západu nebo odchovanec chladného severu čili ztročilého východu. Francouzi, Angličané, severní Němci a jich bratří od jihu, naši bratří od poledne a od východu střídají se v pestré směsici — Čecha jsem nepozoroval ani jedina: tázávám se, jsme zatraceni k porobě, není třeba sbíratí si zkušenosti po světě, abychom se mohli vyrovnatí jiným — či musíme stále a stále pokulhávati za ostatními?

Nechci říci, že by zde takové návštěvy zkušenost množily, ale předce příležitostně nemohla by se opominoutí návštěva míst tak památných, a jelikož se to neděje, můžeme tvrdití, že se ani necestuje...

Co jste mi v předešlém listu o našich poměrech v Praze zdělila, není valně potěšitelné, nevím však, jak se v té divné směsici poměrů orientovatí. Noviny nečtu zrovna žádné a byly mi kratičké zprávy velmi vítané, bolelo mne však, že milý bratr Váš pro nezdaření se podniknutí jednoho všemu vale chce dátí. Nejsem arcitř zasněžen ve všechny poměry panující v okolí domova Vašeho, avšak čím více překážek, tím více života. Život jest boj a k vítězství vede práce: svoboda není pohodlí a požívání, ale zdá mi se, že to jest těžká a vážná služba i před lidmi i před tváří Hospodina. Jedno nezdařené podniknutí nesmí nás nikdy pohnoutí, abychom sklesli ruce nade vším, práce naše jest velká a síly dosti skromné, a proto nesmí ani drahý Jeníček hřivnu svou zakopatí, a to tím méně, protože všeobecnstvu vydatnou vydatí může činží, aniže zkrátí zájmy vlastní.

Řeknete jistě, milovaná Katynko, že se zase zatačím do svého divného náhledu o životě. To se však jen zdá: neb spustil jsem se své staré bezohlednosti, která by mne buď vyvedla až k vrcholům Mont-Blancu aneb svrhla do propastné hloubky, přispůsobil sem snahy své dle nastalé změny, nezřekl se ale všeho sociálně-politického působení. Idea zůstala, avšak cesty k dosažení jí změnily směry své.

Tenkráté jsem byl sám, všechny poměry, které by mne byly potkaly, ubírajícího se nescestnou a příkrou drahou, byly by se [mne] samotna dotkly, se mnou by byl tehdy nikdo netrpěl, nehody své, snad i zavinilé, byl bych nesl lehce: nyní bych měl zodpovědnost velkou, kdybych pádem svým strhl sebou i ty, kteří mi dražší jsou než vlastní osoba, než vlastní »já«. Tuto krásnou stránku života neznal jsem tenkráté, nemohl jsem se jí určití dátí. K cíli přijdu předce, dá Bůh, a vyhovím úplně těsným, ale růžovým poutům lásky. Proto nevykládejte slova má, jež jsem svrchu napsal, za úpadek do staré nemoci, ale spíše za vyslovený názor o životě, který se dle jistých poměrů i proměnití může.«

Mezitím, začátkem září, když Emler dlel ještě u své práce mimo Prahu, navštívila Prahu Katynka. Zjevila se jí v novém světle: nebylo to už jen město, každému českému srdci drahé; bylo to město krásnější a dražší jí o to, že miloval je ten, jenž byl králem jejího srdce, že se mělo státí sídlem jejich společného šťastného života. »Pozdravila jsem ji [Prahu] již napřed za Vás a hleděla na ni láskou, jakou jen

srdce mé ku předmětu, který Vám drahý jest, lnouti může,« píše svému snoubenci 15. září, sprádajíc si obraz budoucího soužití, zasvěceného práci, jež poroste ze vzájemné lásky a pochopení. S ní stejně uvažuje také její přítel: »Milá, drahá Katynko, ten ideál jest i obraz můj... Co se povolání směrů mých týče, nebudou jistě ani jediný na příkoř naší spokojenosti, našemu obapolnému blahu. Milujeteť tak vroucně jako já naši krásnou vlast, jste přízniva vědám, umění — a netěší mne každý krok, jež lidstvo tuto činí, více než hmotné požívání i sebě větších lahůdek? Věnoval sem tomu již záhy svůj život, a zdá mi se, ano, jsem o tom přesvědčen, že snaha má nebude nikdy na příkoř našemu štěstí, ano, myslím si, že nebude poslední jeho pákou: jsem přesvědčen, že budeme úplně šťastni, že život náš bude také bezstarostný a činy že jej teprve zasvěti a vyšinou na výši, o níž také snívám...« (22. IX. 1864).

S touto vírou a tužbou se Emler vrací pozdě na podzim do Prahy k povinnostem svého povolání, jež mělo poskytnouti reálnou základnu pro vytoužené spojení s milovanou dívkou. Dvojí naděje mu kyne téměř současně: archivářské místo u města Prahy a v zemském archivu. Píše o tom 17. prosince Katynce:

»Jsem v stálém zimničném očekávání na rozvinutí se osudů, týkajících se mého budoucího postavení, a tu nejsem pánem ani chvilky svého času. Bohužel čeká jedno na druhé a žádné se nemá ku konečnému rozhodnutí: jednou kyne zde, jednou onde naděje větší, a kdež asi uvážnu, kdož to může říci?

V této právě chvíli kloní se vše k tomu, abych se přestěhoval do služby matičky Prahy. Náš velezasloužilý Erben stará se o to, že, kdybych i jeho vlastní syn byl, horlivěji by k tomu pracovati nemohl. Rád bych se viděl pod jeho vedením: milýť a ctihodný jest, byť i přísný, v tom pak ohledu od povinností svých též nerad popustím.

U nás se to také hýbe: největší pak záhadou k rozhodným krokům jest od večejška, že se nemohu rozhodnout dáti profesoru G[indelymu] ujištění, že kdybych i při pražské radě místo dostal, se jej vzdám a u nás zůstanu: jsem Herkules na rozcestí: dejž jen Bůh, abych tu pravou volil a po ní došel již k svému cíli. Byla by to rána, jakáž mne ještě nepotkala, kdyby mi zase, když již již jsem na prahu jeho, do sebe menší vzdálenosti pošinouti se měl.«

S těmito nejistotami v srdci o nejbližší budoucnosti, jež měla býti již i budoucností jeho družky životní, slavil Emler vánoční svátky v rodinném kruhu v Nymburce. Ale v důvěře, že tu nebo tam přece jen pevně zakotví, žádá, aby byl již také stanoven den spojení, jímž měl býti podle přání Emlerova 6. únor, den Katynčina narození. A těsně po návratu do Prahy oznamuje rozradostně, že nejistotě byl učiněn konec:

30.

Bez data. [V Praze 28. prosince 1864.]

Má nejdražší Katynko!

Nenadál jsem, že tak záhy budu moci o příznivém rozřešení postavení mého zprávu dáti. Včera večer dostalo se mi místa ve městském archivu, za něž jsem byl žádal. Tomášek byl první, jenž mi tuto radostnou zprávu sdělil. Nedostalo se mi sice místa mého s tak vysokým služným,

jak to původně bylo navrženo, však nebolelo mne to, poněvadž příčiny k tomu byly dosti podstatné. Za to se těšíme dva, Šámal¹⁷⁾ i já; budeme kolegové a předrahá má Katynka bude zajisté z toho také radost míti.

Takové radostné prázdniny vánoční neměl jsem, jako byly poslední. Milý ohlas přešťastných chvílí zaznívá posud libě v nadrách a vyplnění tohoto mého přání výší slasti jeho, jímž se, aby dosáhly vrchole a na něm udrženy byly, nic nedostává než horoučně očekávaného spojení s denicí žití mého, s milovanou Katynkou svou. Zkrátě, Bože, ty dny k rajske té chvíli!

Kolikrát zaznělo mi v duši čarovnou slastí pomyšlení na 6. únor. Nezapomeňte naň, milovaná Katynko, a sdělte předrahemu tatínkovi mou prosbu, již jsem mu v očekávání na rozhodnutí poměrů mých předněsti opomenul. On mi jistě tu zdánlivou nerozhodnost odpustí.

Nyní budu hledati byt. Nenaždu-li dosti vhodný, vezmu i nevhodný: čtvrt roku není věčnosti a zatím se lepší vyskytne, ježž mi podle své vůle sama pomůžete potom vybrati. Budu hledět nějaký sehnati blíže příbuzných Vašich.

Měl bych mnoho ještě psáti, ale dnes to nějak nechce dosti jíti, pročť mi, milá Katynko, odpustte. Tatínka a Jenička srdečně pozdravuji, tetince líbám ruku.

Vřele Vás líbá a k srdci vine a na několik řádků od Vás se velmi těší nad vše milující

Vás

Josef.

Avšak bylo třeba pobýti ještě několik dní v starém úřadě a v něm zmoci práci, která nedovolovala, aby se myšlenky plně upjaly tam, kam nejráději zalétaly, a nebe růžových snů se poněkud zachmuřilo. Stísněná nálada nového adjunkta městského archivu se projevila v listě, v němž vylíčil nedlouho před nastoupením získaného úřadu poslední chvíle ve starém působišti: »Bylo by mi to nekonečnou radost působilo, kdybych aspoň nějaký den byl mohl zasvětit krásné a blažící a oživující, vůbec divy tvořící myšlence na Vás; ale sotva že spatřím místo, kam pro život svůj připoután jsem, již již ze všech konců roztahovala sterá ramena se ke mně, žádající za vysvobození — a každé to rameno byla práce. Sotva že jsem jednou spatřil skutečně laskavého přednostu svého a obyčejných formalí si odbyl, již jsem musel slyšet: tady jest třetí arch korektury, Zap na Vás s ouzkoostí čeká, Palacký čeká na věci, které jste mu přivezl, zastavil tisk: a tak to šlo dále. Já ubohý jsem se dostal z růží mezi samé bodláčí a pochopil jsem, proč nebe plakalo, když jsem se od Vás, od své hvězdy ubíral... K tomu ke všemu přišlo přejímání bibliotéky Šafaříkovy¹⁸⁾ a s tím jsem každodenně v tomto týdnu od rána do večera byl zaměstnán. Krátce bylo tu uvítání velmi trpké...« (Okolo 30. XII. 1864).

Chmury se však záhy rozprchly a po několika dnech, spřátelen již s novým prostředím i povinnostmi adjunkta městského archivu, v druhém listě vyznává, co jest mu nyní nejžádoucnejším, nejbližším cílem.

¹⁷⁾ Pozdější magistrátní rada Jan Šámal, otec kancléře Dr. Přemysla Šámala a manžel sestřenice pí. Kateřiny Emlerové. Narodil se v Mladé Boleslavi 31. července 1829 a nabyv po právnických studiích postavení finančního koncipisty, byl jmenován městskou radou pražskou 27. prosince 1864 adjunktem pomocných úřadů a ustanoven správcem městské výpravny.

¹⁸⁾ Dne 4. března 1864 se usnesl zemský sněm, aby knihovna Šafaříkova byla zemi zachována a uložena v Českém museu se zvláštní signaturou jako jmění zemské (Jak. Malý, Naše znovuzrození, Praha 1883, díl V. str. 157). Protokol o převzetí jest uložen v knihovně Národního musea.

V Praze dne 6. ledna 1865.

Má nejdražší a nejmilejší Katynko!

Opozdil jsem se trochu se svým lístkem, ale mohlo-liž to jinak býti? Musel jsem se přáteliti s novým svým úřadem a pořádkem; a ač onen podobá se starému jako oko oku v hlavě, bylo mi předce naučiti se dříve na toto nové oko koukati. Umím to již a doufám, že budu úplně spokojen.

Mámť za představeného šlechtného hlasatele krásných našich národních písní a pověstí, který to se mnou nejen přátelsky, ale ať dím otcovsky smýšlí.

Co pak působení mého se týče, naději se též, že jím posloužím milovanému národu našemu a drahé vlasti, jak jsem si to obral za konečný a hlavní účel svého života. Jestť matička Praha srdcem národa českého, srdcem krásné naší vlasti, a když srdci vděk se činí, jedná se dobré celého těla.

Chodím také velmi rád za novým povoláním svým, nepřejí si nyní ničeho více, než abych zváti mohl nejdražší milenku svou nejmilejší chotí. Rozmilá Katynko, není kroku, není minuty, aby mě toto nejhoroucnější ze všech přání, jež se kdy v nádrách mých ozývala, opustilo. Čítám minuty do tohoto nejjasnějšího okamžiku v životě, a čím více prchají, tím více roste blaho, tím bujněji zkvétá mi krásný růžový keř štěstí mého. Od posledního pobytu u svého drahého miláčka jsem se nějak zjinačil: všecky návštěvy mé u rozmilé Katynky zůstanou mi jasnými, zářícími hvězdami, poslední byla krátká, ale zatemní jasným leskem svým všecky své předchůdce. Já jsem byl tak nevýslovně šťasten, že nepřejí si větší spokojenosti, větších slastí, než jaké se chvěly v celé bytosti mé na počátku tohoto nového roku. Vznáším denně prosbu k Svrchovanému, aby jako tento den kvetly ostatní štěstím v tomto roce a aby takový celý rok byl předchůdcem velké řady stejných mu druhů. A on naše prosby neoslyší a budeme opravdově šťastní.

Hned v pondělí najal jsem byt, o němž jsem Vám byl vypravoval. Vyprosil jsem si k tomu celou komisi: ta přišla, a když vyslovila své dobré zdání, učinil jsem, o čem jsem se právě svrchu zmínil. Byl totiž se mnou Šámal, Márynka a Tomášek — jmenuji je tak, jak Vy to vždy činíváte — a drahá má Katynka bude najisto s námi spokojena. Včera jsem byl se Šámalovými v Besedě měšťanské: poslouchali jsme hudební zkoušku k tanečním zábavám, které se v letošním masopustě tamtéž odbývati budou. Šámalovi mají nyní se mnou kříž, skoro ob den s někým od nich rád bych si pohovořil.

Pište mi, předrahá Katynko, hodně brzy: čím dříve tím lépe a radostněji: neb brzy na to přijedete sama. Ach, jak se na to těším!

Musím ukončit, mám jen malou chvilku prázdno a píši v úřadě svém; odpusťte, nepíši-li dosti souvisle. Tatínka a Jeníčka srdečně pozdravuji a tetince líbám ruku; Vás pak vřele k srdci vinu a líbám jsa

Váš

milující

Josef.

Mezi úřední povinnosti a péči o zařízení nového domova, do něhož chce uvést mladou svou ženu, je rozdělen potom veškeren Emlerův čas, ač den sňatku byl posunut se 6. na 21. února. Bylť den 6. února, původně Emlerem stanovený, zároveň i úmrtním dnem Katynčiny maminky. V radostných přípravách míjejí dni a poslední listy snoubenců jsou odrazem drobných starostí, které zpravidla provázejí významný tento životní převrat. Přece však i za těchto rušných dnů, naplněných řešením nevyhnutelných praktických otázek, nachází Emler klidnou chvilku, aby si zauvažoval o citu, jež zaplavil celou duši. »Říkávají téměř všichni, že po delší známosti otupí se ostrí šípu lásky, že jsme lhostejnějšími. Mohu-li já za to, že buď všichni lžou, aneb že jsem jinší než ostatní? ... Nejsm idealista. Svíjím a rovnám kvít-

ky, jak je osud podává; pohlížívám na život z té těsnější, opravdovější stránky, naději sanguinických jsem si nikdy nedělal, a proto nyní, když mi láska tak řídkých krásných růží podává, cítím své veliké nekonečné štěstí a nemám jiného a většího přání, než abych již již jmenoval bytost, jež jest zdrojem jeho, věčně svou...« (9. II.)

A ta touha vzrůstá, jak se blíží svému zdokonalení i společný domov, chystaný pro Katynku s nevýslovnou láskou a za účinné pomoci milých jejích příbuzných, Šámalových. »Chodívám totiž každé poledne,« píše Emler Katynce 21. ledna 1865, »do našeho budoucího obydlíčka a rovnám v duchu všecky ty trety, jež budeme musiti umístiti. Vidím, jak stojí to, jak zase ono: raduji se z milého obrázku a duch zaletí do dále, k nejdražší oné bytosti, pro niž i tyto věci mi se staly milými. Ráno pak, dříve, než jdu do svého úřadování, stavím se tam opět, abych se přesvědčil, je-li všecko pohromadě. Vše, co jsem měl dáti sněsti, jest již na místě...«

S těmi malinkými starostmi prchají hodiny aspoň trochu, a když se v obydlí budoucím zdržuji, jsem celý, s tělem i s duší Váš a potom i svůj. Jsou to chvíle plny nadějí, jest to předtucha našeho obapolného štěstí... Neztratil jsem nikdy důvěru v sebe a v dobrou budoucnost, ... a Bůh dá, že obapolná láska zasvětlí a požehná vřelá přání naše.«

Pak už jen, když vše bylo co nejlépe připraveno, putuje do Nymburka zpráva, že »Šámal a Tomášek byli včera večer na komisi a shledali zemi býti úrodnou, ale také i bez nepřátel — byli spokojeni« (9. II. 1865). Skončeny byly přípravy a skončena byla i korespondence, jež sblížila a sloučila dvě lidské bytosti ke společné pouti životem. Korunovala ji nejkrásnějším epilogem šťastná nevěsta, když do prostých slov posledního listu, poslaného do Prahy, vložila tu jímavou pokoru oddané lásky, jak dovede vykvéstí jen z půdy srdce ženy milující: »Nemohu ani uvěřit, že tak blízko již, co jsem vždy v různé sice, ale přece jen v dálce ještě viděla. Nejradyji uvěří duše má, až jí příchodem Vaším stvrzeno bude, že se přiblížil okamžik rozhodný a velebný, a radostným srdcem uvítám pak onen den i celou budoucnost s ním nerozlučně spojenou, vždyť mi bude podána rukou Vaší, a ta mi jen milé podati může...« (5. II. 1865).

* * *

Co zbylo z krásných snů a tužeb, když narazily na střízlivou skutečnost všedního života? Listy, které si za nutného občasného odloučení vyměňovali manželé Emlerovi se stejnou horlivostí jako v dobách první lásky, jsou svědectvím, že tu skutečně »láska prací vroucněla a práce láskou vzkvétala«, byť jí i čas a trampoty životní přelily v jinou formu; zůstala oporou v zápase s protiventstvím života, zůstala vzpruhou na cestě, jež vedla Josefa Emlera k úspěchům vědeckým i životním. Není v těch listech již přemíry projevů citových, které ustoupily zájmům rodinného života, a také se obrátil vzájemný poměr obou pisatelů co do obsírnosti písemných zpráv. Avšak není listu, z jehož řádků by nezahovořil zároveň souzvuk citů, který nedal lásce utonouti v proudu všednosti a sklenul z ní bezpečnou záštitu oddané vědecké práci i domovu, v němž vládly ušlechtilé tradice lásky rodinné i vlastenecké. A celým životem si nesli neporušeně květ citu, jež uhlazoval ostré hrany životních zápasů a tryskal z téhož ryzího pramene, z něhož pozorná láska Josefa Emlera i po

letech ještě váží mile srdečná slova: »Někdy, má milá, bych Ti rád podal krásnou růžičku, jakých nyní tady všude nabízejí dost a dost; však musím si upřímnou tu vůli svou ponechat, až se vrátíš — však já Ti nějakou ještě seženu, ať si ji vezmu kdekoli...«

JAN EMLER:

CO SI PAMATUJI

Mně, nejmladšímu ze čtyř dětí Emlerových, nebylo bohužel přáno pobýti s otcem takový časový úsek jeho života, abych pojal účastně v paměť celkový obrys jeho veliké, mnohostranné práce z osobní tradice jeho vypravování a abych byl mohl poznati i z jeho poznámek a zmínek všecko jeho úsilí, které mimo konečná fakta jeho celoživotní tvorby bylo jejich předpokladem, organizačním základem a stálým doprovodem jeho pilných dní. A počátek otcovy dlouhé choroby, která ho jeho úřadu i vědecké a veřejné práci odňala navždy, spadá již do roku, kdy jsem, ne ještě osmnáctiletý, maturoval. Co otec v letech před tím svěřoval mně, hochu, bylo tedy jen v málo chvilkách mezi jeho stálou prací a kratičkým odpočinkem a při procházkách, které mohly jen navazovati mezi odstavce jeho stálé činnosti anebo které musily býti z ohledu na jeho zdraví nějakým způsobem vynuceny. A o mnohém, nač jsem se ptával, znívala odpověď: »To ti povím, až budeš starší« a později zase: »Až bude kdy, povím ti to v souvislosti«. Avšak na vyprávění o sobě, bohužel, otec zřídka měl kdy, jmenovitě když tak důsledně vůči sobě prováděl svoje časté úsloví: »To je jedno, kdo to dělá, jen když se dělá poctivě věc.« A druhá jeho zásada »ráz na ráz« nestrpěla, aby byl nějaký čas jalově ztráven, netrpěl toho přes svoji velikou dobrotu ani dětem, tím méně sobě. A tak je bolestně přirozené, že tak mnohé, co by bylo bývalo významné zachytiti nejen pro vlastní životní relief otcův, ale i pro vývoj let šedesátých až devadesátých, v kulturním a vědeckém životě našeho národa obzvláště důležitých, nebylo jím pověděno, jím, kdo byl autorem, spoluvtvůrcem nebo inspirátorem tolika podniků, osnov a impulsů a korunním svědkem charakterisujících zjevů.

Tatínkův den začínal záhy ráno. Po šesté hodině procital a ihned, někdy ještě leže, začal prováděti korektury praporců nebo vývěsků svých prací, svou drobnou měkkou tužičkou, »diamantem«. Už jako malý chlapec jsem býval, udivený divák, účasten těchto záhadných záznamů, které se množily otcovým vždy jasným rukopisem a přesnými tvary písmen i s pružným jeho theta »deleatur« jako zaklínací značky z pohádky in margine sloupců. Záhy mne otec poučil o provádění korektur a významu značek.

Pak otec ještě před snídaní vyřídil soukromou korespondenci, byla-li jaká, a cestou z bytu, tehdy v ulici ve Smečkách, později v Krakovské, do Klementina zastavil se ještě v tiskárně, hlavně Grégrově nebo Ottově, u faktorů, aby odevzdal korektury a o složitějších místech nebo významnějších opravách nebo o lámání jim dal dispoice. (K panu Sluníčkovu u Grégrů býval jsem později v letech žáka obecné školy sám častým poslem.) Otec dbal, abych se při tom s »černým uměním« brzy

seznámil, a tak jsem býval z jeho příkazu, častěji za jeho průvodu, nezřídka i v sazárně, abych se podíval, jak se sází a — na to rád upozorňoval — jak je sazeč zdržován nejasným písmem autorovým, jak se donesená korektura provádí a láme, nebo ve strojovně zakládá a tiskne.

Pak spěchal do Klementina k přednášce. Začínaly zpravidla v osm hodin. V letním semestru však již v sedm. Odpočivné pausy po přednáškách a seminárních cvičeních nedopřávala blízkost staroměstské radnice, kamž se otec hned odebíral za svým druhým úřadem, archivářským. Mnohost práce úřední i vědecké si arci vynucovala, že otec bez odchylek zachovával pravidelnou frekvenci také odpolední.

Avšak ani polední přestávka, za takových okolností k odpočinku jistě potřebná, nebyla v časovém rozpočtu otcově určena oddechu. Cestou domů zacházival, jak se dobře pamatuji, zhusta byv jeho průvodcem, často ještě do musea, do staré budovy Na Příkopě, podívat se, co přinesla jednatelská pošta, nebo, bylo-li něco nutného, jednat o úředních dispozicích s musejním bibliotekářem A. J. Vrtátkem, jenž, jsa současně správcem staré budovy musejní, také tam bydlil — a nejčastěji dohlédnout, je-li vše v normálním chodu a pořádku, protože stará budova musejní, jak později povím, otcovi působila mnoho starostí. A v době stavby musea nového otcova péče o ně se vyčerpávala ještě více a právě při ní jeho polední pausa nebo, byla-li volná, ranní chvíle před přednáškou často se zkracovala kontrolou vykonané tam práce.

Skutečnému odpočinku v tichu domácnosti bylo v tomto tempu věnováno jen něco více než hodina okolo oběda (zásluhou vlídné matčiny autority sotva kdy rušená námi čtyřmi dětmi). Pak desetiminutový spánek s přísným příkazem vzbudit deset minut před druhou. Stisk ruky a políbení matce a pružným krokem a skoro vždy usměvavý kráčel profesor Emler zase do Klementina k přednášce nebo do tiskáren.

V městském archivu setrval otec denně do večerních hodin a často i v těch dnech, kdy býval vázán schůzemi vědeckých organizací a společností, ještě se po nich do něho vracel pracovat dále nebo si vzít práci domů. Chodíval jsem velmi zhusta k šesté pro tatínka do kanceláře, posílán matkou, jež se starostí sledovala přílišnou usilovnost intenzivní práce otcovy, abychom vykonali jedinou procházku, již si mezi týdnem dopřával. Často můj pokus odvolat otce od práce připomínkou, že je už pozdě, končil tím, že mi předložil z bohaté knihovny některou knihu kulturně historickou, v chlapeckých letech nejčastěji obrázkovou, s pokynem, abych si zatím »ještě tohle přečetl a prohlédl«. Cesta z archivu zpravidla vedla Karlovou ulicí přes nábřeží, tehdejší Ferdinandovou třídou a k Václavskému náměstí do platanových alejí, jež tím časem náměstí ještě mělo a jimiž se tatínek rád procházel. Na Ferdinandově (dnešní Národní třídě bývalo v té době nakladatelství a knihkupectví Eduarda Valečky (v čísle 43., asi v těch místech, kde je nyní závod Haas a Čížek), v jehož širokých výkladcích bývala vyložena a rozvěšena literatura jiných slovanských národů z posledních měsíců. Nejednou tehdy zašel otec (někdy ve společnosti Dr. Jaromíra Čelakovského, jenž jsa archivním adjunktem a později druhým archivářem, tu a tam, nebyl-li vázán politickou činností, současně z archivu odcházel) při večerní procházce ke stříbrovlasému Valečkovi na pohovor o nových knihách historických a časopisech, které přinesl slovanský knižní trh a které

bylo možno si prohlédnouti. Někdy bývala také o zjevech slovanské politiky i vědeckých a literárních směrů živější diskuse, to jmenovitě tenkrát, když v krámě u pultu stál nebo seděl některý slovanský host Prahou procházející. V alejích Václavského náměstí, nestavěl-li se tam otec u knihkupce Kohouta, začasťe při setkání s osobnostmi, s kterými ho poutal společný zájem o tu neb onu veřejnou instituci, vracíval se v živém rozhovoru někdy opět až k dolejšímu konci stromořadí, nedopřáváje svému duchu ani v těchto podvečerních chvílích naprostého klidu.

Teprve večer (mimo občasně schůzky, o kterých ještě bude řeč) náležel otec rodině a jejím dějstvím. Ne nadlouho. O deváté najisto odcházel zase do své pracovny za svou prací vydavatelskou, redakční a akademickou.

Takový býval normální pracovní den Josefa Emlera.

Bude v tomto sborníku na jiných místech podrobněji vyloženo mnoho z jeho činnosti. Já mohu v určeném mi rámci těchto vlastních vzpomínek podati jen několik rysů a úseků ze života otcova, jak mi utkvěly v paměti.

*

Otec byl veškerým svým cítěním veliký, ryzí vlastenec. Ukázalo to již pevné jeho rozhodnutí v mládí, věnovati se historickému studiu přes lákavé vyhlídky, které dobrému matematiku (zběhllost v matematice a důmyslnost i v jejích styčných oborech tatínka nikdy neopustila) činil jeho zámožný strýc vídeňský — technik. Vypravovával mi, že ho již na jičínském gymnasiu, kde v dějepise vynikal, vábila myšlenka věnovati se cele dějepisu, především českému, a propracovati se k jeho pramenům. O píli a houževnatosti, s kterou se oddal za tímto svým cílem historickému studiu, svědčí i jeho poměr k tehdejšímu vídeňskému Institutu für österr. Geschichtsforschung, zřízenému právě nedlouho před počátkem jeho studia ve Vídni. Třetí kurs v letech 1859—1861 mezi pěti členy, na kterýž počet tehdy byli frekventanti omezeni, má již Josefa Emlera, jenž 31. července 1861 složil v Institutě zkoušku. Jinými členy současně s Emlerem byli Mathias Pangerl, Lorenz Doublier, Hippolyt Tauschinski a M. Thausing.

Je jistě příznačné, že se zdařilo úsilí nemajetného, neprotežovaného studenta »z provincie«, aby byl zařazen do výběrového kursu organismu, od té doby trvalého, do něhož byly kladeny veliké — nezklamané — naděje. Prof. Theodor Sickel, jenž byl v Institutu vedoucím duchem, dovedl — stejně jako jeho ředitel prof. Albert Jäger — oceniti snaživost žáka a měl, přijav ho na jejím základě do Institutu, na směr jeho studií nemalý vliv. Požíval také po všechnu dobu svého života, i později ve vzpomínkách, upřímné vážnosti a důvěry Emlera, jenž mu dedikoval III. díl svých Regest (1890) a s ním zůstával i v korespondenci.

Nemohlo tedy jinak býti, než že otec v Praze, nabyv definitivního postavení, jakmile se k tomu naskytla příležitost, hleděl novým metodám vědecké práce svého speciálního oboru nalézt cestu na universitu, na níž, tehdy ještě nerozdělené, jal se přednáseti, opřen o právo řádného člena Král. čes. společnosti nauk, ještě před formální habilitací, a to vždy také v části výkladů česky. Pro pražskou universitu byla cenným ziskem vědecká účast otcova na organickém a systematickém vybudování historického studia a především jeho přípravných předpokladů t. zv. pomoc-

nými vědami, účast daná již také výsledky jeho docentských přednášek. Je proto tím příznačnější pro dobu jen jednoho desetiletí, a vlastně posledních let před rozdělením university, epizoda, která se sběhla před Emlerovým jmenováním mimořádným profesorem. Otec, pro místo navržený, jel, jak tehdy bývalo zvykem, do Vídně se představit referentu v ministerstvu vyučování. Byl jím tenkrát v době, kdy ministrem byl Dr. Stremayer, ministerský rada Dr. Karl von Lehmayr. Vyslechnuv otce a pohovořiv si s ním o jeho institutních letech vídeňských («Aha, darum sprechen Sie so glänzend deutsch»), na konec doufal rozhodnouti Emlerovo kompetování zastrašujícím prohlášením: »Ja, aber Sie sind mir für den Posten zu deutsch gesinnt«. Patrně Emlerovo smýšlení bylo na universitě a některými kruhy, které nad ní bděly, bedlivě pozorováno a s patřičnými komentáři dále dodáno. Avšak zápas vypadl přece příznivě, a Emler byl jmenován, po sedmileté docentuře, mimořádným profesorem, při čemž mu uloženo přednáseti jazykem německým. Než mimo povinné přednášky německé přednášel vždy také několik hodin česky a doplňoval, jak známo, své přímé universitní působení dále ještě bezprostředním školením svých posluchačů, dopřáváje pilným z nich pod svým dozorem praktického styku s originálním materiálem listinným v městském archivu.

Otec arci také v rodině, jsa v tom matkou účinně podporován, stále toho dbal, aby nám dětem ve vhodné formě byla vštěpována česká historie, na počátku především vlastivědnou četbou, která vždy byla po ruce. Již v chlapeckých letech dětská pokusitelská hravost, pokud se rozptylovala někdy okolo otcova stolu v jeho pracovně, bývala svedena do kolejí příkázanou četbou Sedláčkových Hradů a zámků nebo Ottových Čech, jejichž nově došlý sešit býval přelístován po prvé s otcem, a ovšem, s povahou opět trvalé četby, Zapovou Česko-moravskou kronikou. Když později (1894) byl její úsek »Dějiny panování Karla IV.« znova samostatně vydán Gustavem Friedrichem, přinesl mi jej tatínek zvláště s uložením: »Přečti si to zase celé, ať tu dobu dobře znáš.«

Bylať osoba a život Karla IV. a období jeho vlády otci z nejmilejších historických vyprávění. Vydání autobiografie Karla IV., přinesené tatínkem k pětistému výročí Karlova úmrtí roku 1878 (Spisové císaře Karla IV. v Památkách staré literatury české, vydávaných Maticí českou), bylo nejen důkazem této význačné záliby, ale zároveň i novým podepřením dalšího zájmu o vše, co s jeho dobou souviselo. O ní a o jejím nositeli jako vlasteneckém králi světového obzoru, a jak s jeho vlivy bylo spojeno slavné kulturní a především umělecké období zemí českých, vykládal mi otec velmi záhy a často.

Dovolovala-li mu někdy volnější chvílka, hlavně nedělní, spojoval otec historické vyprávění s návštěvami stavebních památek té doby a v těch zlomcích hodin dovedl vyvolati okolo milovaného krále opravdovou scénu jevů doby tehdejší i potomní, pokud s ním vývojově souvisela. O Karlově koncepci, s jakou pojal velkorysý plán pro vybudování Prahy, mluvil mi, přes svoji pozitivní konkrétnost, skoro s nadšením, dokládaje příležitostně architektonický obraz doby podrobnou historií pražských památek a chrámů, do nichž mne vodil. Znal ji stejně dobře podle pramenů, tehdy mu dostupných, jako hlavní data i drobných osad venkovských, které mu jeho práce na Regestech nebo vydávání »Libri confirmationum« uvedlo do skvělé paměti.

Dvě památky doby Karlovy vyvolávaly vždy jeho vzrušení. Byl to klášter na Slovanech, kamž jsme v době beuronské restaurace, jež se otci pro slohovou jednotnost líbila, častěji docházeli; otec nikdy tu nezatajil lítosti, že Karlem určená povaha slovanského coenobia měla tak krátké trvání, a v křížové jeho chodbě po prvé jsem v otcově společnosti shlédl půvab známých fresek emauzských a dověděl se o jejich hodnotě. O nich pak častěji otec přede mnou hovořil s Dr. Neuwirthem, tehdy profesorem německé university pražské, jenž hojně docházel do městského archivu za dokumentárním badáním. Povznesenou chvílí, důkazem zvláště dobré pohody duše u tatínka (a někdy odměnou, že děti byly hodné), bývalo, šli-li jsme v neděli odpoledne k svatému Vítu. V malé, skromné tehdejší Praze bez komunikací rovnala se návštěva pražského hradu výletu, jemuž otec i matka dovedli dodatí nemalé významnosti, zvyšované tím, že jsme musili vyraziti včas, abychom stihli nedělní nešpory, a hlavně ovšem — to byl výletu přední cíl — jejich konec, průvod do svatováclavské kaple s oběma našimi starodávnými posvátnými chorály. Prozpěvoval-li si otec někdy potichu s sebou »Hospodine pomiluj ny«, při písni svatováclavské stěží přemáhal zřejmé pohnutí. Návštěva svatováclavské kaple, která se pak vždy připojovala, znova vrývala do chlapecké mysli otcovým výkladem, vždy jinak zajímavým, Karlovu milovnost umění, etapy chrámové stavby a přesvědčení, že svatováclavská kaple v dochované formě je z nejskvělejších památek Evropy, snášejić dobře přirovnání s vrcholnými památkami slaveného západu. Otec pak nikdy neopominul provést paralelu mezi slávou pražského hradu doby královské a jeho opuštěností současnou.

Vřelý cit tatínkův pro dobu zvláště Karlovu a ostatní období gotické a hluboké porozumění pro cenu domácích památek historických vůbec projevíly se, jsouce zřejmě v přímé souvislosti s otcovými vědeckými pracemi edičními, jež význačně náležely památkám té periody, nejpatrněji tam u sv. Víta. Avšak i na Karlštejně, k němuž jsme za mých školních let putovali asi čtyřikrát, po prvé — byl jsem tuším v primě — ještě před počátkem restaurací jeho zevnějšku a před zřízením podsebití na hlavní věži. (Otec býval někdy účasten z historických důvodů rokování členů komise pro opravu Karlštejna, s jehož přílišnou restaurací však zcela nebyl srozuměn, třebaže byl uspokojen — historická stanoviska té doby to odůvodňovala — Mockerovým plánem restaurace svatovítské, vida v ní obrození významu veliké památky Karlovy.) Vyprávěje mi tam o vroucím náboženském zanícení a obdobích kontemplativní koncentrace Karlovy na hradě, s velikou plastičností, která mi utkvěla, vykládal celé kapitoly ze života Karlova, zvláště o jeho zápasích za zvelebení země před ním zanedbané, o jeho hospodářské a diplomatické taktice a v souvislosti s církevně politickým ovzduším i o dvorském životě té doby. Jednou, formou, která mne tehdy unesla, vyličil mi tam cesty Karlovy do Francie a jejich mimořádný lesk.

A tak několikrát v roce z Prahy, a vždy o prázdninách, přiváděje mne na výletech k památkám, poskytoval mi tyto historické informace, neopomíjeje, bylo-li lze časově, při příležitosti archeologického nálezu v okolí Prahy dovésti mne k nalezišti anebo k nálezu. Zůstala mi velmi živě v mysli návštěva na Přemyšlení u Roztok, kde konal vykopávky, tuším, tamní lékař Dr. Ryzner, a několik nálezů, ke kterým mne zavedl při návštěvě v museu, když tam byly instalovány. S jeho výkladem jsem

poznal Levý Hradec a již před gymnasijsními lety Zbraslav (jak tehdy dovedl vyvolati obraz kulturního období Václavova i posluchačovu lítost nad rozpadem díla přemyslovského!), Sadskou jako jeden z dřevních významných hrazených bodů v středočeské rovině a bývalé dávné sídlo kapituly přemyslovské, Libici s jejím hradištěm i s ději i osobnostmi, které s ní souvisí. Několikrát mne otec zavedl do Staré Boleslavě; jednou jsme tam šli přes Jenštejn, kde mi krátce vyprávěl v rámci doby o životě a kajícím zvratu arcibiskupa Jana, a ve výkladu (k Hostínu dole u Ouval) zajímavě přivěsil historii Arnoštovu. Jindy zašel se mnou přes Boleslav do Záp, aby mi pověděl o Pavlu Stránském a jeho houževnatém litoměřickém zápase o víru. V té serii historických putování byl i starý Hradešín se starobylym kostelíkem a širokým rozhledem do kraje, který otec naplnil jeho dějinami; byl jsem zaveden i do kejského kostelíka, jehož obranná chodba mi tehdy připadala tak romanticky tajemnou, a arcí i do románského kostela na Proseku s hrobem choti K. Vlad. Zapa Honoraty z Wiśniowskich na hřbitově při něm.

Otci bývalo při takových vycházkách zvláštním kouzlem, mohl-li je spojit s dosažením některého vyhlídkového bodu. Tehdy zvláště okřívával a nerad se odtrhoval od obrazu, v kterém vždy po krajinné orientaci znova jeho slovy ožívala historie celé oblasti. Vzpomínám, s jakým zanícením mně, sekundánu, vykládal, když jsme vyšli »na hora« v jeho rodné Libáni, topografii okolí i pravděpodobné osídlení a etymologii jmen osad i názvů pomístních i historii panství a rodů zemanských i panských, založení kostelů všeho viděného okolí i kulturní vývoj kraje. A zase na Bezdězi v plné souvislosti vylíčil vývoj německé kolonisace a cizího pronikání do toho úseku severních Čech, hlavně Českolipska, a varovně při tom všem nám dětem dokládal na německém průmyslu — novodobé to variantě kolonisace, jak to nazval — proniklém dole až k samotné Bělé pod Bezdězem, jak je nutno stále bdít, aby odcizování země už nepokračovalo. Jindy na Dobrošově — došli jsme tam několikrát z Nového Města nad Metují, kde jsme tehdy, asi v roce 1890, byli na prázdninách — v živé radosti, že jsme dosud aspoň jazykově neztratili kladských dědin za pruskou hranicí okolo Chudoby, vykládal nám teritoriální vztahy české koruny k starému jejímu Slezsku. Otci každý takový výlet byl vhodnou příležitostí — vždyť jindy k takovému výkladu v soukromém životě nikdy času nenalezl — aby se se mnou, nejmladším, poučně vracel k domácím dějinám.

Psychologicky tato možnost, vybavovati si komplexy národních dějin na jejich dějišti, jistě je jedním z momentů, který určoval význačnou zálibu otcovu pro vyhlídky krajinné. Byla u něho společná s V. V. Tomkem, s nímž byl otec spjat svazkem oddaného a trvalého přátelství. U Tomka v Polici n. Metují jsme byli několikrát. Dvakráte jsme s ním podnikli exkursi na Stěny, na Hvězdu, s jejíž plošiny se otevíralo, jako plastická mapa, celé Broumovsko. Tomkovi se sňatkem stala Police s okolím i Broumovsko druhým rodným krajem, a tak býval výklad jeho, monografa újezdu polického a vydavatele kroniky broumovské, nad tím panoramatem, prokládaný tu a tam humoristickými reminiscencemi a kulturně historickými anekdotami, stejně podrobný jako oživený. Duo, ve které se proměňovala tam na Stěnách zapálená diskuse učených historiků — Tomek do ní přímo sypal topografické podrobnosti kraje dole se prostírajícího — bylo mi provždy zážitkem nevyhladitelným. Po druhé otec, zadumav se nad krajem, než opustil vyhlídku, politoval se

vzrušením, že se klášter broumovský odcizuje mateřskému Břevnovu (kam s Tomkem někdy býval zván při památných dnech kláštera anebo docházel, šlo-li o vypůjčení některého rukopisu k jeho edicím). Začínaloť se tehdy již v otázkách církevní správy a vůdcovství kláštera v Broumově projevovali národnostní napětí, a to nikoli ve směru českém.

Avšak otec neměl jen zájmů o takové vynikající, dominující lokality. Miloval všecek kraj, nacházeje, kdekoli v něm byl, charakteristické jeho rysy. Zvláště měl rád Polabí, mezi Pardubicemi a Brandýsem, těše se z veselého smíšeného porostu jeho břehů, tehdy neregulovaných. Řadu let bývalo jeho zvykem, že z jara, když luka nejvíc kvetla první úrodou, jezdíval do Nymburka, projít se jimi podle Labe ke Kovanicům, jejichž svatodušní zvony měl tak rád. To proto jistě, že mu byly připomínkou na úvodní akordy jeho šťastného manželství. Nebylo květu v těch lukách, jehož by byl neznal a nedovedl utřídit sekundánu-botanikovi po svém boku, často naobrátku zkoušenému. Někdy kovanická procházka zaměřila k faře, navštívit »pana děkana«, faráře Maryšku, toho, jenž otcův sňatek s nymburskou nevěstou kdysi byl posvětil. Jednou mu tatínek donesl poslední trojsvazek svých Konfirmačních knih, který mu dedikoval k šedesátému výročí jeho kněžství (1889). A téhož roku na podzim oddával jubilant nejstarší mou sestru do manželství stejně šťastného. »Pan konsistorní rada«, staříčkový už, ale čilý až do blízka smrti — zemřel dvaadevadesátiletý z jara 1896 — shrnoval smírný názor na život a na lidi chybující ve svém vyprávění o nich, vždy úsměvném, v laškovně vnitřní pohodě. Měl rád francouzskou literaturu, a vím ještě, že když jsme při poslední návštěvě s otcem k němu vstoupili, odložil z ruky Voltaira... A když jsme se pak z Kovanic vraceli a v jasném jarním odpoledni na severovýchodě, daleko za kudrnatou kovanickou Dubinou, zaskvíly v čiré atmosféře zbytkem sněhu Krkonoše, výrazné, dobré modré oči otcovy vyzařovaly spokojenost úplnou.

*

Veřejná mimořádní činnost otcova, naprosto nezištná — mělt zásadu, že Čech je povinen všechen volný čas věnovati národnímu prospěchu — s největší láskou se soustředila k českému museu. Pověděl jsem již, že otec i v intervalech určených odpočinku, přes to, že v údobích obrození a nového vybudování musea, o kterých bude řeč, obětoval tolik času schůzím příslušných výborů, docházel skoro denně do zemského musea, aby zjišťoval, čeho je snad potřeba, a není-li nic opominuto. Z prvních let gymnasijsních a dvou, tří před nimi utkvěla mi provždy v paměti starostiplná obezřelost, prozíravost a péče, jíž otec obestíral museum, jeho prospěch a vše, co s ním souviselo. Vyplynula organicky z velmi brzkého spojení Emlerova s museem, s jehož pracemi jeho jméno je svázáno od prvních let jeho pražského působení na důkaz toho, jak se otec, ač v jiném městském prostředí, než z jakého právě z Vídně přišel, svými schopnostmi zaujal o věci národní kultury, sotvaže se přizpůsobil. Upozornil na sebe hned po příchodu do Prahy, jako člen redakce Riegrova Naučného slovníka i jako suplent na reálce (od podzimu 1861 do 20. dubna 1863), při tom na ní jako adlát K. Vl. Zapa i jeho plný zástupce v redakci »Památek archaologických«. A tak již roku 1862, téhož, kdy byl jmenován adjunktem zemské

ho archivu, je mu, šestadvaceti letému, svěřena funkce jednatele Archeologického sboru musejního. Již z činnosti těchto prvních let se datuje otcův styk s J. E. Vocelem. Dlouhou churavostí Vocelovou — byl předsedou Sboru od roku 1854 — předcházevší jeho úmrtí (1871), ochabovala činnost Sboru, a tu otec, boje se ustrnutí prací, Vocelovou nemocí přerušovaných, vedl, jak vyprávěl, za něho delší čas i předsednicí agendu Sboru, dokud ji nemohl odevzdati do rukou nového předsedy Wenziga. (Je velmi pravděpodobné, že se otec právě pro tyto styky a důvěru, kterou z nich Vocel k Emlerovi získal, stal poručníkem Vocelových dětí, z nichž Ludmila pak působila v Praze jako klavírní učitelka, ze synů jeden byl úředníkem pražského magistrátu a druhý se stal úředníkem cukrovarským.) Bylo samozřejmé, že Emler po Wenzigově smrti byl zvolen roku 1875 sám předsedou Sboru, jímž zůstal po 20 let až do svého onemocnění.

Zahájiv tak záhy činnost pro museum i v jeho pomocných organismech, o kterých ještě níže bude něco pověděno, Emler od těch časů zůstal pevně spjat službou svých sil se vším, co nějak mělo nebo mohlo podepřít význam vlasteneckého ústavu, jeho vývoj i rozkvět a jeho národní poslání. Znaje dobře jeho organizaci a potřeby, přejal roku 1877 z ruky V. V. Tomka jednatelství Společnosti musejní. A právě z této funkce, podržené až do roku 1893, vznikaly otcovi vedle potěšení, které mu práce pro ni a její výsledky samy sebou působily, starosti mnohonásobné. Vážný v poměru ke každé převzaté povinnosti, jak otec byl, nevyhýbal se ani jedinému z těžkých úkolů, které s tím čestným úřadem byly spojeny. Přejímal s radostí odpovědnost za příští zdar ústavu, jež opravdu miloval, za plány pro odstranění jeho nedostatků i za zabezpečení jeho lepších hmotných podmínek. Dnes ti, kdo nepamatují »starého« musea, sotva dovedou pochopiti, jaké stálé starosti se nutně hromadily okolo něho těm, kdo je spravovali.

Emlerovi šlo od prvního okamžiku jeho jednatelství především o to — a v tom ho svým názorem podporoval Dr. F. L. Rieger — aby preventivně zvýšil bezpečnost všech sbírek, zejména však sbírek archeologických a knihovny, a to zpřísněním návštěvního řádu sbírek i pracoven. Stavební stav staré budovy musejní a stísněnost, a proto i kumulace sbírek, úřadoven i pracoven byly takovému úsilí samy o sobě překážkou. Museum, jak se Emler po krátké době jednatelství odhodlal ve zvláštním pamětním spise přednésti zemskému výboru, mělo naprosto nepostačující roční subvence. Proto i platy jeho úředníků byly malé, menší než u jiných ústavů obdobných, a to též kategorie i v samotné Praze. Hmotné prostředky musejní nepostačovaly na řádné uchovávání a zpracovávání nahromaděného materiálu, nebylo prostředků na nákupy, takže dosti často — a to i později, jak se již pamatují z otcových zmínek — nebylo lze koupiti ani jediný vzácnější předmět, pro nákupní program musejní důležitý. V době, kdy otec převzal musejní jednatelství, bývalo prý na příklad na kupování knih možno přidělití toliko pět, nejvýše sedm set zlatých. A to všecko bylo ještě vratké, jakmile by se byly ohlásily nutné úpravy na staré budově, pro které pak musilo býti ubráno položkám ostatní správy. Bylo tedy jistě v té první jednatelešské době velmi obtížným kusem hlavních úkolů, každého roku podnikaným, sdělavati nepřekročitelné rozpočty pro činnost musejní, nicméně rozvětvenou. Byla to práce svízelná a odpovědná, měla-li Společnost musejní (a to ještě na rozhraní let sedmdesátých a osmdesátých) celoročních přímých příjmů asi dva-

cetpět tisíc zlatých a musila-li s nimi vystačiti ve výdejích za vlastní administrativu, za správu budovy, za vědecký personál knihovny i kustody sbírek, věcné potřeby kabinetů sbírek i laboratoří, ale především také na nákupy pro všechny sbírky, tedy pro knihovnu a vazby knih, pro archiv, archeologické předměty i výzkumy archivů a pro ostatní vědecký výzkum Čech.

Bylo-li tedy otcovo úsilí soustředěno především k tomu, aby museum bylo postaveno na příznivější basi hmotnou, nepůsobilo mu, jak už zmíněno, umístění sbírek a stav budovy starého musea méně starostí. V čase, kdy otec zastával funkci, byl, jak se ještě dobře z návštěv s ním pamatuji, ten stav, že pro místní stísnění trpěla nezávislost, přístupnost, ale tím i bezpečnost a částečně i administrativa sbírek neuvěřitelnou, dnes nepochopitelnou kumulací a vzájemnou interferencí. Posuzuje-li se doba Emlerova jednateleství s nynějšími názory, sotva lze pochopiti, že vývoj musea v takovém stavu mohl vůbec pokračovati. A právě při vzpomínce na doby otcovy činnosti dobře a s účastí chápu jeho nekonečné obavy a také jeho fysickou námahu pro museum denně obětovanou. Tehdy v musejním sekretariátu měli společně se sekretářem jednu místnost dva kustodi musejní knihovny a tam se i čtly rukopisy, tam se také konaly schůze výboru. Čítárnou se chodilo do sekretariátu a do botanického kabinetu. V musejním archivu, mělo-li býti žádané vyhledáno, musily se listinné fascikle donášeti k oknu, v knihovně musily býti knihy stavěny několika řadami za sebou, rukopisy docela až šesti. Nezapomněl jsem, jak mi otec při kteréš návštěvě v počátcích musejní novostavby líčil, jaké měl starosti o sbírky a knihovnu ve starém museu pro přímé sousedství Heineovy továrny na dýmky v Nekázance, z jejíhož komína nejen stále vycházel dým, ale často i létaly jiskry. Byl tím ohrožen především zahradní pavilon musejní se sbírkami, jenž byl, dobře-li se pamatuji, hrazděný nebo většinou dřevěný. Také protější dům uzounek Nekázanky — o její někdejší »šíři«, ačkoliv tehdy byla ještě užší, částečně podnes počí soutěska té ulice u starého domu »U zlatého křížku« — byl svojí blízkostí dalším zdrojem nebezpečnosti, protože, jak zjistila odborná komise, k otcovu návrhu dožadáná, oheň, kdyby se přenesl na střechu musejní budovy, byl by ihned nutně vnikl do dolejších místností, tedy až do knihovny, a byl by tedy snadno zachvátil také sousední sál cimelií.

Proto bylo z předních jednatelešských starostí otcových, aby se vše podniklo pro brzké zajištění nové budovy musejní. Úsilím a pracemi, s novou budovou spojenými, byla také vyplněna všechna léta osmdesátá. Věnováním obce pražské bylo od roku 1876 vyhrazeno místo. Autorem myšlenky, aby museum království Českého stálo na dnešním dominujícím místě, byl otec, jenž pro tu myšlenku našel veliké porozumění u Dr. Františka Ladislava Riegra; ten ji shodným návrhem, kde bylo třeba, podepřel a uplatnití pomáhal.

Konečně na podzim roku 1883 rozhodl sněm království Českého, že se má přistoupiti k stavbě. Otcovi, vroucně zaujatému pro vytouženou novou stavbu, kterou měl předpokladem vývoje musea, nastaly arci nové, veliké a stálé starosti, které se stupňovaly neúchylně svědomitému jednatele. Jemu připadlo, aby podle výstavních potřeb a poučných cílů musea a vědeckých i výzkumných oddělení musejních i podle požadavků jejich správců sestavil stavební program. Bylo třeba dbáti, aby v době nejkratší byly určeny dostatečné plochy, potřebné pro sbírky. Tatínkovo heslo

»ráz na ráz« bylo tu na místě tím spíše, že si důkladné propracování definitivního projektu vyžadovalo mnohých porad, aby první elaborát architekta Schulze, jemuž zemský výbor svěřil sestavení plánů, byl bibliotekářem a správcí sbírek s hlediska jejich oddělení znovu podrobně prostudován a doplněn. Emler byl pro Společnost musejní již od valné schůze musejní, jež r. 1885 o novostavbě a závazcích z toho rozhodla, stavebním referentem o projektu i jeho právních podmínkách. Na jejich sjednání, jakož i na dalším rychlém pokroku řízení o přípravách stavby měl podstatný podíl. Pečoval při tom stále u zemského výboru, aby se při poradách o dispozicích zařízení sbírek a pracoven nerozhodovalo bez účasti kustodů, jejichž přání podle odborné potřeby měl zvláště na mysli, kontroluje stále při návštěvách na stavbě, jako člen stavebního komitétu za výbor musejní, projevená desiderata. Utkvělo mi, jak častokrát v polední pause nebo — neměl-li přednášku — odpoledne před archivem vyhledal prof. Karla Vrby, kustoda sbírky mineralogické — chodívali jsme za ním i do jeho mineralogického ústavu universitního, stísněného v bývalém starém domě Kaulichově na Karlově náměstí — nebo prof. Ant. Friče, jenž vedl sbírky zoologické, anebo zase prof. Smolíka za sbírku numismatickou nebo prof. Píče za prehistorickou archeologii, konečně zase a zase knihovnu, aby je informoval o stadiu stavebního nebo zařizovacího pokroku v jejich odděleních a mohl na staveništi kontrolovati podle toho jejich podrobné dispoice. Jmenovitě léta 1883 až 1888 — v tomto roce se, tuším, přikročilo k vnitřnímu zařízení knihovny — byla pro stavbu a zařízení zvláště odpovědná, namáhavá a únavná, vyžadující ustavičné evidence a činné čilé pohotovosti i pronikavosti spojky, kterou byl otec jako stavební referent, mezi potřebami musea, požadavky někdy velmi citlivých správců sbírek, mezi projektantem a zemským výborem. Avšak to ovšem vyžadovalo také sebezapření, dobromyslnosti a laskavosti otcovy, aby na konec různost zájmů a přání byla spojena v aktivní výsledek. Při knihovně byla hlavní otcova starost o problém dostatečného světla. Nová, velmi těžká kapitola pak nastala se zahájením stěhování. Tu bylo především otci pečovati při stanovení postupu podle pořádkového stavu a individuální potřeby i povahy sbírek i jejich rezerv skoro o všechna oddělení, aby doplnil funkci inspektorů sbírek, a také dbáti o soustavné stěhování.

Zatím však v době, kdy se teprve začalo jednati o nových místnostech musejních, vznikla nutnost zabezpečiti budoucímu badání vynikající sbírku Joachima Barrantea, jenž ji — zemřel v říjnu 1883 — odkázal museu království Českého. Bylo již pověděno, kterak museum zápasilo s nedostatkem místností, a Emler, na něhož dolehla starost, kam sbírku uložit, neboť museum nemělo ani prostředků, aby nějaké místnosti najalo, svým postavením v městském úřadě mnoho přispěl k tomu, že pro Barrantovy sbírky po žádosti musejního výboru nabídnuty místnosti města Prahy. A tak bylo možno potom provésti všechny podmínky s odkazem spojené, především další několikere legáty s ním vázané. Korespondence s tím souvisící, kterou bylo Emlerovi z většiny vésti, byla ovšem dosti komplikovaná, ale musejní výbor, vzav na se s odkazem i břemeno dalšího vydávání Barrantova díla, byl si vědom povinnosti k tomu, hledě k úzkému vztahu sbírky k zemi České a k jejímu mimořádnému pro ni významu.

Jednatelská činnost Emlerova nevyčerpávala se však v té době jen myšlenkovou a organizační stránkou čestné té ústřední funkce. Protože až do nástupu Františka

Kvapila v musejní sekretariát ta kancelář nebyla obsazena nejšťastněji, musel vlastně Emler v té době pořizovati skoro všechny významné koncepty, souvisící s musejní agendou a s usneseními výboru, nebo je přepracovávat a ostatní bedlivě pročítati a opravovati. Bylť úzkostlivě pečliv přesně jasného, věcného stylu i formální stránky aktů, nezapomínaje dozírati ani na to, aby nebylo opominuto titulových zvyklostí, tehdy ještě nedůtklivě vyžadovaných rozhodujícími kruhy. V době zastupování musejního sekretáře J. B. Nebeského na bedrech otcových ležela také většina práce tajemnické. Po delší čas Emler i v Matici české po některých schůzích užšího jejího sboru psával sám vyřízení jejich usnesení, a to i později, když už nezastupoval nemocného sekretáře J. B. Nebeského. J. B. Nebeský, sekretář musea i Matice české, onemocněl už začátkem roku 1875 a Emler se nabídl, aby pro churavost neztratil honoráře za funkci (asi 300 zl.), že ji za něho, arci bez jakékoli vlastní odměny, povede; znamenalo to dělati v Matici české i zapisovatele, leč aspoň toho byl Emler roku 1879 zbaven, když zapisovatelství svěřeno Paterovi.

V Matici české, důležitém vedlejší — strukturou, ne posláním — organismu při Společnosti musejní, byl otec již roku 1873 zvolen do užšího sboru na místo profesora Zikmunda a později jednatelem. A také v Matici české Emler byl vyslán takřka do všech komisí o návrhových námětech programových i administrativních, a tak vznikaly mu i tam mnohé drobné starosti. Nebylo to jen každoroční členství rozpočtové komise, jistě odpovědné při vydavatelské činnosti matiční — Emler opět dbal, později podporován v tom prof. F. J. Studničkou, o neekonomičtější a pravidelnou rovnováhu hospodářství — ale i péče o vlastní poslání instituce. Míval zpravidla svěřeno také vykalkulování ceny matičních publikací. Staral se a úspěšně naléhal, byv zvolen do komisí pro ustanovení literárního rámce i obsahu edicí, aby bylo jednak pokračováno ve vydávání starých památek literatury české, jednak aby byly zjednávány dobré a vhodné spisy k nákladu, i jak by čeští autoři byli povzbuzeni k jich podávání Matici. Patřilo k tomu i časté referentství o historických spisech Matici české předložených k vydání. Z pozdějšího vyprávění doma vím, že otec míval v sedmdesátých letech i přednášky při měsíčních schůzích širšího sboru Matice české. Mezi drobnými reminiscencemi ho těšovalo, že po jeho návrhu byly zasílány Ernestu Denisovi — stejně jako Louisu Légerovi — všechny spisy obsahu historického a literárního, Maticí vydávané. A snad z této činnosti v Matici smím přivést ještě jednu vzpomínku, ilustrující otcovu dobrosrdečnost i ohleduplnost. U Matice české bylo kdysi žádáno z Hostomic za podporu na postavení pomníku P. Jos. Šmidingerovi, leč sbor Matice české, vázán stanovami, nemohl vyhověti. Emlerovi se však přece jen podařilo poukazem k zásluhám P. Šmidingera, jenž získal Matici mnoho členů a jí i 2.000 zl. odkázal, aspoň soukromou subskripcí mezi členy užšího sboru, k níž sám první přispěl, částečně nahraditi to negativní usnesení.

Z přímé souvislosti s otcovým účastenstvím na pracích Matice české vzniklo i jeho zvolení redaktorem Časopisu musea království Českého, usnesené roku 1870. Redakci přijal z rukou ředitele Jana Lepaře od ročníku 45. (1871) a rozhodl se pěstovati v Musejníku jakožto v nezávislém orgánu neustrannou kritiku. Ten záměr, plněný s objektivní svědomitostí, byl arci později jemnocitnému člověku zdrojem nejedné bolestné chvíle. Redakce, s jejímiž obvyklými pracemi — vedle vlastních článků Emlerových — souvisely i jeho přčetné literární referáty, po-

sudky, zprávy a oznámení v »Hlídce literární«, vyžadovala, spojena s mnohou korespondencí, jak pověděno, ne vždy radostnou, dalšího napětí sil. Otec se velmi těšil z každého nového svazku Musejníka a s radostí jej přinášil domů po všechnu dobu svého redaktorství, s potěšením vyprávěje, podařilo-li se umístiti zvláště hodnotný článek nebo objeviti nadějný nového přispěvatele. Vzdal se redaktorství pro nával jiných prací po dvaceti letech, koncem roku 1890, jak oznámil ve schůzi Matice české, tuším už v únoru před tím. Pamatuji se, s jakým uspokojením a s kolikerou nadějí oznamoval, že jeho nástupcem bude Antonín Truhlář, k němuž měl velikou důvěru. Po nějakou dobu po tom chodíval Antonín Truhlář v podvečer za otcem do archivu a za návratu z kanceláře obvyklou promenádou mnoho hovořivali o Musejníku, jeho budoucnosti a vývoji i o těch, od kterých by měly býti napříště vyžadovány články o určitých oborech, které otec byl by rád měl v Musejníku pěstovány.

Vedle toho, o čem jsem právě vyprávěl, byla také ještě naplňována otcova péče o věci musejní i tím, že dozíral nad opisováním listin některých archivů (na př. maltánského) pro musejní diplomatář. A stále měl na mysli i vzrůst musejní knihovny, staraje se o její systematické doplňování důležitou literaturou, především historickou, a o dary i odkazy i o to, aby pro pohodlí čítárny i vypůjčovatelů byly k dispozici, pokud by bylo lze, multiplikáty spisů české historie. Častěji mi vyprávěli zesnulý ředitel musejní knihovny Dr. Čeněk Zíbrt i bibliotekář Dr. Václav Řezníček, oba otcovi někdejší posluchači universitní, z nichž jmenovitě první byl svému učiteli vskutku vroucně oddán, s jakou radostí otec přicházel do knihovny, podařilo-li se mu pro ni získati dar nebo jiný přírůstek. A pamatuji se sám z příležitostných návštěv v čelných knihkupectvích, kamž otce vedly jeho vědecké zájmy, že domlouvával šéfům závodů knihkupectvých i nakladatelských, aby museu věnovali knihy buď darem nebo aspoň za výrobní cenu. V roce 1890 a 1891 ještě se dvěma jinými byl otec v komisi, jež měla rozhodnouti, které musejní předměty mají a mohou býti zapůjčeny — jako jednatel v době současného závěrečného stěhování a nového zařizování musea přejímaje za to odpovědnost jistě nemalou — do retrospektivního oddělení jubilejní výstavy r. 1891 konané. Byl také současně v čele výboru asi pětičlenného, jemuž připadlo provésti a uspořádati výběr listin, rukopisů a tisků pro výstavu v jednom ze sálů musejních po čas výstavy. Právě tato dvě léta byla z těch, kdy se otcí práce v rukou nahromadilo nejvíc. Víím také z pozdějších zmínek otcových, že se po smrti Františka Palackého, jenž odkázal přepisy listinného materiálu museu království Českého, velmi rád uvázal po vlastní nabídce i v dozor nad odevzdáváním spisové pozůstalosti i lístkového katalogu a ujal se i části práce s utříděním látky pro diplomatář.

Takový byl v hlavních rysech otcův vztah k museu království Českého, vztah plný lásky a obětavosti. Lze pochopiti upřímnou radost a vnitřní uspokojení, které otce naplňovalo, když museum konečně mohlo, přestěhovavši se a zařídívši, začíti nový život v nové vlastní budově. Podáváje ve valném shromáždění Společnosti musea království Českého dne 15. prosince 1891 své »Přednesení«, projevil Emler po pravdě: »Činím to tentokráte s citem obzvláště povzneseným, že nám po uplynutí téměř celých dvou desítiletí po prvé opět přáno konati valnou schůzi v prostorách vlastního ústavu našeho, v prostorách nových a nákladně pořízených pro naše

museum vlasteneckou obětavostí vysokého zemského sněmu království Českého za velkodušného přispění slavné obce královského hlavního města Prahy, začez jim náš ústav k trvalé vděčnosti jest povinován... Toto přeložení valných schůzí opět do místností našeho musea můžeme právem pokládati za znamení a počátek nové a nadějně doby v životě našeho ústavu.«

Zahájením činnosti Společnosti musea v nové budově pokládal otec své poslání v něm za naplněno a funkci jednatelskou za ukončenu. Mluvil o tom často doma, že práci pro museum a co s ní souvisí má ve svém veřejném působení za hlavní vedle činnosti úřední a učitelské, chystaje se opustiti jednatelství, jakmile podmínky nového vzrůstu vlasteneckému ústavu budou zabezpečeny. Leč vzdal-li se tedy opravdu už roku 1893 jednatelské funkce, konav ji, bez jakékoli hmotné odměny, po šestnáct let, do rukou Karla Tieftrunka, neodešel z musejního výboru, dokud mu tam počátek choroby cestu nezavřel. Avšak ani v nemoci nezapomínal na drahý sobě ústav, jemuž věnoval tolik síly. Jednou ke konci prvního roku svého utrpení, v momentu ulehčení, se s úsměvem zatěšil: »Když mne Bůh pozdraví, vrátím se zase do musea...« Svítání této naděje však záhy uhaslo.

*

Při mnohostranné službě veřejnosti, konané vedle obou úřadů, archivářského i profesorského — nemohl jsem se tu dotknouti otcovy nemalé činnosti v Král. české společnosti nauk, již kromě pilného generálního tajemnictví věnoval i řadu přednášek, ani ve Spolku historickém, ve Svatoboru a v České akademii a jejích komisích — stýkal se otec takřka stále se všemi význačnými osobnostmi pražského oficiálního života vědeckého i osvětového a mezi nimi mohl přímo a v osobním působení projednávat množství záležitostí literárních, spolkových i organizačních a tvůrčích plánů, které měl stále na mysli nebo o kterých pracoval. Je to jistě hlavní z důvodů, proč otcova korespondence, byť významná a hojná, není přece tak početná, jak by při jeho aktivitě bylo lze očekávat. Proto také otec v řídkých volných chvílích, zcela šťasten ve své rodině, nevyhledával styků čistě společenských. Ty, které přece udržoval, byly určeny především zase odborným a vědeckým zájmům, v podstatě s týmiž osobnostmi, s kterými se stýkal ve veřejném životě.

Velmi záhy se otec stal členem užšího vědeckého kruhu Františka Palackého — s ním, stejně jako s Karlem Jaromírem Erbenem a Tomkem, se stýkal, šestadvacetiletý suplent, ani ne před půl rokem do Prahy přišlý, již od samého počátku roku 1862, jistě nejen jako tehdy již člen redakce Riegrova Slovníka naučného, v jehož druhém díle, téhož roku vyšlém, jsou zařaděna první hesla Emlerovým autorstvím šifrovaná. »Pan Palacký« — jen tak ho otec vždy jmenoval, v korespondenci rodinné někdy užívaje úctyplného »tatíček Palacký« — byl mu pro jeho píli, důkladnost, svědomitost a dobrou vědeckou přípravu velmi nakloněn a jako jiní brzy pojal k němu důvěru. V šestičlenné společnosti historiků, kterou si František Palacký zval k čaji v lednu 1868, aby jí četl rukopis kritické studie na obranu husitství proti profesorovi Konstantinu Höflerovi, je Emler. Palackým je volán častěji k poradám, kdykoli jde o významný podnik na poli historické práce české. Tak

z jara 1869 je otec u Palackého na několika schůzích, kde bylo jednáno o sbírce pramenů dějin českých, jež měla býti vydávána z fondu t. zv. Nadání Palackého, vzniklého nedlouho před tím (1868) z národní sbírky na paměť sedmdesátých narozenin Palackého. Podle přání slavného historiografa ujal se Emler, zvolený jednatelem nebo sekretářem Nadání Palackého, i redakce sbírky »Fontes rerum bohemicarum«, jejíž první díl vydal 1873. V něm, v úvodu, napsaném 12. března 1873, charakteristicky se vyznává: »hlavně to bylo dějepisectví naše, jež držíc před národem naším zrcadlo, v němž se odrážela někdejší jeho síla a mohutnost, touhu v něm budilo a důvěru u vrácení se nového života a v možnost opětného vyvinování se národního života našeho jak duševního, tak i hmotného... A tak dáváme do rukou našeho obecnstva I. díl této zajisté veledůležité publikace, přejíce si, aby se jí dosáhlo toho, co úmyslem bylo jejího původce, — to jest umožnění a ulehčení badání dějepisného... a plynoucí z toho upevnění národního našeho uvědomění a zmohtnutí národní naší síly a snad i statečnosti.«

Ještě nedlouho před smrtí účastnil se Palacký, zakrátko již těžce ochuravěvší, 26. ledna 1876 v domácnosti svých rodičů společenské schůzky. Byla první z těch, o kterých se tehdy dohodlo několik vlasteneckých mužů, tuším Rieger, Josef Jireček, Gabler, V. V. Tomek, již ovdovělý, a snad i Gindely, že se přátelsky sejdou střídavě každou středu v domácnostech, aby, povečeříce, porokovali o věcech vědeckých i politických. Památce Palackého, k němuž byl vždy pln obdivné úcty, věrně zachovávané, věnoval otec mohutný druhý svazek svých »Regest«, vyšlý 1882.

S V. V. Tomkem pojily mého otce — jak již pověděno — styky záhy rozkvetlé oddaným přátelstvím od prvních měsíců jeho pražského pobytu. Tomek, ač o 18 let starší, byl velmi rád v tatínkově společnosti, vyhledával ho často a otec provždy zachoval k němu příchyllost a úctyplnou sympatii, projevovanou za všech okolností. Bývalo otcovým zvykem, že odjížděl-li »pan vládní rada« někde na prázdniny, hlavně to bývalo na konci semestrů do Police, nikdy neomeškal dojet na nádraží se s ním rozloučit a při příjezdu jít mu vstříc. Brával mne, už gymnasistu, při tom často s sebou, a divíval jsem se, kolik věcí a disposic se v těch chvílích projednalo, takže se ani malý časový úsek vlastně neztratil vážné práci. Tomek i otec bývali poutáni shodnými zájmy, zasedajíce oba skoro v týchž korporacích, především v museu, v Matici české, v Královské společnosti nauk a Spolku historickém, a byli sdružení i jinak společnými funkcemi odbornými. Tak s Tomkem otec na příklad konal několikrát prohlídky všeho kostela svatovítského pro místopisná poznání, s Tomkem byl při otevření hrobu sv. Vojtěcha, s ním byl historickým znalcem při procesu o svatořečení Anežky (později — asi roku 1891 — byl zase jako »odborný znalec staropísemnictví« pozván »k procesu o náboženské poctě sluhovi božímu Hroznatovi, zakladateli kláštera tepelského«), Tomkovi dedikoval už r. 1876 svoji Rukověť chronologie křesťanské a s ním byl v komisi pro oslavu pětistoleť úmrtí Karla IV. A s Tomkem se také i při své veliké zaměstnanosti několikrát odhodlal jeti na historický výlet.

Tomek, přes vědeckou a politickou činnost velmi společenský, vyrovnaně optimistický, někdy, jak se pamatuji, suše ironický, udržoval si pravidelné styky, návštěvy a schůzky. Bývaly to někdy středy v Měšťanské besedě, kam za ním otec docházel, později týž den v restauraci u Mayera v Celetné ulici (bývalý palác, č. 13), kde

otec kruh historiků překvapil, ověňčiv právě vyšlý čtvrtý díl Regest; pravidelnější ovšem byly soboty — historický stůl — kam vedle Tomka chodíval otec, profesor Kalousek, ředitel vyšší dívčí školy Dr. Vilém Gabler, ředitel Karel Tieftrunk, někdy také Dr. Rieger, Dr. Toman, někdy později J. Čelakovský, Patera, Píč, Ant. Truhlář a Dr. Nováček, pozdější ředitel archivu zemského, profesor Zikmund Winter a nezřídka i Alois Jirásek — tito tři poslední zvláště milí otcovi někdejší posluchači a žáci. Řadu let docházel pravidelně Tomek v zimě v neděli odpoledne na nádraží tehdy řečené Státní v Hybernské ulici. Jako žák obecné školy a v prvních letech gymnasijských provázel jsem několikrát otce, když tam — nebylo to často — zašel za Tomkem, jenž sedával se svým švakrem Daniou, jeho paní (svoji švakrovou), se svým přítelem Pfliegerem a nezřídka se zajímavým Gablerem, kultivovaným mužem jemné tváře, jenž velmi poutavě vykládal o svých studiích, zvláště z francouzského rokoka a z Veliké revoluce francouzské. Také otec v těch nedělních odpolednech tam velmi brzy zapadal do diskuse historické, někdy i politické. Tomkovo přátelství k otci bylo upřímné a vytrvalo i v nemoci.

Také ke Karlu Jaromíru Erbenovi byl otcův vztah velmi vřelý. Bylo to přirozené již proto, že Erben byl jeden z prvních ze světa literárního a vědeckého, s kterými se Emler po příjezdu do Prahy na podzim roku 1861 sešel, hledaje odborný styk. Erben si vážil otce opravdu upřímně a byl k němu pln vlídné, nikdy nezklamáné důvěry. O srdečném poměru, vzniklém mezi oběma prvními zakladateli archivu hlavního města Prahy a opřeném především o jejich společnou práci (Erben byl arci Emlera o 25 let starší), svědčí dvě skutečnosti. Erben požádal otce, aby byl svědkem a ovšem i vykonavatelem jeho poslední vůle, jež svým obsahem je tak dojemná. Mimo to Erben ustanovil otce poručníkem svých dětí, tří dcer. Z nich jedna, Bohuslava, se stala později chotí historika a potomního ministra Dr. Antonína Rezka, jiná, Blažena, byla dlouholetou třídní učitelkou městské vyšší dívčí školy pražské a zemřela teprve asi před třemi lety. Otec zůstal také provždy starostlivým přítelem a rádcem pozůstalé rodiny svého někdejšího představeného. Z otcova pera vyšel úvod k III. vydání Erbenovy Kytice z r. 1871 a anonymní biografie Erbenova v V. vydání Kytice, vydaném 1880 k 10. výročí jeho úmrtí.

V určeném vzpomínkovém rámci těchto řádek není možno jmenovati velikou řadu všech těch, které bylo lze čítati k přátelskému kruhu, který byl otci věrně a často, lze říci, s obdivem oddán, kruhu, který — to ti, kdo Emlerovi byli blízko, musí vyznati — otec objímal vskutku vroucím zájmem. Stál mu kdykoli pohotově, ochoten k vědecké, a byla-li žádána, i k jakékoli jiné pomoci. Sledoval své přátele — a jimi se stala i dlouhá, velmi dlouhá falanx jeho universitních posluchačů — se zájmem, který s čistou radostí vítal, sám prost jakékoli závisti, každý úspěch, vědecký zdar a veřejné, vědecké i společenské pronikání těch, které měl rád. A to byli všickni, s kterými pracoval. Jeho posluchači skoro všichni mu zůstávali vděčně oddáni provždy. Na tomto místě vedlo by daleko podávati jejich výčet. Jejich starší šik se připomenul otci při oslavě jeho padesátých narozenin (1886), odevzdav mu sličné album Historického klubu s fotografiemi většiny posluchačů, kteří do toho roku za 15 let jeho universitní činnosti jeho přednášky navštěvovali. Přípravy k jubileu musily býti před skromným Emlerem docela utajeny, a tak se tehdy, protože bylo vše provésti v několika dnech, nepodařilo snad shromáždit fotografie všech.

Fotografie věnovali: Boh. Strér, Jos. Weger, Vojt. Němeček, Jan Peisker, Jos. Strnad, Konst. Jireček, Tom. Zákasník, Ant. Rezek, Frant. Bareš, Jind. Šrámek, Frant. Vyskočil, Zikmund Winter, Jindřich Metelka, V. Procházka, K. Chytil, Jos. Neoral, Alois Jirásek, Frant. Brdlík, Josef Simla, Josef Frána, Bedřich Konvalinka, Josef Sloupský, Jar. Dolenský, V. Rubricius, K. Štětina, K. Kučera, Frant. Kahlik, Jan Štěpánek, Jar. Vrchlický, Jos. Vojta, Bedř. Frida, Jan Honza, Frant. Kameníček, Frant. Jos. Šujan, Vojt. Nováček, Ant. Decker, Ign. Kohout, Bohusl. Kopecký, Jan Herben, V. Pech, Vavř. J. Dušek, Jindř. Klecanda, Rudolf Dvořák, Václav Rezníček, J. D. Gross, Josef Votruba, Frant. Procházka, Jos. Jakubec, F. Klan, Hynek Kollmann, Jaroslav Charvát, H. Krecar, Jos. Teige, Zdeněk Kuffner, Jan Bor, Karel Šlechta, Dominik Svitavský, Jos. Kobza, Vjek. Spinčić, Brandejs (4 podobizny jsou nepodepsány). Řadu otcových posluchačů z dalších let uváděti, nesnáší rozměr těchto vzpomínek. A ti, kteří z posledních let učitelské činnosti otcovy k němu přilnuli — otcova vřelá a oceňující sympatie k nim byla opravdově vzájemná — vloží své listy ještě do tohoto Památníku. Ze starší falangy jsou to prof. Dr. Jindřich Vančura, překladatel Denisův a historiograf města Klatov, jenž si rád otce připomíná, pak univ. prof. Dr. Fr. Groh a archivní ředitelé Hynek Kollmann a Ladislav Klicman, z nejmladší profesor Gustav Friedrich, nástupce otcův na univerzitní stolici, univ. profesor Jos. Šimák, jenž své »Příběhy města Turnova« posmrtně dedikoval »památku Josefa Emlera, učence, učitele, lidumila«, a univ. profesor Josef Šusta, jenž znovu ho vzpomenu tak tklivě při smuteční slavnosti za J. B. Nováka. Však ani tento muž by v těchto stránkách nechyběl, kdyby byl dožil, jako by nechyběl Václav Novotný, jehož srdečná vzpomínka na otce může se jen přetisknouti.

Jak pověděno, otec nikdy nezapomínal doprovázeti svým intereselem i po letech životní osudy svých žáků a zůstatí jejich přítelem. Ze svých spolupracovníků nejbližšími svazky vedle těch osobností, o nichž již bylo vyprávěno, byl poután k Josefu Kalouskovi, jemuž již roku 1881 připsal svoje Urbáře, k Fr. Jos. Studničkovu, profesoru matematiky na české universitě, jemuž dedikoval IV. díl Pramenů dějin českých. Vůči Antonínu Rezkovi, jmenovitě v jeho pražských letech studijních, byl tatínek v poměru přátelství plného záštity, přátelství učitele k žákovi, lze říci, otcovského, máje také bezprostřední vliv na směr Rezkových studií, a tím i potomní jeho vědecké práce. A Rezek jako jiní bral k němu útočiště, když se stavěly překážky jeho snahám.

Z předmluvy profesora Jaromíra Čelakovského v obou dílech jeho Sbírkky pramenů práva městského, a zvláště k dílu druhému, jenž je Josefu Emlerovi r. 1895 dedikován, je zřejmo, jak bylo úrodné v přátelských poutech úřední soužití a jistě i soukromý vztah Emlerův k tomu, kdo měl po něm dále nésti tradici městského archivu. Čelakovský tam praví: »Vděčně připomínáme stále účinné rady, které nám velevážený náš přítel profesor Dr. Emler při práci naší poskytoval. Bude tomu už brzo 25 let [psáno v červenci 1895], co osud svedl nás na poli společné úřední a vědecké práce, a nechat věnování této knihy laskavě považuje za skromné ocenění závažných vědeckých svých zásluh, za doklad upřímné úcty a opravdového přátelství.« Prof. Jaromír Čelakovský si vždy vděčně připomínal a také mně jednou o tom s vřelostí vyprávěl, že otec svým pamětním spisem, podaným r. 1883 městské radě pražské

o potřebě vydati prameny domácího práva městského, dal impuls, a tím základ, aby důležité památky pro Prahu i pro venkovská města královská byly vydány.

Z nejmilejších prvních žáků otcových byl také Alois Jirásek. Jak jemu zůstal Emler v paměti, o tom Jirásek výrazně vypravuje ve II. svazku Pamětí, psaných v letech 1911—12: »Tenkrát nebylo na pražské universitě českého historického semináře a, mimochodem řečeno, také žádné stolice pro zeměpis. Za seminář byly nám, Čechům, náhradou hodiny Dra Josefa Emlera... Začal v zimním běhu roku 1871/72, kdy jsem vstoupil na universitu, přednášeti o pomocných vědách historických. Mezi prvními jeho žáky byl jsem také já. Dotčeného semestru přednášel o palaeografii středověké. Při tom měl cvičení palaeografická. Tato cvičení jsem si oblíbil, jakož vůbec všechny Emlerovy výklady, jmenovitě »o umění diplomatickém« a zvláště o heraldice. Emler nebyl výmluvný; vykládal trhaně, ale zajímavě o zajímavých věcech. Z jeho přednášek přiblížil se mi středověk jasnější a životně. — A profesor sám, muž světlých vlasů a modrých očí, širší, plavé kozí brady, byl dobrého srdce, vlídný; u něho nebylo nic škrobeného, pedantsky školského, nic chladného. Choval se k nám přátelsky. Nepamatuju ho na kathedře; vidím jej, jak stál vždy dole u lavic nebo mezi námi přecházel, neb v nich mezi nás usedal, když nám ukazoval na starých listinách nebo na jejich fotografiích příklady ke svému výkladu, nebo když vysvětloval, jak čísti. Leda že občas zašel k tabuli, aby ukázal zkratky starých písařů nebo aby nějaké heraldické znamení načrtl... Emler zachovával styky se studenty i mimo kolej. Chodili k němu do archivu. Jinak se o ně staral, seč byla jeho dobrota a ochota. Též i já mám milou vzpomínku na jeho obzvláštní laskavost. Pamatuju se, že za krásného nedělního rána (myslím, že o svatodušních svátcích) potkal jsem Emlera u staroměstské radnice. Šel do archivu. Zastavil mne, dal se do hovoru, vyptával se. Já, chystaje se tenkrát na »Skaláky«, užil jsem té chvíle a zmínil jsem se, že bych potřeboval leccého o robotních poměrech, jmenovitě některých patentů. A Emler s největší ochotou, ano, že mně to v archivu vyhledá, a třeba hned, chci-li, abych šel s ním. Toho dopoledne chystal jsem se na nějaký výlet. Ale já jsem se jím nevymluvil a chutě šel jsem na ten nový, do staroměstské radnice, do archivu. Profesor Emler mi snesl víc, nežli jsem potřeboval. Z toho, co jsem si tenkrát a za opětných návštěv opsal, měl jsem nejen pro Skaláky, ale ještě na několik feuilletů, které pak, tuším, »Pokrok« otiskl. Na profesora Emlera vzpomínám rád a vděčně, na čas, kdy jsem byl jeho žákem, i na pozdější dobu, když dostal jsem se z Litomyšle do Prahy, a kdy mně bylo popřáno často pobývati v jeho milé společnosti.«

Tuto hrst svých vzpomínek i toho, co jsem v paměti podržel z vyprávění v rodině — není tu arci z toho pověděno všecko — chtěl bych skončiti vedle této reminiscence Aloise Jiráska, jednoho z nejvýznačnějších a nejstarších žáků Emlerových, ještě jednou vzpomínkou žáka, který byl z otcových poslední a nejmladší. Byl jsem jím já sám. Byl jsem posluchačem čtení o chronologii a cvičení z paleografie a diplomatiky v zimním semestru 1895/96, ve svém prvním vysokoskolském, kdy tatínek naposledy plně přednášel. Tak, jak uvykl, sestupoval v klementinské síni, v sedmičce, s katedry častěji mezi nás ke čtení předloh a faksimilů, které před tím vyhledal a mně dával z archivu nebo z domova doněsti. O charakteristických podrobnostech materiálu tabulí nebo o diplomacie některých kusů,

které jsme nesli, už cestou do přednášky často mi něco pověděl, vždy jasně, výrazně a návodně — tak, jako byla všechna jeho metoda učební a výchovná, s níž vykládal i v přednášce. A jako dříve jiné, i mne v tom, žel tak krátkém údobí přiváděl v archivu v hojný a mnohotvárný praktický styk — i jako kopistu-volontéra — s originály, někdy žertovně — »zkoušej si na tom zuby« — mi předkládaje rukopisy se zkratkami pro nováčka zvláště obtížnými, aby pak, když skončil vlastní práci, mi zbylé záhady vyložil. Při tom mne zasvěcoval do příruček a pomůcek, pokud jsem se s nimi neseznámil již dříve z archivní bibliotéky anebo doma z vybrané otcovy knihovny odborně historické. To kolegium z pomocných věd a co s ním souviselo, byla jediná koncese, kterou otec učinil mé dávné přirozené a pochopitelné touze, věnovati se cele historickému studiu a dáti se tedy po maturitě zapsati na filosofickou fakultu. Toho mi nedovolil, přes mé opětovné rozhovory s ním o tom i prosby. Zamítl, v červenci 1895, definitivně ten můj studijní plán slovy, kteráž mi tenkrát pevně utkvěla a která v obměnách již několikrát před tím v hovorech vyjadřovala jeho vlastenectví: »Jako historik bys musil patrně začít na střední škole a já nepřipustím, abys za dnešních poměrů měl snad jednou vykládat historii, a docela naši historii, podle předpisů a komanda.« Bylo to na konci první periody místodržitelství Thunova, jejíž orgány se nevyhýbaly persekuci, hlavně tam, kde šlo o ducha nerakouské českosti. Rozhodnutí otcovo zůstalo pevné — a nepodříditi se mu bylo by znamenalo ztížiti mu ještě smutek z tušení choroby, která se blížila a již oslabovala a dusila síly...

VE SLUŽBÁCH MĚSTA PRAHY,
VĚDY I NÁRODA

VÁCLAV VOJTÍŠEK:

MĚSTSKÉ ARCHIVÁŘSTVÍ EMLEROVO A JEHO VÝZNAM

Když byl 27. dubna 1850 vydán obecní řád pražský, zřetelně projevoval, jak idee o svobodě obce, vynesené k platnosti roku 1848, značně byly poškozeny doléhající reakcí. Avšak přes to bylo ponecháno městskému zastupitelstvu právo, aby dalo obci novou správní organizaci pro vlastní potřeby i pro působnost přenesenou. A je zásluhou tehdejšího městského zastupitelstva, že položilo základy, které se potom osvědčily spolehlivou oporou pro vývoj městské samosprávy pražské i pro zájmy národní. Avšak je také zásluhou městského zastupitelstva tehdy, že do správního ústrojí městského vložilo jako samostatný článek i městský archiv a že mu přikázalo netoliko úřední povinnosti k hájení práv a náležitostí městských a na podporu činnosti městských úřadů, ale i poslání vědecké.

Stalo se to přičiněním Františka Palackého, jenž jsa údem sboru obecních starších uvedl s pomocníky ve skutek starou svou myšlenku a jenž se právě zasadil, aby byl městskému archivu dán do vínku cenný dar. Palacký vyslovil zásadu, že městský archivář má býti volen vzhledem k zvláštní povaze úřadu ne z praktického úřednictva, nýbrž z kruhů učených, a toto stanovisko, jež představovalo závažnou novotu v posuzování významu archivu, nejen přivedlo v úřad prvního archiváře hlavního města Prahy Karla Jaromíra Erbena, pomocníka Palackého a vydavatele nejstarších listin českých i jiných památek, než i básníka Kytice, nýbrž určovalo i vývoj městského archivu a jeho působení pro všechnu budoucnost. A toto stanovisko přivedlo do městského archivu i Josefa Emlera, když přišel čas, aby se Erbenovi dostalo pomocníka, který by se jednou mohl státi i jeho nástupcem.

Kdo to byl Josef Emler, jenž byl městskou radou 27. prosince 1864 přijat za adjunkta městského archivu s platem 900 zl. ročně, vyhovuje podmínkám s vysokého hlediska kladeným?

Byl to 29letý muž, jenž se narodil v Libáni nad Bystřicí u Jičína, jenž, od mládí horlivý čtenář, vystudoval jičínské gymnasium s pěkným prospěchem, zejména z dějepisu, při němž projevoval opravdovou lásku k předmětu, ač se musil živiti kondicemi, a jenž se po maturitě, složené 8. července 1856, vydal na další studie do Vídně. Otec, řeznický mistr s četnou rodinou, jen chudě ho vypravil, spoléhaje na švakra, stavitele Adamce, že se o hochu postará. A strýc, bratr matčin, přijav mladého Josefa Emlera do rodiny, nejen mu umožnil, aby na filosofické fakultě vídeňské sedm semestrů poslouchal dějepis a filologii, navštěvuje přednášky Aschbachovy, Jaegrovy, Miklosicovy, Sicklovy a jiných, nýbrž aby v posledním semestru

vstoupil na dvouletí do nedávno založeného Institutu pro rakouský dějepyt, spojeného s vídeňskou universitou, jenž rychle nabyl pověsti vynikající školy pro výchovu archivářů, bibliotekářů i vědeckých pracovníků, jsa řízen prof. Jaegrem, ale zejména povznášen věhlasem prof. Meillera a Sickla. Historické sklony Emlerovy, zrodilví se v romantismu doby, rozhodovaly o volbě a směru studií, jsouce asi podporovány učiteli, kteří poznávali Emlerovy vlohy, kritický důvtip i vytrvalost v práci. Na Institutě přijat od října 1859 za řádného člena, jeden z pěti, jak byl počet posluchačů omezen, požíval studijního stipendia 420 zl. ročně a dostal také roku 1860 stipendium ministerstva kultu a vyučování na vědeckou cestu po archivech rakouských a jihoněmeckých, takže mohl navštívit i Salcburk, Mnichov, Bamberg, Stuttgart a rozšířit své zkušenosti diplomatické i archivní. A Emlerův zdar na vídeňském Institutě, kde navštěvoval přednášky a praktická cvičení z paleografie, chronologie, diplomatiky, sfragistiky a heraldiky s obzvláštní pílí a horlivostí, jak učitelé vysvědčovali, byl potvrzen i tím, že složil po uznání domácí písemné práce »O výsledcích diplomatického výzkumu některých listin Konráda II.« státní zkoušky r. 1861 s výsledkem výtečným a byl komisí výslovně doporučen »pro veřejné úřady, při nichž podrobné známosti rakouského dějepisu a historických pomocných věd zapotřebí jest, zejména pak pro archivy a pro rukopisná oddělení v knihovnách«.

Emler byl první z Čechů, jenž šel za studiem na vídeňský Ústav, a prorazil, ač se hlásil ke své národnosti, jsa oblíben u profesorů i kolegů. Proto jistě už za let studií upozornil na sebe ty Čechy, kteří působili ve Vídni v úřadech a vyznačovali se historickým intereselem i národním smýšlením, Helferta, Jirečky, Šemberu, Rybičku. Ti patrně psali do Prahy, kdo ve Vídni studuje a českému jménu nečiní hanbu. Proto Emler hned po zkouškách mohl jít do Prahy. Tam ho táhlo srdce naplněné horoucím citem vlasteneckým, tam byl očekáván. Bylo dosti diletantismu v tehdejší horlivé historické práci české a sám Palacký k tomu poukazoval, že je vlastně samouk. Tu se naskytoval odborník mimořádně školený v historii a v jejích pomocných disciplínách a skládaly se do něho naděje.

Emler šel najisto do Prahy a byl srdečně přijat Erbenem, jemuž byl podle všeho nejdříve doporučen, i seznámen s Palackým, Tomkem, Zapem i jinými. Ihned byl přijat za spolupracovníka Riegrova Slovníku naučného a ustanoven suplujícím profesorem při vyšší reálné škole české, kde po půldruhého roku učil dějepisu, zeměpisu, češtině a němčině. Dával najevo rozsáhlé a důkladné znalosti a ředitel Wenzig velmi si ho oblíbil. Emlera těšilo vyučování mládeže, k němuž měl náklonnost i schopnosti, ale středoškolské učitelství nebylo pravé povolání, aby Emler v něm chtěl setrvat. Jeho touhy uplatnit se vědecky došly podpory právě v záměrech Palackého. Palacký, jako se zasadil o zřízení archivu města Prahy, také proto, aby napomáhal dějepisu pražskému, především Tomkovu Dějepisu města Prahy, tak se po obnově zemské samosprávy r. 1861 zasazoval o založení archivu země české. Chtěl, aby nový zemský úřad byl středisko historického badání na podporu jeho díla historiografického i díla jeho pokračovatelů, pro která by soustavně a cílevědomě snášel v opisech materiál z archivů domácích i cizích. A také zemský archiv hned byl zřizován pro určitou osobu, pro Antonína Gindelyho, profesora vyšší reálky, už dějepisce Jednoty českých bratrů i císaře Rudolfa II., jež Palacký již tehdy

pokládal za vhodného, aby byl jednou jeho nástupcem v úkolech českého dějepisu; a jemu měl býti přidán mladý Josef Emler, jemuž se tak otevírala dráha vědecká.

Když se založení archivu země české stalo skutkem, Emler do něho vešel dne 1. ledna 1863 jako stálý pomocný pracovník, jenž požíval roční odměny 500 zl. Avšak byl bez ustanovovacího dekretu, bez přísahy a bez nároku na nějaké zaopatření, poněvadž ho přijal Gindely a jen jeho jméno oznámil zemskému výboru; a v tom se nic nezměnilo, když mu byl dán titul provisorního adjunkta. Než i tak připadla na něho hlavní tíha práce. Z rozptýlených pozůstatků a složek archiválií, uložených u různých úřadů zemských, bylo mu sestaviti archivní fondy, aby byly počátkem dalšího rozvoje. Emler, jde-li o skutečnou práci, může býti vlastně zván zakladatelem archivu země české. A vyslán ve dvou letech na dvě cesty po českých archivech — byl zvláště v Táboře, Soběslavi, Veselí, v Třeboni, Jindřichově Hradci, Pelhřimově, Ledči, Želivě, v Německém Brodě, Čáslavi, v Hoře, Kolíně, pak v Rokycanech, Plzni, ve Strfibře, v Chebu — zahájil soustavný výzkum domácích archivů a opisování důležitých pramenů pro zemský archiv i přinesl značnou kořist, zatím co Gindely spíše obracel zřetel na archivy zahraniční.

Avšak nezdá se, že by Emler byl v zemském archivu naprosto spokojen. Byl v prozatímním postavení — o jeho definitivě se však mluvilo — ukládaly se mu práce, které konal pro jiné, pro Gindelyho, při edici Dekretů Jednoty bratrské, také Palacký ho okupoval pro korektury a děláni rejstříků ke knihám, a Zap, jenž ho zavedl do Archeologického sboru Národního musea a získal k spolupráci pro Památky archeologické, využíval jeho sil při redakci, ale na slib zřejmého spoluredaktorství zapomínal. A Gindely, ač dobrý člověk, byl — bez národnosti, byl typ Rakušana, jenž nechtěl býti ani Čechem ani Němcem. Byly příčiny, které pudily Emlera ven ze zemského archivu, kde měl málo času na práci vlastní, že mohl jen napsati některé drobné články do Památek archeologických, Naučného slovníku a Kroka, a jeho zraky byly obráceny k archivu města Prahy. Tam šlo právě o obsazení místa adjunkta a k podání žádosti ho vyzval sám Karel Jaromír Erben, muž ctihodný a ryzí vlastenec, a s bezpečností postavení lákala ho možnost práce pro Prahu, pro »srdce národa, srdce krásné naší vlasti« — Emler, jenž měl v národní věci dávno pevné předsevzetí »do poslední kapky krve věnovati síly své utlačenému kmenu a přispěti v práci, aby se obnovily letorostě jeho slávy a kvetly a hojně ovoce nesly«, byl si vědom, že »když srdci vděk se činí, jedná se dobré celého těla«, a myšlenka na Prahu vždy mu »vzkřísila ducha kleslého k práci nové, chtějíc tak přispěti a účinkovati, aby skromným lupénkem matičce Praze do vznešeného slávy věnce co syn vlasti se osvědčil«. A už na životní dílo vědecké pomýšlel, které chtěl dáti darem Praze, Vlasti.

Není jasné, co tehdy Emler hodlal vykonati, ale pro to zamýšlené dílo s radostí vítal důvěru Palackého, když mu nedávno dříve svěřoval snesení pozůstatků desk zemských království Českého r. 1541 pohořalých a s pohnutím i požechnáním ho uváděl v úkol, na nějž kladl velký důraz, jsa přesvědčen, že desky zemské jsou pravý národní klenot, česká chloub, že z obnovy desk »teprv cizinci budou vidět, co byl národ náš«. »Těší mne ta věc velmi« — napsal Emler — »i pro důležitost, kterou má pro nás vůbec, i pro to, že souběžnou jest a podporuje práci, již jsem si obral

za úkol života.« Emler doufal, že bude moci v městském archivu plněji sloužit Vědou Vlasti, ale měl ještě jednu touhu: přál si, aby k těm dvěma hvězdám, jimž zasvětil život, mohl připojit i třetí hvězdu — Tu, již poznal na archivní cestě v Nymburku a jejíž lásku si získal ušlechtilostí myslí, mravní horoucností, pravým nadšením a upřímnými city pro vše vznešené a krásné. Je to dávno zapadlý, dnes už neznámý svět, do kterého nás přenášejí listy psané mladým Emlerem jeho vyvolené a potom nevěště, Katynce Dlabáčové. V roztoužených slovech idyly lásky hlásí se i realita života, českého života, jehož byl Emler dobrým pozorovatelem, máje i porozumění pro sociální poměry — působivě zní jeho vypravování, jak v Chebu, chtěje po dlouhé době česky pohovořit, šel k českým dělníkům zaměstnaným na stavbě dráhy a zamýšlel se nad jejich údělem i českou chudobou — a pro nutnost duševního i hmotného povznesení lidu. Najdou se i věty mluvící o Emlerových snahách a zámyslech, v nichž toužil, aby jeho »láska prací vroucněla a práce láskou vzkvétala«, a některé se dotýkají i jeho přestoupení do městského archivu. Emler, podav žádost za místo v městském archivu, »poslední chvíli, když sotva již mu zbylo času vše si sehnati, čeho by k tomu bylo třeba«, nato teprv šel k Palackému. »Nepochodil sem ale« — vyznal — »byl jsem dobře přijat a jednali jsme skoro hodinu, ale on nechce slyšet o tom, abych šel od nás pryč: opětoval mi asi třikrát: Nerad bych to viděl...« Proto Emler nečinil kroků, aby žádosti dodal důrazu, ale byl mrzut, že se nechtělo dařit, jak si přál. A měl radost, že se za něho staral Erben, a to způsobem, jak se otec o syna může starati. A vida to, Gindelymu, když se horlivě přičiňoval, aby mu zjednal definitivu v zemském archivu, odepřel žádaný slib, že se vzdá městského úřadu, kdyby jej dostal a přišlo vyřízení o zemské službě, nedbal ani, že Gindely ho nerad propouští, pokládaje jeho odchod za ztrátu pro zemský archiv, a nedbal tehdy, věru jedinkrát v životě, co Palacký na konec řekne. Jen před rozhodnutím pronesl taková modlitbou: »Dej Bůh, abych pravou cestu volil a po ní došel již k svému cíli...«

Emler vstupuje do městského archivu dobrou cestu volil a došel k cíli. Nevyplnilo se mu sice všechno, jak chtěl a jak si představoval, ale jeho víc než třicetileté působení v městském archivu, jeho víc než třicetiletá služba městu Praze, jehož taková neopouštěl, leda na nedlouhé dny prázdnin, byla šťastná pro něho i pro archiv. Emler, muž tichý, skromný, jehož nevábil hluk veřejnosti, našel tu prostředí, které dávalo možnosti klidné a radostné práce. Patriarchální zjev Erbena, jenž byl Emlerovi upřímným přítelem, ba vpravdě otcem, a s pochvalou vždy mluvil o jeho vzorné pilnosti, pořádnosti a způsobnosti, činil z městského archivu vědecké a kulturní středisko, kolem něhož se sdružovala vlastenecká a historická obec česká. Emler si byl vědom cti, která mu byla prokázána, že byl do městského archivu povolán, povinnosti konal, »jak na řádného muže sluší«, a vážil si vztahů, které na tom místě s předními muži národa upevnil a prohloubil. A tradici, kterou Erben započal, sám zůstal věren a rozvinul. Když byl zvolen po Erbenově smrti, jež přišla 21. listopadu 1870, v dubnu 1871 v městském zastupitelstvu městským archivářem s platem 1400 zl. ročně a příbytečným za pochvalného projevu Palackého, jehož přízeň nikdy ani v městském archivu neztratil: »Pánové, kdybyste se mne tázali na mé svědomí, koho bych na místo archiváře navrhoval, nemohl bych naléztí hodnějšího věru v každém ohledu, než je skutečně p. Dr. Emler,« městský archiv zůstal

útlukem pokojné a neúnavné práce a součinnosti. Vždyť vlastenci vítali Emlerovu volbu srdečnými přáními. A Emler k svému adjunktovi, Jaromíru Čelakovskému, jehož právě dostal, sotva o deset let mladšímu, jenž byl také hoden svého úřadu, choval se vždy s přátelskou náklonností a upřímností a podporoval všemožně jeho snahy a úsilí. Přenesl na něho lásku, s kterou se k němu samému měl Karel Jaromír Erben, jenž ho i poručníkem svých dětí ustanovil, a postavení představeného znamenalo pro něho pravou obětavost. A přec byly to dvě povahy zcela různé. Čelakovský byl muž sebevědomý, jenž měl vysoké cíle, a třebaš měl sám smysl pro povinnosti a práci, nepochopoval zcela odříkavosti a úzkostlivé svědomitosti chefa, jichž i nadužíval. Čelakovský byl i od mladých let vzrušován českým zápasem politickým a dal se záhy svěsti i na politické kolbiště, ačkoliv se svému vědeckému poslání nechtěl zpronevěřiti a nezpronevěřil. Emler, třebaš měl vyhraněné politické přesvědčení a byl také Mladočechem, byl naskrze objektivní, byl oddán i starým vůdcům, především Palackému, pokládaje za štěstí, že byli českému národu dáni, a máje je v neomezené úctě pro nepopíratelné zásluhy o národ a vlast. A pochopitelně odmítl, když mu byla koncem r. 1874 nabízena starostou okresního zastupitelstva v Sobotce Macounem kandidatura svobodomyšlné strany pro volby do zemského sněmu za venkovské skupení. Jemu byla nemožná myšlenka, že by měl vyjít z archivu, s nímž srostl, kde měl práci, kde měl nejlepší podmínky pro svůj vývoj a růst, v němž byl, pokud mohl, od rána do večera a s nímž se nerad a těžce loučil, když se k vůli rodině po rozpacích a odkládání ubíral na nedlouhou dovolenou. O veřejné věci málo dbal a Jaromíru Čelakovskému dne 9. srpna 1895 z Prahy napsal: »Také nemám co psáti; nebo o veřejných věcech nic pověděti neumím, poněvadž, jak ráčíte věděti, o ty se nestarám, a co v novinách jest, to si přečtete a lépe tomu rozumíte, nežli já, který čte a o vnitřním konnexu neumí souditi, poněvadž čítá jen tu a tam nesouvisle...« V archivu byl jeho svět. A pohoda, kterou měl vždy v archivu, byla v souhlase s pohodou, kterou byla proniknuta Emlerova domácnost. Manželství Emlerovo bylo šťastné, jeho žena, mající porozumění pro práci a úkoly svého muže, byla mu oddanou pomocnicí a oporou, a v tom byl základ harmonie a spokojenosti jeho života. Modré dobré oči Emlerovy na měkké tváři s řídkou kozí bradou byly vskutku okny do srdce, jež, samo dobré, přálo každému jen dobré.

A v tom všem bylo východisko z daru Emlerovy činnosti a působení. Měly mnoho stránek. Avšak první vždy byla a zůstala povinnost archivářská. Archivářská povinnost není sinekura. Sice městský archiv byl už při Emlerově příchodu v podstatě dobudován úsilnou činností Erbenovou, jenž vykonal velké dílo shromažďovací a pořádací, ale přece z městských úřadů přicházely zase a zase archiválie i novější spisy, bylo nutno sestavovati a zdokonalovati pomůcky evidence, archivní knihovna i sbírka pražských novin rostla, bylo třeba v tehdejších pohnutých dobách za uvolnění samosprávy po absolutismu let padesátých a za restituce obecních práv i těžkých zápasů podávati četné zprávy a dobrá zdání v důležitých otázkách a sporech, návrhy memorand a pamětních spisů, shledávati zprávy a spisy, a městskému archivu se dostávalo nových úkolů k starým povinnostem, v kterých byla tíživá zvláště povinnost translátorská, nesnadná a početná při dvojjazyčném úřadování, i když šlo jen o věci významnější, memoranda, petice, projevy a prohlášení, důležité právní akty, nebo povinnost prováděti radnicí a Prahou cizí

hosty a psaní pamětní knihy obecní, která byla předmětem stálé starosti a strasti Emlerových. Emler ve své svědomitosti široce úkol pojal, chtěje zachytiti vše významné v moderním vývoji města od r. 1860, i všechny místopisné změny, a tak pokročil za dlouhou dobu jen málo, ač byl zase a zase městskou radou urgován. Přicházely i mimořádné úkoly, odvádějící ho od této práce, nařízená účast při obecních volbách — r. 1868 udělila městská rada Emlerovi bez žádosti odměnu 30 zl. r. č. za přičinění při zhotovování voličských listin — nebo pořádání Jungmannovy slavnosti v roce 1873, jež měla neobyčejný význam pro povznesení vlasteneckého vědomí i ruchu v Praze i v českých krajích a Emlerovi přinesla uznání za neobyčejnou horlivost a práci, a také pro účast Prahy na jubilejní výstavě r. 1891 i ještě na národopisné výstavě československé r. 1895 a na jiných významných podnicích bylo mu mnoho vykonati.

Archivářská práce má na pohled zcela jednoduché měřítko: pořádek ve sbírkách a pohotovost výkonu. Avšak málokdo, neznající věci, pochopí, co pilné a vlastně skryté, nepozorovatelné práce je třeba, aby bylo lze tu formulku naplniti. Erben byl při Emlerově vstupu vlastně městskému archivu oddálen, třeba v něm zůstávala jeho úřadovna, bylť povýšen za ředitele městských pomocných úřadů, nejen městského archivu, ale i podacího protokolu, výpravny a spisovny. Proto na Emlerovi spočinula zase tíha práce a ta na něm zůstala ležeti po všechnu dobu působení, i když došlo s Čelakovským k rozdělení práce, při čemž Čelakovský přejímal úkoly právně-historické a právnícké, a Emler si ponechával spíše věci historické a chefovské. Bylať léta, v kterých se Čelakovský musil věnovati politickým záležitostem, jsa poslancem říšským i zemským, a Emler zůstával v archivu sám i většinu roku, maje povinnost úřadovati i v neděli dopoledne. To je opravdu sám, protože v městském archivu tehdy nebylo ani pomocného úředníka ani stálého sluhy. Avšak práce se Emler nikdy nebál a nikdy na ni nežaloval, naopak, čím více rostla, tím větší byla jeho radost. Ještě než se dostal do městského archivu, mluvě o Erbenovi, řekl: »milýť a ctihodný jest, byť i přísný — v tom pak ohledu od povinností svých též nerad popustím.« A skutečně v tom ohledu nikdy nepopustil. Nepopustil ani tehdy, když jeho adjunkt Čelakovský leckdy spíše dbal o vlastní práce vědecké. Sám obtížen úředními povinnostmi, umožňoval mu je a napomáhal jeho vědeckému vzrůstu a uplatnění. I na vědecké cesty ho vysílal, habilitaci mu umožnil a titul druhého městského archiváře mu navrhl a prosadil, když se Čelakovský stal mimořádným a pak řádným profesorem českých dějin právních na Karlově universitě a bylo mu dáno podmínkou, aby se upravilo jeho postavení v městském archivu rovnocenně s postavením na universitě. Čelakovský sám si všeho byl vědom a oddaně oceňoval; projevil to nejen v předmluvě k oběma dílům své publikace »Sbírka pramenů práva městského v Čechách«, v níž obec pražská vydala r. 1886 na doporučení Josefa Emlera práci Čelakovského první díl, Privilegia měst pražských, nýbrž opakoval to zase a zase v dopisech, psaných Emlerovi za různých příležitostí, z Vídně a o prázdninách, i vyznával to zvláště, když šlo o odchod Josefa Emlera z městského archivu; tehdy se Čelakovský obával, že jeho vědecká práce je ohrožena úředními povinnostmi, které mu nastávají.

Městský archiv Emlerovým přičiněním byl utvrzen ve významu a vážnosti a ještě dnes jsou v něm stopy činnosti Emlerovy nejen ve vnitřním zařízení — kata-

logisoval rukopisy, podle předběžné práce Erbenovy sepsal knižní index k nejdůležitější sbírce listin, katalogisoval archivní knihovnu — ale i v úředních projevech. A v tom by bylo možno mnoho vypočítávati, co Emler napsal vyjádření a dobrých zdání o potřebách a zájmech městských i v otázkách historických a přispěl k správnému stanovisku i úspěšnému zakročování městských úřadů i městské reprezentace. A protože žádný archivář, který opravdově pojímá své postavení, nezůstává chladným a cizím k archivním památkám, které spravuje, předkládá veřejnosti vědecké doklady svých vědomostí, poznatků, pracovitosti i rozhledu — vědecká práce je nejlepším měřítkem i úřední zdatnosti archiváře — a při tom nežárlivě otevírá své poklady všem, kdo jich potřebují, kdo se snaží o vědecké výsledky, ba jim je svou činností připravuje a do nich je uvádí, tak o Emlerovi možno říci: sám podle obsahu městského archivu napsal a vydal řadu rozprav, kterými obohatil pražský dějepis a kterými namnoze ukázal nové směry (tak pokud šlo o studium městských knih pražských i městského práva, o otázku pravosti některých listin v městském archivu týkajících se dějin Andělské zahrady v Novém městě pražském, o organizaci městské správy v starých dobách i o poznání vývoje městských pečeti a znaků a o některé kapitoly městské historie), a kolem městského archivu osobou i příčinností Emlerovou byl sepiat pevný kruh vědecký — měnil se sice v osobách, jak přicházely a odcházely, ale neměnil se v patronu, V. V. Tomkovi, s nímž se Emler oddaně sblížil, jenž zůstal Emlerovi přátelsky oddán až po hrob a jenž do městského archivu rád přicházel a rád byl vítán po desítiletí. A Emlerovi bylo dáno, aby namnoze řídil činnost, v městském archivu se soustřeďující a z něho vycházející, v které vedle Tomka snad nejvíce znamenal Zikmund Winter, a která bývala tak intenzivní časem, že přicházelo do městského archivu tolik návštěvníků, až všichni najednou nemohli pracovati.

Již to, co Emler vykonal v městském archivu pro městský archiv a podle městského archivu, podle jeho sbírek, stačilo by, aby jeho jméno bylo trvale zapsáno v dějinách městského archivu a české vědy. Avšak »městský archiv Emlerem obdržel své zvláštní místo v organizaci české vědecké práce, svou úlohu«. Josef Emler provedl, opíraje se především o své archivářské povolání, opíraje se o městský archiv, mnohem, mnohem více. A to, co Emler takto vykonal, ukládal si sám, avšak především mu jiní ukládali. Přispělo k tomu také to, že druhé vědecké středisko, zemský archiv, pod řízením Gindelyho bylo postaveno do jeho jednostranných osobních služeb vědeckých — Gindely po Emlerovi přijal za svého pomocníka, přihledaje k malému jeho platu, »einen im Archivwesen vorzüglich geübten jungen Mann Namens Franz Dvorský«, jenž se pak stal adjunktem zemského archivu, muže prakticky osvědčeného v čtení a psaní starých písemností i nadaného historickým smyslem, ale vychodivšího jen pět tříd střední školy. Městský archiv — ten byl osa, kolem níž se točila historická práce česká. Emler si sám přinesl do městského archivu význačný úkol, daný Palackým, provésti rekonstrukci starých desk zemských před r. 1541, a namáhavé dílo tak postupovalo, že i jeho původce, Palacký, měl uspokojení. Emler v šedesátých letech neustrnul jen na této práci, ale přec to byla jeho hlavní práce těch dob. Avšak tak se zdá, že se mu ta práce, zprvu radostná, stávala časem až tíživou, zvláště když mu k ní Palacký přikázal nové povinnosti. Palacký dávno poznal, že historiografická práce není možná bez spolehlivého pod-

kladu vydání a zhodnocení historických pramenů. Když vešlo v život nadání Palackého z národního daru sebraného k počtě Palackého u příležitosti jeho 70. narozenin r. 1868 a Palacký je ustanovil k vydávání nejstarších kronik českých, spolehl, sám už stár, hlavně na Emlera, chtěje, aby měl všechno v rukou, všechno řídil a hlavních úkolů se ujal, neboť poznával, že Emlerovi »víc ta leží skutečně na srdci«. A ještě po Erbenově smrti si vyžádal od Emlera slovo, že po Erbenovi převezme vydávání listinného materiálu k českým dějinám od r. 1253 v díle »Regesta Bohemiae et Moraviae«, v němž Erben, vydav I. díl do r. 1253, nepokračoval, poněvadž čekal na edici vídeňského archiváře Fidlera pro dobu Přemysla II. Co řekl »pan Palacký« — tak jen Emler Palackého nazýval, mluvě leckdy o Palackém i jako o »otci Palackém« nebo »tatičkovi Palackém« — co řekl »pan Palacký«, to bylo svaté. Nebylo jiné osoby, která by byla Palackému tak oddaná a tak věrná, jako byl Emler. A vše to, co Palacký chtěl, Emler vzav na svá bedra, pracoval, neznaje takořka odpočinku, a výsledky práce, netrpělivě Palackým, dokud byl živ, očekávané a Emlerovi vpravdě pod rukou brané, jsou až nepochopitelnými důkazy Emlerovy neúnavnosti, ukázněnosti, odhodlanosti, pevnosti v předsevzetích a obětavosti. Emler sám o sobě říkal, že je »dubitátor, nad něhož snad nemůže býti většího«. Byl opravdu v mnohých věcech dubitátor, zvláště, kde se měl brániti, jsa zahrnován prací a přetěžován prací; ale ve vlastní práci u Emlera nebylo nikdy pochybování, nebylo nikdy rozvažování, k práci se Emler uvoloval snadno a rychle a vše šlo rychle s největším úsilím, pokud bylo v lidských silách. A Emler, jenž později vzal na sebe i vydávání knih konfirmačních arcibiskupství pražského v dobách předhusitských i husitských do r. 1436, velmi důležitého pramene pro dějiny církevní správy české, aby byla dokončena edice započatá Tinglem a Historický spolek se mohl vykázati výsledky, a vydal mnohé jiné důležité prameny, berní rejstříky, urbáře, nekrologia, ediční práci provedl stavbu, na kterou se jindy a jinde zmohou sotva společnosti. Zvláště vydal 2 svazky »Pozůstatků desk zemských roku 1541 pohořalých«, vydal 3 velké svazky »Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae«, zabírající látku z let 1253—1346, jejichž význam byl uznán i ministerstvem kultu a vyučování a císařské akademie vídeňské udělením podpor; vydal 5 svazků »Pramenů dějin českých«, v nichž uložil nejvíce vlastních výsledků studia a smyslu pro tyto památky, a vykonal i přípravné práce pro další svazky, pro vydání kroniky Eneáše Sylvia i Starých letopisů českých. Posuzuje-li se vše, co z našich pramenů historických vydal, možno s důrazem opakovati, na co se sám Emler odvolával, že vydal dobře 1000 tiskových archů českých pramenů dokumentárních i vypravujících, a to znamená na 10.000 tiskových stran. A to je důležité a úctyhodné — ještě dnes, čtyřicet let po Emlerově smrti, přes veliký pokrok vědy, vše to, co vzešlo z požehnaných rukou Emlerových, slouží vědě a nepozbylo významu.

Emler jako vydavatel historických pramenů v neobyčejném rozsahu a mnohostrannosti nemohl přes některé práce přípravné, které jiní před ním vykonali, vše sám zmoci a potřeboval pomocníků pro práci sběratelskou a opisovačskou. Sdružil kolem sebe skupinu pracovníků, která arci také nezůstávala stálá, ale projevovala střídání, jak se lidé naskytovali a jak odcházeli do života. Byli to studenti různých oborů, nejvíc ovšem posluchači historie, byli to i lidé v zaměstnání, kteří si přivydě-

lávali. Osvědčovala se v řízení jejich práce obětavost Emlerova, jenž s trpělivostí a ochotností radil a pomáhal a nevyhýbal se ani hmotným škodám. Avšak Emlerovi bylo v těch věcech k prospěchu, a také to podložilo jeho výkonnost, že se ocitl ve středu tehdejší české organizace vědecké a literární. Zvláště Historický spolek a archiv Národního musea spojily své vědecké úkoly a poslání s cílevědomostí Emlerovou a nejen braly od něho podněty a pokyny, nýbrž samy mu byly s užitkem.

Avšak Emler nešel do vědeckých spolků a nepojímal členství ve vědeckých korporacích, jehož se mu dostalo vzhledem k významnosti postavení městského archiváře i uznáním a odměnou za jeho vědecké dílo a práci, jako zdroj vlastních zisků. Působení ve spolcích a institucích a přijímání i plnění funkcí byla mu vlastenecká povinnost, které se nutno věnovati ze všech sil a s plnou oddaností. Emler se již v mládí stal (1862) jednatelem a potom (r. 1875) předsedou Archeologického sboru Národního musea a měl vliv i na redakci a vydávání Památek archeologických, pro jejichž prospívání mnoho vykonal; stal se jednatelem Historického spolku hned při jeho založení r. 1866, kde měl na péči hlavně výzkum archivů, uplatnil se v Král. české společnosti nauk, kde byl zvolen r. 1867 mimořádným členem, r. 1871 členem řádným, pak tajemníkem třídy filosoficko-historické (1888—1890) i hlavním tajemníkem (od r. 1890) a redaktorem Věstníku. Zejména mnoho péče a přičinění věnoval Společnosti Národního musea, v níž jako jednatel od roku 1877 do konce 1893 a člen komisí i inspektor sbírek archeologických, archivních i mincovních zanechal po sobě podivuhodné výsledky práce. Jednatelskou funkci v Národním museu Emler tak pojímal, že znamenala povinnost o všem věděti, vše řídit, při všem býti, za vše odpovídati. Proto jeho rukama procházela všechna agenda správy ústavu, v jeho rukou se soustřeďovalo rozmnožování sbírek, žádný dar a zisk neušel jeho zájmu a péči, a od něho vycházela i iniciativa a starostlivost o zachování a získávání památek a náležitě jejich uložení. A jsa dobře znám ve veřejnosti vědecké i širší, byl hlavní osobou, ke které se v těchto věcech kde kdo obracel, a Emler vyjednav postoupení předmětů, pokládal za potřebné, aby byl i při jejich stěhování. Na příklad 3. srpna 1880 psal Emlerovi Studnička do Holoubkova, kde byl na prázdninách, aby stěhování získaného ptáka nechal správci sbírek Fričovi a nekazil si letní pobyt. Když pak přišlo k řešení otázky stavby nové budovy musejní, Emler byl duší příprav i podniku. Svými styky šťastně dosáhl, že obec pražská věnovala pozemek, v jeho rukou se soustřeďovaly všechny složky a stránky předchozích úvah, pak stavění, vnitřního zařízení i stěhování sbírek. To všechno, co Emler pro Národní museum konal, byl veliký dar, dar nezištný, z vroucího národního citu a z lásky k ústavu plynoucí. Avšak nebyl to dar jediný. I na to nutno pomyslet, co znamenalo, že Emler přijal po Lepařovi redaktorství Časopisu Národního musea a dvacet let (1870—1890) nesl to břímě na svých bedrech, ač mu i nepřijemnosti zvláště za rukopisných bojů působilo, usiluje také o to, aby Musejník měl literární spojení s Ruskem i s jinými zeměmi slovanskými; i na to třeba pomyslet, co znamenalo, že působil (od 1873) v kuratoriu Matice české a staral se i o program a vydávání jejích spisů. A byl ještě dlouholetým členem ředitelstva (od 1871) a pak pokladníkem Svatoboru, jehož finance bedlivě spravoval a s lidským srdcem vycházel vstříc všem, kdo pomoci Svatoboru potřebovali. Jeho dobrota nikdy nedovedla odřící,

dovedla spíše přidati, a zejména mladí spisovatelé i badatelé mohli být jisti jeho ochranou a přímluvou, jako bylo později i v České akademii věd a umění, do níž byl jmenován císařem mezi prvními řádnými členy r. 1890 v I. třídě a v níž měl účast především v komisi archeologické a historické. A v tehdejších časech mělo také význam, že byl r. 1876 zvolen členem výboru Matice lidu.

Na těchto základech Emler byl vpravdě organisátorem vědecké práce české. I v tom měl kolik cest, kolik směrů. Šlo mu o výzkum archivů domácích i cizích a o soustavné sbírání opisů, a když se k tomu došlo, že zemský výbor český zahájil badání v archivech vatikánských, i v tom ohledu Emler prokázal zkušenosti a rozhled v historické komisi zemské, kde seděli s ním Tomek, Gindely, Fournier, Bachmann, Goll, Kalousek, Čelakovský, Biermann, Borový. Tak zjednav české expedici v Římě náležitě opory, také v poměru k rakouskému institutu v Římě — přispěly k tomu stále jeho styky se Sicklem — zasloužil se o zdar prvních prací výzkumných, pro které také mohl doporučit své žáky. A Emlerovi šlo při všem o povznesení vědecké práce české, o to, aby k starším pracovníkům přistupovali a vedle nich se uplatňovali noví lidé a vážně pojímali své svěřené úkoly vědecké. V tom obojím úsilí Emlerově bylo potřebí nejen peněz, ale také vhodných pracovníků. I ty si Emler dovedl vyhledati, aby odpovídali jeho požadavkům a důležitosti věci. Umožnilo mu to, že brzy (1872) začal přednáseti na universitě jako řádný člen Král. čes. společnosti nauk, a nabyv doktorátu filosofie, jehož dosáhl r. 1869 — při nejlepší vůli nemohl věc dříve urychlit pro své jiné povinnosti a byla mu to ostatně »malichernost, na niž nekladl prázdné váhy, více arciť na své práce, neb v těch čekal svou zásluhu, vyvede-li je dobře« — potom po habilitaci působil jako docent i profesor pomocných věd historických na universitě Karlově, ještě v době německého vedení; tehdy musil německy přednáseti, přednášel však i česky, z vlastní píce a z vlastního smyslu pro potřeby českého studentstva a vědy a zůstal pochopitelně při Karlově universitě, když byla usamostatněna, pomáhaje českým poslancům (prof. Kvíčalovi a Krejčímu) k zdůvodnění českých požadavků universitních. Učitelské působení na universitě byla jeho dávná touha. Už počátkem r. 1864 napsal své nevěstě: »Pro vlast, seč jsem, působiti vědou — tak si představuji svou veřejnou činnost, k níž, dá-li mi Bůh síly, časem co učitel působení své přidati chci...« A dosáhl akademické kariéry, ač ne zprvu bez obtíží pro své vlastenecké smýšlení, v tom povolání, v němž dostoupil (1887) až na katedru řádného profesora — dlouho musil čekati pro nepřízeň Vídně, že si i stěžoval, jak už jeho žáci jsou řádnými profesory, ač tolik neudělali ani jako učitelé, ani jako pracovníci, jako sám udělal, a Sickel, vida nespravedlivost školské správy, která nechávala věc ležeti, sám se zasažoval o jeho jmenování — rozvinul také horlivou činnost, která vydala hojné ovoce. Emlerova dobrota i tu byla dobrým podkladem pro úspěch jeho přednášek, v kterých se zračila jeho obsáhlá znalost věcí i zkušenosti, ale které v podstatě kladly váhu na praxi. Byl v tom snad i vliv Rybičkův, že vedle paleografie a diplomatiky i dějin rakouských a nauky o jejich pramenech pěstoval i heraldiku a někdy sfragistiku, jak mu Rybička už r. 1871 kladl na srdce, i chronologii. Vykládal i o archivech a o regestech listin i o jejich pořizování. Emlerovy přednášky v šerých místnostech Klementina, vycházejíce z praxe, nesly se k praxi. Působilo v tom archivářské povolání Emlerovo, jež si směl ponechat i tehdy, když byl jmenován

universitním profesorem. Chápalo se tehdy správně a plněji, nežli se dnes děje, že obojí úřad, archivářský i učitelský, stojí v těsné souvislosti, navzájem se doplňují, jeden druhý podporují. A je ke cti pražské obci, že městská rada první řekla, že ve spojení dvou těch úřadů v rukou Emlerových není inkompatibilita, nýbrž prospěch obou úřadů i vědy. Emlerovi šlo při universitním působení o to, aby připravil své posluchače pro vědecké potřeby národní a aby z nich vychoval horlivé a poctivé dělníky na poli národní historie. Vždyť historie mu byla zdrojem poučení a posilou pro přítomnost, vždyť historie mu byla prostředkem, aby národ, znaje sebe sám, šel pevně za svými cíli a nelekal se překážek. A věřil, že vzdělaný a pracovitý národ dosáhne splnění svých tužeb. Nebál se při tom těžkostí a zápasů: »Boj síly tuží a tříbí a spravedlnost proráží nebesa — my zvítězíme...«

Je pro Emlera čestné i svědčí o jeho schopnostech učitelských, že si na universitní katedře udržel význam i vedle učitele tak sugestivního, jako byl Jaroslav Goll, jenž o deset let mladší Emlera s nevelkým časovým rozdílem působil na universitě s Emlerem zároveň. Gollovi žáci byli i žáky Emlerovými, jak Goll sám zdůrazňoval. A zejména Gollovi žáci let devadesátých, Ladislav Klicman, Jaroslav Bidlo, Václav Novotný, Bohumil Navrátil, Josef Pekař, J. V. Šimák, Gustav Friedrich, J. B. Novák, Jos. Šusta, již činí Gollovu školu, byli i žáky Emlerovými. Vedle nich však Emler učitelským působením »odchoval tak mnoho mužů vlasti prospěšných a zásluhy o milovanou vlast zjednal si neocenitelné«. A jak to činil, nasvědčuje na př. list Františka Kameníčka, psaný Emlerovi z Brna 4. února 1892: »Již od počátku mých universitních studií měl a posud mám ve Vás otcovského rádce, učitele a příznivce. Nikdy nemohu Vám za vše býti dosti vděčným. Avšak vím, že Vás velice těší, když Vaši žáci a chráněnci jsou pilní a rad Vašich poslušní...« Za nový dopis z 8. září 1893 praví: »Vaše otcovská téměř slova budou mi vždy jako dosud pobídkou k neumdlévající práci... Hlavně Vy jste to byl, který jste mne pracovati naučil a svou vzácnou přízní chuti mi dodával.« Učitelských úspěchů Emler docházel za pracovních podmínek dosti skrovných: byl-li městský archiv velmi stísněn, že dlouho pracovna úředníků i návštěvníků byla jediná místnost, a až roku 1884 přibyla místnost, která dovolila oddělení pokoje Emlerova od pokoje Čelakovského i spolu pracovny hostů — při tom stále bylo jediné skladiště archiválií — ještě hůře bylo na universitě. Charakteristické je, co Emlerovi pověděl v dopise z 20. ledna 1883 jeho žák Václav Kratochvíl, jež poslal do Vídně na Institut: »Nemohu opomenout, abych se Vám nezmínil ještě o jedné vzpomínce, která mne trápí: Pan prof. Čelakovský v jedné z rozmluv v minulém létě, když mi odporoučel Institut, řekl, že Čecha do Vídně nerad pouští, že je v ní špatná atmosféra. Často na ta slova vzpomínám. Prohlížím si ty zdejší universitní místnosti, ty všechny pomůcky, ty dotace a vše, nač jen člověk pomyslí, a vzpomínám na to, že v našich pražských síních bývala napsána na oknech výstraha: ‚Neotvírat!‘ (sice okno vypadne), že v síni 8. jsme mívali kamna průhledná, a na jiné věci vážnějšího druhu. Přemýšlím o tom, jak by se mi to pracovalo a se mnou všem Vaším žákům, kdyby to, co zde je v takém bohatství, Vám bylo k dispozici, a s jak nepoměrně větším výsledkem a chutí pod Vaším vedením bychom pracovali...«

Tak šel Emler životem obtížen břemeny práce a všechny složky jeho činnosti se sbíhaly v městském archivu a zas z něho vycházely. Městský archiv byl vědecká dílna,

kde neúnavný mistr byl ztělesněný příklad a střed horlivé činnosti, ale byl to i seminář mladých lidí, který »nahrazoval český seminář universitní, dokud nebyl, a doplňoval český seminář universitní, když už byl«. Emler se rád obklopoval i v pokročilejším věku mladými lidmi, které vodil do městského archivu a tam je učil. Tam vodil nejen své posluchače universitní, ale i jiné mladé lidi a měl více žáků, nežli bylo těch, kdo poslouchali v universitě jeho čtení nebo se účastnili praktických cvičení. Avšak městský archiv byl ještě důležitý v jiném směru. Byl to tehdy Emlerovým působením vpravdě vědecký a literární konsulát český, kam přicházeli lidé osobně i jejich listy se všech stran. Členové starých generací, z nichž některé zdědil, možno říci, po Erbenovi, Roštlapila, Rybičku, Rojka, Šemberu, Jirečky, se mísili s generacemi mladšími a mladšími. Jaký obraz podává zachovaná korespondence Emlerovi znějící! Co poučení, ochoty, rad, povzbuzení i podnětů dával na všechny strany v českých zemích, na Slovensku i v cizině! Co důvěry mu bylo předkládáno a jak jen jeho lidé vyhledávali, šlo-li o instituce, v kterých byl činný, šlo-li o otázky vědecké. A s dotazy a zprávami odbornými a vědeckými pojí se žádosti a noviny týkající se věcí osobních i rodinných. Středoškolští studenti se k němu obraceli, když se v nich ozval první smysl historický, hlásí se otcové, posílajíce syny na studie a potřebující pro ně opory i pomoci, přicházejí universitní posluchači, žádají za kondice i jiný výdělek, za themata k písemným pracím, za půjčení knih, za přímluvu při zkouškách, za pomoc při zjednávání místa i jinou podporu; pak ho zvou na promoce a děkují za přízeň při studiích, za mnohé hodiny jim věnované, oznamují mu vstup v povolání, sňatek, narození dětí, pronášejí touhu po vědecké práci a po Praze, žádají za půjčení archivních výpisků pro své studium, za zjednávání přístupu do archivů, posílají literární a vědecké příspěvky, žádají za posouzení a uveřejnění nebo za přednesení v Historickém spolku anebo v Král. české společnosti nauk, dožadují se korektur a zvláštních otisků autorských, píší o zálohy na honoráře nebo děkují za vyplacení honoráře, žádají a děkují za podpory na práce a cesty od Svatobora a pak od akademie a projevují vděčnost a radost i za uznání svých snah, které dostávají přičiněním učitelovým. Emler měl pro každého dobré slovo a vyhovoval, opatroval kondice i místa, dával možnost výdělků opisováním starých památek. Liknavé ve studiích a odkládající zkoušky povzbuzoval, napomínal, cestu urovnával. Četl práce, upravoval, měnil a předělával, staral se o publikování, sám prováděl korektury, vyjednával s tiskárnami, vypůjčoval si do městského archivu archiválie, tam dával opisovati pro český diplomatář i musejní archiv i pro Archiv český a Prameny dějin českých, půjčoval knihy i archivní opisy, knihovnu městského archivu dával do služeb vědy a se zájmem pozoroval pokroky svých chráněnců. A ti, sami už jdouce za svým cílem, radili se s učitelem, předkládali mu své plány, přijímali rady, jako mu psali ti, které vyslal na studia do Vídně nebo na vědecké badání do Říma, Drážďan, Vratislavi i jinam a také za výzkumnými pracemi po Čechách. Jak se Emler dovedl starati, je viděti z toho, že Sedláčkovi, jenž nebyl jeho žákem, ale od něho mnoho pomoci vzal ve vědeckých snahách, vyjednal vydání Hradů a zámků u Šimáčka. Avšak ani neznámé jméno ho neodradilo a s prázdnou neodešli od něho ani ochotníci a zvědaví i hloubaví čtenáři a milovníci dějin, kteří ho žádali za genealogické a místopisné zprávy, posílali k prohlídce starožitnosti a přáli si rozluštění nápisů nebo vysvětlení záhad. Emler se i sám nabízel k obstarání různých

věcí a obstarával, i když dostával k nabídce odpověď: »Neračtež, prosím, Vašnosti, ubíráte sobě a svým velezáslužným pracím drahého času pro mne nepatrného« (koperátor Jan Vychodil 17. března 1877). A mezi těmi, kdo psali, byli i takoví, kteří přicházeli ve strastech i těžkostech, a v dopisech se zračí leckdy i kus lidské tragédie, která s důvěrou hledá u dobrého člověka pomoci. Vzpomeňme i, jaké doby tehdy byly. V Německém Brodě r. 1875 studenti gymnasia zpívali v divadle při slavnosti »Kde domov můj?« a ředitel byl zemskou školní radou bez výsledku suspendován. Staří i mladí věděli, kam se utéci, když tíže dolehla. A vyhledávali ho mnozí ve spolkových záležitostech, ačkoliv patřily jiným funkcionářům, poněvadž jeho jméno bylo známé a s ním jeho srdečnost i ochotnost.

Emler měl i hojné styky s pražskými i českými Němci, Höflerem, Pangerlem, Gradlem, Bachmannem, na nichž dobré stránky viděl, i když je vlastní krajané hanili, i s jinými i s cizinou; nejen s Vídní, kde Jäger, Sickel, Mühlbacher, Zeissberg a jiní ho ctili, vážili si jeho činnosti, i některé české jeho práce dávali si překládati do němčiny, a proto i rádi přijímali jeho žáky na Ústav pro rakouský dějzpyt a podporovali je, vidouce, že jsou dobře připravení a že se osvědčí, nýbrž i s Mnichovem, kde Rockinger o něm v přednáškách pochvalně mluvil, s Vratislaví, v níž Grünhagen vzpomínal jeho ochoty a přátelského smýšlení. Emler mnoho pomáhal cizincům, Hubrovi při vydávání regist císaře Karla IV., Rockingrovi při studiích o Sachsenpieglu, Lindnerovi při práci o diplomacie listin králů z rodu Lucemburků, Pangerlovi při jeho edicích. A byla by ještě dlouhá řada těch cizinců, Němců (Ficker, Jung, Loserth, Altmann, Jacobi, Ermisch, Friedensburg, Hassel, Markgraf, Posse, Tangl, Pfothenhauer), Poláků (Zakrzewski, Wierzbowski), Rusů (Pypin, Petrov, Grot, Srezněvskij, Anenkov, Kočubinskij), Jihoslovanů (Spinčić, Ivanović, Matković), kteří byli s Emlerem známi, kterým byl pomocen a kteří i u něho v Praze byli a v městském archivu se učili — syna Grotova 3 měsíce učil paleografii v městském archivu a potom poslal do Vídně Sicklovi a Mühlbacherovi r. 1882 — kteří u něho pracovali nebo se jeho vlivem dostali do jiných archivů pražských. A vzhledem k jeho vážnosti v cizině, které Emler požíval, pražské kruhy působily na něj, aby své styky s cizinou udržoval. Zejména Goll ho měl k tomu, aby přispíval do vídeňských Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung, kde na jeho stati opravdu čekali; »Sickel a consortes na Vás mnoho dají« — psal Emlerovi Goll asi 1880 — »a bylo by nám všem k prospěchu, kdybyste spojení se Sicklem udržel, respektive obnovil...«

Kolem Emlera byl velký kruh žáků, ctitelů, přátel. Emler neměl nepřátel — Emler sám si jednou pochválil: »Myslím skutečně, že nemám závistníků..., vždyť já každému všechno pěkné a dobré přeji a nikdy jsem zúmyslně ještě nikomu nic nepřijemného neučinil...« Emler nemohl mít nepřátele, ale snad měl až příliš mnoho přátel, jak řekl Goll v Emlerově nekrologu, a jistě právem. Nejen jiní, ale zejména ti, kteří byli v přátelských stycích s Emlerem a které Emler měl za přátele, byli příliš náročni. A ti, kdo se pokládali za Emlerovy přátele a byli od něho i jako přátelé přijímáni, dovedli jeho dobroty využívat i zneužívat a dovedli ho i exponovat, kde se sami exponovati nechtěli, vědouce, že Emler neumí odřici, »neumí na nic říci: ne«. A povaha Emlerova nejlépe a nejzřetelněji se projevila tehdy, když šlo o jeho mimořádnou profesuru na Karlově universitě, tehdy pod německou vládou:

postavili proti němu několik kandidátů, také jeho kolegu se studií, s nímž byl spiat upřímnými svazky přátelskými, Pangerla — Emler, třebaž těžce na něho dolehl v boji, nevedeném mezi německými profesory veskrze poctivě, pocit křivdy a zklamání, dal Pangerlovi, proti němuž také byly s některé strany intriky, volnost jednání a v přátelství zůstal pevným a stálým. A Pangerl, Němec, ale objektivní, Emlera si cenící a křivdu na něm páchanou odsuzující, jenž pak profesuru dostal, 17. března 1875 Emlerovi napsal: »Tausend Dank aber für deine warhaft freundschaftliche Gesinnung, welche in diesem wogenden Kampfe unlauterer Geister so golden sich zeigte! Ich stelle diese Erfahrung sehr hoch und kann mich dabei und bei dem Erfolge, dass ich trotz dem und alledem auf die Liste der Vorzuschlagenden gekommen bin, vollkommen beruhigen, wenn ich verbleiben soll, wo ich gegenwärtig bin... Auch das weiss ich schon längst, dass wenn ich nach Prag gehe, ich mit meiner dortigen Stellung nur dann erst werde zufrieden sein können, wenn dir für dein Wirken an der Universität auch eine materielle Anerkennung zu Teile geworden ist. Und diese halte ich nicht nur für möglich, sondern auch, weil gerecht, für notwendig.« A šlechtnost, již Emler vůči Pangerlovi projevil, opakoval později vůči Gollovi; doporučil, aby Goll byl před ním navržen za řádného profesora, ač byl sám starší a nemusil vzít za pravdu důvod, že všeobecné dějiny je důležitější obor než pomocné vědy historické. Ustoupil Gollovi, bera na něho ohled pro dlouhé vztahy a pro věrnost v nich.

Věrnost byla Emlerovi hluboko v duši vrytá. Byl věrný Palackému, byl věrný Tomkovi, byl věrný všem, kterým se oddal, i když někdy u některých přišla trpkost z chování a nespolehlivosti. Poměr k Palackému byl obzvláště výraz nejvlastnějšího já Emlerova. Ten poměr Emlera až zatížil; zatížil ho, tuším, i přes lepší jeho poznání: zatížil ho vědecky, jak ještě bude vysvětleno, zatížil ho zejména v otázce pravosti rukopisů zelenohorského a královédvorského. I když Palacký byl už mrtev, Emler nevystoupil ve sporech, ač jako jednatel musea království Českého sepisoval »Zprávu o lučebním prozkoumání rasur musejních zlomků Alexandreidy a Rukopisu královédvorského« (Čas. Nár. musea, 1881) a »Zprávu o chemickém a drobnohledném ohledání některých rukopisů musejních« (tamže 1887), nejen proto, že se strnil veřejnosti, nýbrž i proto, že Palacký v těch věcech vyslovil názory, a ty mu byly nedotknutelné. Marně na něho bylo působeno, zvláště Kalouskem, marně Hattala tiskem ho k tomu vyzýval, aby se ozval, aby pronesl názor, ke kterému je povolán postavením profesora pomocných věd historických, marně i jiní jeho slovo čekali: Emler jen v soukromí asi naznačil, že má pochybnosti o zelenohorském rukopisu — toho se týká Masarykův dopis, takto znějící: »Lituji, že Vám podány byly mylné zprávy: o rukopisu královédvorském jsem nikdy neříkal, že pochybujete, ovšem pověděl jsem kol. Kalouskovi, že rukopis zelenohorský dle výroku Vašeho nepatří do IX. v., a řekl jsem dále, že jste dle výpovědi hodnověrných svědků rukopis tento — R. Z. — vůbec za falsum prohlásil.« A zaslouží pozornosti, že tento list z 8. března 1886 končí přes znění závěrem: »Poroučí se Vám uctivě oddaný Masaryk.«

Takový byl Josef Emler a tak mnoho a rozmanitě pracoval. I bylo řečeno o něm, že byl šťastný člověk. Věru, Emler měl dobrou existenci, která mu dovolila příjmy vykonati i dobrodiní, jím neměřená, měl povolání pro něho jako stvořená, jichž si od mládí přál a v kterých našel uspokojení i radost, která mu byla »nejpřimě-

nější«, měl úspěchy v práci, došel uznání doma a také v cizině, kde byl dobře znám a kde mu bylo k tomu, co získal v Praze, uděleno (už r. 1877) dopisující členství carské akademie věd v Petrohradě, pak dopisující členství ústřední komise pro ochranu památek i archivní rady ve Vídni i dopisující členství spolku pro slezské dějiny ve Vratislavi; měl i šťastnou domácnost a rodinný klid, v němž našel mnoho radostí, a měl lásku i úctu lidí a oddanost žáků. A přec se zdá, že v jednom nebyl zcela uspokojen, že si přál více. Ve vědecké práci byl naplnovatelem snah a vůle Františka Palackého. »Nevyšel ze školy Palackého, jako to vždy lze říci o Erbenovi a Tomkovi, ale pracoval v duchu jeho, v rámci jeho programu práce historické, podle návodu a vzoru jeho« (Goll). Palacký jej k práci uvedl a zejména, pokud se týče desk zemských, sliboval mu vděk národa a podiv ciziny, až rekonstrukcí nejstarších desk ukáže, co český národ byl. V té věci naděje Palackého selhaly, zemské desky nebyly přes všechnen význam to, co Palacký předpokládal, nebyl to ústav dávného pračeského původu, jenž se svérázně vyvinul jako samostatný projev českého ducha a českého ryziho právního smyslu, nýbrž byl to ústav recipovaný z ciziny až v době Přemysla II. a teprv později v XIV. a XV. století proniklý uzpůsobením podle potřeb české povahy. Emler snad záhy došel toho poznání a dal se tím po smrti Palackého odvésti od práce, že ji nedokončil. Emler i jiné práce nedokončil — byly nad lidské síly a předčasně se udřel, nedbaje nikdy výstrah přátel, aby se šetřil, že třeba jeho síly a práce, že je sám jediný. Ti, kdo ho pamatují s počátku let devadesátých minulého století, kdy byl sotva padesátiletý, říkají, že už byl člověk unavený, scházející. Sám jiným (Čelakovskému) radil: »Musíte trochu přece si odpočinouti, i bylo by to nesvědomitě i o hodinu Vás připravit... Některý čas člověk vydrží to dření..., ale na mně již se ukazují následky toho přepracování... Proto vypřáhněte, aspoň poněkud, dokavad je čas...« Avšak sám neustával v práci, v níž měl vždy jen nedlouhé chvíle oddechu o prázdninách, za které se tehdy musilo zvláště žádati a kterých v posledních letech užíval i k léčení. Avšak to »lenošení ho páliło«. Jak mohl poslouchati rad a přání, aby šetřil svého zdraví, když balvan uložené i ukládané si práce, přes všechny výsledky práce takoržka se nezmenšující, stále stál v cestě. V tom platilo: Carpe diem! »Pracoval stále jako kůň, ale málo to ubývalo.« Vždyť Emler měl plány, významné plány, ke kterým se připravoval, ke kterým se chtěl dostat, které chtěl provést.

Nevím, jak rozuměti zvolání mladého Emlera, když myslil na Bílou horu a její účinky: »Přál bych si býti Macaulayem, vystavěl bych těm vyvrhelům lidstva poník, jenž by hanbu jejich hlásal po všech krajích světa.« Avšak byly-li v něm tehdy touhy osvědčiti se v dějepise, byly později zřejmě nahrazeny úmysly velkého díla dějezpytného. Pomýšlel na vydání českého diplomatáře, sbírky listinného materiálu českého do r. 1346, o jehož potřebě a způsobu vydání psal už r. 1877 v Časopisu Národního musea. Chtěl také tím naplniti dávná přání Palackého, jenž se sám k podniknutí chystal, ale pak se ho vzdal, chtěl také tím provésti kus programu Palackého; a často od jiných k úkolu napomínán, tak od Františka Mareše koncem r. 1893 — psal: »Diplomatář se stává čím dále tím více nutným, zapřáhněte mladší síly a vedte je a půjde to, při tom se vycvičí a k samostatnému pracování uvyknou« — viděl v dílu nejpřednější svou vědeckou povinnost; zvláště v posledních letech před onemocněním s pomocí mladších, především milého žáka G. Friedricha, postoupil

v přípravě mnoho kupředu. Emler na světové forum chtěl podati v Regestech imperii regesta krále Václava IV. Dávno se o tom rozhodl, již asi r. 1877, a pak smluvil s Fickerem, s Jungem i jinými oprávněnými, kteří od něho čekali význačné dílo — Ficker Emlerovi napsal 8. června 1881, že raději na dílo delší čas počká, než by je jinému svěřil, který by si mohl pospíšiti, poněvadž vždy ho měl za povoláního k úkolu. Že Emler ani na toto dílo nezapomínal, poznává se z obav, aby přichystaný materiál nebyl předkládán v jeho nepřítomnosti cizímu badateli, Lindnerovi, jemuž kdysi byl mnoho pomocen, poněvadž jde o kus jeho práce — »mezi námi řečeno« — psal 18. srpna 1881 Čelakovskému — »má regesta Václavova nerad bych viděl mu půjčena: mám při nich na listcích všeliké poznámky a ty jsou mým duševním majetkem.« Také kroniku Jana Victorienského, kterou přepsal s velkou svědomitostí podle těžkého rukopisu, chystal vydati v publikacích vídeňské akademie. A některé práce Emlerovy zdají se nasvědčovati, že snad ho nebyla ani vzdálena myšlenka na sepsání české diplomatiky, knihy o vývoji českých listin. Jeho »Rukověť chronologie křesťanské, zvláště české«, vyd. r. 1876 nákl. Histor. spolku, byla dobrým základem a oporou díla, práce o královské kanceláři české v době Přemyslovců (1876 a 1878) téměř úvodem, příspěvky lze pokládati i práce o deskách dvorských a různé edice listin v Archivu českém. Emler si byl vědom toho, co mu přísluší: byl na dlouhou dobu jediný, kdo byl školen v pomocných vědách historických na vídeňském Institutu pro rakouský dějezpyt, s nímž do smrti udržoval styky, jehož učitelům, zejména Sicklovi, projevoval vděčnost a k nimž později s Gollem posílal své žáky, čekaje, že snad jim bude dáno, aby lehčeji a s ještě větším školením provedli, co se jemu už ztrácelo v mlhách nemožnosti.

V tom je tragický rys osoby a díla Emlerova, že se nedostal k tomu všemu, co zamýšlel. *Ferreas assiduo consumitur annulus usu.* I železné zdraví Emlerovo, pevné až na obtíže s očima, jež tolik musily vydržeti, podlehl, sotva došel šedesáti let — přišlo přerušení přednášek a těžce psaná žádost za pensionování u pražské obce: »Následkem dlouhého a neúnavného napnutí svých sil duševních zachvácen jsem byl v druhé polovině října minulého roku a stížen jsem dosud chorobou nervů, která čím dále tím více se horšila, čím více v nevědomosti své jsem se snažil ji opanovati a přemoci, a toho také dosíci doufal. To se mi však bohužel nepodařilo a nyní dle výroku lékařů jen při dlouhé, takřka absolutní nečinnosti a při spojení s tím stálého klidu bude snad možno v navrácení se zdraví, aspoň, dá Bůh, částečného, doufati... V té těžké okolnosti vidí se ve vsí úctě podepsaný archivář městský, ač neskonale nerad, nucena vznést k slavnému sboru p. starších obecních nejuctivější a nejsnažnější prosbu, aby mu ráčil blahosklonně uděliti, když k službě není dostatečně schop, příslušnou pensi...« Avšak i ta slabá naděje, v podání vyjádřená, zklamala... Pak bylo jen živoření, do něhož něco světla vrhlo uznání městského zastupitelstva při pensionování 20. dubna 1896 i uznání některých korporací, s kterými se rozloučil, a projevy přátel — nežli přišla 10. února 1899 vysvobozující smrt. Avšak Emlerova tragika je přece zmírňována. Opravdu přišli Emlerovi žáci i žáci Emlerových žáků a ještě mladší pracovníci a naplňují se Emlerovy touhy i rozvíjí se jeho dílo. Jako městský archiv, dnes ze starých základů rozrostlý a neobyčejně povznesený i nově vypravený a prostředky za Emlerovy doby netušenými vybavený, je veden i dále v jeho tradicích a koná úřední i vědecké poslání, tak se na osvobozené

universitě Karlově pokračováním Emlerovy působnosti vychovávají za nových možností nové a nové generace, jde se kupředu z Emlerova kapitálu v našem dějepisu i dějezpytu, a především žák Emlerův, Gustav Friedrich, nerozlučně spojený s městským archivem, s novými prostředky a novou energií dal oporu vývoji uskutečněním českého diplomatáře. Co Emler zasil, žije a vydává plody. A ve všem novém a rušném dění Emlerovo dílo zůstává, a stojíc ve své mohutnosti a významu příkladem, je se všemi hodnotami i naší době i budoucím příkazem.

Je příkazem i v tom, že, vykonáno ve prospěch a pokrok vědy, mělo cílem čest, povznesení a rozvoj národa i vlasti, jejichž lepší budoucnosti si Emler horoucně přál. A je nejlepší odměnou mrtvému Josefu Emlerovi, skromnému, obětavému, oddanému a věřícímu dělníku na poli národní kultury, že o stém výročí jeho narození při slavnostní schůzi k jeho počtě v staroměstské radnici, již miloval, v níž pracoval a jejímž byl radostným vykladačem, již měl za ctihodnou představitelku Prahy i obhájkyni českých práv, volně zazněla krásná hymna svobodného státu československého...

GUSTAV FRIEDRICH:

VĚDEC A UČITEL

Kdo o příbězích nebo poměrech ze starších období českých dějin hledá poučení přímo v pramenech, setkává se na každém kroku se jménem Josefa Emlera, jenž oddanou práci celého svého života zasvětil vydávání těchto pramenů. K tomu, co Emler vykonal pro shromáždění pramenů českých dějin a pro jejich snadné užívání, bylo potřebí nejen veliké píle a horlivé pracovitosti, nýbrž i pronikavého důmyslu, neobyčejného smyslu pro přesnost a důkladných vědomostí z mnohých oborů vědních, bez kterých čtení starých rukopisů zůstává jen jakousi řemeslnou dovedností. Emler přistoupil k své životní práci s přípravou tak důkladnou, že se jí žádný z jeho vrstevníků nevyrovnal. Kromě tříletého studia na filosofické fakultě vídeňské ztrávil ještě další dvě léta na novém tehdy Ústavě pro rakouský dějezpyt při téže universitě a získal si tam rozsáhlou znalost pomocných věd historických, jíž jest potřebí k zdárnému výzkumu pramenů historických.

Když r. 1861 Emler, jemuž tehdy bylo právě 25 let, přišel do Prahy, byl svou výchovou i svými osobními vlastnostmi přímo předurčen k tomu, aby zaujal významné místo ve vědecké organizaci národní. Dříve však, než byl postaven tam, kde se mohl plně rozvinouti, působil přechodně na střední škole. Svou pravou životní dráhu nastoupil teprve, když se r. 1863 stal adjunktem v zemském archivu, který byl rok před tím z podnětu Palackého založen.

Sotva nový ústav zahájil činnost, pojal první zemský archivář Antonín Gindely úmysl vydávati velikou sbírku pramenů historických, v níž převahu měly novověké prameny, XVI. stoletím počínajíc, ale několik oddělení bylo určeno také pro vydávání pramenů vypravovacích i listinných z doby starší. Pro tato *Monumenta historiae Bohemicae*, vydávaná z peněz věnovaných několika předními šlechtici zemskými, připravil Emler k tisku Dekrety Jednoty bratrské, které v té sbírce vydal Gindely. Zvláštní oddělení Monument mělo přinésti pozůstatky zhořelých desk zemských do r. 1541. Nelze-li pochybovati, že při vzniku myšlenky vydávati zmíněnou sbírku pramenů působil sám Palacký, lze za důkaz jeho podnětné účasti při sestavování jejího programu pokládati právě to, že v ní měly býti vydány také zbytky starých desk zemských. Palacký se již v počátcích svých přípravných prací pro české dějiny seznámil s deskami zemskými a výpisů ze starých desk a jiných jejich zbytků, které přečkaly pohromu r. 1541, vroucně si vážil, právem je pokládaje za zrcadlo státního i společenského života našich předků. Dávným jeho přáním bylo, aby jich zbytky porůznu roztroušené byly sebrány vjedno. Nemalý díl práce předběžné vykonal sám a obšírné ukázky té sběratelské činnosti již v letech čtyřicátých vydal v II. až IV. dílu Archivu českého. I když další přípravy, které prováděl K. J.

Erben a po něm asistent musejního archivu H. J. Veselý, po čase uvázly, Palacký nezapomínal na dílo, které právem pokládal za nezbytný základ správného poznání staročeského života právního. Když byl založen zemský archiv, vrátil se stárnoucí historiograf zase ke své staré tužbě a dal jí veřejně průchod ve valném shromáždění Společnosti musea království Českého dne 6. června 1863 přednáškou: »O historické důležitosti starých desk zemských r. 1541 pohořalých a o potřebě a způsobu obnoviti je, pokud možná zase«. Na konci té přednášky jest navržen i název díla, jehož provedení Palacký od nově založeného ústavu očekával: *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne fortuito combustarum*.

Vydání díla se ujal velmi horlivě Emler a zůstal začaté práci věren i potom, když po necelých dvou letech r. 1865 přešel do archivu města Prahy. Soustavným prozkoumáním četných rukopisů, v kterých se zachovaly výpisy celých zápisů starodávných knih deskových nebo rozličné výňatky z nich, získal si Emler v několika letech tak úplný přehled všech zachovaných pozůstatků zemských desk, že již roku 1867 mohl v pojednání *O zbytcích desk zemských v r. 1541 pohořelých* (Pojednání Král. české společnosti nauk řady VI. svazek I.) skoro úplně narýsovati rekonstrukci hlavních oddělení někdejších knih deskových. V pořizování prepisů pro vydání byl mu horlivým pomocníkem mladý historik August Sedláček, jenž již tehdy začal připravovati veliké dílo o hradech, zámcích a tvrzích v království Českém. Velmi cenný a neočekávaný přírůstek k shromážděné látce přibyl nálezem Fr. Dvorského, jenž na studijní cestě pro zemský archiv podniknuté r. 1866 do jihočeských archivů objevil v černínském archivu v Jindřichově Hradci objemný zlomek půhonné knihy z let 1316—1325. Vzácna tato památka, již hrabě Eugen Černín z Chudenic daroval na oslavu 70. narozenin Palackého českému museu, byla v zářijí vydána tiskem prací Emlerovou v Pojednáních Král. české společnosti nauk, řady VI. svazek I. r. 1868 s názvem: »*Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae. Nejstarší zbytky desk zemských půhonných*«. Na titulu jest honoris causa jako vydavatel jmenován také šťastný nálezce. Text záznamu nejstaršího původního zlomku půhonných desk jest v této edici podán s největší pečlivostí do písmeny tak věrně, že i odchýlný způsob psaní vlastních jmen s malými začátečními písmeny jest ve vydání beze změny zachován. Před textem předchází popis rukopisu a výklad o zvláštním způsobu zapisování do půhonných desk podle abecedního pořádku jmen žalobců, zvláště však úvaha dokazující, že tento zlomek jest opravdu zbytek originální knihy starobylých desk zemských. Za nedlouho potom, když se president Společnosti českého musea hrabě Jindřich Jaroslav Clam-Martinič uvolil poskytnouti potřebný náklad, přikročil Emler k vydávání díla Palackým tak toužebně očekávaného, jemuž se dostalo zevní úpravy na tu dobu vskutku nádherné.

Dílo, jímž Emler teprve v plném rozsahu zahájil svou velkorysou činnost ve vydávání pramenů dějin, naplnilo dvě objemné knihy velkého čtvercového formátu (o 606 a 535 stranách). Název — jak si přál Palacký — je vedle latinského také český. Podle titulních listů byly tyto *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum* — *Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých* vydány v r. 1870 a 1872, takže by se zdálo, že se Palacký ještě dožil splnění své vroucí tužby v plném rozsahu. Ve skutečnosti oba letopočty naznačují jen, kdy začaly svazky vycházeti. První díl, s jehož tiskem se začalo ke konci r. 1869, vyšel

v pěti rychle po sobě následujících sešitech, z nichž poslední byl dokončen koncem r. 1871. Zdlouhavěji postupoval tisk druhého dílu, jenž vyšel rovněž v pěti sešitech. V květnu r. 1872 bylo sice ohlašováno vydání dvou sešitů druhého dílu Pozůstatků desk, vskutku však druhý sešit mohl vyjíti teprve před říjnem r. 1873. Tisk dalších tří sešitů druhého svazku Pozůstatků desk trval pak ještě plná čtyři léta, r. 1874 vydán třetí, r. 1876 čtvrtý sešit a posléze r. 1878 vydáním pátého sešitu byl odevzdán veřejnosti druhý díl, jímž dílo dospělo do konce XV. století. Odtud dílo uvázlo.

V obou vydaných dílech Pozůstatků desk jsou sneseny porůznu zachované úryvky z nejstarších záznamů o jednáních před úředníky zemského soudu od r. 1287 s úplným textem zlomku pňhonných desk, objeveným v archivu jindřichohradecském, po němž jdou nahodilé zlomky z dob Karla IV. K tomu se připínají od dob krále Václava IV. počínajíc (asi od r. 1389) výpisky z jednotlivých knih pňhonných, známých již podle svého někdejšího názvu, které jsou seřaděny v tom pořádku, jak byly kdysi do původních knih zapisovány, totiž pokaždé abecedně podle jmen původů. Doplnkem oddílu věnovaného knihám pňhonným, který sahá až do shoření desk, jsou výpisky z někdejších kvaternů obeslání ke dni úternímu a z kvaternů obeslání ze škod. Hlavní a nejpodstatnější část Emlerova vydání deskových pozůstatků jsou zlomky z trhových desk, počínajíc první knihou Zdislavovou (z let 1320—1336), o níž již Všehrd připomíná, že je to nejstarší kniha desk zemských, jež se až do jeho doby zachovala. Pozůstalé zápisy každé knihy jsou seřaděny podle listů tak, jak kdysi v deskách za sebou šly, a protože se do desk zapisovalo postupně den po dni, jest pořad pozůstatků chronologický. Jen při kusech, u kterých je nám znám jenom obsah trhového zápisu, nikoliv doba jeho vkladu nebo poznačení listu, na kterém byl zapsán, bylo vrocení udáno přibližně podle dohadu. Zbytky trhových knih vydal Emler až do ukončení první trhové knihy Václava Hyndráka, jež šla až asi do června r. 1500. Co zbylo z dalších knih trhových až do osudného r. 1541, zůstalo nevydáno. Avšak i ve své neúplnosti zůstává Emlerovo dílo jedním z nejdůležitějších zřidel poznání staročeských zřízení právních a nevyčerpanou dosud studnicí zpráv genealogických i místopisných.

Při vydání nebylo všade podrženo dochované znění výpisů deskových doslovně. Obraty a klausule často se opakující byly zkracovány, aby objem knihy příliš nenarostl. Proto bývalo vyslovováno mínění, že edice jest uspořádána s hlediska historického. Avšak i přes toto zkracování ustálených formulí nelze tvrditi, že se tím snad podstatně ztížilo nebo znehodnotilo užívání této edice pro poznání některých zvyklostí právních.

V jednatelské zprávě přednesené 4. července 1880 ve valném shromáždění Společnosti českého musea ohlašoval Emler úmysl vydati ještě třetí díl Pozůstatků desk, v němž měly býti podány záznamy zachované z trhových desk XVI. věku až do nešťastného r. 1541. K tomu pak měl přistoupiti ještě čtvrtý díl, do něhož mělo přijíti vše, co se zachovalo z desk zápisných větších i menších, dále z desk památných a nakonec i zbytky jiných druhů deskových knih, z kterých jest znám jen menší počet rozptýlených výpisků. Vydání všech těchto pozůstatků někdejších desk zemských mělo býti zakončeno jednotným rejstříkem jmen osobních a místních, aby tak zmínky o týchž osobách nebo místech byly soustředěny a badatelům snadno přístupny. K dokonání této veliké a síly jednotlivce — jak již kdysi Palacký říkával

— přesahující práce Emler se, bohužel, již nedostal pro jiné rozsáhlé a vysilující úkoly, jejichž nemalý počet si ukládal sám a jichž neméně mu ukládali jiní a mezi nimi na prvním místě staříčký patriarcha českého dějepisu, Palacký.

Když r. 1868 přátelé a ctitelé Palackého na oslavu jeho 70. narozenin poctili národního vůdce značným peněžitým darem, který mu odevzdali, aby jím naložil podle své libosti, zřídil Palacký z těch peněz nadání, jehož správu svěřil spolku Svato-boru, a ustanovil, že úroků toho nadání má býti užito na kritické vydávání dějepisných pramenů, z kterých by badatelé mohli bezpečně a pohodlně čerpati látku pro své práce. Tak vznikla sbírka *Prameny dějin českých — Fontes rerum Bohemica-rum*. Palacký sám také ustanovil program sbírky. Měly v ní býti v úplnosti vydány s pomocí všech posud známých rukopisů všechny historicky cenné legendy českých světců a životopisy osobností historicky důležitých, zvláště pak staré spisy kronikářské a letopisy domácího původu až do XVI. století. Doplnkem k těmto domácím pramenům měly tu býti sebrány také výpisky zpráv, vyskytujících se v zahraničních kronikách o příbězích českých. Vrchní řízení díla pro první čas podržel Palacký sám, ale užíval při tom hned od počátku vydatně součinnosti Emlerovy. Při pokročilém věku Palackého není divu, že v nedočkavé touze, aby se ještě dožil vycházení díla, k němuž dal základ, důtklivě naléhal, aby se co nejdříve začalo s tiskem. Proto bylo rozhodnuto vydávati *Prameny* po sešitech. Aby sbírka začala zdroji nejstarších dob dějin českých, bylo ustanoveno do I. jejího dílu zařaditi legendy o světcích z těch dob a k nim pro podobnost obsahu přidati životopisy některých osob nábožných, které by se jinak méně hodily do pozdějších dílů, kam by chronologicky náležely. Vytrvalou prací Emlera a několika spolupracovníků, které získal pro texty staroslovanské a řecké, pokračovala tato práce tak zdárně, že již 20. května 1871 mohl jednatel ve valném shromáždění Společnosti českého musea oznámiti, že přes veliké obtíže při opatření materiálu a při typografickém provádění staroslovanských a řeckých textů byl první sešit *Pramenů* vydán. Byly v něm texty deseti legend z kruhu cyrilo-metodějského v jazyce staroslovanském, řeckém a latinském a dvě legendy o sv. Ivanu v jazyce latinském. Otištěné texty byly sice již známy z jiných vydání, ale nové jejich vydání přinášelo mnohé opravy, doplňky a mnohá odchylná čtení z rukopisů, kterých do té doby nebylo užito. V úvodě k ukončenému svazku byl pak přidán seznam rukopisů, podle nichž byl upraven text legend do toho svazku pojatých, a vytčen jejich význam pro úpravu textu. Mimo to byla také uvedena všechna dosavadní vydání jednotlivých legend s kritickými poznámkami. Staroslovanské texty upravil musejní archivář Josef Perwolf. Podle přání Palackého jest v této sbírce vedle každého původního textu připojen také český překlad. Překlady staroslovanských legend v prvním sešitě obstaral Josef Perwolf, překlad řecké legendy prof. Ed. Novotný a legendy o sv. Ivanu přeložil Emler, jenž obstaral i recenzi latinského jejich textu.

Při vydání prvního sešitu *Pramenů* oddával se Emler naději, že bude do roka možno vydati všech pět sešitů prvního dílu sbírky. Když se však čím dále tím více bránilo vydavatelské práce přesunovalo jenom na jeho bedra, musil tisk pokračovati zdlouhavěji. Druhý a třetí sešit s legendami o sv. Václavu a sv. Ludmile, z nichž

staroslovanské připravil k tisku Josef Kolář, vyšel r. 1872 a dalším dvoješitem, vydaným roku příštího, byl první díl Pramenů dokončen.

Byla-li již při prvním dílu Pramenů větší část textů, totiž všechny texty latinské, upravena Emlerem, byl druhý díl vydán úplně jeho prací. Ten díl, vydaný v šesti sešitech, z nichž první tři vyšly postupně r. 1874 a čtvrtý až šestý najednou r. 1876, přinesl kroniku Kosmovu s pokračovateli a několik jiných vypravování příběhů XIII. věku, dále letopisy pražské, české a hradišsko-opatovické, jakož i kroniky Vincenciovu a Jarlochovu, k nimž se nakonec druží letopisy kláštera žďárského. Klasický překlad Kosmy a jeho pokračovatelů pořídil V. V. Tomek, Vincencia a Jarlocha přeložil Emler sám, letopisy žďárské pak Jos. Truhlář. Úvody, v nichž jsou shrnuty životopisné zprávy o jednotlivých kronikářích s oceněním jejich prací, v nichž se určuje vzájemný poměr jednotlivých rukopisů vydavatelem použitých a v nichž se vypočítávají všechna starší vydání, jsou vesměs zase prací Emlerovou.

Po krátké přestávce bylo začato s vydáváním třetího dílu s prameny XIV. věku, jehož první až třetí sešit vyšel r. 1878, kdežto sešity čtvrtý až šestý vyšly teprve roku 1882. Ten díl začínal českou rýmovanou kronikou Dalimilovou, již k tisku upravil Jos. Jireček. Avšak vydání latinských textů, které zabírají větší část toho dílu, musil obstarati zase Emler sám. Jsou tu zejména letopisy Jindřicha Heimburského, život císaře Karla IV. (latinsky, česky a německy), řeči při pohřbu císaře Karla IV., kronika Neplachova a Jana z Marignoly.

S neúpornou pílí přistoupil Emler ihned k vydávání IV. dílu, jenž je také věnován pramenům XIV. století a jest celý ovocem jeho práce. Ještě r. 1882 mohl vyjít první sešit, další dva sešity hned roku příštího a již r. 1884 byl čtvrtým a pátým sešitem díl ukončen. Vydána tu zejména zbraslavská kronika Petra Žitavského, výpisky z rozličných kronik a zápisy zbraslavské a konečně kroniky Františka kanovníka pražského a Beneše Krabice z Veitmíle. Tímto dílem byla Emlerova činnost při vydávání Pramenů dějin českých v podstatě ukončena. Vydal sice ještě v pátém díle té sbírky latinský text kroniky Přibíka z Radenína, řečeného Pulkavy, ale zbytek toho dílu (jenž vyšel r. 1893) byl již prací jiných spolupracovníků, Jana Gebauera a Jaroslava Golla.

Sotvaže se začaly vydávati Prameny dějin českých, musil se Emler ujmouti jiné veliké práce, k níž zase dal podnět Palacký. Stárnoucí historiograf se zaměstnával tehdy spisováním českých dějin od nastoupení Přemysla Otakara II., aby tak doplnil druhý díl svého nesmrtelného díla. Listinný materiál k tomu potřebný mu do té doby připravoval K. J. Erben. Avšak jeho *Regesta diplomatica necnon epistolaria Bohemiae et Moraviae*, jejichž první díl, sahající až do r. 1253, vyšel r. 1855, nemohla z rozličných příčin pokračovati. Když Erben 21. listopadu 1870 zemřel, uposlechl Emler naléhavého přání Palackého, jemuž byl celou duší oddán, a přes to, že byl přetížen pracemi spojenými s vydáváním Pozůstatků desk zemských i Pramenů dějin českých, ujal se na jaře r. 1871 osiřelého díla. I když byla tehdy pro druhý díl Regest již některá část heuristické práce vykonána, byl si Emler vědom toho, že mnohem větší část práce bude ještě nutno vykonati a že bere na se ohromný úkol, vyžadující velikého sebezapření. Z výpisů, které jeho předchůdce v díle připravil k tisku, mohlo se dobře užiti jenom zcela nepatrného počtu, přesto však s napětím všech sil dovedl Emler zakrátko přípravy k vydání Regest tak daleko, že již r. 1872

vyšel první sešit. Také v dalších částech postupoval s rychlostí při takovém díle opravdu podivuhodnou, jen aby uspokojil stále naléhání milovaného kmeta, jenž často docházel do archivu města Prahy, nedočkavě vymáhaje nové a nové archy díla pro jeho práci nezbytného. Do r. 1873 bylo dotištěno 105 archů s listinami z let 1253—1303. Ostatku mohl Palacký užiti jen v rukopise. Vydání zbývající části Regest se pak protáhlo, protože si zdoluhavá práce na obsáhlém rejstříku jmenném a věcném vyžádala mnoho času. Pilnými pomocníky při tom byli musejní archivář Václav Schulz a profesor Jindřich Metelka. Tak mohl býti další, osmý sešit, podávající dodavky a začátek rejstříku (str. 1161—1316), odevzdán veřejnosti teprve roku 1880 a posléze r. 1882 vydáním devátého sešitu s zbytkem rejstříku všechen díl ukončen. Jsou tu na 976 stranách sneseny výtahy z listin od nastoupení Přemysla Otakara II. do konce vlády Jindřicha Korutanského (1253—1310). K tomu přistupují (na str. 977—1154) výpisky z důležitých sbírek formulářů z doby Přemysla Otakara II. a Václava II. Látka v tom dílu shromážděná jest pak doplněna dvojí, skoro 200 čísel čítající sbírkou dodavků a oprav k oběma dílům, v nichž se podávají výtahy z listin nově nalezených nebo vydaných v odlehlých edicích, kterých předtím vydavatel nemohl pro své účely užiti.

Způsobem zpracování se přimykají Emlerova Regesta těsně k prvnímu dílu, jež kdysi vydal Erben. Nejsou to stručné obsahy, jak v jiných podobných dílech bývá zvykem, nýbrž obšírné výtahy s ponecháním doslovného znění listin v původní jejich stylisaci. Vypuštěny jsou jen formule a obraty ryze formálního rázu. Tento způsob úpravy byl zvolen proto, že šlo namnoze o listiny, které posud nebyly vydány v plném znění anebo nebyly přístupny v spolehlivých otiscích. Regesta takto upravená měla býti vlastně náhradou za skutečný diplomatář, na jehož vydání tehdy nebylo možno pomyslet, protože nebylo předběžných prací kritických, které by umožnily všestranné a podrobné ocenění jejich pravosti i vzájemného poměru jejich textů. K této pronikavé kritické práci poskytla Regesta nezbytný základ tím, že teprve jimi byl získán povšechný přehled zachovaného materiálu.

Ještě dříve, než byl dokončen druhý díl Regest, pečoval Emler o rozsáhlý výzkum archivů domácích a cizích, aby získal přepisy listin až do konce vlády Václava IV. V této práci byli mnoho let jeho pilnými pomocníky zvláště musejní archivář Václav Schulz a městský úředník Václav Lešer, vedle nichž na výzkumu příležitostně pracovalo ještě několik jiných Emlerových žáků. Ty práce byly přípravou pro další pokračování Regest. Pro přípravy dovedl Emler získati součinnost Historického spolku a Společnosti musea království Českého, dvou institucí, v nichž měl rozhodující vliv, a jeho neutuchající péčí bylo s prostředky i na tehdejší dobu nepatrnými v krátkém čase vykonáno poměrně mnoho.

Dokončiv vydání druhého dílu Regest, ujal se Emler neméně horlivě pokračování práce také pro dobu krále Jana. Látka jím shromážděná nabyla záhy takového rozsahu, že ji bylo nutno rozdělit na dva svazky. Již r. 1884 vyšel první sešit dalšího dílu Regest od r. 1311 a rychle po něm ještě téhož roku byly vydány dva další sešity a roku následujícího sešitem čtvrtým a pátým dovedeno dílo do r. 1333, jímž končí třetí díl Regest. V něm jest shromážděno 2076 výpisů z listin a listů, vztahujících se k dějinám a řádům českým. Rejstřík, uzavírající tento díl, byl vtištěn konečně r. 1890. Mezi pracemi na tomto rejstříku pokračoval Emler neúnavně na

vydávání čtvrtého dílu Regest, v němž dospěl až do r. 1346. Textová část toho díla s výtahy ze 1760 listin vyšla za příznivých podmínek pracovních v krátké době dvou let: sešit první a druhý vyšel r. 1885 a tři další r. 1886. Pilné pokračování ve výzkumu archivů, v němž měl opět největší podíl Václav Schulz, přineslo ještě mnoho nových objevů, ke kterým přistoupily další doplňky získané z nových publikací. Všecka látka tak shromážděná dala dvojí řadu dodavků (čís. 1760—2076 a pak 2077—2237) ke všem dílům Regest. Dokončení čtvrtého dílu se zase protáhlo, protože sestavení a tisk rejstříků uzavírajících ten díl vyžadovalo delší doby. Když konečně šestým sešitem r. 1892 byl čtvrtý díl Regest dokonán, rozloučil se Emler nadobro s úmyslem dovésti svou práci až do konce vlády Karla IV., protože při pokročilém věku byl by to úkol přesahující již jeho síly, zemřel na velikou dosavadní práci životní. Mimo to pro tuto dobu a další pokládal již za nutné, aby místo všeobecného díla byly vydávány výtahy z listin v oddílech podle jejich vydavatelů a povahy.

Regesta jsou vedle Pramenů dějin českých základním pilířem českého dějepytu. I když pokračujícím výzkumem budou objeveny ještě různé dodavky, zůstane trvalou a neocenitelnou zásluhou Emlerovou, že v nich podal historickým badatelům převážnou většinu zachovaných listin a pečlivými rejstříky usnadnil jim pohodlné užití jejich obsahu.

Ve všech uvedených edicích Emlerových jest sneseno mnoho látky pro český místopis. Důležitým doplňkem k nim jsou *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim*, v nichž jest uloženo množství cenných zpráv pro církevní místopis pro dobu od r. 1354—1436. Některé části této starobylé památky začal uveřejňovati r. 1865 kněz Fr. Ant. Tingl, jenž vydal I., II. a V. svazek těchto knih. Ostatní, počínajíc druhou částí první knihy až do knihy desáté, již se řada uzavírá, vydal postupně Emler v letech 1874 až 1889. Pomocníkem při této práci byl zase Václav Schulz, jenž sestavil abecední rejstříky jmenné jako při jiných pracích Emlerových.

Kromě těchto velikých, řady svazků vyplňujících publikací vydal Emler jako by mimochodem nemalý počet jiných pramenů historických. Záhy obrátil pozornost k nekrologiím českých klášterů, v nichž se uchovaly důležité zprávy o vynikajících osobách, zvláště data jejich úmrtí, a začal jednotlivá z nich vydávati ve Zprávách Královské české společnosti nauk. Tak vyšlo zvláště r. 1878 nekrologium kláštera ostrovského, r. 1884 nekrologium doksanské a r. 1888 zlatokorunské. Jinou skupinu jeho publikací představují prameny k poznání hospodářství veřejného i soukromého. Jsou to zejména *Berní rejstřík plzeňského kraje z druhé polovice XIV. stol.*, vydaný v Pojednáních Společnosti r. 1876, a pak sbírka deseti urbářů českých z doby předhusitské, *Decem registra censuum Bohemica compilata aetate bellum Hussiticum praecedente*, vydaná r. 1881. V ní jest podán především zbytek urbáře biskupství pražského ze XIII. století a pak urbáře klášterů roudnického, pohledského, chotěšovského, ostrovského, břevnovského, strahovského a arcibiskupství i proboštví kostela pražského ze XIV. a XV. století. Vzpomeneme-li ještě vydání statut arcibiskupa Wolframa (r. 1889) a diplomatáře kláštera P. Marie v Roudnici (r. 1893), není počet Emlerových příspěvků uveřejněných ve Zprávách Společnosti stále úplně vyčerpán.

Úplný soupis nejen Emlerových publikací pramenů, nýbrž i ostatních jeho článků a rozprav, porůznu rozptýlených, ukazuje bohatou žně života pilnou prací vyplněného. Najdeme v něm vedle programatických náčrtků k připravovaným velkým publikacím pramenů kratší kritické úvahy o jednotlivých letopisech i rozličné články příležitostné.

Zvláštní pozornost upoutá Emlerova rozprava *Die Kanzlei der böhmischen Könige Přemysl Ottokars II. und Wenzels II. und die aus derselben hervorgegangenen Formelbücher* (v Pojednáních Královské české společnosti nauk VI. řady sv. č. 9. r. 1878). Jest to závažná kapitola české diplomatiky. Spisovatel shledal pečlivě zprávy o kanceláři českých králů a podává obraz její organizace se zprávami o životních datech úředníků, kteří v ní působili, a to nejen v době výslovně jmenované v nadpisu, nýbrž už od prvních zmínek z prostředka XII. století. Podstatnou částkou tohoto pojednání jest pokus o kritické zhodnocení sbírek formulářů z kanceláře Přemysla II. a Václava II. a určení osobnosti jejich původce nebo původců. Výsledky Emlerova studia těchto formulářových sbírek byly sice pozdějšími pracemi otřeseny, ale i tak nepozbývá rozprava velké ceny pro každého, kdo se bude těmito sbírkami zabývati, dokud je nebudeme míti v definitivním kritickém vydání, při kterém snad budou definitivně rozřešeny také otázky týkající se osobnosti původce formulářů.

Ze spisů Emlerových v nejširší známost vešla jeho *Rukověť chronologie křesťanské, zvláště české* (vydaná r. 1876 nákladem Historického spolku). Také tato práce vznikla z popudu Palackého. Vydávaje své drobné spisy ve sborníku nazvaném »Radhost«, Palacký neuznal za vhodné pojmuti mezi ně »Všeobecný staročeský kalendář«, který napsal r. 1829 do Časopisu českého musea, dal však Emlerovi na vůli, aby jej buď nově zpracoval, nebo aby jej nahradil novým spisem, který by byl historickým badatelům rádcem při převádění starých již neobvyklých způsobů datování na datování nyní běžné. Emler se z dobrých příčin rozhodl napsati nový spis, v němž obšírněji vyložil vše, co dějepisec potřebuje věděti o chronologických zařízeních dob minulých. Jeho spis je založen na dobré znalosti podobných spisů cizích, ale pokud jde o zvláštnosti počítání času v českých zemích, jest výtěžkem samostatného studia a stal se zejména pro četné a spolehlivé tabulky velmi užitečnou denní pomůckou řady generací domácích historiků.

Ačkoliv mu při monumentálních publikacích pramenů nezbývalo mnoho volného času, nevyhýbal se Emler organizační práci ve vědeckých společnostech a uplatnil v ní své síly tak zdárně, že záhy stanul na předních místech vědecké organizace národní. Již r. 1862 se stal jednatelem Archeologického sboru při Národním museu a nakrátko také redigoval Památky archeologické. Byl i jednatelem ve Spolku historickém a po některý čas (1890—1896) hlavním tajemníkem Královské české společnosti nauk. Avšak nejvíce se věnoval Národnímu museu jakožto redaktor muzejního časopisu (1871—1890) a ještě více jakožto jednatel Společnosti muzejní. V této činnosti si získal zvláště veliké zásluhy vytrvalou péčí o stavbu nové monumentální budovy muzejní, s níž bylo začato r. 1886, a přestěhováním sbírek do nové budovy v letech 1890—1891.

Vylíčení rozsáhlé a rozmanité činnosti Emlerovy nebylo by úplné, kdyby nebylo vzpomenu i toho, co vykonal jakožto učitel historického dorostu na univer-

sitě. Když se r. 1871 stal řádným členem Královské české společnosti nauk, užil práva, kterým její členové byli nadáni, a začal na universitě přednášeti o pomocných vědách historických. V programu, který 6. června 1871 filosofické fakultě předložil, uvádí tyto přednášky: Paleografie, diplomatika, sfragistika a heraldika a chronologie středního věku. Dodává pak, že kromě theoretických přednášek hodlá současně konati také cvičení praktická. V zimním běhu r. 1871/72 přednášel »O paleografii středověku« 3 hodiny týdně v jazyce českém. Pro letní běh 1872 pak ohlásil ještě výslovně jakožto řádný člen Král. české společnosti nauk publicum »Praktická cvičení paleografická« a vedle toho měl dvouhodinnou přednášku »O umění heraldickém«.

Ministerským vynesemím ze dne 19. března 1872 byla však výsada členů Král. čes. společnosti nauk přednášeti na universitě zrušena, a proto Emler již 23. dubna t. r. požádal, aby směl jako soukromý docent přednášeti o paleografii, diplomacie, sfragistice a heraldice. Jako spis habilitační přiložil pojednání »O zbytcích desk zemských v r. 1541 pohořelých« a první díl publikace Pozůstatků desk zemských. Prof. Konstantin Höfler, jenž si velice vážil vědeckých schopností Emlerových, navrhl již v nejbližším sedění profesorského sboru 25. dubna, aby žadateli bylo prominuto předepsané habilitační kolokvium i přednáška na zkoušku. Tak se stalo, že již 15. května mohl ministr vyučování potvrditi veniam legendi. Od zimního běhu 1872/73 konal pak Emler pravidelné přednášky jako docent. První jeho přednáška byla »O umění diplomatickém se zvláštním zřetelem k chronologii středního věku« (3 hod. týdně) a vedle toho měl i jednu hodinu cvičení paleografických. Přednášky konal většinou v jazyce českém, ale občas přednášoval také německy. Emler vykonával svůj úřad učitelský velmi horlivě a přednášel více, než se od docentů požadovalo, buď tři nebo častěji čtyři hodiny v týdnu.

Když se sbor profesorský filosofické fakulty university pražské r. 1874 rozhodl obsaditi stolicí pomocných věd historických, navrhl ve schůzi 25. června za mimořádného profesora toho oboru Emlera na druhém místě. Na prvním místě byl navržen vynikající spolupracovník sbírky Monumenta Germaniae, známý paleograf Vilém Arndt z Berlína. Vyřízení návrhu se setkalo s dlouhými průtahy. Vážnou překážkou jmenování Emlera profesorem byla bezpochyby zpráva policejního ředitelství pražského. V ní se sice uvádělo, že jest obecně znám jakožto pilný a znamenitý historik a že se za svého docentského působení vyznamenal znamenitými pracemi z oboru diplomatiky, že jest miláčkem historiografa Palackého, jemuž vydatně pomáhal při jeho posledních pracích historických. Avšak ačkoliv jest učenec žijícím v tichu pracovny jen svým studiím a nemá na politickém hnutí národním účasti, že svým přesvědčením patří k Mladočechům, i když se pro své přátelské styky s Palackým a Riegrm na veřejnost přidržuje strany staročeské. Největším kamenem úrazu bylo však v této policejní zprávě tvrzení, že Emlerovo smýšlení patrně není vládě přátelské, a kdyby byl jmenován profesorem, že by tím nebyla získána protiváha proti Palackému. A tak není divu, že nakonec profesorem jmenován nebyl. Mimořádným profesorem pomocných věd historických se potom stal Matyáš Pangerl, jenž byl do té doby adjunktem ústředního archivu knížete Schwarzenberga ve Vídni.

Konstantin Höfler, který si vědeckého nadání Emlerova a jeho znamenité čin-

nosti velmi vážil, staral se potom, aby se mu dostalo aspoň jakéhosi uznání za jeho akademickou činnost a zejména za oddanou práci, kterou věnoval výcviku členů historického semináře. Navrhl proto ještě r. 1875 v prosincovém sedění profesorského sboru, aby ministerstvo vyučování udělilo Emlerovi zvláštní odměnu ve výši 800 zl. Ministerstvo 18. února 1876 povolilo k tomu účelu částku 500 zl.

Když Pangerl po nedlouhé činnosti v úřadě učitelském 14. ledna 1879 zemřel a bylo nutno osiřelou stolicí pomocných věd historických znova obsaditi, zřídil profesorský sbor pětičlennou komisi k vypracování potřebného návrhu. Zpráva komise, v níž kromě Höflera zasedali Tomek, Gindely, Linker a Jung, byla velmi lichotivým uznáním vědeckého významu Emlerova. Byl většinou komise v sedění profesorského sboru 22. března navržen za profesora na prvním místě, vedle něho na druhém místě Engelbert Mühlbacher, již tehdy uznávaný znalec paleografie a diplomatiky, jenž se rok před tím habilitoval na universitě v Innsbrucku, na třetím místě pak dva pražští docenti Adolf Bachmann a Emil Werunsky. Ze součty tak čestně vyšel Emler vítězně, a když i policejní zpráva o něm vyzněla méně příkře než před lety, byl císařským rozhodnutím z 20. července 1879 jmenován mimořádným profesorem pomocných věd historických s ročním platem 1200 zl. a činovným přídavkem 420 zl. Ve zmíněné zprávě policejního ředitelství pražského (datované 10. května) obráží se zajímavým způsobem změna politického stavu. Starší tvrzení, že Emler není smýšlení vládě přátelského, jest v ní zmírněno dodatkem: »Dr. Emler smýšlí národně česky, nevystupuje však vůbec činně, pokud jde o staročeskou nebo mladočeskou agitaci. Jest jen tichým učencem a jakožto miláček zesnulého historiografa Fr. Palackého a tím i Dr. Riegra, jimž je zavázán za své postavení městského archiváře, nemůže býti zásadně pokládán za vysloveného přívržence vysoké vlády. Ale nepodniká nic, co by jej usvědčovalo, že jest jejím odpůrcem, protože své teoretické smýšlení nikdy prakticky neuplatňoval.« Jmenovacím dekretem bylo Emlerovi uloženo konati přednášky a cvičení o pramenech dějin, paleografii a diplomacie, jakož i o jejich zvláštních součástkách, jmenovitě o chronologii, heraldice a sfragistice v jazyce německém. Vedle toho však se mu ponechávalo na vůli, přednášeti také česky.

Velmi prospěšné bylo, že se rada města Prahy již v dubnu před jmenováním usnesla nečiniti námitek proti tomu, aby Emler směl i potom, až se stane profesorem, podržeti úřad městského archiváře. Toto spojení obou úřadů bylo mu také výslovně povoleno v jmenovacím dekretu. Spojením universitní katedry s úřadem městského archiváře získali universitní posluchači dějepisu možnost užívati pro své práce také vybrané příruční knihovny archivní. Právem bylo již častěji řečeno, že se archiv města Prahy stal od té doby přímo oddělením historického semináře. Emler v něm zaměstnával vybrané a horlivější posluchače pomocnými pracemi pro své publikace historických pramenů. Někteří z nich tu pracovali pod jeho vedením také pro jiné badatele. Bez přispění této dílny historických studií bylo by sotva mohlo vyjítí na př. Neuwirthovo vydání účtů stavby svatovítského dómu ze XIV. století. Podobně historikové Hallwich a Bernau kromě mnohých jiných našli tu ve škole Emlerově dobré pomocníky při heuristické práci pro své spisy.

Když r. 1882 byla usamostatněna universita Karlova s vyučovací řečí českou, přešel — jak se samo sebou rozumělo — na ni také Emler, a to ještě v hodnosti mimo-

řádného profesora, ačkoliv měl za sebou již více než desetiletou činnost učitel-
skou. A když ho konečně 9. července 1885 profesorský sbor jednomyslně navrhl za
řádného profesora, trvalo to ještě dvě další léta a bylo k tomu potřebí opětovných
a naléhavých připomínek, než se mu 15. června 1887 dostalo povýšení přiměřeného
jeho zásluhám o výzkum a vydání historických pramenů.

Z hodnosti řádného profesora, těžce zasloužené dlouhou a oddanou prací ba-
datelskou i učitelskou, Emler se netěšil příliš dlouho. Byl sice s počátku ještě v plné
síle a zabýval se zejména intenzivně úmyslem přistoupiti k definitivnímu vydávání
diplomatáře českého, k němuž Regesta byla přípravou. Avšak již po nedlouhých
letech začaly jeho tělesné síly ochabovati, a než dospělo desáté výročí jeho řádné
profesury, byl nedlouho po šedesátém roce svého věku stížen těžkou chorobou ner-
vovou, která jej brzy donutila, aby se vzdal působení jemu tak milého. Již v let-
ním běhu r. 1896 byl nucen vyžádati si zdravotní dovolenou, která pak byla po-
stupně prodlužována v naději, že se bude moci zase ujmouti činnosti učitelské. Když
však v dubnu r. 1898 byl nucen požádati, aby byl dán na trvalý odpočinek, nebylo
zasvěceným osobám tajno, že se sotva podaří badatele předčasně zestárlého nesmír-
nou prací ještě po delší dobu udržeti při životě. A vskutku. V chladný zimní den
10. února 1899 opustil navždy své milé, zanechav po sobě kromě svých monumen-
tálních prací památku znamenitého učitele a dobrého člověka.

Emler jakožto učitel se snažil především podati svým žákům zaokrouhlený a
výstižný přehled nejdůležitějších pomocných věd historických. Rozbírati podrobně
neustálená a často protichůdná mínění, pronesená o jednotlivých otázkách, o které
právě v pomocných vědách historických není nouze, nebylo jeho ctižádostí. Jeho
snaha směřovala spíše k tomu, aby své žáky dokonale vyzbrojil vědomostmi, kte-
rých jest potřebí k studiu archivních pramenů. Neoslňoval skvělým formálním
přednesem, k němuž ostatně strohá vážnost a často málo lákavá náplň nauk jeho
oboru neposkytovala mnoho příležitosti. Avšak stálým a opětovným třibením soud-
nosti dovedl u svých žáků vypěstovati kritickou pohotovost, která jest nejlepší opo-
rou historického badatele, čerpajícího poznání přímo z pramenů.

MILOŠ KRATOCHVÍL:

HLAVNÍ VĚDECKÉ DÍLO EMLEROVO

Když archivář M. Pangerl, pozdější profesor pomocných věd historických na uni-
versitě pražské, děkoval svému milému příteli Emlerovi za zasilku prvních
archů Regest, prohlásil svou ráznou a rázovitou terminologií, že si Emler dobyl tím-
to dílem podílu na nesmrtelnosti, »ein wirkliches Stück Unsterblichkeit«. Výrok,
jenž nebyl nijak závislý na blízkém a srdečném poměru obou mužů, byl doprovázen
upřímnými díky ve jménu všech vlasteneckých badatelů, historiků. A tato vděčnost
se neumenšuje dobou; dnes jako tehdy zůstávají Regesta — podle Pangerlových slov
— výtečnou zbrojnicí, nepřebornou zásobárnou. V perspektivě doby, kdy Regesta
vznikla pod rukou jediného muže, je to dílo v pravém slova smyslu monumentální.

Myšlenka vydávati historické dokumenty ve výtazích má otcem — jako tolik
jiných oborů vydavatelské a kritické práce — samého zakladatele diplomatiky Ma-
billona, jemuž tanul na mysli také plán, »ut catalogum congerat diplomatum om-
nium extantium«. U nás pak otázka regestové edice kráčela ruku v ruce s potřebou
diplomatáře.

Cena listiny, která by doprovázela soudobým zněním text historiografa, byla
českými spisovateli dějin poznána záhy. Avšak přetisků listin se užívalo po dlouhou
dobu právě jen jako ilustrací, příloh. Od Pontana, Balbína, Pešiny až po Dobnera
docházelo k tomu zase a zase, avšak i při vzrůstajícím počtu takto publikovaných
dokumentů působil základní úmysl vydavatele, že nemohlo dojíti ke sbírce soustav-
né. Listiny byly vybírány nahodile a neúplně. Ze služebné podřízenosti vyprávěcímu
textu osvobodil listinu po prvé Bonaventura Pitter, rajhradský benediktin, součas-
ník Dobnerův, když začal sbírat i přepisovati listiny všech moravských klášterů,
aby se tak pokusil sestaviti skutečný diplomatář, byť speciálně ohraničený (jeho ru-
kopisná pozůstalost v knihovně kláštera rajhradského vykazuje přes dva tisíce opisů
listin). Pro všeobecnou historii českou se však ediční činnost, podníčená novým ra-
cionalistickým a kritickým duchem probuzení, obrátila nejdříve k pramenům vyprá-
věcím; v letech 1782—1784 vyšly prací Fr. M. Pelcla a Jos. Dobrovského první dva
svazky »Scriptores rerum Bohemicarum«, aby teprve o dva roky později oživil Pelcl
myšlenku vydati i materiál dokumentární. Usiloval o to jak theoreticky — přednáš-
kami v seděních Královské české společnosti nauk — tak prakticky, když spolu
s Cerronim pořizoval a sbíral opisy listin českých a moravských. Vydání však stály
v cestě především finanční obtíže a Společnost neměla nakonec peněz ani na vydání
výtahů těchto listinných textů, které Pelcl sestavil v t. zv. »Summaria diplomatum
Bohemiae et Moraviae ab a. 1048—1306«. To byl první pokus o regestář v dnešním
slova smyslu.

Avšak provedení čekalo až na podnět samého Palackého. Když historiograf království Českého seznal, že nemůže dostátí svému úkolu bez důkladné znalosti listinných pramenů, ocitl se tvář v tvář otázce ediční. Ve zprávě zemskému výboru stavovskému z 8. listopadu 1831 stýskal si na nedostatek českého diplomatáře a zároveň ohlašoval své rozhodnutí vzít na sebe jeho vydání pro období přemyslovské. Hned také narýsoval plán díla: do r. 1310 měl diplomatář obsáhnouti přetisk všeho listinného materiálu jakékoli provenience a povahy, od r. 1310 až do nastoupení Karla IV. jen vybrané kusy. Dál diplomatář podle Palackého sahati neměl, »aby se práce netáhla do nekonečna«. Ohraničení díla se tedy kryje s pozdějším rozsahem Regest, která s vymezením převzala dočasně i funkci původně zamýšleného diplomatáře. Palacký záhy poznal, že nestačí vedle svých Dějin věnovati síly i druhému, edičnímu úkolu. Veliká heuristická práce, kterou podnikl k tomu účelu se svými spolupracovníky, zůstala rukopisným torsem, když jednak začal dříve vycházeti moravský Codex Bočkův, částečně konkurující, jednak se ukázala nesmírnost a nebezpečí rychlého postupu při vydávání listinných textů. A na rychlém přehledu látky záleželo tentokrát Palackému především. Proto vyzval svého pomocníka a pořadatele sbírky opisů v zemském museu K. J. Erbena, aby pořídil výtahy musejních listin, doplnil je výpisy z jiných sbírek a uspořádal ve formě regest. Erben mluví sice v úvodě k prvnímu dílu anonymně o původcích myšlenky, avšak nejvíce padal na váhu zcela nepochybně a rozhodně hlas velikého historiografa, jemuž Erben dodával obtahy textu již v průběhu tisku, aby jich mohl použítí.

Vzorem mohl býti obdobný podnik v sousedním Německu, kde se v XVIII. stol. rovněž ozvala potřeba regestových edic. Již čtyřicátá léta přinesla první práci z tohoto oboru v Regestech drážďanského archiváře Georgische (Regesta chronologico-diplomatica, in quibus recensentur... monumenta et documenta publica... rerum praecipue Germanicarum praesidia, 1740—1744). Ediční práce v moderním smyslu začala však v Německu až velkolepým podnikem svob. pána v. Steina, jenž našel v Pertzovi a Böhmerovi vydavatele Monument Germaniae. Svazky, poutající Böhmera k tomuto velikému podniku, dovedl si však časem natolik uvolnit, aby mohl současně pracovati na jiných ještě edicích. Jako začal Böhmer vedle spolupráce na Monumentech vydávati serii Fontes, kde rychleji a přístupněji publikovány středověké prameny vyprávěcí, tak nalezl těžiště své práce i významu především v Regestech imperii, jejichž první svazek vyšel r. 1831.

Mezi vydavateli prvních Regest českých a prvních Regest říšských nelze zapřítí některé příbuzné stránky. Oba zráli pod vlivem romantických ohlasů předchozí generace a revolučních myšlenek své doby. Oba reagovali s tohoto hlediska na rušné události politické; Erben měl aktivní účast na dějích r. 1848, u Böhmera zase zklamání z byrokratické a absolutistické reakce jen uspíšilo obrat z neutěšené přítomnosti do minulosti, ke které oba přistupovali jako ke zdroji slávy a cti svého národa. Romantická složka u Erbena-básníka a Böhmera-přítele bohémského prostředí a příležitostného poety jako jim dodávala i při vážné práci vědecké citové záujetí, tak jim umožnila vyvinouti nesmírnou výkonnost, neznající únavy ani odpočinku, úsilí, kterým úspěšně nahrazovali překážky nedostatečné erudice odborné. Tato píle diletantů, již se učili teprve ze zkušeností, oddanost k práci — Böhmer se s oblibou přirovnával k maurinským benediktinům — dala jim dospěti k výsled-

kům vskutku úctyhodným. Ovšem číselně nelze porovnávatí výtěžek práce obou mužů, kde Erben stojí jediným svazkem Regest (vydaným r. 1855) proti Böhmerovým šesti. Srovnání nedovolují zcela odlišné a nepříznivější podmínky existenční a pracovní na straně učence českého.

Na odmlčení v Erbenově díle měly podíl i četné příčiny vnější, z kterýchž ne nejmenší byla dočasná nepřístupnost pramenů z dvorního a státního archivu ve Vídni, kde se císařská rada Fiedler stavěl k Erbenovým žádostem naprosto odmítavě. Vydavatel Regest si pak netroufal pokračovati v díle s nebezpečím případné mezery a přes naléhání Palackého a přátel »jaksi sobě nedůvěřoval, že by materiálie jeho byly dosti úplné, a měl za to, že p. Fiedler bude předce jedenkrát tak ochotným, že věci ty buďto sám vydá, aneb alespoň p. Palackému zapůjčí« (z Rybičkova dopisu Emlerovi). Ovšem se tak nestalo.

Teprve nástupce Erbenův se přenesl přes tuto překážku (nečekaje na Fiedlerovo rozhodnutí), když mu bylo Palackým svěřeno pokračování Regest. Povoláním Josefa Emlera po Erbenově smrti k tomuto úkolu nezměnily se jen osoby, nýbrž i všechn názorový a methodický směr, s kterým noví pracovníci přistupovali k historickému prameni. Neboť byl tu vskutku rozdíl generací. U nás, stejně jako v Německu, odešli s prvními vydavateli zanícení a pracovití diletanti, již neměli ještě cestu ztíženu diplomatickou a paleografickou akribií a daleko lehčeji a důvěřivěji přijímali historický materiál. (Tak byl na př. Erbenův díl Regest ještě zatížen Bočkovými padělkami.)

Rok před smrtí si Böhmer zavázal svého nástupce, ke kterému měl největší a neomezenou důvěru, Julia Fickera, jenž převzal životní dílo svého předchůdce a přetvořil je ve veliký ediční podnik, uskutečňovaný již podle požadavků moderní diplomatické kritiky. Vynikající učenec v oboru pomocných věd historických, theoretik i praktik, shromáždil kolem sebe skupinu nejlepších znalců, kteří si s ním podle jeho celkového plánu a vedení rozdělili úseky práce. Fickerovými spolupracovníky se takto stali Huber, Scheffer-Boichorst, Winkelmann, Mühlbacher! Za součinnosti tohoto odborného štábu, za možností, které dávala země tolika universit a ústavů, začata práce, jež byla v Čechách vložena na bedra jediného muže.

Josef Emler měl stejně jako jeho druhové v Německu a Rakousku již moderní průpravu vědeckou. Byl prvním českým žákem vídeňského Institutu a jako zůstal v písemném spojení s jeho potomním ředitelem, svým předním učitelem Sicklem, tak navázal i četné styky se zahraničními učiteli. Vedle diplomatické a paleografické theorie získal Emler i dostatečnou praxi při sběratelské práci po českých archívech, když opisoval materiál pro zemský archiv i zamýšlený diplomatář Palackého.

Právě rok po tom, co Ficker znovu vydal první Böhmerův díl pozdně štaufských regest, vyšel r. 1882 i první svazek (v úplném díle II.) Emlerovy práce. Tak jako Erben byl i Emler pobízen potřebou posloužit především »panu Palackému«, jemuž se podřídil jak v povšechném programu práce, tak ve výběru jednotlivých úkolů. Palackému náleželo tehdy napsati poslední zbývající část Dějin od roku 1253—1403 a Emler spěchal přinéstí přehled listinného materiálu, který právě spadl do II. dílu. Po Erbenovi nalezl jen 58 prepisů a odkazů, kterých ještě nemohl všech užítí. Přes to ještě téhož roku (1871), kdy Palackému slíbil pokračovati, posílal první archy do tisku. Nedlouho potom začal Palacký psati zbývající úsek

Dějiny, což Emlerovu práci ještě více pohánělo. Při tom nebylo možné, aby se věnoval jen této věci, na niž by se v klidu soustředil. Ke kterému dopisu ženě z téhož roku připojil doušku: »Desky tisknu, Fontes také, do Památek pracuji také něco, včera a dnes píši něco do Pokroku a Regesta připravuji také. Máš tady celé mé zaměstnání. K tomu jsem a budu v úřadě sám až do 27. t. m.« Přes to do dvou let byla již většina knihy vytištěna a v dalších dvou svazcích Regesta dospěla k hranici původně vytčené, r. 1346. S počátku Emler hodlal překročit tuto mez, danou Palackého plánem, a chtěl dovésti Regesta až do smrti Karla IV. Avšak rozsah tohoto úseku — Emler jej odhadl na šest svazků — pak konkurence Huberových Regest imperii, nával jiné práce i konečně zdravotní ohledy, tolik dosud Emlerem přezírané, donutily ho upustit od pokračování, i když měl již hojně materiálu přichystáno.

Regesta tak, jak si je představovali Palacký i Emler, měla být skutečně jen prozatímní náhražkou diplomatáře, která by posloužila rychlé orientaci, aniž by stála v cestě budoucímu kodexu. Sám Emler při každé příležitosti poukazoval na potřebu vydání úplného diplomatáře, označuje při tom svou edici jen za »jakousi náhradu«. Heuristickou práci, kterou konal pro Regesta, podnikal tak, aby posloužila i druhému podniku. Diplomatář se stal Emlerovi vskutku největším snem, jemuž se do poslední chvíle doufal přiblížit. Avšak bez ohledu na toto postavení služebné a výpomocné, kam autor své dílo odkazoval, Regesta mají nespornou cenu samostatnou. Právě individuální stránkou, kterou jim Emler dal. Z obavy, aby edice co nejlépe plnila informativní poslání, vydavatel neváhal opustit obvyklou chudou formu regestu a podával nejen obsah listiny, nýbrž »namnoze kromě obyčejných obvyklých formulí i doslovně« její znění. Při tom však zkrácení nedůležitých částí a nutnost vydání materiálu nezatížený kritickým aparát poznámek a popisů dala Regestům možnost obsáhnouti tolik látky a v takové šíři, jak by to diplomatář nikdy učiniti nemohl. Není-li kritický aparát na výsledku viditelně zachycen, neznamená to, že by ho nebylo užito v přípravném stadiu. Emlerova Regesta jsou chronologicky i věcně spolehlivá a historické potřebě naprosto vyhovují, i když jen grafické značky pro sporné a padělané kusy, datování v záhlaví a udání původu a povahy předlohy na konci regestu prozradí, že tu byl každý kus pečlivě vážen a zvážen.

Těžko býti práv významu Regest, když by vyzvednutí jejich věcného přínosu znamenalo vlastně vypočítávat mnohé skupiny nového materiálu, který vynesla na světlo. Jen ve spojitosti archivářského povolání Emlerova s jeho vědeckou prací možno na př. upozorniti na hojné a důležité zdroje poznání práva a dějin městských. Právě Emlerova část Regest přináší nejdůležitější listiny a záznamy o městských věcech z 1. pol. XIV. stol., bohaté prameny především pro dějiny pražské. Od smluv o nájmy rychty přes privilegia královská až k povolení radnice jsou tu shromážděny materiály k právním i správním základům dalšího vývoje pražského, pokud byly zachyceny dokumentem. V kterém počtu a možné úplnosti se tak stalo, ukazují nejlépe rejstříky, když na př. v II. díle je heslu »Praha« věnováno přes osm sloupců. Avšak obdobných nových nalezišť jako pro dějiny městské a pražské je v Regestech hojně i v jiných oborech. Tak přinesl II. díl po prvé přehledně shromážděné a v úplnosti uveřejněné formuláře z doby Přemysla Otakara II. a Václava II. a j. v. Stejně není jen povrchním oceněním zmínka o číselném výrazu ohromné práce, která je zaregistrována víc jak 7.000 čísly, provázenými 600 stranami rejstříku. V desítiletí,

jež Emler potřeboval k vydání tří velikých svazků, vyšly prací několikačlenné skupiny Fickerovy necelé čtyři svazky Regest imperii (čtvrtý byl vydán r. 1892—1894). A při tom nutno ještě míti na paměti, o co měli vydavatelé říšských Regest úkol snažší, když základem měli už práci Böhmerovu, již namnoze jen doplnili a nově zredigovali. Zatím, co lze takto zachytiti rozsah technického výkonu, je práce hlavní a nejdůležitější, kterou Emler na edici vykonal, vůbec neměřitelná.

Emler zažil relativní štěstí, že viděl, jak jeho dílo je oceňováno a přijímáno. Nejen uznání, nýbrž i svědectví o praktickém užití se mu dostalo vrchovatě. Tak Alfons Huber, vydavatel Regest imperii pro dobu Karla IV., čerpal z Emlerova díla, z části tištěné i rukopisné — Emler mu ochotně potřebné opisy zasílal — stejně Th. Lindner, M. Pangerl a j. Velké zadostiučinění pro Emlera jistě byla závazná nabídka hlavního redaktora Regest imperii, Jul. Fickera (r. 1881), aby pro říšská Regesta připravil oddíl vlády Václava IV. Stejně oceňována Emlerova práce i doma, kde přátelé i žáci zahrnovali skromného učence chválou i díky, díky, které provázejí i dnes Emlerovo dílo, kdykoli — a je to bezpočtukrát — historická praxe vloží Regesta do ruky badatelovy. Zkušenost potvrdila výrok Emlerova nástupce Gustava Friedricha, jenž za nových vědeckých pokroků a příznivějších podmínek zčásti naplnil i nejdražší Emlerův odkaz vydáním díla Codex diplomaticus regni Bohemiae: »Publikací [Regest] teprve bylo vlastní studium diplomatické ve větším rozměru umožněno.«

VE VZPOMÍNKÁCH ŽÁKŮ

JINDŘICH VANČURA:

PŘED ŠEDESÁTI LETY

Rád a vděčně si vzpomínám na triennium ztrávené v letech 1874—1877 na universitě Karlově. Šťastným uvítáním bylo nám, přáteli Hostašovi a mně, oběma abiturientům klatovského gymnasia, nadšencům pro historii, když za krásného podzimu r. 1874 o sv. Václavě spatřili jsme na nábřeží podle paláce lažanského vraceti se s procházky, svrchník přehozený přes rámě, našeho slavného historiografa Palackého. V údivu a rozradostnění provázeli jsme velebného kmeta až k jeho domu v Pasisířské ulici.

Když pro výstrahy svých přátel oba jsme se dali zapsati na právnickou fakultu, hned v prvních dobách po přednáškách Czyhlarzových o institucích a Esmarcho- vých o dějinách římského práva nebo ve dnech feriálních oba jsme spěchávali do desk zemských nebo do musejní knihovny, kde ochotný kustos Adolf Patera, zvěděv, co nás baví: Hostaše dějiny panství černínského s Polení, rodnou jeho vsí, mne historie mého rodiště, města Klatov, vyhledával nám a snášel potřebné prameny. Já po prvním semestru, vykonav kolokvia z práv u obou profesorů, neodolal jsem své lásce a touze a přestoupil jsem na filosofickou fakultu i oddal jsem se historickému studiu. V letním semestru r. 1875 prof. V. V. Tomek konal svou nejkrásnější a pro studenty nejdůležitější přednášku o dějinách zemského zřízení v Čechách. Téhož roku Tomek vydal třetí díl velkého svého díla o dějinách města Prahy. Vzbudil mocné pohnutí podrobným vylíčením zlořádů v církvi a bojů proti nim, které vyvrcholily kazatelskou a literární činností M. Jana Husi i jeho odsouzením i upálením v Kostnici. V poznámce pod čarou Tomek odpravil Hájkovu legendu o svatém Janu Nepomuckém. Mimo jiné byl to zejména Neruda, jenž vtipně v feuilletonu Národních listů žaloval, že ho Tomek připravil o patrona.

V letních semestrech r. 1876 a 1877 Tomek konal publika o pramenech k dějinám nejslavnějšího vůdce husitského Jana Žižky z Trocnova, v nichž posluchači historie s velikým zájmem a užitkem poznávali způsob dějezpytného badání svého učitele. Jiného styku Tomek neměl se svými posluchači, které přijímal jen ke kolokviím a hned je propouštěl. Se mnou učinil výjimku, když se mne po výborně složené zkoušce z dějin zemského zřízení ptal, kde jsem maturoval, a zvěděv, že v Klatovech, si vzpomněl, že tam před lety byl komisařem při maturitní zkoušce, a pamtovo- val si jména světských profesorů, Niederla a Sasky, na obecním gymnasiu říze- ném emauzskými benediktiny. Můj soud o dějepisci, jenž právě v těch letech nám tak podrobně a názorně předváděl slavnou dobu Husovu a Žižkovu, nebyl ještě ni- čím zkalen, neboť do té doby nebylo mně nic známo o jeho činnosti za reakční doby Bachovy v 50. letech.

Pokus o jakýsi seminář historický učinil v zimním semestru roku 1875/6 docent českého dějepisu Dr. Josef Kalousek, tehdyž profesor střední školy městské v Praze. Místo přednášky ohlásil »ústní a písemní cvičení se v české historii«. Hned v první hodině navrhl nám řadu historických temat, o kterých bychom pojednali ústně nebo písemně. Zvolil jsem si a přednesl rozpravu o starých pramenech legendy o svatém Václavu a o zánovních pramenech legendy o sv. Janu Nepomuckém. Písemní práci, nevím již o kterém předmětu, ohlásil a pak předložil kolega Strnad, později profesor a historiograf plzeňský. Nepamatuji se již, jaký soud o těchto našich pracích pronesl ředitel těchto cvičení. Matné vzpomínky mne utvrzují v tom, že se toto cvičení nepotkalo se zvláštním úspěchem, aniž se projevilo nějakým literárním činem. Teprve po letech jsem upozornil na tuto látku o sv. Janu Nepomuckém a na její prameny svého přítele Herbena, jenž svým výborným slohem r. 1892 napsal spisek o tomto lžisvětci, jenž se dočkal kolika vydání. Kalouskův neúspěch si vysvětlíme, že historická cvičení konal soukromý docent bez vlivu, který později na samostatné universitě české vykonávali profesori Goll a Rezek v duchovní i hmotný prospěch svých žáků, z kterých mnozí prosluli svými vědeckými pracemi a dnes jsou ozdobami našich tří universit.

Stejnou asi dobu jsem se odvážil do archivu zemského a archivu král. hlav. města Prahy. V zemském archivu, založeném r. 1862 k sbírání pramenů k českým dějinám po roce 1526, prvním archivářem se stal Dr. Antonín Gindely (narozený roku 1829), tehdy již mimořádný profesor university pražské, proslulý již velikými spisy o dějinách českých bratří a o počátcích války třicetileté. V zimním semestru roku 1875/6 jsem ho poznal v přednášce o rakouských dějinách. V zemském archivu jsem hledal opis foliantu ochranovského, kde je vypsáno pronásledování Jednoty bratrské králem Ferdinandem I. na Klatovsku. Archivář Gindely, od r. 1867 již řádný profesor universitní a nově proslulý prvním svazkem svého hlavního díla o dějinách třicetileté války (1868), choval se tu jako velekněz, jemuž ponížným služebníkem byl jeho adjunkt František Dvorský. Žadatelé za povolení přístupu do zemského archivu nebyli ani k archiváři připuštěni, aniž se kdy objevil v pracovní síni, aby se dotázal návštěvníků, co je do archivu přivedlo, a aby je povzbudil k práci.

Pravým jeho opakem byl archivář města Prahy Dr. Josef Emler, mnohem mladší Gindelyho (více než o 6 let) a svými studii na vídeňském Ústavě pro rakouský dějepis obmezený na užší obor pomocných věd historických. Téhož roku, kdy se po smrti archiváře K. J. Erbena stal jeho nástupcem (1871), přihlásil se za docenta pro obor pomocných věd historických na universitě pražské, kde jsem v letním semestru r. 1875 poslouchal jeho přednášku o regestech, navedení k zhotovování regest. Do jeho archivu jsem se záhy dostal, touže si doplniti zprávy o Klatovech z erekcčních knih, vydaných od Borového, a také z opisů knih ještě nevydaných, které byly chovány v archivu města Prahy. S lehčím srdcem jsem se k němu odvážil. V prostorné síni archivní prostřed stál stůl, při němž pracoval pan archivář; stěny byly obloženy regály s policemi, které byly naplněny knihami, a při jedné byl psací stůl archivního adjunkta Dr. Jaromíra Čelakovského. Byl jsem přijat co nejlaskavěji panem archivářem, jenž zároveň projevil radost, že se oddávám historické práci. Hned mi bylo vykázáno místo při stolku přistaveném při prostorném středním stole, tak-

že jsem byl zády obrácen k velikému oknu vedoucímu na náměstí Staroměstské. Po dlouhých letech byl jsem zvědav viděti místnost té někdejší pracovny archivní. Avšak nebyti průvodu a výkladu nynějšího archiváře Dr. Václava Vojtíška, jistě bych byl zabloudil ve spleti nynějších místností a nebyl bych našel tu síň.

Hned, jak jsem si opsal zbývající části z erekcčních knih, poprosil jsem pana archiváře Emlera, aby si pro mne vypůjčil z knihovny českého musea memorabilie jesuitské koleje v Klatovech, které bych si pak v archivu pohodlně a nepřetržitou práci opsal. Také k tomu pan archivář ochotně svolil, a tak jsem delší dobu docházel téměř denně do posvátné pro mne síně. Tehdy brzy po tom, co vydání III. dílu Tomkova Dějepisu města Prahy poznámkou o sv. Janu Nepomuckém způsobilo velký rozruch a pohnutí v Praze, byli jsme v městském archivu překvapeni návštěvou staříckého historiografa Františka Palackého. Byli jsme vzrušeni všichni přítomní. Hned po uvítání oběma úředníky archivními vzácný host oznamoval, proč přichází: »Cože s tím Tomkem v Praze mají, vždyť já sám již v německém vydání svých Dějin otázku svatojánskou jasně vyložil.« Zároveň požádal pana archiváře Emlera, aby mu předložil tu knihu, a dal si od něho přečísti příslušný odstavec. Se zatajeným dechem jsem poslouchal zvučná a jasná slova zbožňovaného »otce vlasti«. Kdo by se z nás přítomných byl nadál, že neuplyne ani rok, a ctihodný kmet se s životem rozžehná (26. května 1876).

V zimním semestru r. 1875/6 soukromý docent Dr. Josef Emler podle svého závazku konal německé čtení »Oesterreichische Geschichtsquellen im XIII. und XIV. Jahrhundert«. Byl jsem mezi posluchači a přihlásil jsem se ke kolokviu, které nám Čechům bylo usnadněno, že jsme je česky konali. V indexu po straně poznamenal mi Emler latinsky: »Optime collocutus est. Dr. Emler.«

Téhož roku 1876 prof. Emler vydal »Rukověť chronologie křesťanské, zvláště české«. V zimním semestru toho roku, kdy konal čtení o středověké paleografii, všechny přítomné posluchače podělil exemplářem spisu tolik historikům potřebného, jak svědčí můj exemplář, dnes značně opotřebovaný. V letním semestru 1876 Emler konal dvouhodinné čtení o životopise Karla IV., z něhož jsem též výborně kolokvoval.

Přípravy k státní zkoušce z dějepisu r. 1877 odvedly mne od práce v archivu města Prahy. Nevím již, proč jsem se do něho dostal někdy počátkem srpna toho roku právě ve chvíli, kdy archivář Emler, otec již tří dcerušek, potěšen narozením synka (dnes ředitele veřejné a universitní knihovny v Praze vlád. rady Dr. Jana Emlera), přijímal blahopřejné dopisy svých přátel, a já jsem mu mohl osobně přednésti svou gratulaci.

Styky s městským archivem pražským potom se přetrhly na delší dobu, když se do Klatov za profesora historie dostal mladý historik Justin V. Prášek, a sotva se tam poohlédl, již se jal spisovati a vykládati dějiny města, takže se zdálo, že je ztracena má práce tomu předmětu věnovaná. Nadto za pobytu na své první stanici učitelské v Praze na střední škole městské měl jsem mnoho práce se státními zkouškami z dějepisu a češtiny i s přípravou pro školu, neboť jsem vyučoval i předmětům mně vzdálenějším, francouzštině a němčině. Teprve na druhé stanici v Kolíně se mi dostávalo nových zpráv o mém bývalém milém profesoru a příznivci. Přinášel mně je starší můj kolega, historik Vojtěch J. Nováček, tehdyž dlící v Červených

Pečkách, jsa vychovatelem synka velkostatkáře barona Hrubého z Jelení. V panské službě byl sládkem bratr prof. Emlera, s Nováčkem se velmi spřátelil a tím Nováček získal i přízeň páně archivářovu. Od Nováčka, když přijížděl do Kolína se svým chovancem k semestrálním zkouškám na gymnasiu, jsem se dovídal o svém učiteli prof. Emlerovi a doplňovalo se mi, co jsem znal z odborných časopisů. V Kolíně mne zastihl spor o pravost rukopisů zelenohorského a královédvorského, jehož jsem se zúčastnil první svou prací vědeckou (r. 1884). Jaké postavení v něm zaujal prof. Emler jako znalec paleografie, bude zajisté vyloženo v této knize.

Prof. Emler Nováčkovi prospěl, že jeho povzbuzením a pomocí došel doktorátu filosofie, a oddav se vědecké práci, stal se adjunktem v zemském archivu a po odstoupení Dvorského r. 1903 jeho ředitelem.

FRANTIŠEK GROH:

MÉ PRVNÍ SETKÁNÍ S PROF. EMLEREM

Mezi mé akademické učitele, na které si rád a s vděčností vzpomínám, patří profesor pomocných věd historických nezapomenutelný Josef Emler. Avšak mé první setkání s ním bylo dosti podivné.

V letním semestru r. 1885, když jsem byl ve 4. semestru studií, požádal mě spolužák z akademického gymnasia, jenž byl rovněž ve 4. semestru, ale na právnické fakultě, abych mu dal v indexu lectionum testovat přednášku prof. Emlera »Prameny dějin rakouských«. Řekl mi jen, že se přednáška koná v úterý, ve čtvrtek a v pátek od 2—3 v Klementinu v čísle VII; sám že nemá kdy tam jít, protože se připravuje k I. státní zkoušce. Připomínám, že bylo tehdy zkušebním řádem předepsáno, že právníci, kteří se přihlásí k I. státní zkoušce (historické), musí mít zapsanu kromě 5hodinné přednášky o dějinách rakouských — míval ji V. V. Tomek — ještě jednu 3hod. přednášku historickou. Na tuto přednášku právníci zpravidla nechodili, poněvadž se z ní vůbec nezkušelo, ba zkouseti ani nemohlo.

Šel jsem tedy nejbližší den do síně č. VII, ale tam jsem se dověděl, že přednáška prof. Emlera je přeložena do archivu města Prahy na staroměstské radnici. I pospíchal jsem tam kvapně. Ocitl jsem se ve velké místnosti, v jejímž středu stál dlouhý stůl, a u něho sedělo asi 10 studentů; každý měl před sebou nějakou předlohu. Bylo to slovem cvičení v čtení a výkladu historických listin. Prof. Emler sice již v místnosti byl, ale vykládati ještě nezačal.

Jakmile spatřil neznámou tvář, ihned soudil, že nově příchozímu nejde o nic jiného, než o potvrzení v indexu. Privil: »Ten pán si jde pro podpis; dejte sem.« A podepsav index, vrátil mi jej s úsměvem: »Nebudeme Vás zdržovat.« To znamenalo, že mohu odejít. Jakkoliv slova p. profesora byla vlídná, hnětlo mě přece, že by muž, k němuž jsem pro jeho práce choval již jako gymnasista velikou úctu, měl mě pokládati za studenta, jenž chodí do jeho přednášek jen pro test v indexu. I toužil jsem po příležitosti, aby o mně nabyl jiného mínění.

Příležitost se brzy naskytla. Hned v příštím zimním semestru 1885/6 ohlásil prof. Emler »Latinskou palaeografii, 3 hod.« Pilně jsem navštěvoval přednášky a dokonce jsem z čtení »optime« kolokvoval. Též v potomních třech semestrech jsem se účastnil Emlerových »Cvičení palaeografických« a podstoupil jsem též z nich zkoušky. Cvičení u prof. Emlera byla velmi praktická, získal jsem z nich velmi mnoho. Četli jsme nejen latinské listiny, nýbrž i české. Poněvadž jsem zůstal v těch cviče-

ních z klasických filologů jediný, opatřil prof. Emler pro mne právě vycházející dílo Chatelainovo »Paléographie des classiques latins«, a půjčoval mi vydané sešity též domů. Zvláště jsem si vážil, že mne nakonec vřadil do téže skupiny, kde byl náš nejlepší čtenář latinských listin, JUDr. Karel Henner, chystající se tehdy k habilitaci z kanonického práva.

HYNEK KOLLMANN:

HRSTKA VZPOMÍNEK

Poznal jsem pana profesora Dr. Josefa Emlera na podzim roku 1882, sotva byla usamostatněna česká universita Karlova. Zapsal jsem si na zimní běh roku 1882—1883 jeho přednášku o paleografii. Mohu se pochlubit, že jsem z ní nevynechal ani jedné hodiny. Tak mne zajímal předmět přednášky, tak mne zaujala osobnost přednášejícího. Stejně pilně jsem navštěvoval také v příštích letech všechny jeho přednášky, účastnil jsem se všech jeho cvičení, praktických i seminárních, těže z jeho důkladných výkladů, podávaných neobyčejně jasně, i z rad bystrých a co nejúčelnějších, vše, čeho jsem potřeboval v pozdějším svém povolání.

Hned v prvním roce svých studií universitních přišel jsem i do městského archivu pražského, druhého to působiště Emlerova. Tam jsem pod jeho přelaskavým vedením utvrdil svůj výcvik ve všech oborech archivnictví. Za to, že jsem v dalším životě, ať jako badatel v římských archivech, ať jako archivní úředník, mohl poskytovat hojně rady i těm, kdo vystudovali vídeňský Ústav pro badání historické nebo jinou podobnou školu, a sám jsem nikdy nebyl nucen nikoho prosit o pomoc, jsem zavázán toliko těm důkladným znalostem, které mně tak dobře uměl vštípit můj milovaný učitel.

V hodinách, kterých veliké množství jsem ztrávil v městském archivu pražském, obdivoval jsem se ohromné pilnosti a pracovitosti Emlerově. Připadla právě do těch dob příprava stavby nové budovy zemského musea i sama stavba. A v tom čase profesor Emler byl jednatelem Společnosti musea král. Českého. Kolik práce v té věci vykonal! Co starostí mu dala! Avšak nikdy si na ni neposteskl, ačkoli nedocházel někdy podpory, jindy ani porozumění příslušných kruhů. A ani se nedal odstrašiti od další úmorné práce, ani neumdlél při ní, nýbrž dřel dny i mnohé noci a dokončení díla, jehož se podjal, uspíšil značnou měrou. Je tudíž i s dnešní krásnou budovou Národního musea Emlerovo jméno nerozlučně spjato.

Kdysi, prve, než bylo postaveno nové museum, profesor Emler nutně potřeboval dvou, tří knih, o kterých věděl, že jsou v musejní knihovně, sluha však, kterého si pro ně poslal, vrátil se krátce před polednem se vzkazem páně Paterovým, že jich nenalezl přes snahu nejhoriivější. Nazítří ráno, když jsem se o 8. hodině sešel s profesorem Emlerem před staroměstskou radnicí, požádal mne, abych zašel na Příkop do musea rovnou ke knihovníkovi Vrtátkovi a abych řečených knih od něho žádal důrazně. »Nebude-li moci,« pravil, »nebo chcete najíti je, řekněte mu, že na nich sedí, a já že jich nutně potřebuji.« V rozsáhlém nádvoří starého musea starý domovník se zprvu zdráhal dovésti mne tak časně k panu knihovníkovi, ale Emlerovo jméno rázem zlomilo odpor. Vešel do Vrtátkova bytu v nádvorním křídle nejprve sám, te-

prve za chvíli směl jsem vstoupiti. Pokoj plný knih. Byly při stěnách, po stolicích, po zemi. Mezi nimi v županu vysoká postava Vrtátkova. O žádaných knihách nevěděl; odkazoval mne na devátou hodinu a na Pateru. Konečně se jal je hledati v pokoji, nazdařbůh. Po chvílce řekl, že se asi pan profesor mylí. Tu jsem se vytasil se slovy: »Sedíte na nich.« Pan knihovník se zarazil. Mlčky přistoupil k psacímu stolku poblíž okna. Sehnul se a nadzvedl koberec s domnělého orientálního sedátka před stolkem, které však vskutku bylo jen halda knih, a po kratší době mně podal hledané knihy. Pan profesor usměvavě je ode mne přijal s mým doprovodem. Dobře znal své mohykány.

Jak vlídný a laskavý byl profesor Emler ke svým posluchačům, tak mile přijímal v archivě všechny příchozí. Byl vůči každému sama laskavost. Při tom však přece rozlišoval. Obzvláště uctivě vítával dějepisce města Prahy, vládního radu V. V. Tomka, profesora rakouských dějin na české universitě, slavnostněji, než samého primátora pražského, ale vždy tak, že nezadal své vlastní důstojnosti. Živě si připomínám, s jak upřímnou radostí Emler uvítal v archivě Dra K. Kramáře po jeho návratu se studií v Paříži a Londýně. Radostné jeho vzrušení potrvalo na Emlerově lici delší dobu i po odchodu tohoto milého hosta. Nejjasněji Emlerova tvář se však rozzařovala, kdykoli vstoupily do archivních místností jeho dívky anebo choť. Dívky — kromě nejstarší, slečny Boženy — nejspíše přicházely ke konci školního roku pochlubiti se svým vysvědčením, a uspokojený tatíček neskrblil pochvalou, která jistě nepotěšila dívky tolik, jako radost a láska, kterou zřely v laskavých očích otcových a cítily v něžném pohlazení jeho ruky.

Badatelům se Emler téměř rozdával. Obsluhoval je s největší ochotou, nešetře radami ani pomocí. Jeho zevrubná znalost městského archivu byla jim k dobru nedoceněnému. O tom jsem se i na sobě samém přesvědčil, když jsem v 1. polovině devadesátých let minulého století docházel do městského archivu v hodinách podvečerních. Tehdy se nás tam scházívало několik: nikdy nechyběl Dr. Zikmund Winter, býval tam i Jirásek, Dr. Toman, farář Štědrý ze Slavětína a jiní. Dr. Nováček se dostavoval až večer — poslední, aby nám, ovšem už dlouho po konci úředních hodin, Emlera odvedl. Docházku do archivu Emler velmi zřídka vynechával. Pravidelněji se to stávalo v prvních jarních měsících, když počasí dovolovalo, ve čtvrtek odpoledne, kdy — spolu s několika jinými — doprovázel vládního radu Tomka do břevnovského kláštera k návštěvě opata. V ty dny jsem se o obvyklé hodině nedostával k archivní práci. Emlerův adjunkt, profesor na právnické fakultě české university, Dr. Jaromír Čelakovský, nebyl tak dochvilný, jako jeho představený při toliku svých povinností.

Profesor Emler při práci v archivě pravidelně stál u pultu i celé hodiny. Častěji však únava zraku ho donucovala odložití péro a dáti si na zemdlené oči obklad (Horstovu vodičku). Minutky, kdy — hlavu maje zvrácenu nazad — stával s těmi obkladky, bývaly mu za celá půldne jedinými chvílkami oddechu.

Pohostinnosti Emlerovy jsem užil v červenci roku 1887. Bydlil jsem tenkrát v Žitné ulici (č. 28) a opisoval jsem poslední ze svých státních písemných prací domácích načisto. V několika málu dnech býval bych s tím hotov. Tu náhlé smrtelné ochuravění mé bytné mne nutilo, abych se přestěhoval. Potkav náhodou téhož dne profesora Emlera, jenž zůstával nablízku (při horním konci ulice Krakovské), po-

žaloval jsem si mu na nehodu. Nabídl mně bez meškání, jsa tehdy v Praze sám, pokoj ve svém bytu a vyzval mne, abych si hned přenesl své věci k němu. Pro jistotu si na mne počkal před vraty někdejší Amerlingovy Budče a dovedl mne do svého příbytku.

Tam třetího dne po obědě vstoupil ke mně s půlarchem papíru, na kterém už byl nalepen kolek, a požádal mne, abych napsal, co mi bude diktovati. Byla to žádost o prodloužení lhůty ke zkoušce, připsaná zkušební komisi pro zkoušky kandidátů učitelství na středních školách. Když jsem ji udiven dopsal, řekl mně pan profesor, abych ji podepsal. Pak mně vysvětlil zdráhajícímu se, že to bude k mému prospěchu, poněvadž prý předseda zkušební komise, vládní rada Tomek, posuzuje svědomitost a píli kandidáta také podle doby, které potřeboval ke svým písemným pracím; kdo prý je odvede před koncem určené lhůty, je lajdák, kdo si žádá o prodloužení, jest chlapík. »A vy ostatně sám víte, že budete míti s Tomkem pernou práci,« dodal můj hostitel. Narážel tím na Tomkovu nevůli vůči mně proto, že jsem mu odřekl přijmouti úřad zemského badatele v archivě vatikánském dřívě, než bych měl státní zkoušky.

Potom ještě mně profesor Emler poradil, abych své písemné práce osobně donesl tajemníkovi zkušební komise, Frýdovi (Vrchlickému), na techniku, jejímž tajemníkem také byl, dal si od něho potvrditi příjem a dobře si zapamatoval i zapsal místo, kam je uloží. To vše jsem za dva dny potom skutečně vykonal a Vrchlického, s nímž jsem už byl znám, rozesmál. Smál se tím veseleji, když uslyšel, kdo mně dal radu tak říznou.

O dobrém, soucitném srdci Emlerově přesvědčil jsem se přecasto v době studií, kdy jsem ho denně doprovázel z radnice do Klementina k přednáškám a zpět. Chodili jsme Karlovou ulicí. I neprošen dával chudobným lidem almužnu. Neštěstím kohokoli býval trpce dotčen a pomáhal, jak mohl. Kdysi jsme šli do Velké ulice Karlovy, již dělníci právě před Klementinem (po celé jeho délce) rozkopali do značné hloubky. Tu vjel před námi z ulice Husovy do Velké Karlovy muž táhnoucí dlouhou dvoukolku, těžce naloženou; snad proto, že měl hlavu k zemi sehnoutou, zajel tak daleko do hlíny a vyházeného kamení, že konečně při největší námaze nemohl vozíkem hnouti. Nemohl ani dopředu ani vzad. Mnoho chodců ho mýjelo netečně, ale profesor Emler, pokročiv rychleji a zezadu se opřev o vozík, pomohl mu rovnou na dlažbu. Muž, táhnoucí dvoukolku, se ohlédl a vida, kdo mu přispěl pomocí, poděkoval: »Ruku líbám, milostpane, ale tohle by mně ani žádný votrapa neudělal!« Emler se tomu srdečně zasmál, dobře tomu porozuměv. Poradil ještě tomu muži, kudy má ulici Karlovu objeti.

Ke zmínce o těch vykopávkách připomínám, že profesor Emler mne upozornil, že se přišlo v hloubce snad přes dva metry pod dlažbou na zbytky dřevěné dlažby, mající týž směr jako ulice Karlova, ale pod ní v hloubce asi půltřetího metru na dlažbu ještě starší, složenou z dřevěných kostek, která se uchylovala od směru dřevěné dlažby hořejší šikmo vpravo. Profesor Emler mně ukázal, že spodní dřevěná dlažba mířila přímo k místu, kde kdysi začínal most Juditin.

I z chudých těchto vzpomínek vyvstává čtoucímu před očima obraz Emlera jakožto učitele výborného, pracovníka neúnavného, oddaného všem povinnostem, jichž se podjal, a muže srdce předobrého, plného lásky i laskavosti, zaslouživšího si úcty všeobecné a paměti věčné.

LADISLAV KLICMAN:

Z MÝCH VZPOMÍNEK

Bude tomu letos v říjnu padesát let, co jsem přišel na universitu, co jsem po prvé spatřil Emlera a přišel do styku s ním. Padesát let je dlouhá doba, v níž se mnoho zapomene, mnoho vybledne v paměti lidské. Avšak jsou přece jen v životě každého z nás osoby a události, které se hlouběji vryjí v paměť a na které se nezapomíná. Mezi ně náleží u mne také osoba staršího pána, plné postavy, snědých lící, s pěknou kozí bradou, poněkud již prokvetalou, s dobráckým úsměvem ve tváři, jak vstupuje do přednáškové síně v Klementinu, vážně vystupuje na katedru a vytahuje z kapsy přednášky, usedá a začíná mluvit — můj první universitní profesor, jehož jsem spatřil, moje první universitní přednáška, již jsem poslouchal.

Historie byla mým koníčkem již od dětských let. Všechny historické spisy v otcově knihovně znal jsem důkladně. Na gymnasiu byla historie vedle latiny a řečtiny mým zamilovaným předmětem. V jedné z učebnic Gindelyho-Jirečka jsem našel na počátku zmínku o pomocných vědách historických, paleografii, diplomacie, chronologii, sfragistice, heraldice jako základu studia historie, zvláště středověké, i vzbudila ve mně již v sextě touhu, seznámiti se s nimi brzy a důkladně, jakmile se dostanu na universitu. V téže asi době dostal jsem darem Palackého Dějiny národu českého. Přečetl jsem je pozorně i s poznámkami, a když jsem shledal, že latinským citátům ze středověkých listin a kronik dosti dobře rozumím, odvážil jsem se dále. Ve výkladu Storchova antikvariátu jsem objevil všechny tři díly *Scriptores rerum bohemicarum* za 5 zl. Byla to pro mne částka veliká, ale po dlouhých rozpacích jsem si je koupil. Padl na to celý měsíční výnos mé kondice. Četl jsem je doma pobožně ve volných chvílích. To byla, pravda, trochu jiná latina než Livius, Sallustius, Cicero, Tacitus, ale jednala o osobách, místech a událostech mně známých a mému srdci blízkých. Také můj jediný slovník, Vojáčkův, nestačil pro všechny významy, ale něco jsem poznal z líčení Palackého, něco jsem si domyslel ze souvislosti a v něčem mně pomohly výklady našeho předobrého učitele francouzštiny, Dr. Františka Šembery, o tom, jak se tvořila francouzská slova ze slov latinských. Tak jsem si rozšířil znamenitě zásobu slov, což mně zase bylo na prospěch při školní četbě z klasiků. Měl jsem však ještě jiný podnět a pramen ke studiu latiny, zvláště středověké. Když jsem jako primán chodil do akademického gymnasia, jež bylo tenkrát v Klementinu, padly mně každý den do oka latinské nápisy na Karolinu a na staroměstské radnici. Jakou jsem měl radost, když jsem dospěl v latině tak daleko, že jsem jim porozuměl! Vábily mne také pražské kostely a památné budovy, kde jsem objevil spousty nápisů latinských, českých i německých. Nedalo mně pokoje, dokud jsem je nerozluštil. Tak se stalo, že jsem k Emlerovi přišel ob-

zvláště dobře připraven, připraven nejen v klasické latině, ale poněkud i v latině středověké. Četl jsem také již od kvarty pilně německé knihy, jak zábavné, tak poučné, a rozuměl jim dobře.

Když jsem po vykonané maturitní zkoušce r. 1886 přišel na universitu, bylo právě zavedeno na filosofické fakultě místo dosavadního triennia quadriennium, t. j. povinné čtyřleté studium, bez něhož nemohl býti nikdo připuštěn ani k rigorosům ani ke státním zkouškám. Tedy studium se kandidátům profesury prodloužilo a zdražilo, vyhlídky pro ně byly však tehdy na středních školách velmi smutné, zvláště v oboru historickém. Středních škol českých bylo málo, a vídeňská vláda nerada rozšiřovala staré a povolovala nové. Profesori často přesluhovali a neradi chodili do pense. Suplenti, sloužící deset i více let, nebyli vzácností, a byla veliká nouze i o místa suplentská, takže kandidáti profesury, i zkoušení, chodili učit na školy měšťanské, jichž bylo také málo, ano i na školy obecné. Tyto informace mi dal jeden z mých bývalých profesorů, který sám byl již 15 let suplentem se 600 zl. ročního platu. Avšak přes to jsem šel, kam mne srdce táhlo, a zvolil jsem studium historie.

Několik neděl po začátku zimního semestru počítali moji kolegové, že je v I. ročníku zapsáno 14 historiků, kdežto na II. až IV. ročník připadalo jenom asi 6 »viditelných« posluchačů dohromady. Neznámou veličinou byl počet těch historiků, kteří měli absolvováno triennium a byli ve stadiu zkoušek, jakož i oněch, kteří po skončeném trienniu šli někam na školu učit a museli potom, když chtěli dělati zkoušky, »dosluhovati« nově zavedený čtvrtý rok, ale měli vždycky náskok před námi. Z této konkurence bych si byl ještě nic nedělal. Horší bylo, že jsem začal bolestně pociťovati následky tělesné vady, která mne provázela a ztrpčovala celý život. Ve čtvrtém roce svého věku přetrpěl jsem těžkou spálu, která by mne málem byla připravila o sluch. Věc se potom poněkud upravila (bohužel teprve dvě léta před skončením mých studií), ale přece se stala pro mne zlým handicapem. Na střední škole, kde profesori museli mluvit k 50—70 žákům ve třídě a byli zvyklí mluvit zřetelně a nahlas, jsem to tak necítil. Vyprosil jsem si vždy místo v nejpřednějších lavicích a naučil jsem se dávat bedlivý pozor na profesora. Na universitě mohl jsem si sice vždy sednouti na přední místo, poněvadž se páni posluchači táhli se zálibou raději do zadních lavic, ale profesory jsem byl záhy donucen roztríditi do dvou skupin. Emlera, Golla a Tomka jsem slyšel celkem dobře, mluvili zřetelně a nahlas. Avšak Kalousek, jehož bych byl tak rád poslouchal a na něhož jsem se také velice těšil, mne zklamal: mluvil příliš do svého plného vousu a často také do okna, takže jsem z jeho přednášek málo mohl pochytiti. A Konstantina Jirečka jsem vůbec neslyšel, poněvadž přes herkulovskou postavu mluvil jen tichounkým hláskem jako holčička. V. V. Tomek mluvil pěkně, ale jenom to, co bylo v jeho učebnicích, které jsem měl a znal. A tak — s počátku jenom vlivem okolností, které jsem změnit nemohl — byl jsem nucen obmeziti se na návštěvu přednášek Emlerových, Gollových a Tomkových. Když jsem je potom blíže poznal, nelitoval jsem toho a nelituji podnes, neboť Emler a Goll mně dali to, co mně žádný z jejich kolegů dáti nemohl: to nebyli jen universitní profesori, to byli skuteční učitelé a vychovatelé historiků v nejkrásnějším slova smyslu. Zanechali také po sobě žáky, zanechali po sobě školu.

Emler přednášel v zimním semestru 1886—87 dvě kolegia: »O chronologii římské

ské a křesťanské«, 3 hodiny týdně, a »Cvičení paleografická«, 2 hodiny týdně. Toto cvičení jsem si zapsal teprve dodatečně, mělo totiž býti pokračováním kolegia »O paleografii latinské«, které Emler četl v zimním semestru 1885—86 a které mělo přijíti (a také přišlo) zase na řadu až v zimním semestru 1888—89. Tak dlouho čekati na přednášku, na niž jsem se tolik těšil, se mně nechtělo. Dodal jsem si tedy mysli a obrátil jsem se na Emlera s prosbou, abych mohl choditi do cvičení, i když jsem hlavní theoretické kolegium neslyšel. Vyslechl mne velmi vlídně a pozval mne, abych jenom přišel, že beztoho bude důležitější partie své loňské přednášky opakovati pro ty, kteří neměli příležitosti ji slyšeti. To byla má první rozmluva s Emlerem, na niž nikdy nezapomenu. Jeho vlídnost přímo otcovská, která nedávala mladému člověku, zvyklému na středoškolskou supernaci, cítiti žádnou povýšenost universitního profesora a váženého učence nad zeleným nováčkem, mne hluboce dojala a povzbudila.

Emler skutečně několik týdnů věnoval theoretickým partiím. Bral jen to nejnütnější, ale zkratky vzal důkladně, jako ve hlavním kolegiu, neboť bez jejich znalosti nebyla by cvičení bývala vůbec možná. Vysvětlil náležitě jejich soustavu, psal je na tabuli a podal dosti obšírný přehled, který sice daleko nevyčerpával všechen poklad zkratek, ale vtipnému posluchači podával spolehlivou rukověť, jak si pomoci v případech ostatních. Po theoretickém úvodu následovala potom vlastní cvičení. Emler přinášel ke každé hodině z městského archivu část paleografického aparátu, fotografie a reprodukce listin a rukopisů, většinou vždy v několika exemplářích, které rozdával, a počalo se čísti. Vždy jeden posluchač četl a ostatní — pokud měli tentýž vzor — ho sledovali. Emler pomáhal a opravoval. Samozřejmě četba se neobešla bez chyb, které bývaly někdy dosti komické. Mezi posluchači a čtenáři bývalo vždy také několik klasických filologů, ale přese všechnu znalost klasické latiny dělali při čtení středověkých textů tytéž chyby jako historikové. Zábava bývala, až na postiženého čtenáře, všeobecná a dosti hlučná, a Emler dobrý vtip nikdy nezkazil. Při tom však vždycky šel na samý kořen chyby, poukázal k analogiím, upozorňoval, že se musí dávat pozor, jakým způsobem ten který písař zkratky dělá, vysvětlil neznámá slova středověká, bez omrzení opakoval druhému i třetímu čtenáři tytéž výklady, a touto svatou trpělivostí dosáhl, že posluchači, kteří pilně do cvičení chodili a se zájmem se jich účastnili, do konce prvního semestru uměli dosti slušně čísti, ti druzí, kteří neměli vytrvalosti a předběžných znalostí, ztráceli se jeden po druhém jako plevy a už se neukázali.

Tato cvičení měl Emler v každém semestru, zimním i letním, ale každý třetí zimní semestr měl velké tříhodinné kolegium »O paleografii latinské«. Jeho cvičení bývala dosti čteně navštěvována, nejen od historiků, nýbrž i od klasických filologů, jako vůbec většina tehdejších studentů se nedívala na studium jenom jako na prostředek k založení existence, nýbrž věnovala se mu také z pohnutek čistě ideálních, z lásky k vědě a k disciplíně. Já chodil pilně na všechna kolegia paleografická s výjimkou posledního semestru (v létě 1890).

Emler záhy zpozoroval, že jsem si přinesl dobré předběžné vzdělání v latině, že i středověká latina mně nedělá takových obtíží jako jiným, a že tudíž lépe čtu a lépe textu rozumím nežli ostatní. I začal mně nejprve přinášeti ke cvičení originály listin a pak mne zval do archivu, tam že mně předloží i jiné listiny a texty. Rozumí se, že

jsem takové lákavé příležitosti hojně využíval, vždyť vedle cviku, po kterém jsem toužil, působilo na mne kouzlem neodolatelným, když jsem si představil v duchu, kdo všechno takovou listinu psal, viděl, v rukou měl a četl, a co všechno bylo v ní vloženo. Emler mne vedl k tomu, abych listiny při čtení paleograficky věrně opisoval, a když se přesvědčil, že spolehlivě čtu, ukázal mně, jak se text k vydání připravuje, načež jsem musel listiny opisovati a opisy k tisku upravovati. Při všem svém mnohonásobném zaměstnání a častém vytrhování z práce — v jeho kanceláři bývalo často »jako na pražském mostě« — našel Emler vždy prázdnou chvíli, aby opisy se mnou kolacionoval a prohlédl, chyby opravil, vysvětlil a poučil. Byly to pro mne chvíle nezapomenutelné, když ze své bohaté zkušenosti sběratelské a vydavatelské k mému poučení vybíral různé vzpomínky a příhody. A touto cestou udělal Emler ze mne paleografa, za něhož se nemusel stydět, a jenž potom ve Vídni dělal čest jeho učitelskému umění.

Po cvičeních paleografických pomáhal jsem často Emlerovi odnésti cvičební předlohy do městského archivu. Při té příležitosti Emler rád zapřádal hovory, a tak znenáhla věděl celý můj životopis, moje tužby a překážky, které se mně stavěly v cestu. Na tehdejší rukopisný boj nikdy řeč nepřivedl, a já měl již tolik životní zkušenosti, že jsem na to thema nikdy nenarazil. Říkal jsem si, že věci dosud nerozumím, a sympatie a antipatie že nesmějí ve vědecké otázce rozhodovati. Za to však jednou prohodil Emler výrok, který mně hluboce utkvěl v paměti. Při zmínce o kteréosi osobě, jejíž jméno mně vymizelo z paměti, mluvil jsem cosi o »nenahraditelné ztrátě«, a tu mne Emler zarazil slovy: »Pamatujte si, že nikdo není na světě nenahraditelný.« Teprve po letech, když jsem již do různých věcí a poměrů lépe viděl, pochopil jsem, jaký to byl vlastně na tehdejší dobu kacírský výrok. Přemítával jsem o něm v životě velmi často, a čím dále tím více jsem dával Emlerovi za pravdu. Nenahraditelnost jest veličina čistě imaginární, jejíž podstata se zakládá až příliš často jenom na živé obrazotvornosti špatně informovaných současníků. A protože snad nikdo z vrstevníků nemůže o sobě tvrditi, že by byl o všem a zcela dobře informován, jest lépe propůjčování tohoto titulu ponechati budoucnosti lépe informované. »Čas vše mění, i časy, k vítězství on vede pravdu.«

Vedle paleografie, jež se táhla jako červená nit skrze všechny semestry quadrienia, přednášel Emler také o všech ostatních pomocných vědách historických. »O diplomacie se zvláštním zřetelem k listinám panovníků českých« četl tříhodinné kolegium v zimním semestru 1887—88. Pochopitelně musel vycházeti z diplomatiky císařské a papežské, jejíž poznatky aplikoval na poměry české, které objasňoval a vykládal ze svých bohatých zkušeností. Na toto kolegium navazovala jednohodinová přednáška »O regestech a návod k zhotovování jich« v letním semestru 1887—88 a potom »Cvičení diplomatická«, dvě hodiny týdně v zimním semestru 1888—89, v nichž velmi instruktivně probíral s posluchači složení listin, jejich známky vnitřní i vnější a upozorňoval na věci důležité ke kritice obsahu listin a jejich pravosti, vše s obzvláštním zřetelem k našim poměrům a ke kancelářím knížat i králů českých. »Chronologii římskou a křesťanskou« četl v zimním semestru 1886—87, tři hodiny týdně. Při tom nezapomínal na praktické procvičení všech různých způsobů datování a neobmezoval se nikdy na pouhé theoretické výklady. Cenu tohoto způsobu přednášky poznal jsem teprve, když jsem poslouchal stejné kolegium na vídeňském

Ústavu, kde se pro samou theorii poněkud zapomínalo na praxi. O heraldice přednášel v letním semestru 1887—88, dvě hodiny týdně. A zase mohu říci, že jsem se u něho o tomto »umění« naučil více než na vídeňském Ústavu, kde se o heraldice za mé doby samostatně nepřednášelo, poněvadž docent Dr. Uhlirz, jenž by ji měl přednáseti, byl dvě léta těžce nemocen. Vedle těchto kolegií z pomocných věd přednášel ještě 4 kolegia »O dějinách rakouských a pramenech jejich od nejstarších dob až do věku 13. a 14.«, každého roku jedno.

Emler měl také přípravný seminář historický, dvě hodiny týdně, jež jsem se zálibou a svědomitě navštěvoval. Uváděl v něm posluchače do dílny historické, seznamoval je se sbírkami pramenů a s bibliografickými pomůckami, zároveň pak dával posluchačům, kteří se o to hlásili, themata k seminárním pracím. Jeho seminář byl mně velmi dobrou a vítanou přípravou pro seminář Gollův, kde se posluchači dostávalo již theoretického i praktického návodu ke vlastní tvorbě historické.

Všechny přednášky Emlerovy, až na letní semestr 1890, jsem pilně navštěvoval, a snad ani jedinou hodinu jsem nevynechal. Byl jsem jinak tělesně zdravý, a jeho přednášky se právě zabývaly oborem, jenž měl pro mne největší přitažlivost. Emler měl však také opravdu vzácný dar učitelský. Věděl spolehlivě a měl dobře promyšleno, co chce říci, uměl jasně a zřetelně vyložit to, co chtěl říci, a dovedl to vhodnými příklady objasnit a záživným učiniti, takže každý pilný student, který měl dobré předběžné vzdělání z gymnasia, mu mohl rozuměti a také rozuměl. Proto se v jeho přednáškách už po několika prvních hodinách seskupil pevný kruh posluchačů, kteří přednášku pravidelně navštěvovali.

Snad k tomu přispívalo i zvláštní kouzlo Emlerovy osobnosti. Každý mohl brzy poznati, že je to člověk dobrý, přímý a otevřený, jemuž jde o vzdělání žáků, jenž přese všechno mnohonásobně jiné zaměstnání nepokládá povinnost universitního učitele za vykonanou tím, že pětkrát za týden čte s katedry staré přednášky, ale jenž je vždy ochoten radou i skutkem vědychtivému studentu podle své možnosti pomáhati. Kouzlo Emlerovy osobnosti a láska k jeho oboru to také byly, které mne udržely na filosofické fakultě. Když jsem totiž seznal, že polovici profesorů, které bych byl rád poslouchal, buď vůbec neslyším, nebo jenom tak nedostatečně, že jejich přednášky kloudně sledovati nemohu, šel jsem na ušní kliniku profesora Dr. Kaufmanna. Tam se mnou dělali různé dobře míněné pokusy, které však zůstaly bez výsledku. Konečně mně profesor Kaufmann radil, abych šel raději na práva a zvolil si potom kariéru notářskou: na právech prý stačí profesory si zapsati a na přednášky netřeba ani choditi, poněvadž pilný student může i bez toho pomocí litografovaných přednášek a různých učebnic látku úplně ovládnouti a zkoušky i s výborným prospěchem udělati, notářské povolání pak je prý mnohem klidnější než učitelské na střední škole, kde by mně vadný sluch byl těžkou překážkou. Po velkém boji duševním šel jsem tedy na počátku II. roku (na podzim 1887) na děkanství právnické fakulty. Tehdejší děkan mně ochotně slíbil dodatečný zápis, ale kolejně za první semestr prý musím zaplatiti. Vyžebbral jsem na otci s bídou 20 zl., ale když jsem je měl v kapse, pojal mne takový stesk a taková lítost, že budu museti svou zamilovanou historii a dobrého Emlera opustiti, že jsem po celoměsíčním duševním zápase otci 20 zl. poctivě vrátil a prohlásil, že na filosofii zůstanu, staň se, co staň.

Zůstal jsem věrným Emlerovi a pomocným vědám historickým. Naše styky se

rozšiřovaly a prohlubovaly stále více. V druhém roce studií jsem se také již dostal do bližšího styku s profesorem Gollem. Došlo k tomu po prvé při kolokviu z přednášky, kterou měl v letním semestru r. 1887 o dějinách velkých koncilií XV. století; Goll mne po kolokviu zapředel do dlouhého rozhovoru o cíli mých studií, o mých poměrech, a od té doby měl mne ustavičně v patrnosti. Když pak jsem mu v semináři udělal dvě pěkné práce seminární, z nichž jedna vyšla tiskem ještě ve IV. roce mých studií, a i jinak jsem se v semináři osvědčil, byl jsem všeobecně počítán mezi oblíbené žáky Gollovy a také mezi stoupence strany realistické. To mělo pro mne jistě mnohé dobré, ale také stinné stránky, a vymstilo se to na mně hned při státních zkouškách učitelských. Dostal jsem jedno thema k domácí práci písemné tak ohromné, že později stačilo pro tři kandidáty, a já se po tříměsíčním sbírání látky rozhodl, tyto zkoušky raději nedělati — byl jsem již ve Vídni, a měl jsem jiné starosti. Nic tak necharakterisuje Emlerovu objektivnost a smysl pro spravedlnost, jako to, že, ačkoli dobře věděl, že jsem oblíbeným žákem Gollovým, nedal tím na sebe nijak působiti a zůstal mně až do své nemoci vždy stejně nakloněným, účinným a ochotným přítelem, rádcem a pomocníkem. Z mého úspěchu v semináři Gollově projevil mně spontánně upřímnou radost a potěšení. V téže asi době obstaral mně pro známého hraběte Zdeňka z Kolovrat a na Rychnově opisování listin a spisů, jeho rodu se týkajících, v tehdejšími místodržitelství pražském, kde jsem se po prvé setkal se svým potomním chefem, neblahé paměti. Když pak se na počátku r. 1890 uprázdnilo místo v archivu treboňském, měl mne Emler k tomu, abych o to místo žádal, a sháněl mně přímluvčí. Místo jsem nedostal, ale Emler mne těšil: »Kdo ví, k čemu to nebude dobré!« A bylo.

Právě v té době přišel jsem v kterémś spisu o rakouských universitách na informace o Ústavu pro rakouský dějezpýt, spojeném s vídeňskou universitou. Zmínil jsem se Emlerovi a Gollovi, že bych tam rád šel, a oba byli hned pro to. Oba se obrátili nejdříve soukromými dopisy na své známé v tom ústavu, a když došla příznivá odpověď, sestavil Emler sám mou žádost o přijetí a zároveň vysvědčení o návštěvě přednášek a obou seminářů, které Goll podepsal, a poslali jsme to do Vídně. Doma jsem měl sice jisté potíže s finanční stránkou toho podniku, ale když se bratr uvolil, že mně bude celý první rok, dokud bych nedostal stipendium řádného člena Ústavu, každý měsíc něčím přispívati, a když také Emler a Goll mne ujistili, že mně v případě potřeby zaopatrí opisování ve vídeňských archivech, šel jsem v říjnu 1890 do Vídně. Ústav pro rakouský dějezpýt, jež při vídeňské univrsitě r. 1853 zřídil profesor Dr. Theodor Sickel, jedna z největších autorit v oboru pomocných věd historických, měl tehdy pověst evropskou. Pěstovaly se na něm hlavně pomocné vědy historické a dějiny umění. Úkolem jeho bylo vychovávat odborné síly pro službu archivní a musejní, a fakticky se stal pro mnohé také výbornou přípravou pro universitní dráhu. Studium bylo rozvrženo na tři léta: přípravný kurs, na jehož konci se konala zkouška, a z těch, kdo obstáli, pět dostalo stipendia po 500 zl. ročně a stali se na dvě léta řádnými členy Ústavu. Přede mnou byli členy tohoto Ústavu sám Emler, pak František Mareš, nyní ředitel treboňského archivu v. v., a Dr. Václav Kratochvíl, bývalý úředník domácího, dvorního a státního archivu ve Vídni. V přípravném kursu byly hlavními předměty paleografie, chronologie a prameny dějin rakouských. Tehdy mně přišla nejvíce k dobru důkladná příprava, kterou jsem do-

stal u Emlera. Theoreticky jsem se ovšem dozvěděl více, ale v praxi jsem předčil všechny ostatní kolegy, takže jsem se stal záhy korepeditorem při dobrovolných cvičeních paleografických, které se ve volných hodinách konávaly. Po šťastně vykonané zkoušce stal jsem se řádným členem Ústavu se stipendiem na dvě léta 1891 až 1893.

Mé styky s Emlerem po r. 1890, když jsem odešel do Vídně, nebyly samozřejmě již tak časté, ale zůstaly vždy stejně srdečné. Jeho přímluvou obdržel jsem r. 1892 cestovní stipendium České akademie, které ve spojení se dvěma stipendii ministerstva kultu a vyučování mně umožnilo v letech 1892 a 1893 dvě několikaměsíční cesty po knihovnách rakouských a německých za účelem sbírání materiálu pro dějiny předchůdců Husových. K jeho a Gollovu návrhu byl jsem po vykonané závěrečné státní zkoušce na Ústavu v červenci 1893 v letech 1893—1896 vyslán do Říma jako člen české expedice pro studium v archivech římských, hlavně vatikánských. Když pak jsem se po prvním roce římského pobytu vrátil domů, poslal mne Emler přes léto do státního archivu v Drážďanech, abych tam vyhledával a opisoval materiál pro musejní diplomatář. Kdykoli jsem v letech 1890—95 projížděl Prahou, po každé vyhledal jsem v městském archivu svého starého učitele, a naše shledání bylo vždy velmi srdečné a tklivé. Musel jsem obšírně referovati o svých pracích a nabytých zkušenostech a po každé se mně dostalo upřímných a cenných rad a pokynů pro budoucnost, které se vždy ukázaly vhodnými a prospěšnými. Avšak při posledním návratu z Říma, v červenci 1896, jsem už Emlera nezastihl — ochuravěl před tím, a již jsem ho živého nespatriil.

Čemu jsem se vždy u Emlera nejvíce podívoval, byla jeho úžasná, vpravdě mravenčí píle a trpělivost. V městském archivu ležela vlastně na jeho bedrech téměř všechna práce úřední. Každý skoro příchozí byl odkazován na »pana archiváře«, a »pan archivář« ve své až přílišné dobrotě každému ochotně posloužil, i knihy vlastnoručně půjčoval, nedbaje toho, že jest ustavičně vyrušován ze svých nejdůležitějších prací vědeckých, které měly fundamentální význam pro českou historii. Kdo měl někdy příležitost seděti v kanceláři Emlerově delší dobu a pozorovati, jak byl ze své práce vytrhován často pro věci docela podřadné a malicherné, dovede teprve náležitě oceniti množství práce, a výborné práce, které vykonal. Štěstí pro něho a pro českou vědu historickou bylo, že telefon nebyl ještě tenkrát zaveden, po případě tak rozšířen, a že tramway nebyla vedena na Staroměstské náměstí. Tak mnohý si to rozmyslel, běhati každou chvíli a s každou hloupostí do městského archivu, když musel za každého počasí jíti pěšky. Jinak by se byl Emler zhroutil ještě mnohem dříve, než k tomu došlo.

Když uvážíme na příklad, že Emler v období asi 20 let vydal — vedle 5 svazků Pramenů dějin českých, které většinou sám k tisku upravil a úvody a poznámkami opatřil, a vedle dlouhé řady jiných prací — tři svazky Regest, objímající léta 1253 až 1346, v době, kdy archivy české a střeoevropské nebyly ještě tak zinventarisovány, probadány a přístupny, kdy cestování po nich bylo obtížnější než nyní, a srovnáme s tím, že státní ústav historický, dílo popřevratového nadšení, nedovedl v pokračování Emlerova díla vydati více než několik sešitů, a to ještě s časovou mezerou uprostřed, která užitečnost i tohoto torsa podstatně snižuje, musíme se hluboce pokloniti

úžasně píli a pohotovosti, která přes překážky všeho druhu dovedla za krátkou poměrně dobu tolik vykonati.

Emler byl z lidsky nejsympatičtějších osob, které jsem kdy poznal. Sám z malých poměrů venkovských vyšlý měl pochopení pro chudého, snaživého studenta, jenž se chtěl věnovati témuž povolání a vytrvával při něm houževnatě, ačkoli tehdejší vyhlídka nebyly nikterak vábné a budoucnost byla zahalena rouškou neproniknutelnou. A neobmezoval se jen na pouhé sympatie: v dané chvíli — sám ze své iniciativy, bez říkání — staral se o mně i o mou budoucnost s pečlivostí vpravdě otcovskou, nic se neohlížeje na to, že jsem »držel s tím sakramentským Gollem«, jak se ke mně vyjádřil kterýs pán, když jsem si mu v době Emlerovy nemoci postěžoval, že jiný pán mně docela zbytečně a hloupě hází klacky pod nohy. Emler byl člověk spravedlivý a nedával se unést vášní stranického boje. Snaha po objektivnosti, která má a musí býti vůdčí hvězdou každého historika, nebyla u něho prázdným slovem, nýbrž přešla mu do krve, nebyla pouhým venkovským pozlátkem, které při prvním škrábnutí vášně odpadne a oprchá. Byl nejen výborný historik a kritický vydavatel starých pramenů, ale byl také vzorný učitel v nejkrásnějším slova smyslu, dobrý, milý člověk a ryzí charakter. To byl jeho nejlepší, nejtrvalejší poklad, jediný poklad, který s sebou mohl vzíti na věčnost a o který ho nikdo nikdy připraviti nemůže.

VÁCLAV NOVOTNÝ:

IN MEMORIAM...

Dlouho jsem se rozpokoal, mám-li tuto nepatrnou vzpomínku napsati. Z mnohých příčin. Jedna z nejzávažnějších byla, je-li vůbec vhodné věnovati pouhou vzpomínku, nemohu-li se zároveň pokusiti o plné vědecké vystižení a ocenění toho, jemuž vzpomínka platí, a jenž si podobného pokusu již dávno zasloužil. Neméně vážily rozpaky, smím-li s jménem jeho spojovati, byť jen v úloze podřízené, jméno svoje, čemuž se při podobné vzpomínce nelze vyhnouti. A konečně, přiznávám se upřímně, i lidská marnivost působila poněkud. Vzpomínati dob dávno minulých jest známkou stáří. A člověk si tak nerad přiznává, že stárne, ba že jest již stár...

Zdá se mi však přece, že tyto rozpaky směji ustoupiti důvodům vážnějším. Byť i nebylo možno podati ocenění vědecké, aspoň upřímná, třeba prostá vzpomínka dovede snad také dosíci toho, čeho bych si přál: osvěžiti obraz vzácného člověka a znamenitého učence v myslích těch, kdo ho znali, a připomenouti jeho jméno těm, kdo ho již nepoznali. Snad bude dosti těch, kdo, čtouce tyto řádky, rádi v myslí zaletí zpět k jeho zjevu a nebudou mi zazlívati, že jenom tímto způsobem oživuji v jejich paměti, co z ní sice nemohlo zmizeti úplně, co však — za dvacetpět let — jistě poustoupilo do pozadí. A konečně snad i zde smí se moment osobní ozvati. Mám téměř za svou povinnost vzpomenouti aspoň takto muže, jenž vlastně — a snad ani nechtěje a jistě nevěda — rozhodl o mé dráze životní.

O Josefovi Emlerovi bylo v nekrologu, který mu věnoval Jar. Goll (ČČH V, 69), řečeno, že byl šťastný člověk. Nepochybuji, že právem. Ale přece je v jeho zjevu také kus tragiky. Emler byl více než kterýkoli jeho vrstevník, ba snad jediný z nich povolán státi se vydavatelem českého »Codex diplomaticus«. Byl první z Čechů, který prošel vídeňským Institutem pro rakouský dějezpyt, nejlepším tenkrát ústavem odborného výškolení v příslušných disciplínách. K jeho přirozenému nadání, bohatým vědomostem a příkladné vytrvalosti přistoupila tím i vědecká způsobilost a odborné vzdělání, jež ho vesměs činily k tomuto úkolu nad jiné způsobilým. A Emler také opravdu viděl v tom takorčka svůj životní úkol a vyložil (v článku »O potřebě vydání diplomatů českých a o tom, jak by se to díti mělo«, v Čas. čes. mus. 1877) znamenitě na ten čas plán i postup budoucí práce, k níž již vykonal některé přípravy.

Za přípravy se však Emler nedostal... Teprve pět let po jeho smrti a téměř 30 let od doby, kdy on program jeho načrtl, došlo k provedení velikolepého díla tohoto. České vědě — se stanoviska absolutního posuzováno — toto zdržení nebylo k újmě. Pokrok vědeckého badání a zejména rozvoj základních věd historických

v časové mezeře, která uplynula od doby, kdy Emler program navrhoval a přípravy k němu zahajoval, a ovšem v neposlední řadě i vynikající způsobilost nástupce Emlerova v tomto úkolu umožnily, že se nám dostalo díla vzorného, na jaké by — není v tom výčitka nebo výtka — o třicet let dříve ani sebe lepší odborné vyškolení tehdejší, ani sebe větší schopnosti osobní nebyly stačily. Ale pro Emlera je v tom cosi skoro tragického. A není dostatečnou útěchou, že Emlerovi provedení onoho úkolu překazily práce, »které si ukládal sám a které mu ukládali jiní«, práce četné a veliké, jimiž si zjednal neobyčejné zásluhy v naší organisaci vědecké a jež mu ve vývoji našeho dějepisectví pojišťují trvalé a vynikající místo.

Ale tím bych se již dostal k vědeckému hodnocení jeho díla a já dnes nechci více než věnovati upřímnou vzpomínku památce čisté a jemné duše.

*

Poznal jsem Emlera — musím začít takto — na podzim r. 1887. Totiž tenkrát jsem ho poznal osobně, podle jména znal jsem ho již dávno, hlavně z Kalouskových referátů o dějepisné literatuře české (v Osvětě). Když jsem po čase četl vzpomínky Jiráskovy na jeho univerzitní studie (Z mých pamětí II, 23 a d.), zdálo se mi, že bych to, jak vzpomíná Emlera, musil napsati stejně. Za mé paměti ovšem nebyl již Emler »muž světlých vlasů«, nýbrž s hlavou lysou, širší kozí brada nebyla již plavá, nýbrž šedivá, ale zůstaly ty bleďe modré oči s tím pohledem, jehož nelze zapomenouti, s tím dobráckým a skoro tklivým výrazem, který dovede navždy utkvěti v myslí, v němž byl celý Emler, ten dobrý, vlídný, milý Emler. Vidím ho živě před sebou, jak vchází do č. VII. zpravidla s balíkem listin, faksimilií, fotografií i originálních rukopisů pod paží, jak dosti těžko vystupuje na katedru a začíná čísti svým jasným, příjemným hlasem...

Přednášky jeho — proč toho neřící — nebyly právě úchvatné, spíše suché, jak to zvláště při theoretických výkladech přinášela látka sama, a pak ta hodina od dvou do tří! Zejména při cvičeních seminárních bylo někdy dosti nesnadno udržeti víčka. Bujná mládež hledala osvěžení pozorováním toho, co k němu vybízelo. Měl jsem tenkrát mezi kolegy pověst sedmihláska, napodobujícího i lidské hlasy (nejen Emlerův), a nejednou jsem rozveselil před příchodem profesorem celé kolegium napodobením monotonního předčítání starých receptů: Et erit incaustum bonum...

Než nebyl v tom snad výsměch, naopak vzhlíželi jsme k svému učiteli s opravdovou úctou, a důkazem toho může býti, že přes suchou formu jeho výklady lákaly. Kdo si Emlera dal zapsati a měl historické jádro, nevynechal jistě ani hodiny přednášek nebo semináře. Nemohlo ani nezkušeným začátečníkům ujíti, že forma druhdy nezáživná kryje bohatý obsah, že nám přednášející opravdu podává své nejlepší, že suchý přednes otevírá neznámé světy a zpřístupňuje hluboký zdroj nepoznaného vědění. Ostatně nebývalo vždy stejně, a jestliže zpravidla novost látky dovedla upoutati i v suchém podání, někdy se k ní družil i poutavý nebo aspoň vždy poučný výklad.

Vedle přednášek o diplomacie, v nichž Emler pěkně shrnoval stav současného badání, také čtení o umění heraldickém, o sfragistice, o regestech a j. přinášela mnoho nového a vábívého i formálně, zvláště však byly to výklady paleografické. Emler

míval dvoje kolegia z tohoto oboru. V přednáškách »o paleografii latinské« podával obšírné poučení o vývoji písma a p., nezapomínaje ani stránky praktické. Té pak především byla věnována »cvičení paleografická«. Stalo-li se, že tu někdy bylo zapsáno více posluchačů, kteří neslyšeli přednášek o latinské paleografii, Emler ve stručném úvodu vyložil systém zkratk a přikročil ihned ke čtení starých textů, které bylo výhradním předmětem těchto cvičení, když nebylo posluchačů nových, a tedy onen úvod mohl odpadnouti. Každý dostal nějakou fotografii nebo faksimile (pokročilejší dostávali i originály), musil se pokoušeti o přečtení, a co přečetl, také psáti. Někdy nám to nebývalo vhod, zvláště při »lehkých« textech, kdy se nám zdálo zbytečným psáti, co nepůsobilo obtíží, ale Emler trval na svém, a jen když náhodou pokročilejší student dostal text velmi snadný a přečetl jej bez chyby, slevil se svého požadavku. Bezpočtukrát jsem později vzpomněl, jaký to byl výborný prostředek praktického výcviku.

A tu se také Emler všecek změnil, přímo oživil. Rozdal předlohy a nyní přisedl do lavice k jednomu čtenáři po druhém, prohlédl, co napsal, dal čísti dále, ostatní zatím luštili své úkoly. Ale tu se arci otevírala mnohonásobná příležitost k poučení dalšímu. Záhadná zkratka podnítila výklad o svém vývoji a grafickém jeho znázornění, neznámý výraz vedl k objasnění významu svého, běžné termíny kancelářské praxe nebo právního jednání, způsob zápisu nebo formální stránka staly se předmětem odborného vysvětlení. Vedle praktického výcviku ve čtení získávali jsme tím mnoho i po všech jiných stránkách. Nebylo ani bez osvěžujících chvil, když se někdy ukázalo, že značka zdánlivě nerozřešitelná jest docela běžný a známý výraz, při čemž Emler někdy uváděl komické příklady »záhadných« čtení. A při tom jsme se s vlídným učitelem sblížovali osobně, s důvěrou jsme se k němu obraceli, zejména pak při návštěvách v městském archivu, kamž pokročilejší čtenáře rád zval a dále cvičil.

Zamiloval jsem si Emlera od prvního spatření a myslím, že také on měl mne rád. Snad byl na mne upozorněn starým známým naší rodiny, potomním ředitelem zemského archivu Drem Nováčkem, ale smím snad i to přiznati, že jsem si jeho přízně hleděl zasloužiti horlivostí, k níž sám předmět lákal. Pamatuji se, jak jsem se jednou již v prvním roce, nemoha sehnati nějakou knihu, již kterýsi z profesorů doporučoval, odvážil k Emlerovi do archivu, a ten mi knihu ochotně zapůjčil a přidal pozvání, abych jen často přišel. Myslím, že z ostýchavosti neodvážil jsem se užiti pozvání doslovně, nechtěl jsem obtěžovati, ale ponenáhlu se sblížení dostavilo samo. Časté styky v přednáškách — nevynechal jsem ani jediné mimo přednášky o rakouských dějinách, jež Emler občas konal, ale kterých jsem si ani zapsati nedal — pravidelná kolkvia, seminární práce a zejména dobrosrdečná vlídnost, s níž Emler dovedl si téměř podmaňovati, to vše vedlo k tomu, že jsem v pozdějších ročnících svého studia často již z přednášky provázival Emlera do archivu a stával se tam častějším hostem.

Tak se přiblížil letní semestr r. 1891, jímž jsem měl ukončiti universitní studia. Co teď? Do státní služby, někam za suplenta, se mi nechtělo, jednak z antipatie k státní službě vůbec, již jsem v tehdejší krásné době pokrokového hnutí byl ovládán zcela, jednak proto, že vyhlídky tenkrát byly velmi špatné, ale jednak i proto, že jsem se bál venkova. Začal jsem činiti, hlavně vlivem svého rovněž nezapomenutelného učitele Golla, přípravy k práci vědecké, a věřil jsem předsudku, že není na venkově mož-

ná. A konečně byl ještě jeden důvod — nevím, neměl-li jsem jej uvést dříve. Měl jsem odjakživa zvláštní antipatii ke zkouškám a ta byla tenkrát zvyšována jedním důvodem, který se jmenoval Jan Palacký, profesor zeměpisu. Sice jsem v době studií míval zapsány jeho přednášky, ale nechodil jsem do nich. Byl jsem, tuším, i jednou v jeho semináři, chodil jsem i po jeho radě na geologii a meteorologii, ba dokonce vypůjčil jsem si nějakou německou knihu o klimatologii a snad jsem ji i přečetl, ale při tom jsem, pokud šlo o zeměpis, mohl opakovati heslo Sokratovo, věděl jsem, že nic nevím. A k tomu ta themata domácích prací, která examinátor zeměpisu dával a jejichž vypracování methodou, jaké nás naši profesori historie naučili, bylo by žádalo i několika let. Bylo těžké rozhodnutí.

Tu jednou v červenci — bylo to v době jubilejní výstavy a já jsem měl tenkrát v Praze nejmilejší návštěvu — při vstupu do archivu uvítal mne Emler dotazem, chci-li po prázdninách do Říma jako člen české expedice. Byl jsem překvapen, v rozpacích a obavách, nezklamali-li důvěry svého učitele, která mne ovšem těšila neskonale. Emler se mým pochybnostem smál, ale Čelakovský, ač mne již také znal, mínil, že mohu ještě přes prázdniny zůstat v Praze a zdokonaliti se ve čtení i přiučiti se italštině. To se mi líbilo méně. Domů mne táhlo mnoho věcí (nejvíce ta tehdejší návštěva v Praze), ale byl bych se ovšem nutnosti podrobil. S doporučením Emlerovým zašel jsem druhý den ke Gindelymu, jenž jako zemský archivář o věci rozhodoval, a v několika dnech dostal jsem vyrozumění, že s plánu zatím sešlo, dosavadní kopista mínil se ještě jednou do Říma vypraviti.

Byl jsem sice rád, že mohu domů, ale i rozpaky se vrátily. Že bych se v Praze udržel, nemohl jsem pomýšleti, dalších obětí od svých rodičů nemohl jsem žádati. Palčivěji než dříve doléhaly tyto otázky. Když jsem se v říjnu do Prahy vracel, zdálo se, že nezbude, než podati žádost o státní práce. Hned druhého dne oznámil mi však kterýsi kolega, že mne Emler hledá. Vypravil jsem se k němu bez meškání, a tu mi nabídl místo u Tomka, které se právě uprázdnilo odchodem Nováčkovým do zemského archivu. Přijal jsem arci bez váhání, příští sobotu představil jsem se Tomkovi, a bylo rozhodnuto — vlastně o celé mé životní dráze.

Zaměstnání u Tomka uvádělo mne s Emlerem a městským archívem ve styk ještě častější, zpravidla denní. Shledávání, opisování a pořádání materiálu pro Dějepis města Prahy, zvláště místopisné partie, o nichž Tomek tenkrát pracoval, bylo ovšem nejvíce na tento archiv odkázáno, a tak jsem, nebyla-li práce v jiném archivu nebo knihovně, přicházel vždy ráno, pracuje pro Tomka, ale již také pro sebe, pořizuje si výpisky hlavně z rukopisů do archivu zapůjčených. Měl jsem »v zadním«, Emlerově pokoji u okna zvláštní stolek, kde jsem celá půldne sedával. A tu ovšem byla příležitost k stykům ještě bližším. Emler někdy, vytrhnuv se z práce, dal se do řeči, vyptával se, vypravoval, poučoval. Dal si vysvětliti mé poměry a zajímaly ho osudy mého otce, vzpomínal minulosti, vracuje se nejčastěji k »panu Palackému«, ale stával se i důvěrnějším, leckdy prohodil slůvko o své rodině, hlavně o »Jeníkovi«. Měl-li jsem ho již dávno rád, přilnul jsem k němu nyní tím více, váže si v něm i svého učitele i vynikajícího učence, ale zvláště, což jsem poznával stále lépe, dobrého člověka. A byl snad až příliš dobrý, snad jeho dobrota hraničila až na slabost, již leckdo neostýchal se zneužiti.

Vzpomínám jedné epizody. Seděl jsem u svého pracovního stolku, když k Emle-
rovi přišel návštěvou jeden pražský nakladatel (ale ne v otázce vědecké). Rozmluva
trvala již dosti dlouho, když do archivu vešel prof. Goll, chtěje s Emlerem mluvit.
Ale p. nakladatel nedal se tím mýlit, povídal stále. Goll vydržel dosti dlouho, ale
pak se stával netrpělivým, a když po nové, velmi dlouhé chvíli návštěva se konečně
poroučela, oslovil Emlera: »Prosím Vás, co je to za člověka?« A když Emler svým
klidným způsobem odpověděl: »To je ten a ten, on je vždy tak nekonečný,« vpadl
mu Goll do řeči: »Tak proč ho nevyhodíte?« Neubráníl jsem se úsměvu. Emler a
vyhodit někoho! Nedovedl toho ani tomu, kdo ho vážněji obtěžoval a zdržoval.

Za milými vzpomínkami jsou však i smutné. Po několika letech, tuším již r. 1895,
začaly se u Emlera jevit známky únavy, a snad již choroby, jež jsem sám mohl po-
zorovati. Emler tu a tam požádal mne, jako činíval i dříve, abych mu pomohl ko-
lacionovati — chystal tenkrát vydání VI. dílu »Pramenů« (k jehož vydání nedošlo).
Rozumí se, že jsem vyhověl s největší ochotou, vzal příslušný rukopis a četl, Emler
měl před sebou vydání Höflerovo a činil opravy. Neuvěřitelné chyby tohoto vydá-
ní vzbudily často jeho veselost, občas, když jsem se někde zarazil, nahlédl sám do
rukopisu a přečetl, ale nejednou se stalo, že mezi kolacionováním nad knihou usnul.
Četl jsem pak tišeji, až jsem ustal. Někdy se vytrhl, ale někdy toho dosti dlouho
vůbec nepozoroval. Bývalo mi ho nesmírně líto...

V té době jsem do archivu přicházel řídceji, jednak jsa zaměstnán již svými stu-
diemi, jednak proto, že Tomek, přikročiv zatím k pokračování v politických ději-
nách města Prahy, dával si opisovati především v tehdejšímu archivu místodržitel-
ském. Úplně ovšem návštěvy nepřestaly, ale po každé jsem s bolestí pozoroval, že
zdraví Emlerovo stále upadá. Roku 1896 odhodlal se odejít do výslužby. Již před
tím se o tom zmiňoval a naznačoval, že tu bude vedle Čelakovského místo pro mne.
Když už věc byla hotova, navštívil jsem Emlera v archivu schválně. Tenkrát mne
přivítal výčitkami, že nic nedělám, že ode mne čekal více. Ale mne nad tyto výtky,
jejichž oprávněnost jsem nemohl neuznati, dojal jeho sešlý stav... Když v létě 1896
konkurs na místo adjunkta byl vypsán, Emler nebyl v Praze. Konkurence byla ve-
líká, byl bych potřeboval vysvědčení právě od Emlera, jakožto od městského archi-
váře, které slibovalo býti velikým doporučením. Na radu prof. Čelakovského do-
psal jsem mu o tom. Odpověď přišla hned, psaná nikoliv jeho rukou; žádal, abych
mu naznačil, o čem by se v onom doporučení měl zmíniti, a když jsem tak učinil,
přišlo vysvědčení skvělé, datované v Novém Světě 3. července 1896, psané rovněž
jinou rukou, ale podepsané vlastnoručně jeho pěkným, úhledným písmem, na němž
nebylo choroby znáti.

Místa adjunkta jsem ovšem — nedostal, a s Emlerem jsem se od té doby setkal
již jen jednou; bylo to, myslím, na jaře nebo v létě 1897. Šel jsem do Ottovy tiskár-
ny a tu na Karlově náměstí v prostředním oddělení u vodotrysku jsem ho potkal,
vážná dáma vedla ho, těžce kráčejícího. Pozdravil jsem uctivě, Emler se na mne po-
díval, zastavil se, a s úsměvem děkuje, prohodil: »Vidíš, maminko — (myslím, že
právě toto slovo utkvělo mi pevně v mysli) — to je ten hodnej p. doktor N.« Patrně
se mu přece, ač mne poznal, mysl již kalila. Pronesl několik vlídných slov, podal
ruku a odešel. Dlouho jsem se za ním díval. Od té doby jsem ho neviděl.

V době, kdy jeho utrpení zkrátila smrt, byl jsem daleko, v Římě, teprv tenkrát
proveden plán, který Emler připravoval před sedmi lety. Nemohl jsem se účastniti
jeho pohřbu, ale nezapomněl jsem, a dnes, po pětadvaceti letech, kdy asi nebude
mnoho těch, kdo vzpomenu, kladu těchto několik suchých lístků na jeho hrob. —
Ave, anima pia.

(Zvon XXIV, 1924.)

JOSEF V. ŠIMÁK:

PO ČTYŘICETI LETECH

Budiž mi prominuto, že — píši-li vzpomínky na zesnulého svého učitele — vsouvám až snad příliš v popředí vlastní osobu. Avšak nelze tuším jinak, nežli na sobě samém ukázati na příklad, kým Emler byl svým posluchačům. Jen mi jest velmi líto, že jsem si tenkrát nezaznamenával více své životní příhody a že mi dnes už paměť selhává.

Věděl jsem o Emlerovi již na gymnasiu, že vydal »Pozůstatky desk« a jiné prameny, ale osobně jsem ho poznal až v prvním roce universitním, kdy jsem si zapsal jeho paleografická cvičení, v druhé půli října 1890; dne si již nepamatuji. Bylo v Klementině v I. patře, tuším v VII, kde odpoledne od 2.—3. kromě pondělí vykládal. Nebylo nás mnoho, asi 8 nebo 9, mezi námi i Jan B. Novák, jenž Emlera již dříve znal ze svého rodiště Orlíka. Jak asi ten pan profesor vypadá? Vešel pán poměnější postavy, dost lysý, zšedlých vlasů i knírů i hrotité kozí brady, v černém kabátě a kulatém klobouku, a tuším, že již v první hodině nesl pod paží veliké desky; uklonil se lehce, pověsil klobouk a svrchník na rohatinku na katedře, vytáhl z kapsy papíry na podstavec, postavil se k nim a počal úvodem o pramenech a významu písma. Řeč přednášičova neplynula zrovna hladce, víc četl, nežli vlastními slovy vykládal, ale už v té první hodině pověděl mnoho, o čem jsme neměli prve tušení. Některou pak hodinu potom jsme zvěděli, co je v těch deskách; ukončiv úvod sestoupil s katedry a rozdal nám z nich rozličné české písemnosti XVI. a XVII. stol.; už prve pověděl, že nezbytnou podmínkou vědecké práce jest dokonalá znalost starého písma, a té že se možná naučiti jenom úsilnou poněnáhlou prací, opisováním starých listin. Do té praxe nás tedy uváděl. Naznačiv, aby se dal každý do opisování svého textu, sedl si do lavice vedle prvního a vybídl ho, aby četl, při čemž, vázl-li, vysvětloval a hned chyby opravoval; potom sedl ke druhému, třetímu, až všecky vystřídal.

Laskavá shovívavost a vlídnost, kterou dodával posily neumělým začátečníkům, milý pohled šedomodrých očí opravdu těšily; bylo viděti, že tento úkol, jemu jistě suchopárný, provádí ne z povinnosti, ale z celé duše, a proto nás získal hned napoprvé, i vedle skvělého vystupování Gollova a Rezkova.

Po hodině se Emler jal sbírat předlohy, ale již tu byl Novák, složil je do desk a desky vzal, že je sám ponese. Emler tedy ještě podepsal indexy, lehce se uklonil, oblekl a s Novákem odešel. Směti v něčem pomoci panu profesorovi, bylo na gymnasiu vyznamenáním, a Novák tudíž nemálo stoupl v mých očích. A což teprv, když vypravoval o městském archivě, kde s Emlerem již několikrát byl; zatoužil jsem ovšem také po té funkci. A tak, když později pan profesor přinesl více předloh a

desk bylo několik, zmocnil jsem se beze všeho jedněch a pyšně jsem šel s ním vedle Nováka. Tak jsem se dostal po prvé do městského archivu, arci jen za dveře, neboť hned v první síni Emler si desky vzal a nás s díkem propouštěl. Avšak když jednou brzo potom Novák nebyl přítomen, převzal jsem sám úlohu. A tak se také na té kratičké cestě z Klementina do radnice počalo mé seznámení s panem archivářem. Toť, začal profesor, žák byl ještě pln úctyplné neobratnosti, a začalo se personáliemi, odkud jsem, kde jsem studoval, dotazy po známých osobnostech a místech, což byla látka příliš brzy vyčerpaná. Nicméně jsem při tom už mohl vejíti do druhé síně, vlastní Emlerovy svatyně, složit doklady na stůl a omrknouti její vzhled, co jsem se otočil; vlastně to byla knihovna, i divil jsem se, že se jí říká archiv. O pánu veliké postavy, krásné hlavy, černovlasé, jenž seděl v prvním pokoji, mi řekl potom Novák, že to je Jaromír Čelakovský, syn básníkův, adjunkt archivu a universitní profesor. Představen jsem mu byl teprve později.

Tato pochůzka se przo poté zdokonalila, že jsme již před hodinou docházeli do archivu, abychom již odtud pomůcky donesli do školy. Nevím, při kolikáté z těch chůzí Emler připomněl, že zná naše Turnovsko, že tu má známého p. Vyčítala a ten že chová ve své knihovně Veleoslavínův Historický kalendář, v němž jsou zápisky rodiny pobělohorského odsouzence, direktora Nathanaele Vodňanského z Uračova; ty že ho velmi zajímají. Co bylo přiměřenějšího nežli nabídka, že mu je tedy opíše — a již bylo víc o látku rozhovoru. A s tím přišla i vlídná nabídka, kdybych co ke své práci potřeboval, abych se k němu obrátil. Čehož jsem i užil; mezi prvními dotazy bylo, co to je vlastně lístkový katalog? Otázka přinesla chvilkové nedorozumění, nežli se mi podařilo vysvětliti, že znám dosud jen seznamy psané nebo tištěné souborně v knize, ale dosud nevím nic o soustavě kartotékových lístků, jež v archivu arci byla běžná. Emler mi věc vysvětlil trpělivě a potom i prakticky ukázal. Vypozoroval jsem také, že Emler je sice ke každému vlídný, ale zároveň opatrně zdržlivý; neplýtvá tak blahovůlí jako Rezek. Avšak o kom se přesvědčil, že mu lze důvěřovati, pro toho byl otevřená dobrota, ač i tu šetřil sdílností.

Při některé potomní pochůzce jsem se svěřil Emlerovi, že mne netěší jalově opisovati předlohy, když z těch opisů není užitku, poněvadž novější písmo znám již z vlastní své domácí praxe — k latinským vzorům středověkým jsme došli teprve koncem pololetí, když Emler vyčerpá soustavu zkratk — nedal-li by mi něco, z čeho by bylo více platnosti. A pan archivář hned poté mi nabídl na nesmírnou mou radost k opisování Staré letopisy, rukopis K. Jana trubače. S tím jsem se konečně v městském archivě usadil.

Tehdejší městský archiv byl menší a jinde nežli dnes. Pracovny zaujímal 2 oddělení dnešních místností archivních nejzáz na nároží náměstí a uličky oddělující Křenovský dům (dnes zbořený) a jdoucí na Mikulášské tržiště. Vchod byl z dnešní chodby, jenže v dalším odstavci do dvora, nyní přezděním odděleném. Obě rozlehlé světnice stejně zařízené, o jediném ohromném okně k východu, na jižních stěnách po 5 regálech (uprostřed i nad spojovacími dveřmi) až ke stropu, rozdělených na 8 přehrad; uprostřed byly pracovní stoly, před okny vlevo při západní stěně psací stůl úředníkův a pohovka a nějaké skříně; v rohu u dveří kamna, umyvadlo a skříň kartotéková. Za Emlerovou pracovnou byl trojhranný prostůrek v rohu radnice, tmavý (poněvadž okna vedla tehdež do úzké uličky, zacloněné domem Křenovským); říkalo se

mu »piánko«, a byl skladištěm všelikého haraburdí, nepotřebného nábytku, náčiní pro úklid atd.; vedle se vcházelo do vlastního archivu o 4 oknech, jakož je dosud, kde byly tehdy v dřevěných příhradách, sahajících okolo stěn až do stropu, narovnaný městské knihy a j. rukopisy až ze XIV. století a kde uprostřed byly dřevěné skříně ve dvojí řadě nad sebou se zásuvkami a dvířky na důležité listiny; nebylo právě pohodlné lézt pro knihu po žebříkových schůdkách někdy až do nejhořejší police. Druhá podobná veliká místnost přibyla později vpravo z pracovny Čelakovského; v ní v regálech dílem pokračovala knihovna, v ostatku byly listiny, srovnané nastojato v deskách; jenže za Emlera se toto oddělení teprve zařizovalo a mnoho prostory bylo do zásoby; dnešní bohaté vyplnění jest dílo až časů pozdějších. Tu jsem poznal prakticky biblioteční soustavu podle formátu, řízenou lístkovým katalogem, i spořádání archivu a jeho evidenci, i také, jak se zakládá bibliografie sepsaná na lístcích, stojících v zásuvkách, abecedně podle autorů i podle látky; její veliké rozhojnění jest arci dílo až potom Teigovo.

Emler měl zvláštní psací stůl, vysoký sekretář, dole přepažený, nahoře zavřený, šikmé psací plochy, s příhradkou svrchu, na níž stály příručky a psací potřeby. I stoje by bylo nsnadno na něm psáti. Pan archivář měl k němu vysoké křeslo na šroubové noze, na něž se vždy pružně vyhoupl a pak sedě se opíral nohama o přepážku. Za sebou měl ještě u okna skřín pro rukopisy a vedle ní pohovku; nad pohovkou podobiznu K. J. Erbena, svého předchůdce, a prof. Tomka.

Mně k práci bylo vykázáno místo na menším stolečku u samého okna, pod Emlerovým stolem, k němuž jsem tedy vzhlízel vzhůru jako k trůnu. Žel, dopoledne se pan archivář tuze nenatrůnil. Nemohl pro stálou službu, úřední i neúřední. Nutno si připomenouti, že vzal ochotně na svá bedra funkcí bez nedostatku, z kterých plynuly přecetné čestné povinnosti, nesoucí práci, ale zhusta práci mrzutou a nadbytečnou; užitku v honorářích, myslím, ze všeho svého nadlidského přičinění Emler měl poskrovnu, ačli na ně nedoplácel. Nemluvím o redakcích (na příklad Časopisu českého musea, Pramenů dějin českých, Všeobecného dějepisu, obětovně vydával i sbírku, jejímž redaktorem jest jmenován Gindely), o jednatelství Historického spolku, ale o jednatelství musea království Českého, jež se tehdy stěhovalo do nové budovy, kde bylo plno práce zařizovací a nové obsazování míst všelikých zaměstnanců. Hrabě Harrach, předseda, byl jen občas v Praze přítomen, Emlerova ochota byla vzata na slovo, a tak na jeho osobě ležela vlastně většina nesmírného podnikání a odpovědnosti. A to vedle úřední povinnosti archivářské. Čelakovský, jako universitní učitel a činný politik, býval často z archivu odvolán, a tak Emler s oficiálem a sluhou býval často vším personálem, aby obstaral agendu pro městské referáty, tu vyhledání knih nebo spisů, tu návrhy, tu dobrozdání, tu vyšetření nejasné nebo sporné otázky. A sotva se vyšinul na svůj trůn, zaklepá se a přijde návštěva, člen městské rady, úředník nebo zřízenec magistrátu, vědecký pracovník, prosebník o radu, přímluvu, protekci, pošta s hojnou korespondencí, osobní návštěva, nejčastěji pak někdo z musea nebo uchazeč o místo tam neb o živnostenskou zakázku pro museum. Vědělo se o dobrém srdci Emlerově, jak těžko komu co odříká, a hřešilo se na ně nevědomě i vědomě. Kolikrát za hodinu byl vytržen — někdy bylo až dvacet návštěv za dopoledne, návštěv často zdlouhavých, ješitných, bezohledných, sobeckých. A přece se všemi Emler jednal s jemnou šetrností a taktem, i když byla

návštěva nepříjemná, a vždy se zase trpělivě vracel ke své přetrhávané práci, aby za chvíli znova byl vyrušen. Jen výjimkou, byla-li návštěva příliš neomalená, dovedl ji, ač vždy vlídnou obratností, vystrnaditi. Nepamatuji se, že by se byl kdy potom rozčilil; jen někdy, a to když byl již ke mně důvěrnější, si posteskl, co zbytečných věcí má někdy vyřizovati. To bývalo obyčejně o 10., kdy si dal chvilku přestávky, aby pojedl slanou housku nebo rohlík. Jiného požitku si nedopřával. Potom někdy řekl s humorem: »Tak zas hopsa« a vyesdl k psaní.

Některé hosti posadil na pohovku, jiné s důvěrnostmi zaváděl do archivu, u jiných jsme my, mimořádní pracovníci, byli poučeni, abychom na lehký pokyn zmizeli do přední síně. Zejména v určité dni, kdy se o 11. hodině ozvalo známé již zaklepání a do dveří vstupoval usměvavý stařeček, »pan vládní rada« Václav Vladivoj Tomek. Ten byl vítán v archivu vždy jako bůh, nikoli pro titul, ale z opravdové oddané úcty. Jemu obzvláště nikdy Emler neopomenul vyjít vstříc až ke vchodu, aby s mírnou úklonou přijal jeho podání ruky a pomohl mu (zvláště v zimě) z kožichu a šály, omotané kolem krku, ač se starý pán vždy tomu bránil (v tom jsme předháněli potom pana archiváře sami, a pak vklouzli tiše k Čelakovskému). Tomek se několika slovy poptal po zdraví, potom pověděl o svém a usedl ke stolu, kdež měl stanovené místo a již přichystané práce, rukopisy a korektury (rukopisy Tomkova Dějepisu města Prahy se neposílaly do tiskárny, nýbrž uchovávaly pro museum a tiskárna dostala jen znění opsané). Když pak Tomek odcházel, Emler jej opět doprovázel až ke vnějším dveřím, což se stávalo jen hostem nejvzácnějším.

Jednou se přihodil výjev komické příchuti. Přišla návštěva, profesor německé university, tuším, Dr. Ludwig, člen i Královské české společnosti nauk. Pozdravil po česku, ač ne nejhbitěji; Emler ihned seskočil a vítal ho ze zdvořilosti jeho jazykem; host však nechtěl býti méně zdvořilý a pokračoval po česku, Emler zase německy; jak se potom shovořili, nevím. Z našich historiků se dosti často objevil prof. Kalousek, méně za příčinou vědy, spíše ve věci Královské české společnosti nauk; hojně i adjunkt zemského archivu Dr. Vojtěch Nováček, vždy s nejnovějším vtípem nebo přílehlavou historkou, jeho chef, zem. archivář Dvorský, výjimkami. Někdy, ač málokrát, prof. Goll — vydával tehdaž kroniku Vavřince z Březové v Pramenech dějin českých, redigovaných Emlerem, a byl členem jejich ediční komise — jakož i prof. něm. university Bachmann a místodržitelský archivář Köpl; komise Pramenů a výbor Historického spolku (jehož byl Emler jednatelem) mívaly v městském archivu schůze. Že bych byl v archivu častěji Rezka vídal, nevzpomínám. Byloť nedávno po zápolení rukopisném, Emler náležel ke starší generaci (domnívám se, že spíše ze sebezapíravé piety k Palackému a Tomkovi nežli z vědeckého přesvědčení, neboť jako výborný paleograf nemohl neviděti rozdílností rukopisových, ale nikdy se slůvkem o Rukopisech nezmnínil), i byl tedy mezi ním a mladšími členy fakulty jistý chlad, což někdy i na universitě bylo znamenati. Velmi častým návštěvníkem byl Wegner, knihovník Učené společnosti, někdy potomní bibliotékař musejní Ad. Patera, přehorlivý v úslužnosti a dvornosti; potom vážný prof. Ant. Truhlář, nástupce Emlerův v redakci Časopisu českého musea. Jednou přišel i Dr. Julius Grégr, jehož oba, Emler i Čelakovský, prováděli celým archivem; tuším, šlo o reformu archivu a větší subvenci od města, a Grégr jako člen městské reprezentace měl býti informován. Po odchodu ná-

vštev Emler nás někdy upozorňoval, kdo byly, a tak i seznamoval své studentské pracovníky s vynikajícími postavami naší vědecké obce.

Pomáhali jsme svému učiteli rádi nejen pro něho samého, ale šťastni i vědomím, že tím přispíváme první svou hřivnou české vědě, neboť jsme brzy poznali a hodnotili Emlerovu nezištnou, tichou, vpravdě odříkavou práci vydavatelskou jako základ, na němž teprve stojí všecko ostatní dílo české historie — lapidárně potvrdil kdys potom naše zdání Kalousek výrokem, že každé vědecké dílo časem pomíjí, ale pramen dobře vydaný trvá navždycky. U Emlera jsme názorně poznali dílnu historické, zejména ediční praxe, potom, jak třeba rozpisovati, řaditi a skládati lístky rejstříků (pořádali jsme je pro III. i IV. díl Regest), majíce při tom plno poučení, čeho dbáti a nač nezapomínati.

Dopolední rušná všední kancelář se přes poledne docela změnila v tichou svatyni vědy. Neboť Emler se vracel do archivu i v hodinách odpoledních, zpravidla po universitním svém kolegiu, a pobýval tu do sedmé hodiny. Teprve tehdy se mohl oddati vlastní své práci nerušeně a dopřával toho u sebe i jiným; tu se tehdy scházeli navíc jen vědečtí pracovníci, mezi nimi téměř denně Dr. Zikmund Winter, zrovna ze školy. Za chvíli se zešeřilo, rozžehlo, zavřely mohutné okenice, bylo světlo, teplo, mile útulno, a hodiny utíkaly, aniž kdo tušil. Tehdy přicházival i mag. oficiál Lešer, z ochoty Emlerův kopista středověkých listin, nejmilejší, protože nejspolehlivější, aby s Emlerem kolacionovali opisy s originály. Když se pak doba chýlila, přicházívála někdy pro tatínka »Mařenka«, nejmladší slečna dcera Emlerova (potom má kolegyně na Vyšší dívčí škole), a její příchod byl znamením, aby se skládalo. Avšak prve se vždy — za delšího dne — všechny okenice pečlivě uzavřely, pan archivář dohlédl do obou archivních síní, sám zavíral a poslední odcházel. Někdy též přiběhl k tatínkovi »Honza«, jak mu říkal (nynější vládní rada Dr. Jan Emler); o něm se p. archivář jen někdy mimochodem zmínil, nikdy s chválou, ale vždy bylo zřejmé, s jakou přímo měkkou něhou lpí vážný učenec na tomto svém Benjaminovi.

Vracím se do prvního roku, kdy mi dobíhalo pololetí. V březnu jsem po prvé u Emlera kolokvoval ex palaeographia latina. Nebylo kolokvium jen ledabylé a shovívavé; otázka o vývoji písma, rozdíl písma unciálního a kapitálního, tironské noty, rozvedení asi pěti anebo šesti zkratek — teprve potom napsal Emler do indexu: »Optime collocutus est« a podepsal svým pěkným zřetelným podpisem. Tomu jeho podpisu, maje ho hojně před očima, jsem se naučil tak jistě, že jednou sám Emler nerozeznal mé napodobeniny od vlastní ruky; nikdy se mi však neudálo, abych toho k čemu užil kromě žertu.

Došlo potom ke kolacionování mého opisování Starých letopisů. Domýšlel jsem se dost na to své dílo, neboť jsem jen málokdy uvázl, a tu mě pan archivář vždy bez omrzení vyváděl z nesnází. Avšak toho pokorení před sebou samým, když se objevilo, kolika omylů a nedopatření jsem se nevěda dopustil! Zase sám Emler mne pozdvihl ze skleslosti povzbuzením, ta věc že se přihodí i nejběhlejším odborníku, že není jinak, ale právě proto že nesmí nikdo spoléhati jen na sebe, nýbrž všecko čísti ve čtyřech očích, a třeba několikrát, nežli dá do tisku. Byla to převýborná škola — a nadto ještě slušně honorovaná. Přemnoho jsem tu pochytil i pro praxi archivní užitečného, když jsem počínal rovnati listiny svého rodného města a sbírali látku k jeho dějinám.

Když jsem se stal takořka členem archivu, byl mi otevřen všecek a docela. Bylo mi dovoleno bez jakéhokoli hlášení si vybrati knihu kteroukoli, archivální věc nebo knihu domů arci jen na zvláštní dovolení a půjčku na lístek. I když bylo Emleru odejít, nebránil mi setrvati v jeho pracovně, třeba samotnu, a tu jsem tedy mohl bez překážky prohlížeti celou starou i novou historickou literaturu, která tu na jediném místě byla shromážděna: Paprockého, Dubravia, Balbína, Crugeria, Beckovského, Hamerschmidta a j., takže jsem se s nimi seznámil z vlastního názoru a věděl pak bezpečně, kde který spis stojí, aniž bylo třeba nahlížeti do katalogu. To bylo pohodlí nad jiné cenné, jinaké nežli v jiných knihovnách, kde je nutno hledati signatury, psáti lístky, čekati a nakonec slyšeti, že kniha není na místě. Tu jsi sáhl a měl ihned, čehos potřeboval. Za to dobrodiní jsme byli Emlerovi nesmírně vděční. A otvíral je všem, o kom nabyt přesvědčení, že je poctivý pracovník. Sám od sebe je nabídl, a jedinou podmínkou byla tichá manipulace, aby nebyl jiný vytrhován.

Nebylo však jen té jediné laskavosti. Když už jsme probrali paleografii a přečetli ve cvičeních hromadu latinských listin, došlo v třetím semestru k semináři, také Emlerovu. A tu nebylo jen čtení pramenů a jejich výklad, nýbrž i dotazy, co kdo pracuje a chtěl-li by co pracovati, a hned se Emler rozpomínal, kde by byla látka, pomůcka (nebylo tehdy bibliografie ani Zibrtovy ani jiné), přispění, pobízel a podněcoval, slibuje veškeru podporu. Svým posluchačům úlohu takořka na půl připravil. Tak bylo i se mnou, se zmíněnými paměťmi Vodňanských. Opsal jsem mu je z pouhého vděku hned, jak bylo možná, ale když jsem byl poté v jeho semináři, vrátil mi opisy, poradil, abych si shledal i jiné pražské záznamy o té rodině, naznačiv rukopisy, ve kterých bych měl hledati, vyjednal mi i výpisky z knih domažlických od dřívějšího svého posluchače prof. Boh. Štréra, abych všecko zpracoval za seminární sepsání. Trpělivě mi dokonce pomáhal při čtení nejasných míst. A tak jsem se dočkal slávy, že jsem již koncem semestru četl svou první vědeckou stať historickou, že ji Emler potom doporučil Truhlářovi pro Časopis českého musea (1894), a uvedl mne, tříadvacetiletého mladíčka, v učený svět.

Další themata jsem měl od Rezka, zejména disertaci »Spor o dědictví rožmberské«. Avšak Emler se zajímal o všechny, a zejména při této disertaci mi přispíval, ač byla poněkud stranou jeho vlastního oboru a vlastním patronem při ní byl Rezek. Emler mi dával v archivu k dispozici všečen svůj příruční aparát knižní a také platná doporučení, kam jsem potřeboval, nakonec i do archivu v Třeboni.

Byl bych rád Emlera dostal k nám do Turnova na letní byt, a již se k tomu rozhodl, jenže, tuším, právě se nic nehodilo. Aspoň náhradou poslal k nám na krátkou návštěvu prázdninovou syna studenta s jeho spolužáky Lešerem a Birnbaumem (o jichž vynikajícím prospěchu mluvil s velikým uznáním, netuše, že z obou budou po letech proslulí universitní profesori, žel již zesnulí); provedli jsme je okolím a dodali potom na pokračování opět do Ždánku u Sobotky příteli Novákovi.

Na universitě jsem vyposlouchal Emlerova kolegia snad všechna, paleografii dokonce dvakrát, diplomatiku, nauku archivní, heraldiku, i také kolokvoval, ne tak z potřeby, ale abych pana archiváře potěšil, poněvadž jeho odborně vědecké disciplíny, jichž nebylo potřebí k státním zkouškám, byly mnohem méně frequentovány nežli hodiny ordinářů, a myslil jsem, že té neúčasti posluchačů přece jest mu líto, třebas ani slovíčkem o to nezavadil. Odposlouchal jsem i jeho čtení o rakouských ději-

nách, ač tu Emler podával jen hutné zpracování nejstarších příběhů zemí potom dědičných od počátku stěhování národů, asi totéž, co bylo v rakouském dějepise Tomkově. I to mi přišlo právě vhod, když jsem v prosinci r. 1894 dostal k rigorosu za děkanství Kolářkova examinátory Emlera a Rezka. Emler nezkoušel nežli tuto přednesenou látku, a zase dost přísně, aby byla zkouška dokonale bez přijímání osob. Po rigorosu jeho stisk ruky a úsměv dobrých očí při blahopřání tím vroucněji dojímal.

Potom jsem dlouho Emlera neviděl, a historie dřímala, an jsem se oddával studiím filosofickým a kolik měsíců studoval doma v Turnově. Až po druhém rigorosu při promoci 2. července 1895, kdy mne poctil svou přítomností. Tehdy jsem se nenadál, že se k němu do archivu již nevrátím. Po prázdninách nastaly mi písemné státní zkoušky, zeměpisná a pedagogická, jež mi trvaly právě 6 měsíců, a potom příprava k ústním zkouškám, velmi tuhá, ježto jsem zeměpisným naukám hověl ze známých příčin až dosud pramálo — a to vše mne oddalovalo od milého archivu. Jen k 60. narozeninám 10. ledna jsem Emlerovi blahopřál a dostal od něho poděkování. Po zkouškách v prosinci 1896 jsem zase sbíral své síly v Turnově; poté přišla mi r. 1897 praxe učitelská a odchod z Prahy na venek.

Zatím se přiblížil k vzácnému učiteli a neúnavnému pracovníku zákeřný nepřítel a vyrval jej předčasně a nadobro jeho žehnanému dílu. Když jsem se po roce vrátil do Prahy a zase do městského archivu, už tam Emlera jen vzpomínali. A jen jednou poté jsem ho potkal, vedeného chotí a dcerou, a tu mne ještě znal. Avšak za nedlouho šlechtitný jeho život dohasl navždycky. Nikoli však vzpomínky na něho v srdcích jeho žáků.

JOSEF ŠUSTA:

ZE VZPOMÍNEK

Dosti krátce jen, pouhá dvě léta, trval můj osobní styk s vzácným učitelem; zůstal však přece v mém vývoji složkou velmi působivou a trvalé hodnoty. Jako sedmnáctiletý, hladkolící mládeneček přišel jsem na podzim roku 1891 na fakultu. K studiu historie vedly mne podněty spíše básnického než vědeckého příděchu, a pak ovšem také silné kouzlo rodného zámku a archivu třeboňského. V prvním směru nasýtil moji potřebu především Goll. Jeho přednášky o římském císařství a počátcích reformace daly mi látku hned ke dvojímu dramatu: v jednom, nazvaném Agrippa Posthumus, umíral starý Augustus v ponurém rozvratu své rodiny, v druhém, nazvaném Düwekke, střetl se renaissanční král dánský Kristian se strohostí skandinávského severu a německé reformace. V obou dílech bylo nadbytek krve a vzletných slov. Vědecky mne přemohl a rozbil tyto hračky Goll teprve v druhém roce, když jsem se stal členem jeho semináře. Půdu k tomu připravil však zatím již podstatně Emler.

Setkal jsem se s ním nezapomenutelnou náhodou o něco dříve, než jsem ho po prvé slyšel s katedry. Můj otec byl od roku 1850 členem Matice české a téměř vše, co Matice vydala, stálo v naší knihovně. Několik let před mým příchodem na universitu zapomněl však otec v návalu jiné práce vybrati si v Praze knihy z matičního podílu. Když jsem pak s jeho členskou knížечkou přišel hned po svém příjezdu do Prahy do matiční expedice, umístěné tehdy ještě v staré budově musejní na Příkopě, řekli mi, že dva roky výběru již propadly; a já bych byl tak rád k Musejníku, na který sotva stačily podíly ještě platné, získal i Jeřábekovo romantické básnictví. Když jsem tu tak stál jako hromádka neštěstí, přistoupil starší pán, který byl před tím s úředníkem hovořil, vzal do ruky moji členskou knihu a přečetl jméno majitele. Vyptával se mne pak na Třeboň, byl-li jsem tam v archivu, a když slyšel, že chci studovati historii, přimluvil se u matičního výpravce, aby mi toho Jeřábka přece přidal. Rozpačitě, ale se štěstím v srdci, balil jsem knihy, když odešel, a úředník mi řekl, že to byl pan Emler, můj budoucí profesor.

Svémi historickými výklady — slyšel jsem u něho zejména čtení o dějinách rakouských XIII. a XIV. věku — nebyl Emler valně působivý. Bylo to trochu příliš klidné, takřka ospalé a uspávající, zejména v létě. Horké slunce pražilo do nechráněných oken starého Klementina a přednášky Emlerovy se konaly mezi druhou a třetí hodinou, kdy i po hubeném obědě studentském zažívání má svá práva. Avšak váha působení Emlerova nebyla vůbec v přednáškách; tkvěla v cvičeních, kde dovedl svým mírně zdrženlivým způsobem posluchače plně zabaviti a do práce zapnouti.

V popředí stála tu cvičení paleografická. Přišel jsem k nim již trochu připraven. Ne že bych se byl už před universitní dobou v třeboňském archivu vskutku zaučoval; s tím jsem začal až jako vysokoškolský student, kdy jsem pak mnoho času prožil v chladných místnostech toho vzácného stánku jihočeské historie. Avšak pan archivář František Mareš půjčil mi po maturitě, když jsem se mu svěřil se svým úmyslem studovati historii, Wattenbachovo »Schriftwesen« i litografovanou Wattenbachovu příručku paleografie. Proto jsem nebyl zcela bez rady, když mi Emler jako první úkol paleografický předložil mincovní řád Jiřího z Poděbrad, psaný úhledným písmem s počátku XVI. věku.

Jeho postup při učení paleografickým byl zcela jiný, než jaký vládl na příklad ve vídeňském Institutu. Tam se začínalo s látkou příliš těžkou, s římskou kursivou, a paleografie se pak probírala v rámci podrobného výkladu o vývoji písma, při němž váha byla na dobách starších, kdežto pozdější středověk, od XIII. věku počínajíc, býval dotčen jen jaksi dodatkem. Emler vycházel naproti tomu z přesvědčení, že se jeho žákům jen výjimkou dostane do ruky listina merovejská nebo longobardská, za to jim pozdní středověk uloží asi nejčastěji své paleografické záhady. Nadto užíval i při cvičeních universitních originálů raději než tištěných tabulek, a měli jsme tak dotek živější, působivější s národní minulostí.

Klidný půvab bytosti Emlerovy nevrcholil ovšem vůbec na universitě, kde jej přece poněkud zastíňoval široký vzlet Gollův a vřelý temperament Rezkův; působil plně spíše v jeho vlastním panství, v městském archivu. Tu, pod pseudogotickým balkonem staroměstské radnice, v prostrané knihovně archivní, trůnil u širokého stolu, pokrytého vysoko knihami i rukopisy, pracuje o svých četných edicích. Tam jsme směli za ním někteří, které ve cvičeních poznal jako žáky se silnějším zájmem vědeckým, tam se konalo skutečné pokračování universitních cvičení, jakýsi zárodek praktické školy archivní, ovšem zcela bez theoretických výkladů, prostým poskytnutím příležitosti odborného výcviku.

V uměleckém světě touží se dnes často po návratu z honosných škol odborných do ovzduší prosté dílny, hostící mistra s učni; v městském archivu pražském bylo takové ovzduší, nenáročně přirozené a laskavé. Já jsem se v něm cítil ovšem poněkud Benjaminskem, nejen věkem, nýbrž i zkušeností. Ze starších chodíval do archivu nejpravděpodobněji J. B. Novák, jenž si někdy vedl tak trochu jako korunní princ v tomto zaprášeném království, ježto staré přátelství s jeho zesnulým otcem Emlera k němu vázalo takřka otcovskou přízní. Novák mne také vlastně do archivu uvedl. Vedle nás přicházeli nejčastěji kolegové Šimák a Friedrich, jenž již tehdy projevoval významný sklon k pomocným vědám a nám býval předmětem závidi, zejména proto, že směl býti užitečným Jaromírovi Čelakovskému při kolaci jeho vydání register komorního soudu a městských listin. Čelakovský, jenž byl mladším archivářem, na nás ostatní se zpravidla podíval jen trochu úkosem svého jediného oka a toliko tu ondy mohli jsme zachytiti některou jeho bručivou poznámku, když procházel Emlerovým pokojem.

Městský archiv pražský nebyl tehdy ještě ani tak rozsáhlý, jako jest dnes, ani tak živou dílnou badatelské práce. Většina jeho návštěvníků byla spiata spíše osobními vztahy k Emlerovi. Tak tam přicházel za našich dob Zikmund Winter ještě více pohovořiti si, než k skutečnému studiu; někdy se tu ukázal i August Sedláček,

Prahou projížděje, častěji přicházel pak V. V. Tomek, jehož jsme sice na fakultě již nezastihli, o němž se však povídalo, že nevydrží doma v hodinách, kdy dříve přednášival, a že hlavně proto do archivu dopoledne dochází. Když jsme pak mohli my, mladí učňové, uloviti nějaké to slůvko z hovoru starých pánů, bylo nám to vzácnou zkušeností. Tak se pamatuji, nikoliv ovšem z vlastního poslechu, nýbrž z vypravování Novákova, jak nás pobavila význačná ukázka Tomkova konservatismu, pootevřenými dveřmi vyslechnutá. V městské radě se právě bojovalo o to, má-li se ulice poblíž někdejší Svatováclavské trestnice na Novém městě jmenovati ulicí Barákovou či Jenštýnskou, jak Tomek navrhoval podle slavného právníka XVI. věku. Za Baráka uváděli Mladočeši, že v těch místech trpěl jako vězeň, v očích Tomkových byl naproti tomu jen nebezpečným, planým demagogem. »Inu po Babinském tu ulici nazvati nemohou,« pravil rozhorleně k Emlerovi, »ten seděl v Kartouzích. Jinak by měl asi před tím Barákem přednost.« A tu viděl již Emler ustrašeně, jak pootevřenými dveřmi hlasitá slova asi pronikla do sousední místnosti, kde pracovali studenti. Velmi důtklivě prosil jich tedy po odchodu Tomkově, aby se o věci ani slůvkem nikde nezmiňovali: »Ty Národní listy by starého pána zle pochuchaly a on to opravdu tak nemyslí.«

Vskutku žili jsme v městském archivu namnoze takřka v zajetí těch Národních listů. Neboť já a Novák jsme pracovali nejčastěji v komůrce za vnitřním dvorem položené s vyhlídkou do úzké uličky, k sv. Mikuláši směřující, kam se skládaly od počátku zvláštní výtisky Národních listů, na velínu pro archiv zhotovené, které svým větším objemem již tehdy vytvořily hotovou knihovnu. V tomto pokojíku jsme opisovali rozličné listiny, namnoze pro závěrečný díl Regest určené; pamatuji se na příklad na opisy, které jsem tu hotovil z listin vypůjčených z Drážďan. Byla to dobrá škola, ale zároveň také příležitost k nekonečným hovorům a sporům v ovzduší poněkud zatuchlém a nevalně navštěvovaném slunečním jasem, v skutečné skoro kobce, jež však pro nás měla silné kouzlo, zesilujíc v ctižádostivých dušičkách učňovských rodící se badatelské sebevědomí.

Diskuse s Novákem nebývaly ovšem těsně odborné; šlo někdy i o základy životního názoru. Novák měl hlavu plnou zejména Pervolfa a jeho slovanských teorií; sliboval si zejména, že přesným badáním podepře vlastní základy slovanské vzájemnosti, a těšil se zvláště na dlouho chystaný zájezd do Ruska. Věc spojoval nadto s bouřlivými vlasteneckými tiradami, zesílenými nedávným zdrcujícím vítězstvím Mladočechů nad Staročechy; já jsem však s oblibou ochlazoval jeho nadšení začasto sarkastickými glosami, a tak se věc měnila druhy nejen ve slovní, nýbrž i v hravě brachiální potyčky o pravém vlastenectví. Ještě dnes cítím, jak mi opravdu rozezlený a trochu silnější Novák bolestivým kroucením kotníků vynucoval lepší kredo vlastenecké, než jsem byl ochoten po dobrém pronésti. A pak jsme zase horlivě klonili hlavy nad starými listinami nebo prohlíželi rukopisy, které si Novák troufal nejednou za Emlerovy nepřítomnosti přinášeti i s jeho stolu. Tak se pamatuji, jak mne upoutaly gotické drolerie některých brněnských rukopisů právních, které jsem tak dostal po prvé do ruky, aniž jsem měl tušení, že jde o památky vskutku vzácné staré dovednosti iluminátorské. Dějiny umění se tehdy na naší fakultě ještě nepřednášely, leda letmou zmínkou při estetických výkladech Otakara Hostinského.

Čemu jsem se tak u Emlera na fakultě i v archivním prostředí přiučil, poznal jsem opravdu teprve, když jsem přišel do Vídně na Ústav pro rakouský dějepis. I na tom měl Josef Emler podstatný podíl, že jsem tam vůbec šel; ovšem vedle Golla. Neměl jsem nikterak výslovnou nechuť k myšlence, jít po studiích na střední školu; ale možnost, dostat se do archivu, byla ovšem lákavější. Probudil ji Goll, když v seminární práci, kterou jsem mu odevzdal, seznal, že jsem pilně užíval netištěných listin XIV. věku, a když jsem mu pro jeho »Čechy a Prusy« opsal několik archivních dokladů. Posílal mne proto do Vídně, ale věc měla nesnáze. Řádné členství v rakouském Institutu získávalo se přípravným ročníkem, který se však jen ob rok konal. Tehdy, v létě 1893, se právě končil a čekáním na příští přípravku vídeňskou byl bych svá studia prodloužil o dvě plná léta. Tu připadl Goll na myšlenku, nemohl-li bych projít Institutem jako člen mimořádný, na němž by se příprava vůbec nezádala. Psal proto do Vídně o informace Klicmanovi, který právě tehdy institutní kurs dokončoval, a odpověď nebyla zcela zamítavá. Ovšem ani valně povzbuzující. Vyslovovala zřejmě pochybnost, stačil-li by student, jenž teprve dvě léta studií v Praze dokončil, na úspěšnou soutěž s vídeňskými, většinou podstatně staršími studenty, kteří právě po zkoušce z přípravy za řádné členy byli přijati. Radil jsem se tudíž s Emlerem, a výsledkem rozhovoru bylo jeho psaní řediteli vídeňského Ústavu, dvornímu radovi Zeissbergovi. Odpověď, která v zápětí došla na tento dotaz, zněla, že posluchač, Emlerem za schopného doporučený, výjimkou může opravdu za mimořádného člena Institutu býti přijat tak, aby, osvědčí-li se, po dvou letech společně s řádnými členy mohl konati plnou zkoušku závěrečnou.

Byl to ovšem první případ toho druhu a moje počátky ve Vídni nebyly nikterak lehké. Byl jsem tam zase Benjaminkem, a to Čech mezi řádnými členy Němci, vesměs staršími a náležitě důstojnými. Zevně věc byla vyznačena tím, že jsem dostal v Institutu přidělen pracovní stůl na knihovní chodbě, kde sedávali ostatně jen náhodní návštěvníci, nikoliv ve vlastním pokoji členském. Avšak dosti rychle se to změnilo právě díky praktickému školení, jež jsem z Prahy přinesl, a na němž vlídná ochota Emlerova měla podstatný podíl. V diplomatických cvičeních vybojoval jsem si totiž znenáhla právě praktickou znalost listin, v městském archivu pražském stejně jako v Třeboni získanou, postavení jakéhosi favorita zvláště u mladého tehdy profesora Redlicha, při čemž mi ovšem prospěly i kritické zkušenosti interpretační ze semináře Gollova. Výsledek byl, že jsem od vánoc směl svůj stůl přeložit do vnitřního svatostánku členského a na moji »mimořádnost« se rychle zapomnělo.

Žáci Emlerovi měli ve Vídni již před tím dobrou pověst, a že jsem ji nepokazil, děkoval jsem především té metodě, která Emlerovi jako učiteli byla vlastní, totiž že bez jakékoliv okázalosti a takřka neslyšně vedl ty, kdož opravdu chtěli vědecky pracovat, k drobné práci skutečné. Těm, kdož neměli výrazné ctižádosti, posloužila spíše zase jeho dobrácká laskavost. Mohli v jeho semináři, v němž se zpravidla četla některá kronika XIV. věku, vyrobiti tuctovou seminárku — oblíbeným tématem při tom bývaly vztahy mezi zeměmi českými a rakouskými v XIII.—XV. věku.

Po odchodu do Vídně obmezil se můj styk s Emlerem ovšem na příležitostné kratičké návštěvy; ale i tu se věc neobešla někdy bez dalšího užití jeho pomocné ru-

ky. Tak si vzpomínám, jak ochotně mi vymohl zapůjčení cenného rukopisu musejního do Vídně, jehož jsem k práci měl zapotřebí. Byl to urbář žďárský s počátku XV. věku, a jen osobní zakročení Emlerovo ve výboru musejním přemohlo nechuť, v museu trvající, k zasílání takových vzácných památek do ciziny. Tím bolestnější bylo pak pro mne, že ta nechuť, ač bez mé viny, tehdy našla nový důvod. Rukopis mi byl zapůjčen do Institutu, kde jej podle slibu chovali opravdu pečlivě v pevné pokladně. Avšak ústavní kancelista, který měl její klíče a rukopisy přijímal, vyráběl zároveň velmi zručně otisky pečeti pro sbírku ústavní i jinak. K tomu potřeboval oleje a nešťastnou náhodou, chystaje se právě zavřít rukopis do pokladny, položil jej na stůl, kde před tím byl s olejem trochu méně opatrně hospodařil. Cípek rukopisu to odnesl a několik listů jeho má dodnes stopy osudného promaštění. Věc se neobešla bez výtky se strany musejního archiváře, a více než co jiného mrzelo mne, že jsem tak, ač nevinen, před Emlerem stanul v postavení neopatrného uživatele památek, jenž si nevzal dosti k srdci ani jeho výklady o krajní opatrnosti, které vyžadují listiny i rukopisy, má-li se jejich dlouhý věk náležitě zajistiti. A Emler dovedl právě o té věci tak pěkně vypravovati ve své archivní nauce, při níž i výklady o vhodných opatřeních proti myším a molům budily sice někdy veselost nás mladších smíšků, ale zároveň vyzařovaly živelnou lásku ke kulturnímu dědictví dávné minulosti, která byla tak význačným rysem obětavého učenice i učitele, na něhož všichni, kdož jsme se těšili z jeho činné podpory, zachováváme oddanou vzpomínku.

PŘÍLOHY

BIBLIOGRAFIE PRACÍ JOSEFA EMLERA

[Podle knihopisného přehledu literární činnosti prof. Dr. Jos. Emlera od Jana Emlera v Čas. čes. mus. LXIX. (1895), str. 479—485.]

1862

O výsledcích diplomatického výzkumu některých listin Konráda II. — Sitzungsberichte der Kgl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften in Prag. Jhrg. 1862, Juli-Dezember, str. 89—93. [Výtah z disertační práce z vídeňského Institutu pro rakouský dějepyt.]

1863

Husitští vojáci v roce 1619. — Památky archeologické V. (1863), str. 139—140.

1864

Rf. — Ott. Lorenz, *Deutsche Geschichte im 13. u. 14. Hwt. Bd. I. Die Zeit des grossen Interregnums mit besonderer Rücksicht auf Oesterreich*. Wien 1863. — Krok II. (1864), str. 124—127, 183—185, 242—246.

1865

O ztracené pečeti časlavské r. 1562. — Pam. arch. VI. (1865), str. 116.

1866

Vypovězení židů z Prahy za panování Marie Terezie (1744—1748). — Čas. čes. mus. XL. (1866), str. 155—178.

1867

Die böhmischen Stadtrechte mit besonderer Berücksichtigung des Alt-Prager Stadtrechtes. — Sitz.-Ber. der Kgl. böhm. Ges. der Wiss. in Prag. Jhrg. 1867, Juli-Dezember, str. 58—62. [Výtah z přednášky.]

O zbytcích desk zemských v roce 1541 pohořelých. — Pojednání Král. čes. společnosti nauk, řada VI. sv. I. (V Praze 1867), str. 31, 4°.

Die ältesten Überreste eines Citationsquaterns der böhm. Landtafel, welche sich in originali erhalten haben und von dem Landes-

archivadjunkten H. Dvorský zu Neuhaus aufgefunden wurden. — Sitz.-Ber. der Kgl. böhm. Ges. der Wiss. in Prag. Jhrg. 1867, Juli-Dezember, str. 95—98. [Výtah z přednášky.]

1868

Pořádek plavců a právo poříčné v Podskalí. — Pam. arch. VII. (1868), str. 2—15. [Přetištěno v pamětním listu »Praha se loučí s Podskalím«. Praha 1910. Str. 5—25.]

Která města mívala appellací do Starého města pražského. — Pam. arch. VII. (1868), str. 222—223.

P. Ant. Koniáš. — Pam. arch. VII. (1868), str. 227—228.

Plní hejtman stavu městského. — Pam. arch. VII. (1868), str. 314.

Příspěvky statistické. — Pam. arch. VII. (1868), str. 545—548.

Fr. Dvorský-Jos. Emler: *Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae*. (V Praze 1868.) Nákl. Král. čes. spol. nauk. — Str. XI + 95, 4°.

1869

Jak se trestávali za starodávna pekaři, když dělali malé chleby. — Květy IV. (1869), str. 142.

1870

Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum. Tomus I. (Pragae MDCCCLXX.) Sumptibus... Henrici Jaroslai comitis de Clam-Martinic. — Str. XXIV + 606, 4°.

Rf. — *Národní klenot*. Pozůstatky desk zemských r. 1541 pohořelých. Nákladem p. hraběte Jindřicha Jar. Clama Martinice vydal Dr. Josef Emler. — Nár. listy 1870, 31. března. [Feuil. — Autoreferát.]

Něco o bernictví českém v dobách starších. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 19—38.
Práva rychtáře Plzeňského. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 61—66.
Berně roku 1615 svolená a počet obyvatelů v Čechách před válkou třicetiletou. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 177—188.
Kamenný most Pražský a někdejší úřad mostecký. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 203 až 222, 320.
Domažlice a Chodové ku konci XVI. a na začátku věku XVII. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 263—282.
Zlatá pečeť Pražanův Novoměstských. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 389.
Nejstarší kniha městská tábořská. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 389—390.
Řemeslničtí pořádkové pražští v 16. stol. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 515—530, 581—596.
Roháče z Dubé pořízení před smrtí. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 548.
Pozauanáři. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 548—549.
O volení rady čili konšelů v Novém městě Pražském za času krále Vladislava, když v zemi nebyl. — Pam. arch. VIII. (1870), str. 623—624.
Právo měst českých, zvláště pak Starého města pražského. — Právník IX. (1870), str. 40—54.
Něco o dskách dvorských. — Právník IX. (1870), str. 616—626.
O zřízení starých desk zemských a o způsobu nynějšího vydání jich. — Čas. čes. mus. XLIV. (1870), str. 174—185.
Die Hoflehetafel des Königr. Böhmens. — Sitz.-Ber. der Kgl. böhm. Ges. der Wiss. in Prag. Jhrg. 1870, Januar-Juni, str. 82—93. [Výtah z přednášky.]

1871

Karel Jaromír Erben. — Úvod k Erbenově Kytici, 3. vyd. (V Praze 1871.)
Zápisky Josefa Jungmanna. — Čas. čes. mus. XLV. (1871), str. 258—286, 335—358.
Palacký a české dějepiscectví. — Osvěta I. (1871), str. 67—75.

1872.

Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum. Tomus

II. (Pragae MDCCCLXXII.). — Str. 530, 4°.

Rf.

1. Radhost. Sbírká spisův drobných z oboru řeči a literatury české, krásovědy a politiky. Vydal Frant. Palacký. V Praze 1871 a 1872. Díl I. str. 447, d. II. str. 538 a d. III. str. 320.
2. Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Z archivův domácích i cizích sebral a vyd. Frant. Palacký. V Praze 1872. Dílu VI. svazek 1. a 2. Str. 240.
3. Urkundliche Beitrage zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an. Gesammelt und herausgegeben von Franz Palacký. Prag, 1872. I. Band, 1. Heft. Von den Jahren 1419—1424. Str. 320. — Nár. listy 1872, 26. října. [Feuil.]

1873

Fontes rerum Bohemicarum I. (V Praze 1873.) — Str. XXXIV + 474, 4°. [Od Emlera úvod str. XII—XXXIV, úprava textů lat. a někt. překlady.]

O nejstarších knihách městských v Čechách, zejména o knize Pražské staroměstské od roku 1310 a o Bydžovské od roku 1311. — Zprávy Král. čes. Spol. nauk v Praze, roč. 1873, str. 54—59. [Výtah z přednášky.]

1874

Fontes rerum Bohemicarum II. Kosmův letopis český s pokračovateli. Vydavatel Jos. Emler, překladatel V. V. Tomek. (V Praze 1874.) — Str. XVIII + 571, 4°.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. — Libri primi pars altera. Ab anno 1363 usque ad annum 1369. (Pragae 1874). Sumptibus Societatis historicae Pragensis (Spolek historický v Praze). Str. 142, 8°.

O písemnictví středního věku. — Pam. arch. IX. (1874), str. 287—310, 615—638.

1875

Mehrere Urkunden, die den sogenannten Hortus Angeli in der Neustadt Prag betreffen. — Zprávy Král. čes. spol. nauk, roč. 1875, str. 136—148. [Přednáška.]

1876

Rukověť chronologie křesťanské, zvláště české.

(V Praze 1876.) Nákl. Spolku hist. v Praze. — Str. XXX + 90, 4°.

Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379. Abhandlungen der Kgl. böhm. Ges. der Wiss. in Prag. VI. Folge, 8. Band (Prag 1876). — Str. XIV + 32, 4°.

O kanceláři krále Václava II. — Zprávy Král. čes. spol. nauk, roč. 1876, str. 111 až 120. [Přednáška.]

1877

O stavu rytířského řádu sv. Jana Křtitele v Čechách r. 1373. — Zprávy Král. čes. spol. nauk, roč. 1877, str. 191—199. [Přednáška.]

O rukopise privilegii pánů z Rosenberka ze XIV. století. — Zpr. Král. čes. spol. nauk, roč. 1877, str. 316—325. [Přednáška.]

O rukopise knihovny městské ve Vratislavi, kde jest přehled německé kroniky Pulkavovy života Karla IV. — Zpr. Král. čes. spol. nauk, roč. 1877, str. 359—367. [Přednáška.]

O potřebě vydání diplomatů českých a o tom, jak by se to díti mělo. — Čas. čes. mus. LI. (1877), str. 610—625.

1878

Spisové císaře Karla IV. Památky staré literatury české vydávané Maticí českou č. IV. Rada I., oddíl 2. Spisův musejních čís. 145 (V Praze 1878). — Str. XX + 130, 8°.

Die Kanzlei der böhmischen Könige Přemysl Ottokars II. und Wenzels II. und die aus derselben hervorgegangenen Formelbücher. Abhandl. der Kgl. böhm. Ges. der Wissenschaften, VI. Folge, 9. Band. Klasse für Philos., Gesch. u. Philologie No. 2. (Prag 1878). — Str. 63, 4°.

O nekrologiu kláštera sv. Anny v Praze. — Zpr. Král. čes. spol. nauk, roč. 1878, str. 69 až 74. [Přednáška.]

Über die Identität des Verfassers der Chronica domus Sarensis mit dem Annalisten Heinrich von Heimbürg. — Zpr. Král. čes. spol. nauk, roč. 1878, str. 340—344. [Přednáška.]

Ein Necrologium des ehemaligen Klosters Ostrow. — Zpr. Král. čes. spol. nauk, roč. 1878, str. 346—354. [Přednáška.]

Zpráva o archivech ve Vodňanech, v Bavorově, v Prachaticích, v Záblatí a v Příbrami. — Pam. arch. X. (1878), str. 803—806.

Na rozhraní dvou věků. Lístek ku slavnosti

Jungmannově. — Nár. listy 1878, 7. května. [Feuil.]

1879

Libri confirmationum... — Liber tertius et quartus ab anno 1373 usque ad annum 1390. (Pragae 1879.) — Str. (2) + 261, 8°.

1880

Nekrologium z kláštera bratří kajících v Nových Benátkách. — Zpr. Král. čes. spol. nauk, roč. 1880, str. 298—304. [Přednáška.]

Několik listů Fr. Palackého k prof. J. Purkyňovi. — Čas. čes. mus. LIV. (1880), str. 419—423.

1881

Decem registra censuum Bohemica compilata aetate bellum Hussiticum praecedente. (V Praze 1881.) Nákl. Král. čes. spol. nauk. — Str. XII + 436, 8°.

Zpráva o lučebním prozkoumání rasur mus. zlomek Alexandreidy a Rukopisu Kralovédvorského. — Čas. čes. mus. LV., 1881, str. 137—147.

Nové zprávy o životu sv. Methodia. — Čas. čes. mus. LV. (1881), str. 286—305.

Die böhmische historische Literatur der letzten drei Jahre. — Mitteilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschung I. (1881), str. 153—160.

Listy Josefa Jungmanna k Antonínovi Markovi (č. 1—30). — Čas. čes. mus. LV. (1881), str. 499—530.

1882

Fontes rerum Bohemicarum III. (V Praze 1882). — Str. (2) + XXVIII + 636, 4°. [Od Emlera upraveno k vydání: 1. Letopis Jindřicha Heimburského. 2. Život císaře Karla IV. 3. Řeč arcib. Pražského Jana Očka z Vlašimi. 4. Neplacha, opata Opatovského krátká kronika římská a česká. 5. Kronika Jana z Marignoly.]

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars II. annorum 1253—1310. (Pragae 1882.) Sumtibus regiae scientiarum societatis Bohemiae. — Str. (6) + 1483 + (5), 4°.

Listy Josefa Jungmanna k Antonínovi Markovi (č. 31—113). — Čas. čes. mus. LVI. (1882), str. 26—44, 161—184, 445—476.

Smlouva o napsání bible české z r. 1416. —

Čas. čes. mus. LVI. (1882), str. 538—539.

1883

Libri confirmationum... Liber sextus ab anno 1399 usque ad annum 1410. (Pragae 1883.) — Str. (2) + 352, 8°.

Průvodce po radnici staroměstské. (V Praze 1883.) Nákl. král. hl. m. Prahy. — Str. 44.

Listy Josefa Jungmanna k Antonínovi Markovi (č. 114—181). — Čas. čes. mus. LVII. (1883), str. 45—59, 330—353, 496—512.

1884

Fontes rerum Bohemicarum IV. Kronika zbraslavská. — Výpisy z rozličných kronik s několika zápisy zbraslavskými. Kronika Františka Pražského. — Kronika Beneše Krabice z Weitmile. K vydání upravil Josef Emler. (V Praze 1884.) — str. XXVIII + 572, 4°.

Listy Josefa Jungmanna k Antonínovi Markovi (č. 182—245). — Čas. čes. mus. LVIII. (1884), str. 54—70, 285—297, 405—425.

Zlomek urbáře kláštera hradištského. Pojednání Král. čes. spol. nauk, řada VI., díl 12., tř. pro fil., děj. a filol. č. 7. (V Praze 1884.) — Str. IV + 24, 4°.

Necrologium Doxanense. — Zpr. Král. čes. spol. nauk, roč. 1884, str. 83—144. [Přednáška.]

1885

Zpráva o přípravných pracích k stavbě nového domu musejního. — Čas. čes. mus. LIX. (1885), str. 163—176.

1886

Libri confirmationum... Liber septimus. (Pragae 1886.) — Str. (2) + 350, 8°.

Pravidla pořádku řeznického v Chrudimi. — Pam. arch. XIII. (1886), str. 191—192.

Antonín Baum. — Pam. arch. XIII. (1886), str. 239—240. [Nekrolog.]

Jan Bobuslav Miltner. — Pam. arch. XIII. (1886), str. 383—384. [Nekrolog.]

Listy Josefa Jungmanna k Antonínovi Markovi (č. 246—258). — Čas. čes. mus. LX. (1886), str. 433—444.

1887

Zlomek register zápisů markrabství Moravského z roku 1459. — Archiv český VII. (1887), str. 569—604.

Výpisy z českých původních listin c. k. veřej-

né knihovny Pražské. (Č. 1—114.) — Archiv český VII. (1887), str. 605—679.

Dvě nekrologia Krumlovská. — Zprávy Král. čes. spol. nauk, roč. 1887, str. 198—227. [Přednáška.]

Dvě české listiny z Capestrana v Neapolsku z r. 1454. — Čas. čes. mus. LXI. (1887), str. 116—118.

Knihy starého pána z Rosenberka. — Čas. čes. mus. LXI. (1887), str. 272.

Zpráva o chemickém a drobnohledném ohledání některých rukopisů musejních. — Čas. čes. mus. LXI. (1887), str. 297—435.

Několik listů spisovatelů a vlastenců českých k Antonínu Markovi (č. 1—46). — Čas. čes. mus. LXI. (1887), str. 59—76, 248 až 259, 481—488.

1888

Výpisy z českých původních listin... (Č. 115 až 239.) — Archiv český VIII. (1888), str. 481—566.

Listy Antonína Marka k Josefovi Jungmannovi (č. 1—50). — Čas. čes. mus. LXII. (1888), str. 151—169, 385—405.

Necrologium Zlatokorunské. — Zprávy Král. čes. spol. nauk, roč. 1888, str. 42—83. [Přednáška.]

Zlomek inventáře kláštera Břevnovského z let 1390—1394. — Zprávy Král. čes. spol. nauk, roč. 1888, str. 280—305. [Přednáška.]

1889

Libri confirmationum... Liber octavus, nonus et decimus. (Pragae 1889.) — Str. (4) + 305.

Někdejší trestnice u sv. Václava. (V Praze 1889.) — Str. 14, 8°.

Příspěvek k poznání zřízení cechovních v Čechách. — Pam. arch. XIV. (1889), str. 69 až 70.

Listy Antonína Marka k Josefovi Jungmannovi (č. 51—65). — Čas. čes. mus. LXIII. (1889), str. 264—274.

Opravy a doplňky statutů kostela Pražského, učiněné od arcibiskupa Wolframa. — Zprávy Král. čes. spol. nauk, roč. 1889, str. 293 až 310. [Přednáška.]

1890

Regesta diplomatica... Pars III. annorum

1311—1333. (Pragae 1890.) — Str. (6) + 952 + (2), 4°.

1892

Regesta diplomatica... Pars IV. annorum 1333—1346. (Pragae 1892.) — Str. (4) + 1012 + (2), 4°.

Listy Antonína Marka k Josefovi Jungmannovi (č. 66—112). — Čas. čes. mus. LXVI. (1892), str. 292—304, 457—482.

František Jan Zoubek. — Pam. arch. XV. (1892), str. 121—122. [Nekrolog.]

1893

Fontes rerum Bohemicarum V. (V Praze 1893.) — Str. XLVI + 644, 4°. [Od Emlera úvod str. I—XX a lat. text kroniky Pulkavovy str. 1—326.]

Průvodce po radnici staroměstské. (V Praze 1893.) Nákl. král. hl. m. Prahy [II. pozměněné vyd.]. — Str. 48.

Diplomatář kláštera blahoslavené Panny Marie řeholních kanovníků řádu sv. Augustina v Roudnici. — Zpr. Král. čes. spol. nauk, roč. 1893, č. XVII, str. 1—60.

1894

Paměti Rakovnické od r. 1425—1639. — Zpr. Král. čes. spol. nauk, roč. 1894, č. IV., str. 1—43.

1895

Listiny archivu někdy Olešnického, nyní ve státním archivu Vratislavském chované a Čech a Moravy se týkající. (Č. 1—72.) — Archiv český XIV. (1895), str. 493—560.

1896

Listiny archivu někdy Olešnického... (Č. 73

až 176.) — Archiv český XV. (1896), str. 170—285.

*

Hesla pro Riegrův Slovník naučný (1860 až 1873), pokud byla označena šifrou:

Dacie, Dánsko, Decretales, Diocletianus, Diplom, Diplomacie, Diplomatika, Divitiacus, Filip, Franky, Primator, Purkmistr, Purkrabí, Regest, Šestipanský úřad, ze Švarcenberka svobodní páni, Talmberský kodex, z Thunu a Hohenšteina hrabata, z Thurnu hrabě Jindřich Matyáš, z Thurnu hrabata a knížata, Třeboň, z Třebovel a Vitic Kuněš, z Valdštejna páni, Zřízení zemské.

Hesla pro Ottův Slovník naučný (1888—1893), pokud byla označena šifrou:

Akta (odst. 4, 5, 6), Almanah (odst. 1), Bartošek z Drahonice, Beneš Minorita, Bernold, z Březové Vavřinec, Büdinger Maximilian, Burchard kronikář, Desky (odst. 1), Diplom, Diplomatář, Diplomatika.

Posudky a zprávy v Pam. arch., zvl. v V. a VI. díle.

Posudky a zprávy v Čas. čes. mus. (313 čísel). *Archiv městský*. Zprávy v Administračních zprávách obce král. hl. města Prahy za rok 1890, 1891—1892, 1893—1894.

Zprávy o schůzích Sboru archeologického v Praze od r. 1862—1871. — Pam. arch.

Zprávy o činnosti Spolku historického v Praze od r. 1866—1887. — Pam. arch. a Čas. čes. mus.

Zprávy jednatelské ve valných shromážděních Společnosti musea král. Čes. od r. 1878 až 1892. — Čas. čes. mus.

Zprávy o stavu a činnosti Král. čes. společnosti nauk ve výročních zprávách společnosti od r. 1890—1897.

(Miloš Kratochvíl s pomocí Jany Čechové.)

SEZNAM UNIVERSITNÍCH ČTENÍ A CVIČENÍ JOSEFA EMLERA

- Zimní běh 1871—2.* O palaeografii středověku. 3 hod.
- Letní běh 1872.* Praktická cvičení palaeografická (publ.). 2 hod.
— O umění heraldickém (publ.). 2 hod.
- Zimní běh 1872—3.* O umění diplomatickém se zvl. zřetelem k chronologii středního věku. 3 hod.
— Cvičení palaeografická. 1 hod.
- Letní běh 1873.* O listinách českých věku XIII; kritika a srovnávání jich s jinými historickými zprávami té doby se týkajícími. 3 hod.
— Cvičení palaeografická. 2 hod.
- Zimní běh 1873—4.* O palaeografii středního věku s praktickými cvičeními. 3 hod.
- Letní běh 1874.* Cvičení palaeografická. (Jen pro posluchače, kteří již 1 neb více běhů čtení o palaeografii navštěvovali. Bezplatně.) 2 hod.
— O umění heraldickém. 2 hod.
- Zimní běh 1874—5.* Ueber Paläographie des Mittelalters nebst paläographischen Uebungen. 2 hod.
— O chronologii římské a křesťanské co pomůcce diplomatické. 3 hod.
- Letní běh 1875.* Ueber die Paläographie nebst paläographischen Uebungen. Fortsetzung. 2 hod.
— O regestech. Navedení k zhotovování regest. 2 hod.
- Zimní běh 1875—6.* Über österr. Geschichtsquellen im 13. u. 14. Jhd. Erklärung und Vergleichung einzelner Partien der Chronik des Johann von Victring. 2 hod.
— O diplomacie se zvláštním ohledem na sfragistiku. 3 hod.
- Letní běh 1876.* O životopisu Karla IV. (Vita Karoli IV. imperatoris.) Výklad a srovnávání s jinými současnými prameny. 1 hod.
- Zimní běh 1876—7.* O palaeografii středověké. 3 hod.
— Über österr. Geschichtsquellen vom XI. bis zum XIII. Jhd. Erklärung u. Vergleichung einzelner Partien der Chronik des Vincentius u. Gerlach. 2 hod.
- Letní běh 1877.* Cvičení palaeografická. 2 hod.
— Kunstgeschichtliche Uebungen. (Baudenkmäler von Prag.) 2 hod. (Privatissime.)
- Zimní běh 1877—8.* O diplomacie se zvláštním zřetelem k datování listin. (Ueber die Diplomatie mit besonderer Berücksichtigung der Urkundendatierung.) 3 hod.
— Ueber österreichische Geschichtsquellen des XIII. Jahrhunderts. 2 hod.
- Letní běh 1878.* O pramenech dějin rakouských věku XIV. (Ueber österreichische Geschichtsquellen im XIV. Jahrhunderte.) 2 hod.
- Zimní běh 1878—9.* O palaeografii středověké. S praktickými cvičeními. (Ueber die Paläographie des Mittelalters. Mit praktischen Uebungen.) 3 hod.
— Ueber die Regestenliteratur mit Uebungen im Anfertigen von Regesten. 2 hod.
- Letní běh 1879.* Cvičení palaeografická. Pokračování. (Paläographische Uebungen. Fortsetzung.) 2 hod.
— Ueber die Vita Caroli IV. imperatoris. Vergleichung derselben mit anderen gleichzeitigen Geschichtsquellen. 1 hod.
- Zimní běh 1879—80.* Ueber die lat. Paläographie. 4 hod.
— Ueber die Regesten. Uebungen im Anfertigen von Regesten. 1 hod.
— O chronologii římské a křesťanské. (Ueber die römische und christliche Chronologie.) 3 hod.

- Letní běh 1880.* Ueber österreichische Geschichtsquellen von der ältesten Zeit bis zur Mitte des XIII. Jahrhunderts. 3 hod.
— Paläographie. Uebungen. 2 hod.
- Zimní běh 1880—1.* Ueber Diplomatie. 3 hod.
— Ueber österreichische Geschichtsquellen des XIII. und XIV. Jahrhunderts. 2 hod.
— Výklad některých starších pramenů dějin českých spojený s praktickými cvičeními. (Erklärung einiger älteren böhm. Geschichtsquellen in Verbindung mit praktischen Uebungen.) 2 hod.
- Letní běh 1881.* Ueber Heraldik. 2 hod.
— Ueber österr. Geschichtsquellen. 1 hod.
— Diplomatiche Uebungen mit Zugrundelegung der Urkunden Přemysl Ottakar II. 2 hod. (Unentgeltlich.)
- Zimní běh 1881—2.* Ueber die römische und christliche Chronologie. 3 hod.
— Ueber die Archivskunde. 2 hod.
— O pramenech dějin českých až do 16. století. (Ueber böhm. Quellenschriften bis zum 16. Jahrhunderte.) 2 hod.
- Letní běh 1882.* Über Sphragistik. 2 hod.
— Über die Chronik des Peter von Zittau in Verbindung mit praktischen Übungen. 2 hod.
— Diplomatiche Übungen. 1 hod.
— Úvod do studia historického. (Einleitung in das historische Studium.) 3 hod.
- Zimní běh 1882—3.* O palaeografii, zvláště středověké, s praktickými cvičeními. 4 hod.
— Výklad některých starších pramenů dějin rakouských. 1 hod.
— Historická cvičení a přednášky v oboru dějin rakouských. Recenze písemných prací. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1883.* O dějinách rakouských XIII. a XIV. století, zvláště o pramenech jejich. 3 hod.
— Cvičení palaeografická. 2 hod.
— Recenze podaných písemných prací. Cvičení a přednášky v oboru dějin rakouských. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1883—4.* O diplomacie. 3 hod.
— Cvičení palaeografická (publicum). 2 hod.
— Historická cvičení a přednášky o dějinách rakouských. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1884.* O dějinách rakouských do konce 10. století a pramenech jejich. 3 hod.
— Cvičení palaeografická. 2 hod. (Pro ty,

- kdož se již cvičení těchto účastnili, zdarma.)
— Výklad pramenů a přednášky o dějinách rakouských. Probírání písemných prací seminárních. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1884—5.* O dějinách rakouských od stěhování se národů a pramenech jejich. 3 hod.
— Cvičení diplomatická. 2 hod.
— Historická cvičení a přednášky o dějinách rakouských. Výklad kroniky Vincencia Pražského a Jarlocha, opata Milevského. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1885.* O dějinách rakouských a pramenech jejich od konce X. století. 3 hod.
— O umění heraldickém. 2 hod.
— Historická cvičení a přednášky o dějinách rakouských. Výklad kroniky Jana z Viktringu. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1885—6.* O palaeografii latinské. 3 hod.
— O regestech a literatuře jejich. Návod k shotovování regest. 2 hod.
— Historická cvičení a přednášky o dějinách rakouských. Výklad čtvrté knihy kroniky Beneše z Waitmile. Recenze prací seminárních. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1886.* O dějinách rakouských od 13. století se zvláštním ohledem na prameny jejich. 3 hod.
— Cvičení palaeografická. 2 hod. (Pro posluchače, kteří již v prvním běhu čtení o palaeografii se účastnili, zdarma.)
— Historická cvičení a přednášky o dějinách rakouských. Výklad kroniky Jarlocha, opata Milevského. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1886—7.* O chronologii římské a křesťanské. 3 hod.
— Cvičení palaeografická. 2 hod.
— Výklad Eugippii vita s. Severini. Historická cvičení a přednášky o dějinách rakouských. Písemné práce seminární; přednos a posouzení jich. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1887.* O nejstarších dějinách rakouských a pramenech jejich. 3 hod.
— Cvičení palaeografická. 2 hod.
— Čtení a výklad pramenů dějin rakouských doby Přemysla Otokara II. Recenze prací seminárních. Přednášky členů. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1887—8.* O diplomacie. Se zvláštním ohledem k listinám panovníků českých. 3 hod.

- Cvičení palaeografická. 2 hod.
- Výklad pramenů dějin rakouských věku XIII. a XIV. Písemné práce seminární; přednesení a posouzení jich. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1888.* O dějinách rakouských a pramenech jejich od stěhování se národů. 3 hod.
- O umění heraldickém. 2 hod.
- O regestech a návod k shotovování jich. 1 hod.
- Čtení a výklad kroniky Jana opata z Viktringu. Recense prací seminárních. Přednášky členů. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1888—9.* O palaeografii latinské. 3 hod.
- Cvičení diplomatická. 2 hod. (Publicum.)
- Historická cvičení a přednášky o dějinách rakouských. Recense podaných prací. Čtení a výklad pramenů dějin rakouských věku XII. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1889.* Starší dějiny rakouské se zvláštním zřetelem k pramenům a literatuře jejich. 3 hod.
- Cvičení palaeografická. 2 hod.
- Cvičení seminární. Čtení a výklad kroniky Beneše z Veitmile. Recense písemných prací. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1889—90.* O dějinách rakouských a pramenech jejich věku 13. a 14. 3 hod.
- Cvičení palaeografická. 2 hod.
- Historická cvičení a přednášky o dějinách rakouských. Rozbor podaných prací. Čtení a výklad pramenů dějin rakouských 13. věku. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1890.* O heraldice. 3 hod.
- Cvičení palaeografická. 2 hod.
- O regestech. Návod ku shotovování jich. (Publicum.) 1 hod.
- Cvičení a výklad druhé knihy kroniky Zbraslavské. Recense písemných prací. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1890—1.* O diplomacie. 3 hod.
- Cvičení palaeografická. 2 hod.
- O pramenech a pomocných spisech dějin rakouských co úvod. Výklad Eugipiovy vitae S. Severini. Písemné práce a recense jich. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1891.* O nejstarších dějinách rakouských se zvláštním zřetelem k pramenům jejich. 3 hod.
- Cvičení palaeografická. 2 hod.

- O formulářích. 1 hod. (Publicum.)
- Čtení a výklad kroniky Vincencia Pražského a Jarlocha, opata Milevského. Přednášení a posuzování prací seminárních. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1891—2.* O chronologii římské a křesťanské. 3 hod.
- Cvičení palaeografická a diplomatická. 2 hod.
- Čtení a výklad kroniky Beneše z Veitmile. Přednášky a recense prací seminárních. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1892.* O dějinách rakouských XIII. a XIV. věku se zvláštním ohledem na prameny té doby. 3 hod.
- Cvičení palaeografická a diplomatická. 2 hod.
- Čtení a výklad druhé knihy kroniky Petra, opata Zbraslavského. Přednášky a recense prací seminárních. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1892—3.* O palaeografii středověké, hlavně latinské. 3 hod.
- O archivech a zařízení jejich. 2 hod.
- Výklad některých pramenů dějepisných věku XIV. a XV. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1893.* Cvičení palaeografická. 3 hod.
- O umění heraldickém. 2 hod. (Publicum.)
- Čtení pramenů věku XV. Práce seminární a recense jich. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1893—4.* O chronologii křesťanské. 3 hod.
- Cvičení palaeografická. 2 hod.
- Cvičení a výklad Ansberti Historia de expeditione Friderici imperatoris. Recense písemných prací. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1894.* O nejstarších dějinách rakouských a pramenech jejich. 3 hod.
- Cvičení palaeografická. 2 hod.
- Histor. cvičení a přednášky o dějinách rakouských. Rozbor podaných prací. Čtení a výklad pramenů dějin rakouských v době stěhování se národů. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1894—5.* O písemnictví středověkém ve spojení s praktickými cvičeními palaeografickými. 3 hod.
- O regestech. Návod k zhotovování jich a praktická cvičení v tom. (Publice.) 2 hod.
- Cvičení. Výklad pramenů dějepisných věku XII. Recense prací seminárních. (Seminář.) 2 hod.

- Letní běh 1895.* O dějinách rakouských věku XIII. a XIV. se zvláštním zřením k pramenům jejich. 3 hod.
- Cvičení palaeografická. 2 hod.
- Čtení a výklad pramenů XIII. a XIV. věku. Písemní práce seminární a recense jejich. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1895—6.* O chronologii římské a křesťanské. 3 hod.
- Cvičení palaeografická a diplomatická. 2 hod.
- Čtení a výklad kroniky Beneše z Weitmile. Přednášky prací seminárních a recense jich. (Seminář.) 2 hod.
- Letní běh 1896.* O latinské a české palaeografii středního věku. 3 hod.
- O umění heraldickém. (Publice.) 2 hod.
- Čtení a výklad kroniky Františka Pražského. Přednášky prací seminárních a recense jich. (Seminář.) 2 hod.
- Zimní běh 1896—7.* O latinském, českém a německém písemnictví středního věku. 3 hod.
- O nejstarších dějinách rakouských a pramenech jejich. 2 hod.
- Čtení a výklad Eugipiova života sv. Seve-

- rina. Přednášky prací seminárních a recense jich. (Seminář.) 2 hod.
 - Letní běh 1897.* O latinském, českém a německém písemnictví středního věku. 3 hod.
 - O nejstarších dějinách rakouských a pramenech jejich. 2 hod.
 - Čtení a výklad Eugipiova života sv. Severina. Přednášky prací seminárních a recense jich. (Seminář.) 2 hod.
 - Zimní běh 1897—8.* O latinském, českém a německém písemnictví středního věku. 3 hod.
 - O nejstarších dějinách rakouských a pramenech jejich. 2 hod.
 - Čtení a výklad Eugipiova života sv. Severina. Práce seminární. (Seminář.) 2 hod.
 - Letní běh 1898.* O písemnictví středověkém ve spojení s praktickými cvičeními palaeografickými. 3 hod.
 - O regestech. Návod k zhotovování jich a praktické cvičení v tom. (Publicum.) 2 hod.
 - Čtení a výklad pramenů dějepisných. Recense prací seminárních. (Seminář.) 2 hod.
- Poznámka: Od letního běhu 1896 čtení a cvičení byla jen ohlašována, ale nekonána.*

(Jan Emler - Zdeňka Fröhlichová.)

OBSAH

Úvodní slovo primátora hlav. města Prahy *Dra Karla Baxy* 5

ZE ŽIVOTA

Marie Emlerová, Z otcova života 9

Flora Kleinschnitzová, Vlasti, Vědě a Tobě... 17

Jan Emler, Co si pamatuji 63

VE SLUŽBÁCH MĚSTA PRAHY, VĚDY I NÁRODA

Václav Vojtíšek, Městské archivářství Emlerovo a jeho význam 83

Gustav Friedrich, Vědec a učitel 100

Miloš Kratochvíl, Hlavní vědecké dílo Emlerovo 111

VE VZPOMÍNKÁCH ŽÁKŮ

Jindřich Vančura, Před šedesáti lety 119

František Groh, Mé první setkání s prof. Emlerem 123

Hynek Kollmann, Hrstka vzpomínek 125

Ladislav Klicman, Z mých vzpomínek 128

Václav Novotný, In memoriam... 136

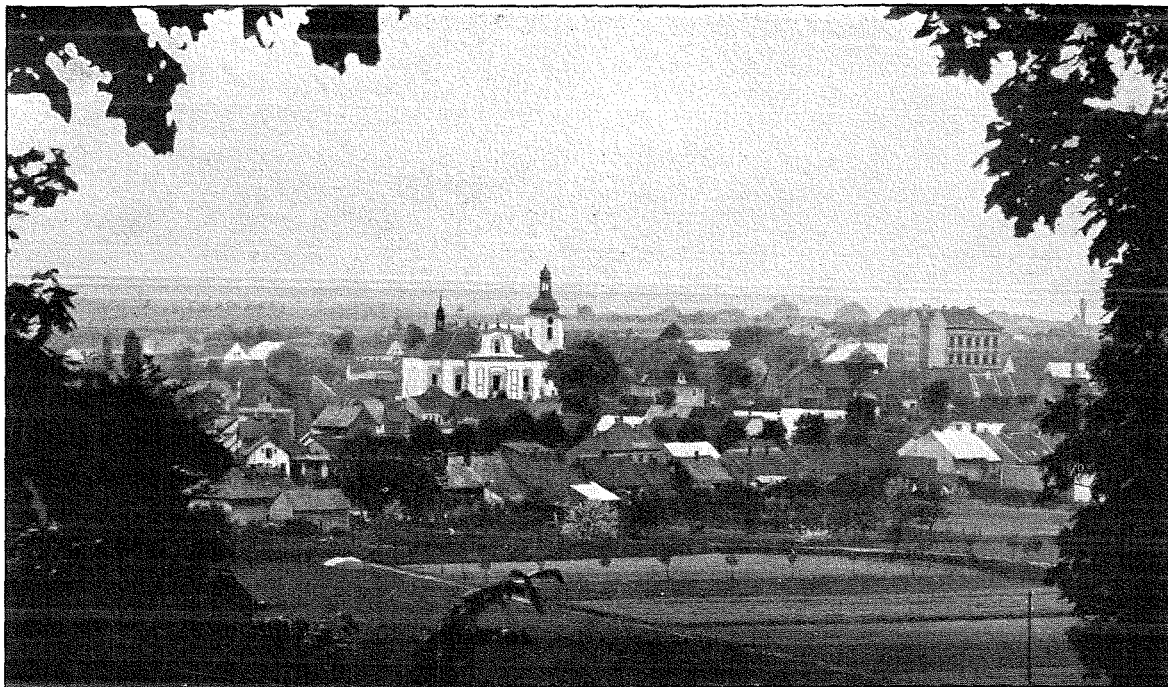
Josef V. Šimák, Po čtyřiceti letech 142

Josef Šusta, Ze vzpomínek 149

PŘÍLOHY

Bibliografie prací Josefa Emlera 157

Seznam universitních čtení a cvičení Josefa Emlera 162

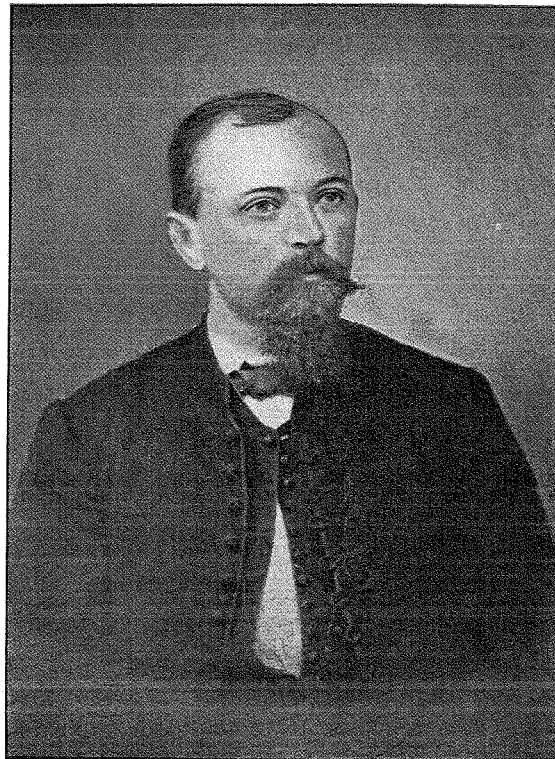
Libáň nad Bystřicí.

Rodný domek.

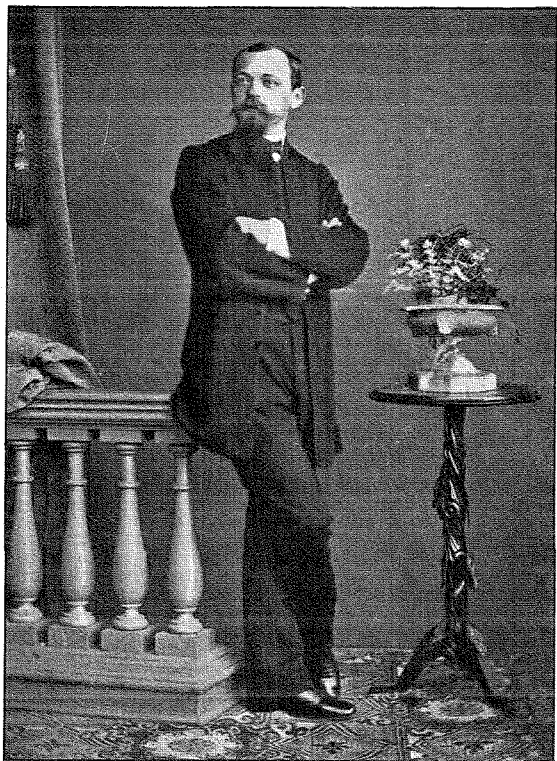
V čas prvních studií ve Vídni.

Na počátku pražského pobytu.

Na vídeňském Institutu s kolegy.

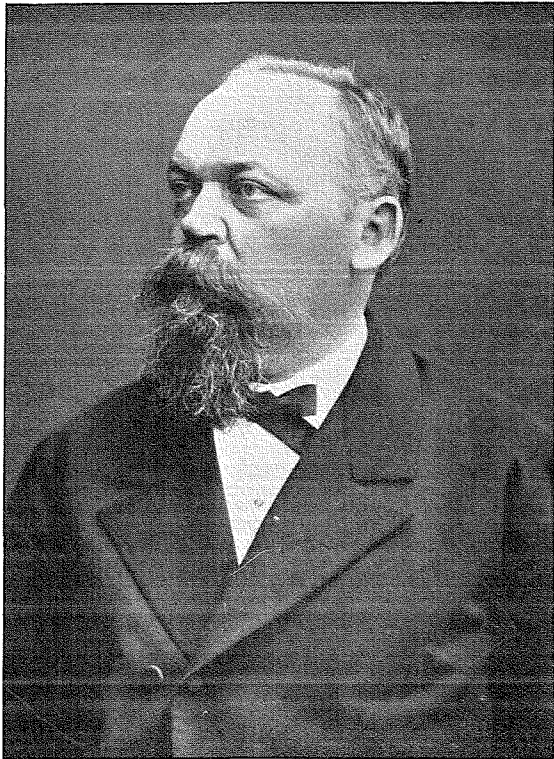
Před svatbou.

Po svatbě s chotí.

MUDr. Jan Dlabač s dcerou Katynkou (asi z r. 1859).

V 45 letech.

V 50 letech.

Při šedesátce.

Věstavná rada ex. kl. města Prahy!

Na základě vyhlášených výzvaní dne 28. října 1864 žádám v klubech této společnosti za propůjčení místa adjuanta při archivu ex. kl. města Prahy a svolávání se se do schopnosti svých, vzdělání a způsobilosti k práci všech možných postavení a služebním úřadům.

1. Byl v roce 1856 na gymnasiu v Litani stala se ze příloženého maturitního vysvědčení sub A s prospěchem dobrým slýšel jsem v letech 1856-1858 po celou zimu učil na filozofické fakultě vídeňské mimo jiné zvláště přednášky z vědách historických a lingvistických, jak o tom připojená absolutorium sub B svědčí, navíc jsem za svého času do ústavu pro vysoceškolské dějiny rakouských a ročníků státních 420 čl. v. r. přijat byl, a tam se po dvou letech studium právů a pomocných věd dějepisných u nás val. D. vyčlenění mého prospěchu na ústavě této svědčí přidek vysvědčení reditelské ústavě A. Segera sub C a pak vysvědčení prof. palaeografie, chronologie a diplomatiky Dr. H. Sienkela sub D.

2. Za účelem studií na dotčeném ústavě podvlehl jsem se řádně, veřejně státní zkoušce jak sub E příložené vysvědčení c. k. zkušební komisei dolnorak. p. a provedl jsem nejen složení mi domáči práce, ve vysvědčení se podrobně vytknute, vyčtené a s úplně spokojeností zkušební komissari, ale byl jsem také toho vysvědčení při státní zkoušce uznán za hodný známky vyčteného prospěchu, což je v komisií poknutá vědomá odpověď, více pro veřejné čtení, při svých podobné známosti rakouské dějepisci a historických pomocných věd zapotřebí jest zejména pak pro archivní a pro rukopisná oddělení v knihovnách.

3. Na universitě vídeňské slýšel jsem konversku, který předmět míním pro práce archivní důležitý jest než srovná dotčení pomocné vědy historické a obzvl. jsem zvláště se připojenko vysvědčení sub F s vyčteným prospěchem.

4. Za příčinou dátské praktické uplatnění v oboru diplomatiky znal jsem jak příloha sub G svědčí v r. 1860 podporou ministerstva svěřil spolu se archivem v Berlíně, v Lipsku, Bambergu a Stuttgartu, pak v příčině doplnění kn. českého zemského archivu sli přilož. list. dvě vědy do archivů rozličných měst českých, při které příležitosti jsem dále dále zveřejnil vlastní úpravu a uspořádání několika vzorně zveřejněných archivů, jak domáči tak i cizích.

5. Dne 1. ledna 1860 pa. adjunktem při kn. zemském archivu a příslušným sub H vysvědčení nynějšího předotavenského zveřejněného archivu prof. Dr. Ant. Jindřicha, který s vyborní kvalifikací v úřadu tomto v neukončené rovnou zřehovalosti, mě několik dnů.

6. Za české i německé slovní úlohy mluvil jsem, sloužil, za školou vysvědčení c. k. školní rady a reditelské vyčtené české reality p. Dr. Wenziga sub L, které jsem před naroupením nynějšího úřadu nejen učebnickou otázkou dějepisci a zeměpisu ale i českého jazyka a německého a literatury při c. k. škole vyšší reální škole v Praze k úplné spokojenosti předotavenského svého zastával.

7. O větší část, státního známosti, cizí země, mluvil jsem více slovně, s vědecky archeologických, dějepisných a p. v. archeologických památkách, ve Německém slovníku, v knoze v jiná uměleckých, zveřejněl.

8. Mnoho předložil také list svůj a podobně, že jsem složením rozvinut.

V Praze dne 14 listopadu 1864.

Josef Euler
adjunkt při archivu zemském

Žádost za přijetí do městského archivu.

PAMÁTNÍK
JOSEFA EMLERA

K 100. VÝROČÍ NAROZENÍ

VYDALA

RADA HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

PRACÍ MĚSTSKÉHO ARCHIVU

ZA REDAKCE

MĚSTSKÉHO ARCHIVÁŘE

UNIV. PROF. PhDr. VÁCLAVA VOJTÍŠKA

V 800 EXEMPLÁŘÍCH

NÁKLADEM OBECNÍCH DŮCHODŮ

TISKEM

DYRYNKOVY TISKÁRNY

K. REYL V PRAZE

1936